НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЧЕРНЕНКО ВІКТОР ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК: 342.95(477)

ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ

12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право»
(081 «Право»)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.
_____ В. В. Черненко

Науковий керівник:
Яценко Валентина Петрівна,
кандидат юридичних наук, доцент

Харків – 2023

АНОТАЦІЯ

Черненко В. В. Адміністративно-правові засади протидії торгівлі жінками. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ; Харківський національний університет внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України, Харків, 2023.

Дисертаційну роботу присвячено визначенню сутності та особливостей адміністративно-правових засад протидії торгівлі жінками, а також розробленню пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення адміністративного законодавства у відповідній сфері.

Виокремлено дві групи передумов виникнення проблеми протидії торгівлі жінками. Так, до першої групи віднесено загальні передумови, які є характерними для більшості держав світу: а) наявність загальної гендерної дискримінації; б) економічні проблеми в державі, соціальна незахищеність, бідність та високий рівень безробіття; в) збройні конфлікти, війни та політична нестабільність; г) соціокультурні чинники. Другу групу передумов складають спеціальні, тобто такі, які властиві безпосередньо для української держави: а) відсутність чіткого, комплексного та ефективного законодавства, спрямованого на протидію торгівлі жінками; б) недостатня узгодженість національного законодавства з нормами міжнародного законодавства; в) відсутність комплексних державних Стратегій, Концепцій та програм, спрямованих на підвищення ефективності діяльності держави та її органів за відповідним напрямом; ґ) недостатня кількість превентивних програм, освітніх кампаній, а також неякісна інформаційно-просвітницька робота.

Доведено, що на сьогодні світовими тенденціями розвитку законодавства у сфері протидії торгівлі жінками є: по-перше, розширення міжнародного співробітництва, адже проблема торгівлі жінками носить міждержавний характер; по-друге, якісне покращення національного

законодавства, норми якого спрямовані на протидію торгівлі людьми взагалі, та жінками, зокрема; по-третє, законодавство країн окрім попередження торгівлі жінками, також спрямоване на забезпеченні прав, свобод, інтересів, а також потреб жінок-жертв, зокрема щодо: надання медичної та психологічної допомоги, правової підтримки тощо; по-четверте, наявність загальнодержавних концепцій та програм, спрямованих на профілактику правопорушень та злочинів у відповідній сфері, підвищення правової свідомості громадян, розробку освітніх та навчальних програм; по-п’яте, існування низки спеціальних державних інституцій, діяльність яких спрямована на протидію торгівлі людьми, та в межах яких діють підрозділи, робота яких спрямована саме на запобігання торгівлі жінками; по-шосте, уряди більшості країн визнають важливість партнерства з організаціями громадянського суспільства та міжнародними організаціями з питань протидії торгівлі жінками.

Аргументовано, що в рамках представленої проблематики суттєва роль відводиться міжнародним нормативно-правовим актам, втім повноцінна реалізація їх положень є фактично неможливою без створення національного законодавства. Обґрунтовано, що в системі правових засад протидії торгівлі жінками провідне місце відводиться нормам адміністративної галузі права, адже саме за допомогою останніх визначається: а) коло суб’єктів протидії торгівлі жінками, а також їх адміністративно-правовий статус; б) напрямки та межі протидії торгівлі жінками; в) адміністративно-правові форми та методи протидії; г) порядок здійснення превентивної діяльності у досліджуваній сфері, а також забезпечення прав, свобод та інтересів жінок-потерпілих.

Доведено, що під принципами адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками варто розуміти фундаментальні, вихідні, основоположні засади (ідеї), які лежать в основі здійснення відповідної діяльності та регулювання суспільних відносин, що виникають у досліджуваній сфері. Аргументовано, що відповідні принципи найбільш доцільно поділити на дві групи: 1) загальноправові, які характерні для

регулювання суспільних відносин у всіх сферах суспільного життя, зокрема: верховенства права; законності; об'єктивності; ефективності та результативності; гласності та відкритості; дотримання прав, свобод та інтересів людини і громадянина; юридичної відповідальності; 2) спеціальні, які характеризують адміністративно-правове регулювання саме у сфері протидії торгівлі жінками, зокрема до таких принципів запропоновано віднести: неупередженості суб'єкта публічної адміністрації; комплексності; транснаціональної співпраці; інтерсекторальності; екстериторіальної юрисдикції.

Визначено, що система суб'єктів протидії торгівлі жінками є надзвичайно розгалуженою, втім призначення і повноваження кожного із цих суб'єктів у межах цієї системи різняться: одні із них покликані формувати і затверджувати політичні та нормативом-правові основи організації і функціонування даного механізму; другі – розробляти концептуальні та стратегічні засади державної політики у сфері протидії торгівлі жінками, а також координувати і контролювати хід їх реалізації; треті спрямовують свої зусилля на розробку планів дій та заходів щодо протидії торгівлі жінками, визначення обсягів і джерел ресурсного забезпечення цієї протидії, контроль і координацію виконання зазначених планів; четверті опікуються безпосередньою реалізацією відповідних управлінських, організаційних, правових, соціальних, матеріально-фінансових, просвітницьких та інших заходів із протидії торгівлі жінками. Наголошено, що однією із суттєвих проблем функціонування системи суб'єктів протидії торгівлі жінками є те, що на законодавчому рівні чітко не визначено її структуру (внутрішню будову) та не конкретизовано повноваження учасників цієї системи.

Встановлено, що завдання та функції у сфері протидії торгівлі жінками розподілені між цілою низкою органів публічної влади різного рівня і компетенції. Наголошено, що в цілому, абстрагуючись від специфіки функціонально-цільового призначення окремих суб'єктів, які приймають участь у досліджуваній протидії, зазначені завдання і функції необхідно

поділити на групи, а саме ті, що пов’язані із: встановленням матеріальних і процедурно-процесуальних правил організації та функціонування адміністративно-правового механізму протидії, а також із визначенням ідеологічної основи цієї протидії; управлінським забезпеченням (як-то: визначення організаційної структури механізму протидії та розподілом завдань між її виконавцями, кадрове та інше ресурсне забезпечення, координація та контроль тощо); здійсненням правоохоронних заходів; підвищенням рівня освіченості населення, його правової культури і правової свідомості; наданням гуманітарного забезпечення.

Адміністративно-правові форми протидії торгівлі жінками запропоновано розуміти як зовнішнє вираження врегульованих нормами адміністративного права однорідних рішень і дій суб’єктів протидії торгівлі жінками, спрямованими на виконання покладених на них завдань і функцій, а також здійснення наданих їм повноважень. Вказані адміністративно-правові форми запропоновано поділити на: 1) правові, зокрема: нормотворчість; правозастосування; укладання адміністративних договорів; вчинення юридично значущих дій; юридична відповідальність; 2) організаційні форми, тобто такі що пов’язані із організаційним забезпеченням здійснення поточної діяльності суб’єктів протидії торгівлі жінками. Останні запропоновано поділити на: а) організаційно-управлінські, які стосуються вироблення та реалізації управлінських рішень; б) організаційно-технічні стосуються матеріально-технічного забезпечення, діловодства, підготовки звітності, ведення статистики, запровадження інформаційних технологій.

Встановлено, що адміністративно-правові методи протидії торгівлі жінками – це врегульовані нормами адміністративного права способи або прийоми здійснення суб’єктами протидії, в межах наданих їм повноважень, певних дій, реалізації ними якихось рішення, задумів, спрямованих на здійснення державної політики у сфері протидії торгівлі жінками. Вказані методи запропоновано поділити на п’ять груп: 1) залежно від характеру впливу: примус та переконання; 2) залежно від спрямування управлінського

впливу: зовнішнього та внутрішнього спрямування; 3) залежно від характеру владного волевиявлення: припис; заборона; дозвіл; рекомендація, пропозиція; 4) залежно від функціонального спрямування: превентивні та профілактичні; охоронні; організаційні; правовідновлювальні; 5) залежно від характеру взаємовідносин між суб'єктами: координація; субординація; реординація.

З метою покращення взаємодії та координації у сфері протидії торгівлі жінками запропоновано: 1) на нормативно-правовому рівні: розробити інструкцію з питань взаємодії та координації діяльності суб'єктів протидії торгівлі жінками; 2) на організаційно-інституційному рівні: сформувати постійно діючу міжвідомчу робочу групу з питань протидії торгівлі жінками; забезпечити належне функціонування по всій державі мережі інформаційно-консультаційних центрів для осіб, постраждалих від різних проявів торгівлі людьми, де послуги надаватимуться окрім української, ще декілька мовами; 3) на функціональному рівні необхідним є: а) розширення та поглиблення цифрових засобів і форм взаємодії суб'єктів протидії торгівлі жінками; б) посилення ролі органів муніципальної влади у здійсненні протидії торгівлі жінками; в) інтенсифікація залучення інститутів громадянського суспільства до тривалої співпраці з органами публічної влади; г) посилення акценту взаємодіючих сторін на превентивній та інформаційно-просвітницькій роботі; ґ) розробка механізму оцінювання якості та ефективності взаємодії та координації суб'єктів протидії торгівлі жінками.

Встановлено, що перспективними напрямками удосконалення національного законодавства, що регламентує протидію торгівлі жінками, є наступні: 1) розроблення стратегії протидії торгівлі жінками в Україні; 2) передбачення особливостей протидії торгівлі жінками в умовах воєнного часу, що є особливо актуальним в реаліях сьогодення, коли значна частина жіночого населення перебуває на окупованих територіях чи примусово вивезена до країни-агресора, а ще більша частина була вимушена виїхати у західні країни; 3) визначення основних засад взаємодії правоохоронних органів та відповідних соціальних служб, консультаційних агенцій, а також

сил оборони з питань протидії торгівлі жінками на окупованих і деокупованих територіях; 4) встановлення відповідальності за користування сексуальними послугами; 5) визначення на законодавчому рівні компетенції органів місцевого самоврядування з питань протидії торгівлі людьми.

Ключові слова: протидія, торгівля жінками, законодавство, адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правовий статус, адміністративно-правові форми, адміністративне законодавство.

SUMMARY

Chernenko V.V. Administrative and legal principles of combating trafficking in women. – *Qualifying scientific work on manuscript.*

Thesis for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences on the specialty 12.00.07 "Administrative law and process; finance law; information law". – The Scientific Institute of Public Law; Kharkiv National University of Internal Affairs, Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv, 2023.

The thesis has been devoted to defining the essence and features of the administrative and legal framework for combating trafficking in women, as well as developing proposals and recommendations aimed at improving administrative legislation in the relevant area.

The author has identified two groups of prerequisites for the emergence of the problem of combating trafficking in women. Thus, the first group includes general preconditions that are typical for most countries of the world: a) the existence of general gender discrimination; b) economic problems in the state, social insecurity, poverty and high unemployment; c) armed conflicts, wars and political instability; d) socio-cultural factors. The second group of prerequisites includes special ones, i.e. those that are specific to the Ukrainian state: a) lack of clear, comprehensive and effective legislation aimed at combating trafficking in women; b) insufficient harmonisation of national legislation with international law; c) the lack of comprehensive state strategies, concepts and programmes aimed at improving the

efficiency of the state and its bodies in the relevant area; d) the insufficient number of prevention programmes, educational campaigns, and poor quality information and awareness-raising activities.

It has been proved that currently, the global trends in the development of legislation in the field of combating trafficking in women are: first, the expansion of international cooperation, since the problem of trafficking in women is of an interstate nature; second, the qualitative improvement of national legislation, the norms of which are aimed at combating trafficking in persons in general and in women in particular; thirdly, in addition to preventing trafficking in women, the legislation of countries is also aimed at ensuring the rights, freedoms, interests and needs of women victims, in particular, the provision of medical and psychological assistance, legal support, etc; fourthly, the existence of national concepts and programmes aimed at preventing offences and crimes in the relevant area, raising legal awareness of citizens, developing educational and training programmes; fifthly, the existence of a number of special state institutions whose activities are aimed at combating human trafficking and within which there are units whose work is aimed specifically at preventing trafficking in women; sixthly, most governments recognise the importance of partnerships with civil society organisations and international organisations in combating trafficking in women.

It has been argued that within the framework of the presented issues, a significant role is assigned to international legal acts, however, full implementation of their provisions is virtually impossible without the creation of national legislation. It has been substantiated that in the system of legal framework for combating trafficking in women, the leading place is given to the rules of the administrative branch of law, since it is the latter which determine: a) the range of subjects of combating trafficking in women, as well as their administrative and legal status; b) directions and limits of combating trafficking in women; c) administrative and legal forms and methods of combating; d) the procedure for carrying out preventive activities in the area under study, as well as ensuring the rights, freedoms and interests of women victims.

It has been proved that the principles of administrative and legal regulation of combating trafficking in women should be understood as the fundamental, initial, basic principles (ideas) underlying the relevant activities and regulation of social relations arising in the area under study. It is argued that the relevant principles should be most appropriately divided into two groups: 1) general legal principles which are characteristic of the regulation of social relations in all spheres of public life, in particular: the rule of law; legality; objectivity; efficiency and effectiveness; publicity and openness; observance of rights, freedoms and interests of man and citizen; legal responsibility; 2) special principles that characterise administrative and legal regulation specifically in the area of combating trafficking in women, in particular, such principles include: impartiality of the public administration entity; complexity; transnational cooperation; intersectorality; extraterritorial jurisdiction.

It has been determined that the system of actors involved in combating trafficking in women is extremely branched, but the purpose and powers of each of these actors within this system differ: some of them are called upon to form and approve the political and regulatory framework for the organisation and functioning of this mechanism; others - to develop conceptual and strategic principles of the State policy in the field of combating trafficking in women, as well as to coordinate and monitor the progress of their implementation; others focus their efforts on developing action plans and measures to combat trafficking in women. It has been emphasised that one of the significant problems with the functioning of the system of actors in combating trafficking in women is that the legislative level does not clearly define its structure (internal structure) and does not specify the powers of the participants in this system.

It has been established that the tasks and functions in the field of combating trafficking in women are distributed among a number of public authorities of different levels and competencies. It has been noted that, in general, abstracting from the specifics of the functional purpose of individual actors involved in the studied counteraction, these tasks and functions should be divided into groups, namely, those related to: establishment of material and procedural rules for organisation and

functioning of the administrative and legal mechanism of counteraction, as well as determination of the ideological basis of this counteraction; management support (such as determining the organisational structure of the counteraction mechanism and the distribution of tasks among its implementers, staffing and other resources, coordination and control, etc.); law enforcement; raising the level of public education, legal culture and legal awareness; and providing humanitarian support.

The author has suggested that administrative and legal forms of combating trafficking in women should be understood as an external expression of homogeneous decisions and actions of the subjects of combating trafficking in women regulated by administrative law aimed at fulfilling their tasks and functions, as well as exercising the powers granted to them. It has been proposed to divide these administrative and legal forms into: 1) legal forms, in particular: rule-making; law enforcement; conclusion of administrative contracts; performance of legally significant actions; legal liability; 2) organisational forms, i.e. those related to organisational support for the current activities of the actors involved in combating trafficking in women. The latter have been proposed to be divided into: a) organisational and managerial, which relate to the development and implementation of managerial decisions; b) organisational and technical, which relate to logistics, record keeping, reporting, statistics, and the introduction of information technology.

It has been established that administrative and legal methods of combating trafficking in women are the methods or techniques regulated by administrative law which are used by the counteraction actors, within the limits of their powers, to carry out certain actions, implement certain decisions and plans aimed at implementing the State policy in the field of combating trafficking in women. It has been suggested to divide these methods into five groups: 1) depending on the nature of the impact: coercion and persuasion; 2) depending on the direction of managerial influence: external and internal; 3) depending on the nature of the expression of power: prescription; prohibition; permission; recommendation, proposal; 4) depending on the functional direction: preventive and prophylactic; security;

organisational; legal restorative; 5) depending on the nature of the relationship between the subjects: coordination; subordination; reordination.

In order to improve interaction and coordination in the field of combating trafficking in women, it has been proposed to: 1) at the regulatory level: to develop an instruction on interaction and coordination of the activities of actors involved in combating trafficking in women; 2) at the organisational and institutional level: to form a permanent interagency working group on combating trafficking in women; to ensure the proper functioning of a network of information and counselling centres for victims of various forms of trafficking in persons throughout the country, where services will be provided in several languages in addition to Ukrainian; 3) at the functional level, it is necessary to: a) expand and deepen digital means and forms of interaction between actors in combating trafficking in women; b) strengthen the role of municipal authorities in combating trafficking in women; c) intensify the involvement of civil society institutions in long-term cooperation with public authorities; d) increase the focus of the interacting parties on preventive and awareness-raising work; e) develop a mechanism for assessing the quality and effectiveness of interaction and coordination of actors in combating trafficking in women.

It has been established that promising areas for improving national legislation regulating combating trafficking in women are as follows: 1) development of a strategy for combating trafficking in women in Ukraine; 2) provision for the specifics of combating trafficking in women in wartime, which is especially relevant in today's realities, when a significant part of the female population is in the occupied territories or has been forcibly taken to the aggressor country, and an even larger part was forced to leave for Western countries; 3) defining the basic principles of cooperation between law enforcement agencies and relevant social services, counselling agencies and defence forces on combating trafficking in women in the occupied and de-occupied territories; 4) establishing responsibility for the use of sexual services; 5) defining the competence of local self-government bodies to combat trafficking in human beings at the legislative level.

Keywords: counteraction, trafficking in women, legislation, administrative and legal regulation, administrative and legal status, administrative and legal forms, administrative legislation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дослідження:

1. Черненко В. В. Адміністративно-правові заходи держави щодо протидії торгівлі жінками. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 6. С. 64–72.

2. Черненко В. В. Протидія торгівлі жінками в Україні. *Право і суспільство*. 2006. № 1. С. 69–74.

3. Черненко В. В. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів у сфері протидії торгівлі людьми. *Держава і право*. 2011. Вип. 52. С. 466–471.

4. Черненко В. В. Перспективні напрями удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами протидії торгівлі жінками. *Право UA*. 2021. № 4. С. 210–214.

5. Черненко В. В. Шляхи вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує протидію торгівлі жінками. *Європейські перспективи*. 2022. № 4. С. 217–221.

6. Chernenko V. V. International Experience in Combating Trafficking in Women and Possibility of Its Application in Ukraine. Enforcement. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2022. № 5. С. 10–14.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Черненко В. В. Заходи протидії сексуальній експлуатації жінок як напрям протидії торгівлі людьми. *Організаційно-управлінські, економічні та нормативно-правові аспекти забезпечення діяльності органів управління та*

підрозділів МНС України: тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 5 квітня 2011 р.). С. 207–209.

8. Черненко В. В. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів у протидії торгівлі людьми. *Актуальні проблеми забезпечення громадської безпеки:* тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (м. Кіровоград, 8 квітня 2011 р.). С. 262–264.

9. Черненко В. В. Адміністративно-правові форми протидії торгівлі жінками. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття:* тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 червня 2022 р.). С. 46–48. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20220630/article/view/chernenko

10. Черненко В. В. Поняття системи суб'єктів протидії торгівлі жінками. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства:* тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 грудня 2022 р.). С. 61–64. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20221208/article/view/chernenko

ЗМІСТ

ВСТУП..... 15
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ..... 23
1.1. Теоретико-правові передумови виникнення проблеми протидії торгівлі жінками. 23
1.2. Світові тенденції становлення та розвитку законодавства у сфері протидії торгівлі жінками. 39
1.3. Правові засади протидії торгівлі жінками та місце серед них адміністративно-правового регулювання. 57
Висновки до Розділу 1..... 71
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ 77
2.1. Принципи адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками. 77
2.2. Система суб'єктів протидії торгівлі жінками та особливості їх адміністративно-правового статусу. 90
2.3. Завдання та функції суб'єктів протидії торгівлі жінками. 117
2.4. Адміністративно-правові форми та методи протидії торгівлі жінками……..135
Висновки до Розділу 2..... 153
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ 169
3.1. Зарубіжний досвід протидії торгівлі жінками та можливості його використання в Україні. 169
3.2. Шляхи удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами протидії торгівлі жінками. 188
3.3. Перспективні напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує протидію торгівлі жінками. 200
Висновки до Розділу 3..... 210
ВИСНОВКИ 217
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 223
ДОДАТКИ..... 245

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Повномасштабна війна, яку наразі веде російська федерація проти України, значно посилила дестабілізаційні соціальні, економічні та політичні процеси всередині нашої держави, що змусило велику кількість громадян України, зокрема жіночої статі, переїжджати як в межах, так і поза межі своєї країни. Втім, така міграція населення (як зовнішня, так і внутрішня) підвищує ризики виникнення низки негативних суспільних явищ, серед яких особливо тяжким та небезпечним є торгівля жінками. Остання, окрім того, що вона є грубим порушенням прав та свобод жінок, є показником гендерної нерівності не тільки в Україні, а й у всьому світі. З огляду на це не лише національному законодавцю, а й усій світовій спільноті важливо створити належні правові та організаційні умови для протидії торгівлі жінками. Останніми роками на міжнародному рівні реалізується низка важливих кроків щодо вдосконалення системи протидії даному виду правопорушень. Втім, розробки лише міжнародних нормативно-правових актів недостатньо, щоб вирішити всі існуючі проблеми у вказаній сфері, важливою є побудова належного внутрішнього законодавства.

Окремі проблемні питання, пов’язані із адміністративно-правовою протидією правопорушенням, у своїх наукових працях розглядали О.М. Бандурка, К.Л. Бугайчук, В.І. Варенко, А.С. Гордаш, С.М. Гусаров, О.В. Джежик, О.П. Жирова, В.О. Іващенко, Ю.А. Кармазін, А.Т. Комзюк, О.В. Кушнір, К.Б. Левченко, В.Б. Любчик, Л.В. Могілевський, О.А. Моргунов, О.М. Музичук, О.В. Наден, С.О. Павленко, О.М. Рєзнік, М.І. Саєнко, О.Ю. Салманова, О.М. Скрябін, В.В. Сокуренко, Г.В. Шевчук, А.Ф. Юрченко, В.П. Яценко та багато інших вчених. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в юридичній літературі фактично відсутні комплексні наукові дослідження, присвячені характеристиці адміністративно-правових засад протидії торгівлі жінками.

Таким чином, наявність низки теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із протидією торгівлі жінками, а також відсутність сучасних комплексних монографічних досліджень, присвячених вказаній проблематиці, обумовлюють актуальність, своєчасність та необхідність проведення представленого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до основних положень Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021; Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 800-р.; Основних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради ХНУВС від 28 серпня 2021 р., протокол № 7); Плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правових засад протидії торгівлі жінками, виробленні пропозицій та рекомендацій, спрямованих на їх вдосконалення.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційному дослідженні необхідно було вирішити такі основні *завдання*:

– охарактеризувати теоретико-правові передумови виникнення проблеми протидії торгівлі жінками;

– розкрити особливості становлення та розвитку законодавства у сфері протидії торгівлі жінками;

– визначення поняття протидії торгівлі жінками;

– надати характеристику правовим засадам протидії торгівлі жінками та визначити місце серед них адміністративно-правового регулювання;

– окреслити принципи адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками;

– визначити систему суб'єктів протидії торгівлі жінками, а також розкрити особливості їх адміністративно-правового статусу;

– встановити завдання та функції суб'єктів протидії торгівлі жінками;

– охарактеризувати адміністративно-правові форми та методи протидії торгівлі жінками;

– узагальнити зарубіжний досвід протидії торгівлі жінками та опрацювати можливості його використання в Україні;

– запропонувати шляхи вдосконалення взаємодії та координації між суб'єктами протидії торгівлі жінками;

– окреслити перспективні напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує протидію торгівлі жінками.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час реалізації заходів, спрямованих на протидію торгівлі жінками.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади протидії торгівлі жінками.

Методи дослідження. В основу дослідження покладено загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Так, використання логіко-семантичного та аналітичного методів дозволило встановити теоретико-правові передумови виникнення проблеми протидії торгівлі жінками (підрозділ 1.1). Для того, щоб з'ясувати особливості становлення та розвитку законодавства у сфері протидії торгівлі жінками (підрозділ 1.2); надати характеристику правовим засадам протидії торгівлі жінками та визначити місце серед них адміністративно-правового регулювання (підрозділ 1.3); а також встановити систему суб'єктів протидії торгівлі жінками та розкрити особливості їх адміністративно-правового статусу (підрозділ 2.2) було використано метод документального аналізу. Використання структурно-логічного та системно-функціонального методу дозволило окреслити принципи адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками

(підрозділ 2.1); встановити завдання та функції суб'єктів протидії торгівлі жінками (підрозділ 2.3) та охарактеризувати адміністративно-правові форми та методи протидії торгівлі жінками (підрозділ 2.4). Порівняльно-правовий метод використовувався з метою узагальнити зарубіжний досвід протидії торгівлі жінками та опрацювати можливості його використання в Україні (підрозділ 3.1). З метою з'ясувати шляхи удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами протидії торгівлі жінками (підрозділ 3.2), а також окреслити перспективні напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує протидію торгівлі жінками (підрозділ 3.3) було застосовано методи моделювання та прогнозування. В процесі підготовки наукового дослідження було використано й ряд інших методів наукового пізнання, використання яких дало можливість комплексно підійти до розв'язання окреслених у дисертації завдань.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять праці фахівців у галузі адміністративного права, кримінального та міжнародного права. Окрім того, в процесі підготовки дисертаційного дослідження було використано напрацювання фахівців з інших галузевих дисциплін, зокрема: теорії держави і права, соціології, філософії, психології тощо.

Нормативною основою дослідження є сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, а саме: Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти (ратифіковані у встановленому законом порядку), кодифіковані, а також інші законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, норми яких регулюють суспільні відносини у досліджуваній сфері.

Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять узагальнення практичної діяльності суб'єктів, що уповноважені реалізовувати заходи, спрямовані на протидію торгівлі жінками, довідкові видання, статистичні матеріали.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є однією з перших комплексних наукових праць, у якій визначаються сутність та особливості адміністративно-правових засад

протидії торгівлі жінками, надаються пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення чинного законодавства у відповідній сфері. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– виділено систему спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками, до яких запропоновано віднести: неупередженості суб'єкта публічної адміністрації; комплексності; транснаціональної співпраці; інтерсекторальності; надання всебічної підтримки, захисту та допомоги жертвам; екстериторіальної юрисдикції; систематизації та ідентифікації жертв;

– обґрунтовано необхідність розширення та поглиблення цифрових засобів і форм взаємодії суб'єктів протидії торгівлі жінками, що, в свою чергу, має удосконалити співпрацю між суб'єктами протидії, підвищити інтенсивність взаємодії та оперативність реагування зазначених суб'єктів на відповідні ситуації та проблемні питання, пов'язані із торгівлею жінками;

– на прикладі провідних держав Європи та світу обґрунтовано необхідність створення при одному із правоохоронних органів (наприклад, поліції чи прокуратурі) чи у складі Міністерства соціальної політики міжвідомчої робочої групи, яка опікуватиметься питаннями: аналізу ефективності та перспектив протидії торгівлі жінками; спрямуванням діяльності державних правоохоронних органів і певних соціальних служб щодо протидії правопорушенням, пов'язаним із торгівлею жінками; наданням відповідної допомоги особам, які постраждали від таких правопорушень;

удосконалено:

– теоретичний підхід щодо тлумачення поняття «торгівля жінками», під яким запропоновано розуміти злочинну діяльність, яка включає купівлю, продаж, перевезення, переховування або утримання жінок шляхом використання примусу, обману, насильства або використання їхньої вразливості з метою експлуатації, яка може приймати різні форми, зокрема

такі як: сексуальна експлуатація, примусова праця, організована злочинність, а також інші форми протиправної діяльності;

– класифікацію системи суб'єктів протидії торгівлі жінками, яких поділено на такі групи: 1) суб'єкти загальної компетенції, до яких віднесено: Верховну Раду України (парламент); Президента України; Кабінет Міністрів України; 2) органи і посадові особи галузевої компетенції, до яких віднесено: а) Міністерства (Міністерство соціальної політики України, Міністерство внутрішніх справ України та інші) та деякі інші центральні органи виконавчої влади (зокрема Національну поліцію України); б) закордонні дипломатичні установи України; 3) органи місцевого самоврядування; 4) органи прокуратури та інші (окрім поліції) правоохоронні органи України, а також суди, адвокатура, громадські організації, заклади охорони здоров'я;

– науковий підхід щодо узагальнення переліку адміністративно-правових методів протидії торгівлі жінками, які запропоновано поділити на п'ять груп: 1) залежно від характеру впливу: переконання та примус; 2) залежно від спрямування управлінського впливу: зовнішнього та внутрішнього спрямування; 3) залежно від характеру владного волевиявлення: припис; заборона; дозвіл; рекомендація, пропозиція; 4) залежно від функціонального спрямування: превентивні та профілактичні; охоронні; організаційні; правовідновлювальні; 5) залежно від характеру взаємовідносин між суб'єктами: координація; субординація; реординація;

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування необхідності розробки та прийняття Стратегії протидії торгівлі жінками в Україні, в якій доцільно: визначити основні проблеми та недоліки, що наразі існують у цій сфері; сформулювати загальну мету та основні завдання, ключові принципи та пріоритетні напрямки державної політики у цій сфері; визначити першочергові кроки щодо вирішення зазначених проблем, а також ключові інструменти управління ризиками, пов'язаними із торгівлею жінками;

– твердження стосовно того, що в системі правових засад протидії

торгівлі жінками провідне місце відводиться нормам адміністративного права, адже саме за їх допомогою визначаються: коло суб'єктів протидії торгівлі жінками, а також їх адміністративно-правовий статус (зокрема: мета, завдання та функції, повноваження, відповідальність); напрямки та межі протидії торгівлі жінками; адміністративно-правові форми та методи протидії; порядок здійснення превентивної діяльності у досліджуваній сфері, а також забезпечення прав, свобод та інтересів жінок-потерпілих;

– характеристика переліку завдань правоохоронних органів як суб'єктів протидії торгівлі жінками, до яких віднесено такі: підготовка та здійснення превентивної роботи з питань протидії торгівлі жінками; виявлення та розкриття правопорушень пов'язаних із торгівлею жінками; виявлення та забезпечення притягнення до юридичної відповідальності винних у їх вчиненні осіб; аналіз стану безпекового середовища як у країні в цілому, так і в окремих регіонах; збирання і накопичення відповідної статистичної інформації, ведення баз даних; надання населенню в межах компетенції правоохоронних та інших послуг; підготовка і проведення заходів, спрямованих на підвищення обізнаності (зокрема правової) населення з питань протидії торгівлі жінками; виявлення жінок, що постраждали від торгівлі, та вжиття заходів щодо їх особистого захисту, надання їм відповідної допомоги.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації положення, висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення теоретичних та практичних проблем адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками (*акт впровадження у науково-дослідну діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ від 17 березня 2023 року)*;

– *правотворчості* – як основа для розробки нових та вдосконалення чинних нормативно-правових актів, норми яких регулюють протидію

торгівлі жінками (*акт впровадження Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук від 18 березня 2023 року*);

– *правозастосовній діяльності* – з метою вдосконалення практичної діяльності суб'єктів протидії торгівлі жінками;

– *освітньому процесі* – під час підготовки підручників, навчальних посібників та навчально-методичних матеріалів, проведення занять з дисциплін «Адміністративне право», «Публічне адміністрування», «Судові та правоохоронні органи України» та ін. (*акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 21 березня 2023 року*).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: «Організаційно-управлінські, економічні та нормативно-правові аспекти забезпечення діяльності органів управління та підрозділів МНС України» (м. Черкаси, 5 квітня 2011 р.); «Актуальні проблеми забезпечення громадської безпеки (м. Кіровоград, 8 квітня 2011 р.); «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття» (м. Харків, 30 черв. 2022 р.); «Гуманітарні аспекти цифрового суспільства (м. Харків, 8 груд. 2022 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у 6 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, та тезах наукових повідомлень на 4 науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 252 сторінки. Список використаних джерел включає 211 найменувань та розміщений на 22 сторінках, додатки займають 8 сторінок.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ

1.1. Теоретико-правові передумови виникнення проблеми протидії торгівлі жінками

Сучасні глобалізаційні процеси мали не тільки позитивне значення для економічного, соціального та політичного розвитку, а також суттєвого зростання особистого благополуччя людей, але й до зростання злиденності, голоду, порушень прав людини та насилля в суспільствах інших регіонів. А відтак, на жаль, у XXI столітті все ще актуальним залишається питання захисту прав, свобод, інтересів людини, її честі та гідності. Саме з цього погляду виходить Загальна декларація прав людини, в якій віддзеркалена загальна ідея і загальна мета – гарантія свободи, добробуту і гідності всіх людей світу; а саме: свобода від дискримінації за ознакою статі, расової, етнічної, національної приналежності чи релігійних переконань; свобода від бідності відповідно до права на гідний рівень життя; свобода розвитку і реалізації людського потенціалу; свобода від страху, тобто свобода від загрози особистої безпеки, тортур, безпідставних арештів та інших актів насильства; свобода від несправедливостей і порушення законності; свобода думки, слова, участі в процесі прийняття рішень і формуванні асоціацій; свобода гідно працювати, не зазнаючи експлуатації. Забезпечення цих прав людини безпосередньо пов’язане також з розвитком демократії, справедливості та рівності, миру та безпеки. Ця Декларація є «стандартом, до якого повинні прямувати всі народи і всі держави» [51]. Як підкреслюється в одному з досліджень, «не менше, ніж 90 національних конституцій, прийнятих після 1948 р., включають перелік фундаментальних прав, які чи відтворюють положення Декларації, чи включені до них під її впливом» [205]. Таким чином, одним із негативних проявів сучасної глобалізації є експлуатація жінок в тому числі з метою проституції, і, отже, торгівлі ними.

Перш, за все, вбачається необхідним визначитись із тим, що взагалі представляє собою поняття «торгівля жінками». Взагалі, торгівля людьми – явище динамічне. В залежності від зміни економічних, соціальних та політичних умов змінюються і його параметри. І хоча мета і методи торгівлі жінками та дітьми можуть бути різними, їх ключові елементи не змінюються. Так, не можна заперечувати той факт, що в основі будь-якого визначення «торгівля людьми» в міжнародному праві основна увага має акцентуватися на тому, що торгівля людьми завжди носить примусовий характер. Визначення «торгівля людьми» повинно включати в себе, насамперед, спільні елементи для всього процесу такої торгівлі: купівля – продаж, експлуататорські чи кабальні умови праці чи взаємовідносин, з якими приходиться стикатися жертві, в поєднанні з відсутністю згоди на те, щоб вона була поставлена в таке становище. Особливий акцент має бути зроблений на недобровільному та експлуататорському чи кабальному характері цілей. Таке визначення має включати всіх осіб – суб'єктів злочину, що задіяні в ланцюжку торгівлі людьми, а саме, як тих, хто знаходиться на початку ланцюжка – поставляють чи продають людей, так і тих, хто перебуває в його кінці – отримують чи купують людей, що стають жертвами злочинної торгівлі, примушують їх до праці та отримують прибуток від цього. Однією із найбільш поширених категорій осіб, які найчастіше стають «предметом торгівлі», виступають жінки.

Так, до прикладу, О.В. Наден зазначає, що торгівля жінками – це всі різновиди діяльності щодо вербування та перевезення жінок у межах однієї держави або за кордон з метою залучення чи змушування до роботи у секс-бізнесі шляхом погроз чи насилля, зловживаючи повноваженнями, борговою залежністю, обманом та іншими формами залякування. Науковець відзначає, що треба чітко усвідомити, що жінки, які добровільно стали повіями і ті, яких змусили займатися проституцією за кордоном, є громадянками України, і на них поширюється дія ст. 25 Конституції України. Саме тому у випадках, коли права жінок як громадянок нашої держави порушуються, завданням

правоохоронних органів є їх захист. На кожну жертву, передусім, треба дивитись як на громадянина України [106, с. 125]. Досить широким, як вбачається, є визначення, сформульоване в Гаазькій міністерській декларації щодо європейських рекомендацій з ефективних заходів по запобіганню та боротьбі з торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації 1997 р.: торгівля жінками це – «будь-які дії, що сприяють легальному або нелегальному в'їзду, транзитному перевезенню, перебуванню або виїзду з території країни жінок з метою отримання прибутку від їх сексуальної експлуатації, з використанням примушення, зокрема насильства або погроз такого, або обману, зловживання владою, або іншого тиску, внаслідок якого особа не має ніякого реального та прийнятного вибору крім того, що скоритися тиску або зловживанню, що використовується» [209].

Таким чином, торгівля жінками – це злочинна діяльність, яка включає купівлю, продаж, перевезення, переховування або утримання жінок шляхом використання примусу, обману, насильства або використання їхньої вразливості з метою експлуатації, яка, в свою чергу, може приймати різні форми, зокрема такі як: сексуальна експлуатація, примусова праця, організована злочинність, незаконна адопція та інші форми виснаження та зловживання. А відтак, торгівля жінками є серйозним порушенням прав людини та загрозою гідності, безпеці та свободі жінок.

Наслідками, до яких може призвести торгівля дітьми є наступні: а) жертви (жінки) піддаються сексуальній експлуатації, примусовій праці, та іншим формам знущань; б) посилення гендерної нерівності та дискримінації у суспільстві. В більшості країн третього світу жінки стають особливо вразливими до торгівлі через соціальні, економічні та культурні фактори. Окрім того, вони позбавлені рівних можливостей доступу до освіти, трудової діяльності тощо; в) жінки, які стають жертвами торгівлі, зазнають важких психологічних та фізичних наслідків. Вони часто стають жертвами травм (фізичних та психологічних), насильства, психічного тиску у вигляді примусу та контролю. Після визволення вони можуть зіткнутися з

проблемами реінтеграції, посттравматичним стресовим розладом та іншими психічними проблемами.

З огляду на зазначене вище, торгівля жінками є міжнародною проблемою, яка перетинає кордони та стосується фактично всіх держав світу. Вона становить загрозу не тільки для кожної окремої людини, а й несе ризики глобальній безпеці, економічній стабільності, культурному розвитку тощо. Саме тому протидія торгівлі жінками вимагає спільних зусиль і співпраці не тільки на загальнодержавному, а й на міждержавному рівнях. А відтак, усунення передумов торгівлі жінками є необхідним для забезпечення рівних прав жінок, протидії гендерній нерівності та забезпечення гідності та безпеки кожної людини. Вирішення цієї проблеми є важливим кроком у будівництві справедливого, рівного та безпечного суспільства.

Вчені вже протягом багатьох років досить багато уваги приділяють проблематиці торгівлі людьми, акцентуючи увагу на різних передумовах виникнення цього суспільно-небезпечного явища. Так, до прикладу, О.М. Орлеан до основних причин, які в своїй сукупності породжують торгівлю людьми в Україні, запропонував відносити наступні: 1) складне економічне становище та високий рівень безробіття значної маси людей в Україні, особливо жінок; 2) погана інформованість українських жінок відносно можливостей працевлаштування і перебування за кордоном; 3) падіння рівня духовності та моральності в нашому суспільстві і пріоритет матеріальних цінностей над духовними; 4) правовий нігілізм значної частини населення; 5) надприбутковість такої діяльності, що робить її особливо привабливою для організованої злочинності; 6) відсутність в Україні закону про соціальний захист громадян України за кордоном; 7) формування у злочинців враження про безкарність таких дій [119].

В одному з досліджень Лісія Бруса дає досить повний перелік причин постійного зростання торгівлі жінками з метою проституції: а) ринок, створений споживацьким попитом на іноземних та «інших» жінок, основою якого є задоволення похоті чоловіків расистськими, сексистськими та

етнічними стереотипами; б) надзвичайна вигідність експлуатації жінок як проституток, яка штовхає окремих осіб та злочинні угруповання займатися торгівлею жінками; в) фемінізація бідності на батьківщині потерпілих, що гарантує існування постійного фонду потенційних «кандидаток»; г) офіційна політика банків міжнародного розвитку та організацій – кредиторів, які заохочують розвиток сфери туристичних послуг, що, в свою чергу, обертається для жінок жорстокими соціально-економічними проблемами; д) відсутність ефективного міжнародного режиму збирання даних, інформаційного забезпечення та покарання міжнародних злочинних груп, що призводить до приховування існуючої проблеми; е) попит на незаконну працю мігрантів-чоловіків породжує попит на жінок-проституток. В деяких країнах зростанню торгівлі жінками та їх експлуатації сприяють етнічні та релігійні традиції [202].

О.В. Джежик у своєму науковому дослідженні зазначає, що Причини поширення торгівлі жінками на пострадянському просторі однакові. Тому результати аналізу цього явища на прикладі України цілком можливо екстраполювати на країни СНД в цілому. Причинами поширення торгівлі жінками в Україні є як внутрішні, так і зовнішні чинники [43; 166]. До внутрішніх факторів, на переконання вказаного вище вченого, треба віднести, в першу чергу, важке економічне становище жінок. Навіть за державними статистичними даними, близько 80% офіційно зареєстрованих безробітних – це жінки. Низький рівень життя та високий рівень безробіття серед жінок штовхають їх на пошук роботи за межами держави. За даними соціологічного дослідження Міжнародної організації міграції в рамках програми «Запобігання контрабанди жінок з України: українська інформаційна кампанія», 80% опитаних жінок висловили бажання працювати за кордоном [43; 164]. У ситуації з робітниками-мігрантами в європейських та інших розвинених країнах найбільш доступна для українських громадянок – це сфера сексуальної індустрії в її легальному і нелегальному варіантах. До внутрішніх факторів, зазначає О.В. Джежик, належать також правові: перш за

все відсутність регламентації сексуального бізнесу в Україні та незахищеність потерпілих. До зовнішніх факторів, що сприяють поширенню торгівлі людьми, можна віднести такі: відкриття кордонів і падіння залізної завіси; спрощення можливості для українських громадян подорожувати по світу в пошуках як розваг, так і праці; інтернаціоналізація тіньової економіки, утворення міжнародних кримінальних груп, корумпованість працівників державних органів; лояльність законодавства до занять проституцією в багатьох країнах світу. Зазначені фактори надають широке поле діяльності звідникам і сутенерам для вербування молодих жінок [43].

І.В. Буреш у своїй науковій праці виділяє наступні внутрішні передумови торгівлі людьми: «1) економічні – економічна нестабільність у державі; наявність тіньової економіки; деформація у сфері розподілу благ; порушення принципів соціальної справедливості; соціальна нерівність у країні; високий рівень безробіття у країні; обмеженість можливостей працевлаштування; низький рівень матеріальних доходів населення; низький рівень життя більшої частини населення, перш за все молоді; несприятливі побутові умови; матеріальна зацікавленість; 2) соціальні – склад сім'ї, реструктурованість, багатодітність тощо; розлучення; стосунки в сім'ї, відсутня батьківська опіка над дітьми; наявність насильства в сім'ї; авторитарна поведінка батьків, жорстоке поводження та занедбаність часто з боку батьків, членів родини або оточення; очікування фінансової допомоги від одного з членів сім'ї; виїзд членів родини за кордон; девіантна поведінка батьків – вживання алкоголю, наркотичних речовин та залежність від них, кримінальна діяльність; низький рівень освіти; слабкі професійні навички; 3) психологічні – викривлення моральних цінностей значної частини населення та їхня деформація, що обумовлено низкою причин: неблагополуччя у родині; бездоглядність або надмірно жорсткий контроль, який провокує протест, незалежно від статків родини; порушення емоційних контактів із членами родини; недоліки статево-рольового виховання; несформованість позитивного образу «Я»; система цінностей у батьківській

сім'ї; 4) відсутність духовних принципів; бажання ствердитись за рахунок іншого; кризовий стан, у якому знаходяться українські громадяни та який призвів до зниження самозахисту, погіршення психологічного самопочуття людей); 5) інформаційні – погана обізнаність українських громадян щодо можливостей працевлаштування та перебування за кордоном та їх наслідки; публікації багатообіцяючої реклами в пресі та «агітація»; низька обізнаність щодо прав людини; соціальні стереотипи виховання); 5) правові (відсутність належної системи захисту потерпілих; недостатня захищеність українських громадян від рук «торгівців людьми» як в Україні, так і за її межами; недостатнє покарання злочинців» [18; 107].

Боротьба з цим явищем не являється чимось незвичним. І сьогодні вона має місце як у всіх багатих, так і бідних країнах. Результати проведених наприкінці 90-х років XX ст. вибіркових досліджень, свідчать про те, що діти та підлітки стають об’єктами насильства на сексуальному ґрунті – в Швейцарії майже 20% дівчат зробили відповідні заяви, в Осло (Норвегія) – 17% та в Новій Зеландії – більше 14%. В рамках процесу глобалізації поширюється торгівля жінками та дітьми для заняття проституцією, кожного року з країн Східної Європи та СНД продається 500000 жінок. Припускається, що в Азії щорічно продається близько 250000 людей, в основному жінки та діти [45].

На початку XX ст. вперше в міжнародній практиці поставало питання про наявність соціально-статевого аспекту в правах людини та про небезпеку дискримінації за ознакою статі. Оскільки основною ціллю «класичної» работоргівлі жінками була їх сексуальна експлуатація, то зосередження уваги на забороні торгівлі жінками не викликало сумніву в наявності особливостей «чоловічої» та «жіночої» работоргівлі. Під впливом масових жіночих рухів як в законодавствах окремих держав, так і в міжнародному праві стали з’являтися норми, які захищали права жінок. Це, насамперед, норми таких міжнародно-правових актів, як Міжнародна угода про боротьбу з торгівлею білими рабинями 1904 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею

білими рабинями 1910 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми 1921 р., які певною мірою можна віднести до таких, що захищають права жінок. Але, як відмічає професор М.В. Буроменський, оскільки в цей час торгівля людьми була поширена в окремих регіонах світу незалежно від статі, то ці договори не можна вважати суто такими, що пов'язані із захистом саме прав жінок [19]. Міжнародне право першої половини XX ст. констатувало наявність статевих ролей, які є універсальними і незмінюваними у часі, що визначило формування специфічного напряму міжнародного співробітництва з прав людини – захисту прав жінок. Саме він, основуючись на визнанні статевих відмінностей, передбачає особливий захист жінок, як осіб більш слабких і більш незахищених, ніж чоловіки. Цей етап правового захисту прав жінок дав змогу через багато десятиліть перейти до гендерного законодавства. Подальший розвиток інституту захисту прав жінок призвів до перетворення його після Другої світової війни на інститут гендерної рівності, основоположним принципом якого, як зазначається у Преамбулі Статуту ООН, є рівність прав жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя.

Починаючи з 70-х років XX ст. у міжнародному праві почали складатися передумови для гендерного реформування суспільства, хоча чітко виписаний гендерний аспект знаходить відображення у міжнародному праві тільки у 80-ті роки XX ст. Ряд міжнародних договорів хоча й проголошували принцип рівноправності, але не торкалися питання про гарантії забезпечення рівних умов [29]. Норми Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. конкретизують ідею рівноправності жінок і чоловіків, забороняючи будь-яку дискримінацію стосовно жінок, будь-яке розрізнення, виняток чи обмеження за ознакою статі. Хоча в Конвенції акцентується головна увага на ліквідації всіх форм дискримінації щодо жіночої статі, все ж документ має особливе значення для характеристики можливостей, що надає міжнародне право державам для гендерного реформування суспільства.

Конвенція зобов’язує держави реформувати своє законодавство таким чином, щоб воно гарантувало рівноправність статей.

Як зазначається в преамбулі Декларації ООН про викорінення насильства проти жінок 1993 р., насильство проти них є проявом нерівного співвідношення сил між чоловіками та жінками, що склалося історично. Воно є складовою історичного процесу і не представляє собою природного чи обумовленого біологічними факторами явища. Насильство, особливо фізичне і психологічне, є інструментом, який сприяє зміцненню дискримінації, а також практикою, що поглиблює більш завуальовані та витончені форми дискримінації, з якими стикаються жінки. Також визнається, що «насильство проти жінок є одним з основних соціальних механізмів, за допомогою якого жінок змушують займати підлегле становище по відношенню до чоловіків» [37]. Цікавим є такий факт, що зґвалтування особливо часто відбувається в тих ситуаціях, коли стає нестабільною влада чоловіків. В цих випадках зґвалтування може скоюватись по тій причині, що нападник вбачає порушення статевого стереотипу, тобто вважає, що жінка загрожує чоловіку, являючись політично активною, приймаючи участь в рухах опору та займаючись пропагандою, і, таким чином, зґвалтування являє собою, по суті, сексуальне покарання за порушення умовної межі між статями [204]. Система господарюючого становища чоловіків має свої історичні корені, хоча з часом функції і прояви цієї системи змінюються [114]. Названа Декларація є першим міжнародним документом, присвяченим саме проблемі насильства проти жінок. В ній містяться положення, що складають основу для співробітництва держав у сфері ліквідації насильства проти жінок.

В Римському статуті Міжнародного кримінального суду, прийнятому 17 липня 1998 р., що зміцнює міжнародне кримінальне право, встановлюється, що зґвалтування, обернення в сексуальне рабство, примушування до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація та інші форми сексуального насильства становлять при певних обставинах злочини проти людяності (ст. 7.1(g)) та військові злочини (ст. 8.2 (в(xxii))), а

акти сексуального насильства в ситуаціях збройних конфліктів можуть кваліфікуватися в якості серйозних чи грубих порушень міжнародного гуманітарного права [153]. В цьому Статуті враховані рекомендації Управління Верховного комісара ООН з прав людини щодо включення в його положення спеціальних норм про сексуальне насильство і гендерні злочини та призначення прокурором юридичних радників з питань сексуального та гендерного насильства (ст. 42.9) [118].

У спеціальному документі «Платформа дій», прийнятому на Четвертій Всесвітній конференції з становища жінок у 1995 р. в Пекіні, зазначається, що «форми насильства за ознакою статі, зокрема такі, як побиття, домашнє насильство, сексуальна наруга, сексуальне рабство та експлуатація, міжнародна торгівля жінками й дітьми, примушування до повійства, сексуальні домагання, насильство, зумовлене культурними забобонами, расизмом і расовою дискримінацією, ксенофобією, порнографією, етнічною чисткою, збройними конфліктами, іноземною окупацією, релігійним та антирелігійним екстремізмом і тероризмом, є несумісними з гідністю і цінністю людської особистості, з ними необхідно боротися і викорінювати їх. Слід виступати проти будь-яких порушень прав жінки в сучасному суспільстві. Основну роль у цій боротьбі має відігравати уряд, його дії повинні бути скеровані на вироблення чіткої стратегії антинасильницької діяльності у загальнодержавному масштабі, на запобігання будь-яких проявів насильства щодо жінок в особистому та суспільному житті» [190]. Саме в Пекінській «Платформі дій» питання про роль інституційних механізмів в покращенні становища жінок було поставлене на перший план в якості однієї з основних складових даної Платформи, хоча усвідомлення ролі таких механізмів та необхідність в них відноситься ще до середини 70-х років, коли була проведена Перша Всесвітня конференція стосовно становища жінок в Мехіко. Це питання розглядалося також в процесі виконання заходів Десятиліття жінки (1976–1985 роки) та на конференціях ООН з становища жінок, проведених у 1980 р. в Копенгагені та у 1985 р. в Найробі. Пекінська

«Платформа дій» розширила сферу застосування таких механізмів та надала новий зміст їх ролі та функціям, розглядаючи їх в якості каталізаторів значних політичних змін. Національні механізми більше не розглядаються в якості формальних органів проведення конкретної політики, спрямованої на покращення становища жінок. Відтепер «їх головне завдання полягає в тому, щоб надавати уряду в цілому підтримку в справі врахування гендерної проблематики у всіх сферах політики» [128]. В Платформі термін «механізми покращення становища жінок» поширюється на забезпечення гендерної рівності та інтеграцію цього виміру в загальнополітичну стратегію. Необхідне чітке розуміння функцій механізмів забезпечення рівності, причому як їх традиційних задач, так і нових перспектив, які відкриваються завдяки розвитку філософських концепцій і стратегій в області рівності. Це вимагає не тільки розробки спеціальної політики в плані ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок, підвищення їх статусу та покращення їх становища, але також реального забезпечення інтеграції гендерних аспектів у всі стратегії та програми, що входять в сферу відповідальності уряду на всіх рівнях. Конкретні програми та заохочення інтеграції гендерного аспекту представляє двоєдиний вимір стратегій в області рівності. На це вказувалось в зауваженнях Міжнародного семінару щодо національних механізмів заохочення рівності між жінками та чоловіками в країнах Центральної та Східної Європи, організованого Радою Європи в Любляні в 1994 р. Так, на ньому зазначалась «необхідність враховувати двоєдиний вимір стратегій в області забезпечення рівності, що здійснюються відповідними механізмами: з одного боку, на горизонтальному рівні ці програми повинні зачіпати всі сектори в сфері управління, з тим щоб гарантувати включення гендерної перспективи у політику, що розробляється; з другого боку, мають розроблятися конкретні політичні заходи та програми як в традиційних сферах діяльності уряду (наприклад, у сфері освіти, охорони здоров’я та зайнятості), так і в «нових» сферах, що стали помітні на політичній арені в

сучасний період, такі, як насильство щодо жінок, зростаюча фемінізація бідності, торгівля жінками тощо» [207].

До числа факторів, що є причиною насильства проти жінок, відносяться економічні та соціальні сили, що експлуатують жіночу працю і жіноче тіло. Саме жінки, що перебувають в несприятливому економічному становищі, часто стають жертвами сексуальних домагань, торгівлі ними і сексуального рабства. Вони також використовуються в якості безправної чи низькооплачуваної робочої сили майже у всіх країнах світу. Як трудящі-мігранти жінки часто стикаються з безліччю труднощів в іноземних державах. Отже, важливим аспектом проблеми жіночої робочої сили є економічна експлуатація жінок.

В умовах існуючого розподілу сил між чоловіками та жінками останнім доводиться стикатися з тим, що системи світогляду у світі контролюються переважно чоловіками, а саме сфери науки, культури, релігії, мови тощо. Жінки в значній мірі усунені від створення систем основних цінностей чи тлумачення історичного досвіду. Саме фактичне позбавлення жінок участі у контролі за системами пізнання є причиною того, що вони стають не лише жертвами насильства, але й об’єктом поглядів, які виправдовують узаконення щодо них насильства. Тому складовою викорінення насильства по відношенню до жінок має бути зміна традиційного світогляду, що зводить проблему насильства проти жінок до рівня тривіальних питань [114]. Верховний комісар ООН з прав людини у своїй Доповіді, представленій Підкомісії з заохочення та захисту прав людини на її 52 сесії (червень 2000 р.), зазначила, що «для того, щоб розірвати це хибне коло, необхідно прийняти заходи, які заохочуватимуть та захищатимуть рівні права жінок на участь в економічному, соціальному, політичному та культурному житті своїх суспільств. Без забезпечення повної рівності та участі жінок в житті країни, без надання жінкам необхідних можливостей, без відновлення соціального престижу жінок, що дозволить їм набути впевненість і повагу до самих себе, повністю реалізувати внутрішній потенціал та усвідомити

значимість свого внеску в справу процвітання, добробуту та розвитку суспільства, будь-які заходи, спрямовані проти практики систематичних зґвалтувань жінок під час збройних конфліктів та будь-яких форм гендерного насильства будуть приречені на невдачу» [114].

Міжнародна інтеграційна стратегія в довгостроковому плані містить питання про розширення прав жінок та їх рівній участі в процесі прийняття рішень. Саме цей аспект є вирішальним, а тому він повинен розглядатися інституційними механізмами по забезпеченню рівності. Адже існуюче становище, коли влада належить чоловікам, створює несприятливі умови для просування по шляху забезпечення жінкам рівних прав. В нинішній час досягнення рівноправ'я є одним з найважливіших політичних питань, тісно пов'язаних з необхідністю встановлення і належного функціонування демократії і заохоченням та захистом основних прав людини.

Генезис явища торгівлі жінками та сексуальної експлуатації жінки свідчить, що його корінням є гендерна нерівність. Торгівля жінками – це не що інше, як прояв гноблення жінки та властивих їй цінностей. Торгівля людьми і пов'язані з нею види злочинної практики такі, як примусова проституція, примусова праця, боргова кабала та утримання в рабстві, є порушенням самих елементарних прав людини, включаючи право на життя, право на гідність і безпеку, право на справедливі та сприятливі умови праці, право на охорону здоров'я та право на рівність. Пошук ефективних та реальних шляхів вирішення цієї проблеми в значній мірі буде залежати від осмислення її глибинних причин, до яких відносяться й економічні фактори – бідність, недостатнє харчування, безробіття та заборгованість; соціально-культурні фактори – насильство проти жінок та дискримінація за ознакою статі на рівні сім'ї, общини і держави; політико-правові фактори – відсутність адекватного законодавства, недостатність політичної волі і корупція в державному секторі; та міжнародні фактори – зростаюча частка жінок серед трудящих-мігрантів, з одного боку, та все більше жорстка імміграційна політика країн, що приймають мігрантів, – з другого, зростаючі

можливості та масштаби діяльності транснаціональних злочинних синдикатів, стрімке зростання світової секс-індустрії та збільшення розриву між багатими і бідними країнами. Викорінення торгівлі людьми та захисту прав осіб, що постраждали в результаті цієї торгівлі, можна досягти лише розв'язанням цих складних та взаємопов'язаних проблем.

Таким чином, нинішня система прав людини все більше сповнюється гендерного змісту. Створення механізму гендерного забезпечення соціального розвитку сьогодні набуває нового значення і виміру, змістом чого є визнання загальнолюдських прав жінок, їх рівності у правах і свободах з чоловіками, обов'язків держав захищати і забезпечувати дотримання цих прав і свобод. З міжнародно-правового принципу рівноправності жінок і чоловіків випливає принцип заборони всіх форм дискримінації щодо жінок. Заборона дискримінації є основою юридичного механізму сприяння досягнення рівності всіх людей. При цьому поняття рівності включає як формальну рівність, яка закладає найбільш загальне і найбільш широке підґрунтя протидії дискримінації, а також рівність можливостей (гарантій) як правову гарантію реалізації формальної рівності. Якщо під рівністю прав слід розуміти наділення однаковими правами осіб чоловічої та жіночої статей у всіх сферах життя та забезпечення рівних умов їх здійснення, то під рівністю можливостей слід розуміти систему засобів та рівних умов щодо рівного розподілу, використання політичних, економічних, соціальних та культурних цінностей, які б виключали дискримінацію та обмеження будь-якої статі, негативно впливали на її життєдіяльність і самовираження [101]. Становлення ідеології гендерної рівності в міжнародному праві проходило саме з урахуванням такого розуміння рівності. Політичний аспект у здійсненні гендерних перетворень набуває свого першочергового значення. Саме політика визначає гендерну перспективу, її компонентну та конструктивну роль у праві.

Завершуючи розгляд вказаних вище нормативних джерел, варто погодитись із точкою зору О. Краєвської, на слушну думку якої глобальний

механізм протидії торгівлі жінками має фундаментальне політичне значення. Намагання окремих країн самотужки боротися із вказаною проблемою малоефективні без координованих міжнародних зусиль. Оскільки проблема досягла глобальних масштабів, усі причетні до цієї діяльності країни повинні працювати разом, об'єднуючи свої зусилля. Адже чинний механізм протидії має багато недоліків [83, с. 87]. Окрім того, підкреслює вказана вище вчена, недосконалості законодавчої бази щодо протидії торгівлі людьми, а в деяких країнах – цілковитої її відсутності, є низка міжнародно-політичних чинників низької ефективності функціонування механізму протидії торгівлі людьми. Зокрема, продовжує авторка, на міжнародному рівні досі не розроблено єдиного підходу до вирішення проблеми. Недостатньо ефективною залишається міждержавна співпраця, насамперед стосовно захисту потерпілих. Спільні заходи (наприклад, між поліцією Польщі і Німеччини, Австрії та Чехії) здебільшого базуються на особистих зв'язках. Зусилля не скоординовані ні на глобальному, ні на державному рівнях. Низькою залишається поінформованість щодо проблеми торгівлі людьми [83, с. 87].

Таким чином, проведене наукове дослідження дає змогу виокремити дві групи передумов виникнення проблеми протидії торгівлі жінками. Так, до першої групи, на нашу думку, слід віднести загальні передумови, які є характерними для більшості держав світу:

– наявність загальної гендерної дискримінації. Нерівність соціальних, економічних та політичних ролей жінок та чоловіків робить перших більш вразливими до вчинення правопорушень щодо них. Окрім того, відсутність рівних можливостей може змушувати жінок шукати роботу або краще життя за межами своєї країни, що досить часто призводить до того, що вони стають об'єктами жіночої торгівлі;

– економічні проблеми в державі, соціальна незахищеність, бідність та високий рівень безробіття можуть спонукати жінок шукати засоби заробітку, зокрема в іноземних державах, що досить часто призводить до виникнення такого небезпечного явища, як торгівля жінками. Варто також відзначити, що

економічна нерівність країн може призводити до зростання попиту на робочу силу з держав, де рівень життя низький;

– збройні конфлікти, війни та політична нестабільність. Останні можуть створювати хаос, порушувати соціальні структури та забезпечувати наявність збройних груп, які займаються торгівлею жінками;

– соціокультурні чинники, які включають: по-перше, соціокультурні установки, які вважають «нормальним» принижувати жінок та схиляти їх до експлуатації; по-друге, культурні практики, які пригнічують жінок та обмежують їх свободу, можуть створювати сприятливе середовище для торгівлі людьми.

Другу групу передумов складають спеціальні, які: а) властиві для окремої держави (зокрема України); б) обумовлені суб'єктивними чинниками, що включають недосконаліть законодавства, державної політики тощо. Тож, до вказаних передумов, як вбачається, найбільш доцільно віднести наступні:

– відсутність чіткого, комплексного та ефективного законодавства, спрямованого на протидію торгівлі жінками. Адже наявність профільних законів, апріорі, є важливим елементом реалізації ефективної стратегії протидії у досліджуваній сфері;

– недостатня узгодженість національного законодавства з нормами міжнародного законодавства, норми якого спрямовані на протидію та запобігання торгівлі людьми взагалі, та жінками, зокрема;

– низький рівень підготовки та фактичної спроможності правоохоронних органів у розслідуванні та притягненні до відповідальності осіб, які вчиняють протиправні діяння у досліджуваній сфері. Окрім того, варто відзначити недостатній рівень взаємодії та координації між спеціально уповноваженими суб'єктами у відповідній сфері;

– відсутність ефективних механізмів захисту та підтримки жінок-жертв. Недостатня кількість притулків, медичної допомоги, психологічної підтримки та інших послуг для жертв;

– відсутність комплексних державних Стратегій, Концепцій та програм, спрямованих на підвищення ефективності діяльності держави та її органів за відповідним напрямом;

– недостатня кількість превентивних програм, освітніх кампаній, а також неякісна інформаційно-просвітницька робота, які також знижують загальний рівень правової свідомості громадян.

1.2. Світові тенденції становлення та розвитку законодавства у сфері протидії торгівлі жінками

У попередньому підрозділі дисертаційного дослідження ми акцентували увагу на важливості та необхідності створення в Україні ефективного національного законодавства у сфері протидії торгівлі жінками, що, на нашу думку, вимагає комплексного дослідження світових тенденцій у відповідній сфері. Варто зауважити, що глобально домінуюча економічна політика ще більше посилює широкомасштабну економічну та соціальну нерівність між державами та окремими особами, що проявляється у трудовій експлуатації, включаючи відмову корпорацій, державних органів та роботодавців від зобов’язань забезпечити відсутність жертв торгівлі. Глобалізовані макроекономічні та політичні чинники, включаючи приватизацію суспільних благ, дерегулювання ринку праці, скорочення соціальних та інших виплат, посилюють безробіття та бідність, а відтак, породжують економічну несправедливість, яка, в свою чергу, має непропорційний вплив на жінок. Окрім того, зменшення соціальних видатків ще більше перекладає відповідальність за базові соціальні послуги з уряду на жінок. Тож, всі вказані вище чинники підсилюють дискримінаційні культурні та соціальні норми, які породжують пригнічення різних груп жінок, в тому числі й торгівлю ними.

Уряди багатьох розвинутих держав протягом останніх двох десятиліть висловлювали значну стурбованість щодо торгівлі людьми у відповідь на ряд різноманітних проблем, зокрема: міжнародну трудову міграцію, віктимізацію жінок, вплив військових конфліктів на вразливі групи населення та проблеми, пов'язані з біженцями. Торгівля людьми обговорювалася та розглядалася на багатьох резонансних міжнародних заходах, таких як Генеральна Асамблея ООН, Всесвітня конференція з прав людини у Відні в 1993 році та Всесвітня конференція з питань жінок у Пекіні в 1995 році [211]. У відповідь на занепокоєння щодо проблеми торгівлі людьми Організація Об'єднаних Націй у 2000 році прийняла Протокол ООН про запобігання і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї. Протокол ООН став основним міжнародним інструментом для визначення торгівлі людьми та створенням основ для скоординованої глобальної політики протидії торгівлі людьми. Однак, навіть з існуючим Протоколом ООН, продовжують існувати суттєві розбіжності в тому, як вивчається, аналізується, передбачається і, зрештою, розуміється торгівля людьми. Торгівля людьми продовжує означати різні речі для різних людей, оскільки уряди, міжнародні організації, НУО та інші створюють і поширюють інформацію про цю практику, яка відображає їхнє розуміння цього терміну [199].

Варто також зауважити, що хоча існує ряд ключових невизначеностей щодо сутності торгівлі людьми, є чотири ключові проблеми, які заслуговують на особливу увагу, зокрема: а) відсутність ясності щодо взаємозв'язку між торгівлею людьми та їх контрабандою; б) загальне нерозуміння торгівлі людьми, яка значною мірою пов'язана з секс-індустрією; в) відсутність чіткого розмежування між торгівлею людьми та незаконним транспортуванням людей через міжнародні кордони; г) значення та сутність примусу у відповідній сфері.

Щороку в ЄС реєструється близько 7000 жертв торгівлі людьми. Однак фактична їх кількість, ймовірно, буде значно вищою, аніж показують

наведені дані, оскільки статистика включає лише жертв, відомих владі. Торгівля людьми у всьому світі залишається злочином зі значним гендерним аспектом. У 2019–2020 роках жінки та дівчата становили 63% усіх зареєстрованих жертв у ЄС. Частка постраждалих чоловіків – 33% [208], вона зросла порівняно з 2017–2018 роками на 23%. Майже кожна четверта жертва торгівлі людьми була дитиною – 23%. Більшість постраждалих дітей становили жінки – 75%. Торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації є найбільш поширеною (51%), і частка жінок у них 87%, з яких 73% дорослі жінки і 27% дівчат. Торгівля людьми з метою трудової експлуатації є другою за поширеністю формою торгівлі людьми в ЄС – 28%. Звертаючи увагу на громадянство жертв торгівлі людьми за кількістю, більшість були з Румунії, Франції, Італії, Болгарії та Польщі. Якщо розглядати кількість жертв пропорційно чисельності населення, а не абсолютну кількість жертв, Румунія, Болгарія та Угорщина є найбільш представленими громадянами ЄС. 37% усіх зареєстрованих осіб були громадянами країни, в якій вони були зареєстровані. З країн, що не входять до ЄС, що стосується громадянства, жертвами торгівлі людьми в ЄС були Нігерія, Китай, Молдова, Пакистан і Марокко. У злочинах, пов’язаних із торгівлею людьми, було висунуто підозру 15214 осіб (як громадян ЄС, так і не громадян ЄС). Рівень судових переслідувань (6539) і засуджень (3019) все ще залишається дуже низьким в Європейському Союзі.

Варто зауважити, що у всьому світі національні заходи, особливо в країнах, що розвиваються, погіршуються. Показники виявлення впали на 11% у 2020 році, а вироки впали на 27%, що свідчить про уповільнення реагування кримінального правосуддя на торгівлю людьми у всьому світі. Пандемія COVID-19 також змінила характеристики торгівлі людьми, підштовхнувши її ще більше до підпілля та потенційно посиливши небезпеку для жертв, зменшивши ймовірність того, що злочин приверне увагу влади. Насправді 41% жертв, яким вдається уникнути важких випробувань,

звертаються до органів влади з власної ініціативи – це ще одна явна ознака того, що реагування на боротьбу з торгівлею людьми є неефективним.

Переходячи безпосередньо до аналізу тенденцій становлення та розвитку законодавства у сфері протидії торгівлі жінками варто зауважити, що вони тісно пов'язані та фактично обумовлені розвитком міжнародного законодавства у відповідній галузі. Перші міждержавні ініціативи щодо прийняття суворих заходів щодо запобігання та ліквідації торгівлі жінками мали двосторонній характер. Як правило, це були держави походження, транзиту та призначення об'єктів торгівлі, які з метою захисту власних інтересів скликали міжурядові, міждержавні зустрічі з метою вироблення двосторонніх угод про боротьбу з торгівлею жінками. Як приклад можна навести угоди: між Німеччиною та Нідерландами 1889 р., Німеччиною та Бельгією 1890 р., Голландією та Австрією 1888 р. тощо. Але в той час інтереси держав полягали лише в захисті державних кордонів, недопущенні ввезення на власну територію нелегальних мігрантів-жінок тощо. Інтереси жертв торгівлі до уваги не бралися. Лише з появою міжнародних конференцій інтереси жертв теж стали на порядок денний.

У 1899 році в Лондоні відбувся Міжнародний конгрес з боротьби з торгівлею жінками, пов'язаною з проституцією. Конгрес закликав усі держави укладати багатосторонні угоди і створювати відповідні національні комітети для вирішення цього питання. Трьома роками пізніше (у 1902 р.) за ініціативою уряду Франції було скликано Конференцію, в якій взяли участь 16 держав і на якій було вироблено низку конкретних заходів щодо боротьби з торгівлею жінками. Згідно з домовленістю, кожна держава повинна була створити центральний орган для збирання та систематизації усіх повідомлень про факти схиляння жінок і дівчат на шлях розпусти. В документах Конференції було наголошено, що країни повинні приймати заходи по виявленню осіб, які займаються торгівлею жінками [56].

Процес міжнародного співробітництва у цій сфері та вироблення відповідних норм міжнародного права набув свого розвитку в ряді

міжнародних договорів. Так, у 1904 р. ряд європейських держав підписали в Парижі Міжнародну угоду про боротьбу з торгівлею білими рабинями, яка явилась першим багатостороннім договором у цій сфері. В той час особлива увага приділялась жінкам з Великої Британії, яких змушували до проституції в країнах континентальної Європи. Пізніше поняття «білого рабства» поширилось на загальне поняття торгівлі живим товаром [33]. Історичними мотивами, що спонукали боротьбу з торгівлею жінками, а саме білими рабинями, послужили побоювання з приводу можливого посягання на чистоту чи недоторканість цієї категорії жінок. Основна нота цього Договору полягала в захисті жертв торгівлі жінок, залишаючи поза Договором питання покарання правопорушників [117]. У 1910 році була прийнята Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабинями. Представники 13 країн взяли на себе зобов'язання притягати до кримінальної відповідальності всіх тих, хто вербує жінок, не досягли повноліття, до мережі проституції, навіть за їх згодою. Конвенція передбачала встановлення кримінальної відповідальності за торгівлю жінками та дівчатами, навіть якщо злочин був вчинений на території різних країн. Окрім цього, торгівля жінками була класифікована як кримінальний злочин, і злочинці підлягали видачі тій державі, яка розпочала проти них переслідування. Однак у Конвенції не було встановлено відповідальність за утримання жінок у будинках розпусти силоміць або за сам факт продажу жінок, що становило певні недоліки документа.

Підтвердженням того, що проблемі торгівлі людьми надавалось важливе значення свідчить те, що в мандат Ліги Націй було включено положення про здійснення «загального контролю за виконанням угод, що стосуються торгівлі жінками то дітьми» [117]. Крім того, у 1921 р. під егідою Ліги Націй була укладена Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками і дітьми, що встановила кримінальну відповідальність «суб'єктів, що схиляють жінок до зайняття проституцією та займаються купівлею-продажом жінок та дітей» [192]. Конвенція зобов'язала держави розробити

законопроекти про кримінальну відповідальність осіб, що втягують жінок у проституцію і займаються торгівлею жінками та дітьми. Ця Конвенція мала велике гуманістичне значення, оскільки вона не тільки засудила торгівлю жінками та дітьми, але й вперше вказала на необхідність покарання як за звідництво, так і за безпосередню торгівлю ними [56]. Якщо до цього всі обов'язки делегувалися так званим «національним комітетам», то з підписанням Конвенції при Лізі Націй був створений Радчий Комітет по боротьбі з торгівлею жінками та дітьми. Таким чином, зародились перші прояви наднаціональності. Хоча діяльність цього Комітету не була достатня для створення ефективного міжнародного механізму щодо боротьби з торгівлею жінками та дітьми, а обмеженість мандатних повноважень не давала змоги належним чином впливати на всі процеси в рамках цієї боротьби, все ж таки це був перший міжнародний орган щодо боротьби з торгівлею жінками та дітьми, який виходив за рамки двосторонніх ініціатив та відповідних договорів.

У 1933 р. під егідою Ліги Нації була укладена Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею повнолітніми жінками. Стаття 1 цієї Конвенції містила положення, в яких держави зобов'язувалися заборонити, попереджувати та карати за торгівлю жінками, навіть коли вони дали на неї згоду. Сфера дії Конвенції розповсюджувалася на торгівлю жінками тільки в тих ситуаціях, коли торгівля здійснювалася з однієї країни в іншу. Учасники Конвенції зобов'язалися також повідомляти один одного про професійних торгівців жінками та дітьми. У 1937 р. в рамках Ліги Націй було підготовлено проект нової конвенції про заборону торгівлі жінками та дітьми, але він не був прийнятий. Міжнародні угоди з проблеми торгівлі людьми, які діяли у першій половині XX ст., були орієнтовані в основному на запобігання та боротьбу з перевезенням жінок через кордони держав без їх згоди з метою проституції.

Подальші підходи до розв'язання проблеми торгівлі людьми вироблялися з врахуванням результатів обговорень стосовно проблеми

проституції та виявлених правових шляхів її вирішення. Відповідно сформувалися чотири основні підходи до вирішення проблеми проституції, а саме: 1) криміналізація; 2) декриміналізація; 3) легалізація / регулювання; 4) декриміналізація в поєднанні з правозахисним підходом. Розрізняють дві форми криміналізації: заборона і толерантність. Підхід, заснований на забороні, спрямований на викорінення проституції за рахунок криміналізації всіх відповідних діянь та діючих осіб, в тому числі самої працівниці сфери секс-бізнесу. Але, як свідчить практика, законодавство інших країн, в основу якого покладено толерантний підхід, обходить мовчанням питання законності проституції і не вбачає в діях осіб, що займаються торгівлею тілом, конкретного складу злочину, хоча торгівля тілом трактується при цьому підході як зло. Декриміналізаційний підхід будується на принципі, що особа сама обирає рід своєї діяльності, тобто, якщо повнолітня особа дає згоду працювати в сфері секс-бізнесу, то її взаємовідносини з сутенерами, клієнтами, утриманцями будинків розпусти та іншими особами, що зайняті в сфері секс-бізнесу, не підпадають під дію норм кримінального права. Тільки відсутність взаємної згоди тягне за собою покарання. Легалізація також спрямована на вирішення проблеми проституції за межами кримінального права. Такий підхід вказує на регулювання проституції за допомогою районування, видачі ліцензій і проведення обов'язкових медоглядів. Декриміналізація в поєднанні з правозахисним підходом покликана забезпечити захист законних прав осіб (прав людини та трудових прав), що працюють в сфері секс-послуг.

Отже, можна зробити висновок, що в основу Конвенції 1949 року про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами покладено заборонний підхід, і тому вона спрямована на криміналізацію актів, пов'язаних з проституцією, хоча й не проституції, як такої. Точніше буде сказати, що Конвенція 1949 р. спрямована на викорінення проституції шляхом криміналізації дій третіх осіб, причетних до проституції, і покарання за таку причетність. При цьому питання, що стосуються кримінального

переслідування, в значній мірі регулюються положеннями національного законодавства. Відповідно до Конвенції, держави в кримінальному порядку можуть переслідувати не тільки третіх осіб, а й самих працівниць сфери секс-бізнесу. Прикладом цього є Індія, де існує Закон про попередження аморальної торгівлі, який не визнає проституцію, як незаконне діяння, а спрямований на переслідування за домагання та життя за рахунок доходів від проституції, утримання будинків розпусти тощо, і частіше всього застосовується саме до працівниць сфери секс-бізнесу.

Наступним кроком у боротьбі з торгівлею жінками та дітьми було прийняття Генеральною Асамблеєю ООН 18 грудня 1979 р. нового міжнародно-правового акту у цій сфері. Йдеться про Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, що набула чинності у 1981 року [74]. Україна ратифікувала її 24 грудня 1980 р., але згідно з пунктом 1 статті 27 вона набула чинності 3 вересня 1981 р. Згідно з статтею 6 Конвенції держави-учасниці зобов'язалися «вживати всі відповідні заходи, включаючи законодавчі, для припинення всіх видів торгівлі жінками і експлуатації проституції жінок». Суттєвим моментом Конвенції є положення про заборону будь-якої дискримінації відносно жінок (п. f ст. 2).

Після прийняття в 1949 р. Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми висувались різні пропозиції щодо розширення сфери охоплення визначення поняття «торгівлі людьми» на ті форми вербування, які не мають безпосереднього зв'язку з проституцією. Більш широке визначення включало б «перевезення будь-якої особи з одного місця на інше з метою підкорити її фактичній та незаконній владі інших осіб за допомогою насильства чи погрози насильства, або за рахунок зловживання становищем в силу родства чи шляхом обману іншої особи» [210].

У 1993 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію про викорінення насильства проти жінок [37], в якій виразила своє бажання викоренити, окрім інших форм насильства проти жінок, «торгівлю жінками і примушування до проституції» (ст. 2). У Віденській декларації та Програмі

дій, прийнятій на Всесвітній конференції з прав людини у 1993 р., визначено, що «насильство за ознакою статі та всі форми сексуального домагання і експлуатації, включаючи й ті, що походять з культурних забобон і нелегальної міжнародної торгівлі жінками, несумісні з гідністю та цінністю людської особистості і повинні бути викорінені» (п. 1.18) [109].

Римський статут Міжнародного кримінального суду [153] відносить поневолення (п. 1 с) ст. 7) до злочинів проти людства. Згідно пункту 2 с) статті 7, «поневолення» означає здійснення будь-якого або всіх правомочностей, пов'язаних з правом власності щодо особистості, і включає в себе здійснення таких правомочностей в ході торгівлі людьми, зокрема жінками і дітьми. Це знаменує собою новітній підхід на основі поєднання торгівлі людьми з видами практики, подібними рабству. В положеннях Статуту, що стосуються збройних конфліктів неміжнародного характеру, встановлено, що «зґвалтування, обернення в сексуальне рабство, примушування до проституції, примусова вагітність, як вона визначена в п. 2 f) статті 7, примусова стерилізація та будь-які інші види сексуального насильства, що також є грубим порушенням статті 3, загальної для чотирьох Женевських конвенцій», розглядаються як військові злочини (ст. 8, п. 2 е). Норми міжнародного гуманітарного права однозначно кваліфікують примусову проституцію як міжнародний злочин, оскільки така практика часто має місце в збройних конфліктах і не карається [153].

Не дивлячись на відсутність узгодженого визначення поняття «торгівля людьми», в Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Декларації про викорінення насильства проти жінок і в Римському статуті Міжнародного кримінального суду, містяться положення, що забороняють торгівлю людьми. Дана проблема зачіпалась і у документах Всесвітньої конференції з прав людини 1993 р. і Четвертої Всесвітньої конференції з становища жінок 1995 р.

Генеральна Асамблея і Економічна та Соціальна Рада, Комісія з прав людини та Комісія з становища жінок ООН в процесі своєї діяльності

прийняли цілий ряд резолюцій з торгівлі людьми. Це такі резолюції, як: резолюція 50/167 Генеральної Асамблеї від 22 грудня 1995 р.; резолюція 1995/25 Комісії з прав людини від 3 березня 1995 р.; резолюції 39/6 та 40/4 Комісії з становища жінок відповідно 29 березня 1995 р. та 22 березня 1996 р.; резолюція 1996/24 Комісії з прав людини від 19 квітня 1996 р.; резолюція 1997/19 Комісії з прав людини від 11 квітня 1997 р.; резолюція 1998/20 Економічної та Соціальної Ради від 28 липня 1998 р.; резолюції 1998/30 та 1999/40 Комісії з прав людини відповідно 17 квітня 1998 р. та 26 квітня 1999 р. Однак жодна з них не містить визначення поняття «торгівлі людьми».

В силу вікової специфіки діти від свого народження не можуть самостійно скористатися власними правами. Водночас необхідно сказати про пропозицію Румунії про те, що дитина не повинна бути об'єктом торгівлі в будь-якій формі, яка була включена в Декларацію прав дитини, прийнятої одноголосно Генеральною Асамблеєю ООН у 1959 р. [36]. Як зазначено в преамбулі Декларації, «дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження». Для повного гармонійного розвитку її особистості дитині необхідно рости в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння. Принцип 7 Декларації проголошує, що «якнайкраще забезпечення інтересів дитини має бути керівним принципом для тих», хто відповідає за неї, а це, насамперед, батьки. Освіта і виховання мають сприяти загальному культурному розвитку дитини, розвитку її здібностей і особистого мислення, а також усвідомлення моральної і соціальної відповідальності. Кожна дитина повинна мати право на такий рівень життя, який необхідний для її здоров'я, фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку. Діти світу невинні, вразливі і залежні. Вони також цікаві, енергійні і сповнені надій. Їх життя повинно ставати більш повнокровним, поки розширюються їх перспективи і вони набувають

досвіду [27]. Сприяння всебічному розвитку їх людського потенціалу дозволить дітям усвідомити свої потреби, права і можливості.

А тому дитина має бути захищена від будь-якої експлуатації, вона не повинна розцінюватись як економічна власність. І, на відміну від жінок, дитина має визнаватися жертвою торгівлі людьми, навіть якщо до неї не застосовувались будь-які засоби впливу (примус, підкуп, обман тощо) для її вербування, перевезення, передачі, приховування чи отримання з метою експлуатації. Тобто торгівлею дітьми має визнаватися будь-який акт чи угода, за допомогою яких дитина за винагороду чи будь-яку іншу компенсацію передається однією особою (чи групою) іншій особі (чи групі).

Загальним міжнародно-правовим документом, що регулює та захищає права дитини є Конвенція про права дитини [75], яка прийнята одноголосно Генеральною Асамблеєю ООН у 1989 р. і яка набула чинності вже в наступному році. Україна ратифікувала її 27 лютого 1991 р. В даний час її ратифікували майже всі держави, крім США та Сомалі. В багатьох країнах світу вона вже приносить результати. Основою для Конвенції послужили прийняті раніше такі міжнародні акти, як: Декларація прав дитини, підготовлена у 1923 р. засновницею Фонду спасіння дітей Еглантиною Джебб, а через рік вона була прийнята Лігою Націй, в якій проголошувалося, що «людство зобов'язане дати дитині все саме найкраще, що воно має»; Загальна декларація прав людини 1948 р., що поширювалась в рівній мірі й на дітей; Декларація прав дитини, що проголосила більш повне та точне визначення прав дитини.

Конвенція накладає на держави зобов'язання вживати усіх необхідних заходів – законодавчих, адміністративних, соціальних, економічних, бюджетних, в сфері освіти чи інших сферах, а також виділяти ресурси, необхідні для забезпечення їх ефективної реалізації. Так, стаття 34 Конвенції встановлює зобов'язання держав-учасниць захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень. З цією метою держави-учасниці, зокрема, повинні вживати на національному або двосторонньому

рівнях усіх необхідних заходів, щоб запобігти: 1) схилянню або примушуванню дитини до будь-якої «незаконної сексуальної діяльності»; 2) використанню з метою експлуатації дітей у проституції або в іншій «незаконній сексуальній практиці»; 3) використанню з метою експлуатації дітей у порнографії. Конвенція є одним з найбільш ефективних засобів боротьби з практикою, подібною до рабства. Так, стаття 35 Конвенції встановлює, що держави-учасниці вживають на національному, двосторонньому і багатосторонньому рівнях всіх необхідних заходів для відвернення викрадання дітей, торгівлі ними чи їх контрабанди в будь-яких цілях і в будь-якій формі. В Конвенції визнаються зобов'язання інших сторін – батьків та сім'ї, громадянського суспільства та міжнародного співтовариства. Конвенція покладена в основу інших міжнародно-правових документів, зокрема Гаазької конвенції про захист дітей та співробітництво в сфері міжнародного усиновлення 1995 р. Ще одним прикладом стало прийняття в червні 1999 р. Конвенції МОП № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці [73], в якій було підтверджено, що «використання дитини для заняття проституцією», «продаж дітей та торгівля ними» становить одну з «найгірших форм дитячої праці» (ст. 3). Україна ратифікувала її 5 жовтня 2000 р. Прийняття Конвенції про права дитини поклало початок процесу, який призвів до розроблення факультативного протоколу про посилення захисту дітей від сексуальної експлуатації, в тому числі шляхом активізації в цьому напрямі міжнародного співробітництва.

Чимало держав у світі заснували інститут омбудсмена чи комісара з справ дітей в якості нового незалежного інституту чи елементу існуючого механізму захисту прав людини. Першою цей захід реалізувала Норвегія, а її послідовниками стали Коста-Ріка, Австрія, Росія і Австралія. Гондурас встановив механізми, покликані заохочувати комплексний підхід до охорони дитинства, забезпечуючи координацію між відповідними органами і департаментами країни та контроль за процесом здійснення Конвенції.

Сьогодні не менше 22 країн, в тому числі Бразилія, Еквадор, Ефіопія та Південна Африка, включили положення про захист прав дітей в свої конституції. Більше 50 країн використовують процедуру моніторингу законодавства на предмет забезпечення його сумісності з положеннями Конвенції. Болівія, Бразилія та Нікарагуа виступили за прийняття кодексу прав дітей та підлітків. Інші країни провели огляд важливих розділів законодавства, де вимагаються зміни законодавства: від регулювання дитячої праці (Індія, Пакистан, Португалії) до захисту дітей від сексуальної експлуатації (Австралія, Бельгія, Німеччина, Тайланд, Швеція), правосуддя у справах неповнолітніх (Бразилія, Коста-Ріка, Сальвадор) та міждержавного усиновлення та удочеріння (Парагвай, Румунія, Велика Британія). Крім того, чимало країн вжили законодавчі заходи щодо заохочення змін у поведінці та забороні видів практик, несумісних з Конвенцією.

Загальна декларація прав людини та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права містить положення, що забороняють рабство, підневільний стан та примусову працю в будь-яких їх формах і визнають за дітьми особливе місце в суспільстві. Стаття 24 Пакту встановлює, що кожна дитина має «право на такі засоби захисту, які вимагаються в її становищі як малолітньої» [104].

Важливим кроком у боротьбі з торгівлею людьми стала розробка та прийняття у 2000 р. Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та двох протоколів до неї – Протоколу про попередження і скасування торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і Протоколу проти незаконного перевезення мігрантів наземним, повітряним та морським шляхом. Всі вони були розроблені в рамках міжурядового спеціального комітету відкритого складу з розробки Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності, створеного Генеральною Асамблеєю ООН [151]. Конвенція і Протоколи мають набути чинності на дев’яностий день після здачі на зберігання сорокової ратифікаційної грамоти чи документу про прийняття, затвердження чи приєднання. Новизною є те, що регіональна

організація економічної інтеграції може здати на зберігання свою ратифікаційну грамоту чи документ про прийняття, затвердження чи приєднання, якщо хоча б одна з її держав-членів поступила таким же чином, при цьому така грамота чи документ не розглядаються в якості додаткових (ст. 16 і 17 Протоколу). Для кожної держави чи регіональної організації економічної інтеграції, які ратифікують, приймають чи затверджують Конвенцію та Протоколи до неї чи приєднуються до них після здачі на зберігання сорокової ратифікаційної грамоти чи документу про такі дії, Конвенція та Протоколи до неї набувають чинності на тридцятий день після дати здачі на зберігання такою державою чи організацією відповідної грамоти чи документу.

Отже, питання торгівлі людьми поступово виходить за рамки проблематики прав людини і «покращення становища жінок». Зазначені міжнародно-правові акти значно розширили поняття торгівлі людьми, охопивши аспекти, пов’язані з організованою злочинністю та міграцією. Протоколи являють собою угоди про транснаціональне співробітництво універсального характеру: їх основна мета – боротьба з організованими кримінальними структурами, причетними до контрабандного перевезення мігрантів і до торгівлі людьми, та їх ліквідація за допомогою розвитку співробітництва між органами судової системи та поліції, а також за допомогою узгоджених національних заходів. Ці документи заслуговують всякого схвалення, однак, разом з тим необхідно зберегти в центрі уваги права та інтереси конкретних жертв. Як підкреслила Верховний комісар з прав людини, що необхідно сконцентрувати увагу на жертвах торгівлі людьми і добитися того, щоб ця торгівля не зводилась до рівня міграційної проблеми чи проблеми організованої злочинності. Інтеграція проблематики прав людини в структуру ООН щодо боротьби з торгівлею людьми також є одним з головних аспектів зростаючого прагнення цієї Організації до поширення прав людини через свою діяльність [116]. Зрозуміло, що для успішного переслідування торговців «живим товаром» важливою є роль

свідків, а ефективність такого співробітництва в значній мірі буде залежати від здатності держав забезпечувати захист та підтримку особам, що стали предметом торгівлі.

Сьогодні визнається, що жодна окремо взята країна самостійно не може успішно протистояти росту транснаціональної злочинності. Необхідно мати на увазі, що питання, які традиційно вважались виключно внутрішньою сферою держав, мають розглядатися в багатосторонньому контексті, що дозволяє узгоджувати між ними спільні стратегії та напрямки діяльності. Яскравим прикладом цього підходу є боротьба з торгівлею людьми, в процесі якої імміграційний контроль лише в країнах призначення не може забезпечити надійні результати. Необхідна комплексна взаємодія різних установ і зацікавлених сторін як в межах однієї країни, так і між відповідними країнами, що охоплює органи поліції, суди, програми підтримки жертв та захисту свідків і засобів масової інформації. На Всесвітній конференції з організованої транснаціональної злочинності (Неаполь, 1994 р.) зазначалося, що це співробітництво мусить бути багатостороннім. Воно повинне включати такі елементи, як надання взаємної допомоги, готовність здійснити рішення суду іншої держави, або передати кримінальне судочинство і злочинців з однієї юрисдикції в іншу [115].

Кожна Держава-учасниця Протоколу зобов’язана забезпечити, щоб її внутрішня правова чи адміністративна система передбачала заходи, які дозволять надавати жертвам торгівлі людьми інформацію про відповідний судовий та адміністративний розгляд та можливість отримання компенсації за заподіяну шкоду; а також розглядає можливості надання консультативної допомоги та інформації, особливо у відношенні їх юридичних прав, мовою, зрозумілою жертвам торгівлі людьми; можливості в сфері працевлаштування. Кожна держава-учасниця Протоколу намагається забезпечити фізичну безпеку жертв торгівлі людьми в період перебування таких жертв на її території. Повернення жертви торгівлі людьми державі-учасниці, громадянином якої вона є, переважно являється добровільним. Що

стосується заходів прикордонного контролю, то стаття 11 Протоколу вказує, що держави-учасниці встановлюють такі заходи, які необхідні для попередження та виявлення торгівлі людьми, але без шкоди для міжнародних зобов'язань у відношенні вільного пересування людей.

Занепокоєність офіційних органів влади багатьох держав викликає, зокрема, те, що члени транснаціональних злочинних груп користуються відмінностями в законодавстві, переміщуючись з країни в країну, щоб використати в своїх інтересах невідповідності в законах. Таким чином, «злочинні групи проникають в ті сектори, де ризик бути заарештованим і понести суворе покарання відносно невеликий, особливо в порівнянні з можливістю отримання значної економічної вигоди» [200]. Кожна держава-учасниця Протоколу приймає такі законодавчі та інші заходи, які будуть необхідні з тим, щоб діяння, вказані у статті 3 Протоколу, визнати кримінально караними, якщо вони вчиняються навмисно. Одним з найбільш поширених заходів являється укладення угод між державами поряд з створенням спільних робочих груп та розширенням співробітництва між правоохоронними органами.

В контексті представленої проблематики варто зауважити, що сьогодні Європейська Комісія пропонує переглянути Директиву про боротьбу з торгівлею людьми, щоб забезпечити кращу підготовку ЄС та держав-членів для вирішення поточних викликів і тенденцій. Вказаний вище міжнародний нормативний документ встановлює мінімальні правила ЄС для запобігання торгівлі людьми та боротьби з нею та захисту жертв. З моменту його прийняття у 2011 році з'явилося кілька нових викликів та тенденцій, що значно вплинули на розвиток сфери торгівлі людьми. Технологічний розвиток, зокрема розширення Інтернету та соціальних медіа, створив нові можливості для торговців людьми, що дозволяє їм охоплювати ширшу аудиторію для реклами, а також для вербування та експлуатації жертв. Також спостерігається значне зростання торгівлі людьми з метою, відмінною від сексуальної та трудової експлуатації. В своїй доповіді Комісія також

пропонує посилити заходи, спрямовані на раннє виявлення жертв, допомагаючи системі кримінального правосуддя реагувати на злочини, вчинені компаніями, пов’язаними з торгівлею людьми, і вдосконалювати систему збору даних.

Тож, Комісія з метою вдосконалення Директиви про боротьбу з торгівлею людьми, пропонує:

– додати примусові шлюби та незаконне усиновлення до форм експлуатації, прямо охоплених Директивою про боротьбу з торгівлею людьми. Держави-члени повинні будуть включити ці цілі торгівлі людьми у своє національне законодавство. Це допоможе правоохоронним і судовим органам ефективно виявляти випадки та боротися з торгівлею людьми для цих двох форм експлуатації;

– забезпечити пряме посилання на злочини, пов’язані з торгівлею людьми, вчинені за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій. Сьогодні інтернет, особливо соціальні медіа та онлайн-платформи, все частіше використовується торговцями людьми. Окрім того, вони використовують онлайн-засоби для вербування, організації транспорту, збору та переміщення прибутку, контролю та експлуатації жертв;

– запровадити обов’язкові санкції проти компаній, винних у торгівлі людьми. Це може означати виключення їх із державних пільг, допомоги чи субсидій або закриття закладів, які використовувалися для вчинення злочину. У найбільш серйозних випадках компанії можуть бути тимчасово або назавжди відсторонені від комерційної діяльності, поміщені під судовий нагляд або піддані судовій ліквідації;

– розробити національні механізми перенаправлення, що має на меті оптимізувати та гармонізувати структури та процедури в ЄС для раннього виявлення, захисту та підтримки жертв торгівлі людьми. Цей захід також створить основу для розвитку Європейського механізму перенаправлення;

– криміналізувати використання послуг, отриманих від жертв торгівлі людьми, коли користувач знає, що особа є жертвою. Цей захід кримінального правосуддя є частиною комплексного підходу ЄС до зменшення попиту та супроводжується незаконодавчими заходами, такими як навчання, навчання та підвищення обізнаності;

– оформити щорічний загальноєвропейський збір даних про торгівлю людьми, який проводить і публікує Євростат. Це спрямовано на збір більш надійних і порівнянних даних для визначення тенденцій і викликів, щоб ЄС і країни-члени могли краще боротися з торгівлею людьми.

Безумовно, наведені вище кроки в тому числі якісним чином вплинуть на забезпечення належної протидії у сфері торгівлі жінками.

Таким чином, проведене наукове дослідження дає змогу виокремити наступні світові тенденції становлення та розвитку законодавства у сфері протидії торгівлі жінками:

– по-перше, розширення міжнародного співробітництва, адже проблема торгівлі жінками, носить міждержавний характер;

– по-друге, якісне покращення національного законодавства, норми якого спрямовані на боротьбу із торгівлею людьми взагалі, та жінками, зокрема. Окрім того, зростає тенденція до уніфікації нормативно-правової бази, яка стосується запобігання, судового переслідування, у досліджуваній сфері;

– по-третє, законодавство країн окрім попередження торгівлі жінками, також спрямоване на забезпеченні прав, свобод, інтересів, а також потреб жінок-жертв, зокрема щодо: надання допоміжних послуг, медичної та психологічної допомоги, правової підтримки тощо;

– по-четверте, наявність загальнодержавних концепцій та програм, спрямованих на профілактику правопорушень та злочинів у відповідній сфері, підвищення правової свідомості громадян, розробку освітніх та навчальних програм;

– по-п’яте, існування низки спеціальних державних інституцій, діяльність яких спрямована на протидію торгівлі людьми, та в межах яких діють підрозділи, робота яких спрямована саме на запобігання торгівлю жінками. Окрім того, в межах відповідних державних органів здійснюють професійну діяльність спеціально-підготовлені особи, які володіють необхідним набором професійних знань, умінь та навичок;

– по-шосте, уряди більшості країн визнають важливість партнерства з організаціями громадянського суспільства, НУО та міжнародними організаціями для боротьби з торгівлею жінками.

Важливо зазначити, що конкретні законодавчі заходи та їх ефективність можуть значно відрізнятися від країни до країни. Втім, для української держави важливим є слідування саме вказаним вище тенденціям, що стане запорукою ефективного розвитку національного законодавства у сфері протидії торгівлі людьми взагалі, та жінками, зокрема. Особливу увагу, на нашу думку, варто присвятити саме покращенню норм адміністративної галузі права.

1.3. Правові засади протидії торгівлі жінками та місце серед них адміністративно-правового регулювання

Забезпечення ефективної протидії торгівлі жінками вимагає, перш за все, побудови належної системи правових засад. Під останніми, зазвичай, розуміють сукупність нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на регулювання суспільних відносин у певній сфері, а також принципів, які лежать в основі такого регулювання. В контексті представленого підрозділу наукового дослідження ми звернемо увагу саме на перший аспект вказаного поняття. Правове регулювання, на переконання С.В. Бобровника, – це особливий різновид соціального, що: має визначений предмет, тобто сферу відносин, які усвідомлюються суб’єктами і мають для них і суспільства важливе значення; здійснюється нормативно закріпленими способами, які

характеризують як активне право, так і пасивне право суб'єкта (дозволи), пасивний обов'язок вчиняти правомірні дії в інтересах уповноваженої сторони (зобов'язання); забезпечується певними методами, що координують дії учасників суспільних відносин, характеризуючи їх рівне становище у сфері права, або визначають їх субординаційну підлеглість у процесі використання прав і вдосконалення обов'язків, підкреслюючи цим наявність в одного із суб'єктів владних повноважень; стосується діяльності визначених суб'єктів, якими можуть бути фізичні, посадові, юридичні особи, органи держави та держава в цілому; визначає межі державно-правового втручання у суспільні відносини, має цілеспрямований, організаційний та упорядкований характер; здійснюється за допомогою системи правових засобів, які в сукупності визначаються як механізм правового регулювання [15, с.497–498]. До основних ознак правового регулювання, на думку Д.М. Величко, слід віднести: а) правове регулювання – різновид соціального регулювання; б) правове регулювання здійснюється за допомогою норм права; в) завдяки правовому регулюванню відносини між суб'єктами стають більш впорядкованими, оскільки в юридичних нормах державою встановлюється міра можливої та необхідної поведінки, тобто межі дозволеного; г) правове регулювання має конкретний характер, тому що завжди пов'язане із реальними відносинами; д) правове регулювання має цілеспрямований характер – направлене на задовольняння законних інтересів суб'єктів права; ж) ефективність правового регулювання залежить від того, яким саме правовим способом воно буде забезпечено; з) правове регулювання гарантує доведення норм права до їх виконання [25, с. 21]. Правове регулювання слід відрізняти від правового впливу. Правовий вплив охоплює різні аспекти суспільного життя і відображається у ролі права, яке забезпечує інформаційний, виховний та інший вплив. На відміну від правового регулювання, правовий вплив стосується суспільних відносин, які не підлягають прямому правовому регулюванню, але все ж відчувають його вплив. Формування правового впливу залежить від рівня правової культури в

даному суспільстві та може сприяти встановленню загальноприйнятих стандартів поведінки і законослухняної поведінки громадян. Він може здійснюватись не лише за допомогою норм права, а й шляхом інформаційних, психологічних (правових стимулів та обмежень), виховних, ідеологічних (підвищення рівня правової культури, формування прогресивних, цивілізованих правових ідей, принципів тощо) та інших засобів впливу на суспільне життя [168].

Таким чином, правове регулювання протидії торгівлі жінками представляє собою сукупність нормативно-правових різної юридичної сили, норми яких спрямовані на регулювання, упорядкування та систематизацію суспільних відносин, які виникають у досліджуваній сфері. А відтак, ключовим елементом правового регулювання є нормативно-правовий акт. Останній представляє собою офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженими на це суб'єктами нормотворчості у визначеній формі та за встановленою процедурою, спрямований на встановлення, зміну або скасування норм права. Для нормативно-правового акта характерні такі специфічні ознаки: 1) він має правоутворююче призначення, тобто оформлює встановлення, зміну чи скасування норм права; 2) приймається суб'єктами нормотворчості в межах їхньої компетенції. В Україні такими суб'єктами є народ України, Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерства, інші органи і посадові особи, визначені Конституцією та законодавством України; 3) розробляється і приймається з додержанням особливої нормотворчої процедури, яка охоплює розроблення, розгляд, обговорення проектів нормативних актів, їх прийняття та офіційне оприлюднення; 4) ухвалюється у формі, визначеній Конституцією і законами України для кожного виду нормативно-правового акту (наприклад, Верховна Рада України приймає закони, Президент України – укази, Кабінет Міністрів України – постанови); 5) являє собою офіційний письмовий документ, який повинен відповідати низці вимог [125].

Розглядати нормативно-правові акти у відповідній сфері найбільш доцільно в залежності від їх юридичної сили. Остання, на слушну думку О.Ф. Скакун, представляє собою властивість акту породжувати певні правові наслідки. Зазначені визначення об'єктивно відображають зміст та сутність поняття «юридична сила нормативно-правового акту» та розкривають його з різних аспектів. Більш повне та глибше розуміння даного поняття вимагає виокремлення ознак, якими воно характеризується: а) це є певна властивість нормативно-правового акту; б) дана властивість впливає на місцезнаходження конкретного нормативно-правового акту відносно інших в ієрархічній структурі нормативних актів; в) ця властивість визначає рівень підлеглості нормативно-правового акту та умови його застосування. Тобто у випадку, коли є нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, застосовується останній; г) залежить від того, який суб'єкт права видав нормативно-правовий акт; д) породжує різні за природою та рівнем правові наслідки; є) є техніко-юридичною характеристикою нормативно-правового акту. Тобто відображає, яким суб'єктом був виданий нормативно-правовий акт, певний порядок прийняття нормативно-правового акту, а також його правову природу. Поширеним є вислів, що юридична сила нормативно-правового акту встановлює «який саме нормативно-правовий акт є головніше». Отже, юридична сила різних документів неоднакова і має ієрархічну структуру, відповідно до якої відбувається сортування нормативних актів [25, с. 10–108; 158, с. 337].

Тож, керуючись наведеною вище логікою, перш за все, варто приділити увагу Основному Закону нашої держави – Конституції України. Конституція – це перш за все закон, який має найвищу юридичну силу порівняно з іншими законами. Ю.М. Тодика підкреслює, що будь-яка Конституція – це закон законів, вона не може бути змінена звичайним законом, і внесення змін до неї зумовлює внесення змін до тих законів і підзаконних актів, що діяли на той час. Вказаний вище науковець також відмічає, що від існуючих у державі численних законів Конституція відрізняється тим, що вона є

головним джерелом конституційного права, в якому в систематизованій формі закріплені найважливіші правові норми держави і яке підноситься над усіма іншими законами через значення норм, правил, що в ньому містяться, і особливих гарантій їх реалізації. На відміну від інших галузевих законів Конституція регулює надзвичайно широке коло суспільних відносин, які охоплюються терміном «державний устрій» [76, с. 55].

Таким чином, Конституція України містить норми прямої дії, дотримання яких є обов'язковим для всіх осіб на території нашої держави. Окрім того, всі інші нормативно-правові акти приймаються у відповідності до Конституції, вони мають розширювати її положення та в жодному випадку не мають їй суперечити. В контексті представленої проблематики нормами Основного Закону визначається: «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» (стаття 3); кожна людина має невід'ємне право на життя, якого ніхто не може бути позбавлений свавільно. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (стаття 27); ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню; жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідам (стаття 28) [77].

Наступними за юридичною силою є міжнародні нормативно-правові акти. Важливість останніх обумовлюється тим, що одним з найважливіших проявів зближення міжнародної і національної правових систем є проголошення норм міжнародного права складовою частиною національних правових систем. Так, Конституція України (ст. 9) встановлює, що «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України». Як справедливо відмічає професор В.Н. Денисов, що Україна «ще не створила усталених

демократичних форм і правової практики щодо дії в її внутрішньому праві норм міжнародного права, проблема примату міжнародного права, як і проблема дії його джерел як складових частин національної правової системи, набуває виключно важливого значення» [40]. В цій же праці він робить висновок, що «незаперечний пріоритет над національним правом має належати міжнародним зобов'язанням держав…» [40].

Закон України «Про міжнародні договори України» проголошує, що «міжнародний договір України – укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо)». Окрім того, у нормативному документі зазначається, що «укладення міжнародного договору України – дії щодо підготовки тексту міжнародного договору, його прийняття, встановлення його автентичності, підписання міжнародного договору та надання згоди на його обов'язковість для України» [139]. «Чинні міжнародні договори України підлягають сумлінному дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права». «Згідно з принципом сумлінного дотримання міжнародних договорів Україна виступає за те, щоб й інші сторони міжнародних договорів України неухильно виконували свої зобов'язання за цими договорами» [139].

Так, серед міжнародних нормативно-правових актів, перш за все, слід вказати Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами 1949 р., в якій не дано визначення поняття «торгівлі людьми», акцент робиться виключно на торгівлі жінками з метою проституції. Конвенція розширила коло діянь, які держави домовилися вважати злочинами у сфері боротьби з торгівлею людьми. У ній вперше йдеться про протиправність таких суспільно-небезпечних та аморальних діянь, як експлуатація проституції та утримання будинків розпусти. Однак, як і в попередніх конвенціях, поняття торгівлі людьми було тісно зв'язане з

проституцією, результатом чого є звужене тлумачення поняття торгівлі людьми, оскільки воно не включало залучення жінок для будь-яких інших цілей, окрім сексуальної експлуатації.

Згідно зі статтею 1 учасники Конвенції зобов'язалися піддавати покаранню кожного, хто для задоволення похоті іншої особи: 1) зводить, схиляє чи розбещує з метою проституції іншу особу, навіть за її згоди; 2) експлуатує проституцію іншої особи, навіть за її згоди. Таким чином, Конвенція ототожнює торгівлю людьми з експлуатацією проституції, а не відокремлює таку торгівлю в самостійний злочин. В сучасних умовах торгівля людьми здійснюється не лише для її використання в секс-бізнесі, але й для інших цілей, включаючи проституцію чи іншу роботу в сфері секс-бізнесу, роботу домашньою служницею, ручну працю чи роботу на виробництві, а також укладання шлюбу, усиновлення / удочеріння чи інші інтимні зв'язки. Одним з основних недоліків Конвенції є те, що в ній відсутні положення щодо визнання злочинної торгівлі людьми задля проституції.

Всі названі в статтях 1–4 Конвенції діяння визнані як злочинні, що тягнуть за собою видачу осіб, підозрюваних у їх вчиненні, як при наявності будь-якої міжнародної угоди про видачу злочинців, так і за відсутності такої (ст. 8). Держави, які не визнають в своєму законодавстві видачу своїх громадян, повинні переслідувати та карати винних у випадку вчинення ними одного з вказаних у Конвенції злочинних діянь (ст. 9). Конвенція передбачає, що за ці злочини винні особи мають переслідуватися та каратися відповідно до внутрішніх законів кожної окремої держави (ст. 12). Це означає, що Конвенція має діяти тільки в тому випадку, якщо держави-учасниці встановлять у своєму законодавстві норми про покарання за злочини, пов'язані з експлуатацією проституції третіми особами, а також торгівлею людьми.

Як відмічено в оновленому огляді [72], поняття «торгівля людьми» згідно з ст. 17 Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми не обмежується вербуванням з перетинанням міжнародних кордонів, хоча в контексті

імміграції та еміграції учасники Конвенції зобов'язані здійснювати контроль для припинення торгівлі людьми з метою проституції. Держави-учасниці зобов'язалися карати як добровільне, так і недобровільне втягнення жінок та дітей в сферу проституції, і тому фактор наявності згоди особи значення не має. Цей підхід віддзеркалює позицію, викладену в преамбулі Конвенції, згідно з якою проституція являє собою практику, несумісну з гідністю та цінністю людської особистості [72]. Конвенція зобов'язала також держави-учасниці вживати конкретні заходи для захисту іммігрантів та емігрантів, як потенційних жертв торгівлі, шляхом надання їм відповідної інформації з метою забезпечення того, щоб вони не стали жертвами торгівців. Згідно з статтею 1 Конвенції жертвою торгівлі є будь-яка особа, яка була завербована «для задоволення похоті іншої особи» і «з метою проституції». Ще в 1965 р. Міжнародна організація кримінальної поліції (ІНТЕРПОЛ) рекомендувала ООН доповнити Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми, «з тим щоб вона охоплювала випадки прихованої торгівлі (найм людей для роботи за кордоном, що наражає їх на небезпеку проституції)» [72], ця слушна пропозиція тоді залишилась нереалізованою.

Недоліком цієї Конвенції є те, що вона дозволяє державам висилати жінок, що стали об'єктами міжнародної торгівлі, за межі своїх країн. У відповідності до пункту 2 статті 19 Конвенції державам-учасницям рекомендується репатріювати таких осіб, якщо вони того побажають або якщо поступила вимога про їх репатріацію з боку осіб, в чиєму розпорядженні вони перебувають, чи якщо є наказ про їх висилку з країни (ст. 18). З цього можна зробити висновок, що жінки, які є жертвами злочинної торгівлі, підлягають депортації. Отже, Конвенція 1949 року виявилась недостатньо ефективною і в плані забезпечення захисту прав жінок, що є жертвами торгівлі, і боротьби з торгівлею людьми: в ній не передбачається широкий захист прав людини. В Конвенції жінки не розглядаються незалежними суб'єктами, наділеними правами і розумом, а навпаки, вона кваліфікує їх як уразливу групу, що потребує захисту лише від

«пороків проституції». Відповідно, Конвенція 1949 р. недостатньо захищає жінок від порушень основних прав людини, що мають місце в процесі торгівлі людьми, і містить обмежені засоби правового захисту подібних ситуацій, посилюючи тим самим маргіналізацію жінок, що стали, жертвами злочинної торгівлі, та підвищуючи ступінь їх уразливості з точки зору порушення прав людини [72]. Згідно з Конвенцією кожна держава повинна створити спеціальний орган, що має бути координаційним центром у сфері боротьби з торгівлею жінками та дітьми. Передбачається також обмін інформацією про ці злочини і прийняття необхідних законодавчих заходів щодо забезпечення застосування положень Конвенції (ст. 27).

Серед недоліків Конвенції 1949 р. є й те, що чимало її положень має занадто загальний зміст, а також відсутні ефективні механізми щодо здійснення її норм. Учасниками Конвенції стали лише 69 держав [44], тобто вона не набула ще дійсно універсального значення. Хоча Конвенція і вимагає від держав-учасниць щорічно представляти Генеральному секретарю ООН доповіді відносно здійснення Конвенції на національному рівні (ст. 21), ніякого самостійного договірного органу для контролю за її здійсненням і забезпеченням виконання не було створено. Як наслідок, відповідні доповіді представляють менше половини держав-учасниць. Починаючи з 1974 р., Робоча група з сучасних форм рабства, яка діє на підставі мандату, отриманого від Підкомісії з попередження дискримінації та захисту меншин, займається розглядом інформації відносно торгівлі людьми [72]. Хоча Робоча група уповноважена отримувати і займатися відкритим розглядом інформації відносно торгівлі людьми, її мандатом не передбачено прийняття заходів у зв’язку з повідомленнями.

Далі слід вказати Конвенцію Організації Об’єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Відповідно до вказаного нормативного документу «кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть знадобитися для того, щоб визнати в якості кримінально караних такі діяння, коли вони вчиняються

навмисно: а) застосування фізичної сили, погроз чи залякування або обіцянка, пропозиція або надання неправомірної переваги з метою схиляння до давання неправдивих показань або втручання у процес давання показань або подання доказів у ході провадження у зв'язку із вчиненням злочинів, що охоплюються цією Конвенцією; b) застосування фізичної сили, погроз або залякування з метою втручання у виконання службових обов’язків посадовою особою судових або правоохоронних органів у ході провадження у зв’язку із вчиненням злочинів, що охоплюються цією Конвенцією» [71].

Не можна в контексті представленої проблематики оминути увагою «Міжнародну конвенцію про боротьбу з торгівлею повнолітніми жінками». Відповідно до вказаного нормативного документу, Сторони в цій Конвенції зобов’язуються накладати кару на кожного, хто для вдоволення похоті іншої особи: «1) зводить, умовляє або спокушає з метою проституції іншу особу, навіть за згодою цієї особи; 2) експлуатує проституцію іншої особи, навіть за згодою цієї особи»; «3) утримує будинок розпусти чи управляє ним або свідомо фінансує чи бере участь у фінансуванні будинку розпусти; 4) здає в оренду або наймає будівлю чи інше місце, або частину такого, знаючи, що вони будуть використані з метою проституції третіми особами» [72].

Обов’язково також слід вказати «Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок», відповідно до якої «Держави-сторони засуджують дискримінацію щодо жінок в усіх їх формах, погоджуються негайно всіма відповідними заходами здійснювати політику ліквідації дискримінації щодо жінок і з цією метою зобов’язуються: а) включити принцип рівноправності чоловіків і жінок у свої національні конституції або інше відповідне законодавство, якщо цього ще не було зроблено, та забезпечити за допомогою закону й інших відповідних заходів практичне здійснення цього принципу; b) вживати відповідних законодавчих та інших заходів, включаючи санкції там, де це необхідно, що забороняють будь-яку дискримінацію щодо жінок; с) встановити юридичний захист прав жінок на рівній основі з чоловіками та забезпечити за допомогою компетентних

національних судів та інших державних установ ефективний захист жінок проти будь-якого акту дискримінації; d) утримуватися від вчинення будь-яких дискримінаційних актів або дій щодо жінок та гарантувати, що державні органи та установи діятимуть відповідно до цього зобов'язання; e) вживати всіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок з боку будь-якої особи, організації або підприємства; f) вживати всіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо зміни або скасування чинних законів, постанов, звичаїв і практики, що являють собою дискримінацію щодо жінок; g) скасувати всі положення свого кримінального законодавства, що являють собою дискримінацію щодо жінок» [70].

З огляду на зазначене вище, цілком справедливим буде говорити про те, що у сфері протидії торгівлі жінками важливе та особливе місце відводиться міжнародним нормативно-правовим актам. Їх значення полягає у тому, що саме за їх допомогою: а) закріплюються загальні стандарти у сфері протидії торгівлі людьми взагалі, та жінками зокрема; б) забезпечується координація зусиль всіх держав світу щодо протидії торгівлі жінками; в) формуються основи побудови національного законодавства країни за відповідним напрямком.

Наступними за юридичною силою є кодифіковані нормативно-правові акти, серед яких, перш за все, варто виділити Кримінальний Кодекс України, нормами якого визначаються засади відповідальності, зокрема кримінальної за здійснення торгівлі людьми. 24 березня 1998 р. Верховна Рада України прийняла доповнення до Кримінального кодексу України, встановивши кримінальну відповідальність за такий вид злочину як торгівля людьми. Україна, поряд з Бельгією та Німеччиною, стала третьою країною в Європі, яка встановила кримінальну відповідальність за торгівлю людьми [165]. Так, до прикладу, відповідно до статті 139 ККУ «торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого

стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію, – караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років» [85].

Результатом цього стала активізація діяльності правоохоронних органів, підтвердженням чого є те, що за станом на 01 липня 2000 р. було порушено 36 кримінальних справ за ознакою статті 124-1 КК України [165], а вже на 12 червня 2001 р., за даними Н. Карпачової, їх кількість досягла 84. Але стаття вже в першій своїй редакції викликала масу справедливих нарікань як вчених, так і практиків. Так, зокрема, таємна та відкрита форми заволодіння людиною є ознаками об'єктивної сторони складу злочину. Тут, вважаємо, слід погодитись з думкою Ю.А. Кармазіна про те, що «…навряд чи можна «заволодіння людиною» вважати кримінально-правовим поняттям. Особу викрадають, вивозять, захоплюють» [59], а заволодіти можна лише майном. А тому деякі фахівці вважають, що стаття не розкриває загалом об'єктивної сторони злочину [20; 127]. На думку авторів Науково-практичного коментаря Кримінального кодексу України, відкрите або таємне заволодіння людиною – це позбавлення або обмеження у будь-який спосіб свободи переміщення потерпілого і отримання у зв'язку з цим реальної можливості контролю з боку винного за поведінкою потерпілого. Тому відкрите або таємне заволодіння людиною може виразитися в незаконному позбавленні волі, викраденні або захопленні [86]. Необхідно або взагалі було відмовитись від законодавчого закріплення цих форм [55] або замінити їх відповідно викраденням особи та її захопленням, але при цьому конкретне відображення кримінально-правової природи зазначених форм повинно впливати на індивідуалізацію покарання.

До того ж, відкритим треба вважати таке заволодіння людиною, коли остання або треті особи, у присутності яких здійснюється викрадення, завідомо для винного розуміють значення вчинюваних ним злочинних дій (заволодіння шляхом грабежу, розбою чи бандитського нападу). Таємним же є заволодіння людиною (у відсутності інших осіб), яка не розуміє значення

вчинюваних з нею дій (у зв'язку з малоліттям, знаходженням у безпорадному стані тощо). Але оскільки у більшості випадків (75%) торгівці використовують обман, зловживання довірою, погрози насильства над близькими родичами або розголошення відомостей, що їх ганьблять, в диспозиції частини 1 цієї статті (в якості об'єктивних ознак складу злочину) не передбачено такого способу заволодіння людиною, і, отже, кваліфікація дій винної особи за статтею 124-1 КК виключається. Це також є суттєвим недоліком.

Далі в контексті представленої проблематики слід вказати законодавчі акти, які представляють собою нормативно-правові акти, що регулюють найбільш важливі суспільні відносини і тому приймаються колегіальним представницьким органом державної влади (парламентом) або всенародним голосуванням (референдумом) [152]. Так, серед відповідних засад, перш за все слід вказати Закон України «Про протидію торгівлі людьми», прийнятий Верховною Радою України 20 вересня 2011 р. Цей Закон визначає «організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми, гарантуючи гендерну рівність, основні напрями державної політики та засади міжнародного співробітництва у цій сфері, повноваження органів виконавчої влади, порядок встановлення статусу осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та порядок надання допомоги таким особам» [144]. Важливо відзначити, що вказаним нормативним актом передбачається, що «основними напрямами державної політики у сфері протидії торгівлі людьми є: 1) попередження торгівлі людьми шляхом підвищення рівня обізнаності населення, превентивної роботи, зниження рівня вразливості населення, подолання попиту; 2) боротьба із злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми, шляхом виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, причетних до скоєння злочину, притягнення їх до відповідальності; 3) надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, шляхом удосконалення системи відновлення їхніх прав, надання комплексу послуг, впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми» [144]. Окрім

того, варто зауважити, що вказаним нормативним актом визначається коло суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми.

Важливим законодавчим актом також є Закон України «Про Національну поліцію», який визначає загальні засади діяльності Національної поліції України, як ключового суб'єкта забезпечення законності та правопорядку в суспільстві.

Окрім вказаних вище законодавчих, варто також вказати підзаконні нормативно-правові акти, серед яких слід виділити:

- Постанова КМУ «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми» від 23 травня 2012 р. № 417. Цей Порядок визначає процедуру встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, на підставі відповідної інформації [136];
- Постанова КМУ «Про затвердження Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми» від 23 травня 2012 р. № 417, що визначає механізм виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми;
- Постанова КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» від 22 серпня 2012 р. № 783, що визначає механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, процедуру здійснення ними заходів щодо надання допомоги та захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми [135];
- Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова КМУ від 28 жовтня 2015 р. № 878, яке регулює діяльність МВС, як ключового суб'єкта забезпечення протидії торгівлі людьми;
- Указ Президента України «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми» від 05 серпня 2020 р. № 306/2020;
- Постанова КМУ «Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії

домашньому насильству та протидії торгівлі людьми» від 05 вересня 2007 р. № 1087.

Тож, проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що проблемі протидії торгівлі жінками приділяється суттєва увага на законодавчому рівні. Звісно, в рамках представленої проблематики суттєва роль відводиться міжнародним нормативно-правовим актам, втім, повноцінна реалізація їх положень є фактично неможливою без створення національного нормативного базису. Проведений аналіз низки законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів дає змогу констатувати, що в системі правових засад протидії торгівлі жінками ключове місце відводиться нормам адміністративної галузі права, адже саме за допомогою останніх визначається: а) коло суб'єктів протидії торгівлі жінками, а також їх адміністративно-правовий статус (зокрема: повноваження, мету, завдання та функції); б) напрямки та межі протидії торгівлі жінками; в) адміністративно-правові форми та методи протидії; г) порядок здійснення превентивної діяльності у досліджуваній сфері, а також забезпечення прав, свобод та інтересів жінок-потерпілих.

Висновки до Розділу 1

Акцентовано увагу на тому, що торгівля людьми – явище динамічне. В залежності від зміни економічних, соціальних та політичних умов змінюються і його параметри. І хоча мета і методи торгівлі жінками можуть бути різними, їх ключові елементи не змінюються. Так, не можна заперечувати той факт, що в основі будь-якого визначення в міжнародному праві «торгівля людьми» основна увага має акцентуватися на тому, що торгівля людьми завжди носить примусовий характер. Наголошено, що визначення «торгівля людьми» повинно включати в себе, насамперед, спільні елементи для всього процесу такої торгівлі: купівля – продаж,

експлуататорські чи кабальні умови праці чи взаємовідносин, з якими приходиться стикатися жертві, в поєднанні з відсутністю згоди на те, щоб вона була поставлена в таке становище. Особливий акцент має бути зроблений на недобровільному та експлуататорському чи кабальному характері цілей.

З'ясовано, що торгівля жінками – це злочинна діяльність, яка включає купівлю, продаж, перевезення, переховування або утримання жінок шляхом використання примусу, обману, насильства або використання їхньої вразливості з метою експлуатації, яка, в свою чергу, може приймати різні форми, зокрема, такі як: сексуальна експлуатація, примусова праця, організована злочинність, незаконна адопція та інші форми виснаження та зловживання. А відтак, торгівля жінками є серйозним порушенням прав людини та загрозою гідності, безпеці та свободі жінок.

Доведено, що наслідками, до яких може призвести торгівля дітьми, є наступні: а) жертви (жінки) піддаються сексуальній експлуатації, примусовій праці, та іншим формам знущань; б) посилення гендерної нерівності та дискримінації у суспільстві. В більшості країн третього світу жінки стають особливо вразливими до торгівлі через соціальні, економічні та культурні фактори. Окрім того, вони позбавлені рівних можливостей доступу до освіти, трудової діяльності тощо; в) жінки, які стають жертвами торгівлі, зазнають важких психологічних та фізичних наслідків. Вони часто стають жертвами травм (фізичних та психологічних), насильства, психічного тиску у вигляді примусу та контролю. Після визволення вони можуть зіткнутися з проблемами реінтеграції, посттравматичним стресовим розладом та іншими психічними проблемами.

Наголошено, що торгівля жінками є міжнародною проблемою, яка перетинає кордони та стосується фактично всіх держав світу. Вона становить загрозу не тільки для кожної окремої людини, а й несе ризики глобальній безпеці, економічній стабільності, культурному розвитку тощо. Саме тому протидія торгівлі жінками вимагає спільних зусиль і співпраці не тільки на

загальнодержавному, а й на міждержавному рівнях. А відтак, усунення передумов торгівлі жінками є необхідним для забезпечення рівних прав жінок, протидії гендерній нерівності та забезпечення гідності та безпеки кожної людини. Вирішення цієї проблеми є важливим кроком у будівництві справедливого, рівного та безпечного суспільства.

Виокремлено дві групи передумов виникнення проблеми протидії торгівлі жінками. Так, до першої групи віднесено загальні передумови, які є характерними для більшості держав світу: а) наявність загальної гендерної дискримінації. Нерівність соціальних, економічних та політичних ролей жінок та чоловіків робить перших більш вразливими до вчинення правопорушень щодо них. Окрім того, відсутність рівних можливостей може змушувати жінок шукати роботу або краще життя за межами своєї країни, що досить часто призводить до того, що вони стають об'єктами жіночої торгівлі; б) економічні проблеми в державі, соціальна незахищеність, бідність та високий рівень безробіття можуть спонукати жінок шукати засоби заробітку, зокрема в іноземних державах, що досить часто призводить до виникнення такого небезпечного явища, як торгівля жінками. Варто також відзначити, що економічна нерівність країн може призводити до зростання попиту на робочу силу з держав, де рівень життя низький; в) збройні конфлікти, війни та політична нестабільність. Останні можуть створювати хаос, порушувати соціальні структури та забезпечувати наявність збройних груп, які займаються торгівлею жінками; г) соціокультурні чинники. Останні включають: по-перше, соціокультурні установки, які вважають «нормальним» принижувати жінок та схиляти їх до експлуатації; по-друге, культурні практики, які пригнічують жінок та обмежують їх свободу, можуть створювати сприятливе середовище для торгівлі людьми. Другу групу передумов складають спеціальні, які: а) властиві для окремої держави (зокрема України); б) обумовлені суб'єктивними чинниками, що включають недосконаліть законодавства, державної політики тощо. Тож, до вказаних передумов було віднесено наступні: а) відсутність чіткого, комплексного та

ефективного законодавства, спрямованого на протидію торгівлі жінками. Адже наявність профільних законів, апріорі, є важливим елементом реалізації ефективної стратегії протидії у досліджуваній сфері; б) недостатня узгодженість національного законодавства з нормами міжнародного законодавства, норми якого спрямовані на протидію та запобігання торгівлі людьми взагалі та жінками, зокрема; в) низький рівень підготовки та фактичної спроможності правоохоронних органів у розслідуванні та притягненні до відповідальності осіб, які вчиняють протиправні діяння у досліджуваній сфері. Окрім того, варто відзначити недостатній рівень взаємодії та координації між спеціально уповноваженими суб'єктами у відповідній сфері; г) відсутність ефективних механізмів захисту та підтримки жінок-жертв. Недостатня кількість притулків, медичної допомоги, психологічної підтримки та інших послуг для жертв; ґ) відсутність комплексних державних Стратегій, Концепцій та програм, спрямованих на підвищення ефективності діяльності держави та її органів за відповідним напрямом; д) недостатня кількість превентивних програм, освітніх кампаній, а також неякісна інформаційно-просвітницька робота, які, безумовно, знижують загальний рівень правової свідомості громадян.

Акцентовано увагу на тому, що хоча існує ряд ключових невизначеностей щодо сутності торгівлі людьми, є чотири ключові проблеми, які заслуговують на особливу увагу, зокрема: а) відсутність ясності щодо взаємозв'язку між торгівлею людьми та їх контрабандою; б) загальне нерозуміння торгівлі людьми, яка значною мірою пов'язана з секс-індустрією; в) відсутність чіткого розмежування між торгівлею людьми та незаконним транспортуванням людей через міжнародні кордони; г) значення та сутність примусу у відповідній сфері.

Доведено, що на сьогодні світовими тенденціями розвитку законодавства у сфері протидії торгівлі жінками є: по-перше, розширення міжнародного співробітництва, адже проблема торгівлі жінками, носить міждержавний характер; по-друге, якісне покращення національного

законодавства, норми якого спрямовані на боротьбу із торгівлею людьми взагалі, та жінками, зокрема. Окрім того, зростає тенденція до уніфікації нормативно-правової бази, яка стосується запобігання, судового переслідування, у досліджуваній сфері; по-третє, законодавство країн окрім попередження торгівлі жінками, також спрямоване на забезпеченні прав, свобод, інтересів, а також потреб жінок-жертв, зокрема щодо: надання допоміжних послуг, медичної та психологічної допомоги, правової підтримки, тощо; по-четверте, наявність загальнодержавних концепцій та програм, спрямованих на профілактику правопорушень та злочинів у відповідній сфері, підвищення правової свідомості громадян, розробку освітніх та навчальних програм; по-п’яте, існування низки спеціальних державних інституцій, діяльність яких спрямована на протидію торгівлі людьми, та в межах яких діють підрозділи, робота яких спрямована саме на запобігання торгівлю жінками. Окрім того, в межах відповідних державних органів здійснюють професійну діяльність спеціально-підготовлені особи, які володіють необхідним набором професійних знань, умінь та навичок; по-шосте, уряди більшості країн визнають важливість партнерства з організаціями громадянського суспільства, НУО та міжнародними організаціями для боротьби з торгівлею жінками.

Зазначено, що конкретні законодавчі заходи та їх ефективність можуть значно відрізнятися від країни до країни. Втім, для української держави важливим є слідування саме вказаним вище тенденціям, що стане запорукою ефективного розвитку національного законодавства у сфері протидії торгівлі людьми взагалі, та жінками, зокрема. Особливу увагу, на нашу думку, варто присвятити саме покращенню норм адміністративної галузі права.

З’ясовано, що правове регулювання протидії торгівлі жінками представляє собою сукупність нормативно-правових різної юридичної сили, норми яких спрямовані на регулювання, упорядкування та систематизацію суспільних відносин, які виникають у досліджуваній сфері.

Відмічено, що у сфері протидії торгівлі жінками важливе та особливе місце відводиться міжнародним нормативно-правовим актам. Їх значення полягає у тому, що саме за їх допомогою: а) закріплюються загальні стандарти у сфері протидії торгівлі людьми взагалі, та жінками зокрема; б) забезпечується координація зусиль всіх держав світу щодо протидії торгівлі жінками; в) формуються основи побудови національного законодавства країни за відповідним напрямком.

Констатовано, що проблемі протидії торгівлі жінками приділяється суттєва увага на законодавчому рівні. Аргументовано, в рамках представленої проблематики суттєва роль відводиться міжнародним нормативно-правовим актам, втім, повноцінна реалізація їх положень є фактично неможливою без створення національного нормативного базису. А відтак, проведений аналіз низки законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів дав змогу обґрунтувати, що в системі правових засад протидії торгівлі жінками ключове місце відводиться нормам адміністративної галузі права, адже саме за допомогою останніх визначається: а) коло суб’єктів протидії торгівлі жінками, а також їх адміністративно-правовий статус (зокрема: повноваження, мета, завдання та функції); б) напрямки та межі протидії торгівлі жінками; в) адміністративно-правові форми та методи протидії; г) порядок здійснення превентивної діяльності у досліджуваній сфері, а також забезпечення прав, свобод та інтересів жінок-потерпілих.

РОЗДІЛ 2
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ

2.1. Принципи адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками

Адміністративно-правове регулювання протидії торгівлі жінками будується на системі відправних начал, вихідних ідей, які прийнято називати принципами. Вивчення останніх має важливе теоретичне та практичне значення, адже саме за їх допомогою формується не тільки основа (підґрунтя) для відповідного регулювання, а й окреслюються подальші перспективи його розвитку. Взагалі, принципи – це досить специфічне поняття, змістом якого є не стільки сама закономірність, відносини, взаємозв'язок, скільки наше знання про них. Вони є логічним результатом наукового пізнання, при цьому слід враховувати, що не всі закономірності, відносини і взаємозв'язки державного управління сьогодні досліджені та сформульовані у вигляді принципів [97]. С.В. Прийма вказує, що з філософської точки зору категорію «принцип» слід розуміти у двох значеннях: по-перше, як підставу, з якої слід виходити та якою необхідно керуватися у науковому пізнанні чи практичній діяльності; по-друге, як внутрішнє переконання людини, яке визначає її ставлення до дійсності, норми поведінки і діяльності [130; 167, с. 309].

Тож, поняття принципів можна розглядати з точки зору:

– соціології, в якій принцип – це фундаментальне, загальновизнане та стійке правило, принципове положення або ідея, яке визначає основний напрямок, принциповий підхід або систему цінностей у суспільстві. Він використовується для орієнтування та регулювання поведінки людей у соціальних відносинах, а також взаємодії між певними соціальними групами;

– філософії, де принцип – це фундаментальний, вихідний і невід'ємний елемент, що лежить в основі явищ, теорій або систем. Це базова ідея або закономірність, яка узагальнюється з конкретних спостережень та стає фундаментом для розуміння та аналізу світу. Принцип також може виступати як філософська парадигма, що визначає основні підходи до розуміння реальності;

– психології, у якій принцип – це загальна тенденція або закономірність, що визначає поведінку, мотивацію та когнітивні процеси людей. Вони впливають на становлення особистості, її розвиток та взаємодію з навколишнім середовищем. Принципи можуть виступати як основні психологічні концепції та моделі, що допомагають розуміти та пояснювати різноманітні аспекти психіки людини.

Загалом, поняття «принцип» у соціології, філософії та психології означає фундаментальне правило, ідею та/або закономірність, що лежить в основі соціальних відносин, філософських теорій та психологічних процесів. Це ключовий елемент для розуміння та пояснення складних явищ і розвитку науки та суспільства. Так, до прикладу, з точки зору теорії управління принципи – це основні положення, які відображають пізнані та засвоєні людиною об'єктивні закони та закономірності, котрими керуються органи управління в процесі створення й функціонування систем управління. Вони виявляють вимоги до системи, структури, механізму процесу управління. Принципи управління являють собою результат узагальнення людьми об'єктивно діючих законів та закономірностей, притаманних їм загальних рис, характерних фактів та ознак, що стають загальним началом їхньої діяльності [28; 170, с. 109].

Вказаний термін є досить змістовно дослідженим з правової точки зору. У праві, пише А.М. Колодій, принципи – це такі відправні ідеї існування права, які виражають найважливіші закономірності і підвалини держави і права, є однопорядковими із сутністю права і становлять його головні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і

загальною значимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови і зміцнення певного суспільного ряду; спрямовують і надають синхронності усьому механізму правового регулювання суспільних відносин, досконаліше інших розкривають місце права у суспільному житті і його розвитку; є критерієм законності й правомірності дій громадян і посадових осіб, адміністративного апарату і органів юстиції [65, с. 26–27]. М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, О.В. Петришин характеризують принципи як загальні вимоги до суспільних відносин і їх учасників, а також як вихідні керівні засади, відправні установлення, що виражають сутність права і випливають з ідей справедливості й свободи, а також визначають загальну спрямованість і найістотніші риси діючої правової системи. Дослідники зазначають, що здавна принцип вважався підвалиною, фундаментом будь-якої соціальної системи (в тому числі правової), вимоги якого поширювалися на всі явища, що належали до цієї системи. Правники підкреслюють, що принципи не формулюють конкретних прав і обов'язків і не завжди забезпечені конкретними законодавчими санкціями, однак, від того, на яких принципах заснований правовий порядок, можна значною мірою судити про характер самої держави (демократична, тоталітарна тощо) [52, с. 193]. І.П. Бахновська у своїй науковій праці дійшла до висновку, що принципи права характеризуються нормативністю й найвищою стабільністю, високим рівнем узагальнення й абстрагування, фундаментальністю, що дозволяє їм виконувати регулятивну, системоутворюючу, інформаційну, правовиховну, пізнавальну й ціннісну функції [10, с. 21]. Авторка акцентує увагу на тому, що на відміну від норм права принципи права жорстко не фіксують зміст поведінки, вони здатні більш швидко реагувати на зміни суспільного життя, а отже, застосування і тлумачення норм права має відбуватися відповідно до принципів права. Іншими словами, принципи права є своєрідною системою координат, у рамках якої розвивається право, є втіленням результату раціонального наукового осмислення закономірностей розвитку права, і одночасно є вектором, який визначає напрямок його розвитку [10, с. 21].

З огляду на зазначене вище, під принципами адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками слід розуміти фундаментальні, вихідні, основоположні засади (ідеї), які лежать в основі здійснення відповідної діяльності та регулювання суспільних відносин, що виникають у досліджуваній сфері. Принципи виступають в якості орієнтиру для розробки та впровадження адміністративно-правових та організаційних механізмів для ефективної боротьби, протидії та запобігання торгівлі жінками. Зауважимо, що ані в науковій літературі, ані на законодавчому рівні не існує єдиного підходу щодо переліку відповідних принципів. Тож, ми, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, переконані, що відповідні принципи найбільш доцільно поділити на дві групи: 1) загальноправові, які характерні для регулювання суспільних відносин у всіх сферах суспільного життя, зокрема: верховенства права, законності, об'єктивності, ефективності та результативності, гласності та відкритості, дотримання прав, свобод та інтересів людини і громадянина, юридичної відповідальності; 2) спеціальні, які характеризують адміністративно-правове регулювання саме у сфері протидії торгівлі жінками, зокрема до таких принципів слід віднести: неупередженості суб'єкта публічної адміністрації; комплексності; транснаціональної співпраці; інтерсекторальності; криміналізації; надання всебічної підтримки, захисту та допомоги жертвам; екстериторіальної юрисдикції; систематизації та ідентифікації жертв.

Так, розглядаючи загальноправові принципи, перш за все, слід виділити засади верховенства права та законності. Верховенство права, вказує Р.В. Щупаківський, постає як універсальний феномен у двох значеннях: 1) у ролі єдиного феномена європейської культури, яка включає в себе досвід не лише англомовних, а й континентально-європейських держав, однак, враховуючи все це, варто визнати наявність окремих відмінних рис: ознак історичного та концептуального типу, що зумовлено традиціями національного характеру; 2) в умовах глобалізації ним є універсальний

принцип співіснування та співробітництва поміж народами та культурами, однак, ця ситуація потребує міжкультурного діалогу щодо ймовірностей та меж просочення цього феномена до неєвропейських культур [194, с. 125].

Цікавою є точки зору В. Корольової, яка принцип верховенства права характеризує наступним чином [78]:

1) принцип верховенства права відображає спосіб організації життя суспільства на правових основах, який унеможливлює свавільне та антидемократичне правління. Це засіб забезпечення конституціоналізму, де правовий порядок є фундаментальним для регулювання суспільства;

2) принцип верховенства права віддзеркалює моральні основи права та є виявом природного права у сучасних правових системах. Він містить принципи справедливості, пропорційності, рівності, розумності та інші, що визначають неприпустимість неправових дій;

3) цей принцип організує належну правову систему, засновану на принципах правової визначеності, стабільності та довіри до права. Він гарантує, що закони є джерелом права, обмежуючи дії державних органів, забороняючи неправомірну дискрецію та зворотню дію нормативно-правових актів, а також підтримуючи незалежну судову владу;

4) принцип верховенства права забезпечує доступ до правосуддя, яке повинно здійснюватися незалежним та неупередженим судом. Це вимагає, щоб суд був вільним від зовнішнього тиску і не контролювався іншими гілками влади, розглядав справи на основі права, а не впливу сторін чи інших факторів;

5) включає принцип законності, згідно з яким усі суб’єкти, включаючи суб’єкти публічної влади, мають додержуватися законів і підзаконних нормативно-правових актів, виконувати їх і правильно застосовувати. Вимоги законності відображаються у вищій юридичній силі законів, обов’язковості законів для всіх, неприпустимості протиставлення законності і доцільності в діяльності державних органів, а також невідворотності покарання за вчинення правопорушень [78].

Таким чином, верховенство права – це принцип, який передбачає, що всі дії держави (в особі її органів та їх посадових осіб), повинні здійснюватися відповідно норм права, однак, при цьому повинні бути враховані інші соціальні регулятори, зокрема: норми моралі, етики, правові звичаї, тощо. Саме у відповідності до вказаної засади формуються всі інші принципи адміністративно-правового регулювання.

Із принципом верховенства права тісно пов'язана засада законності. Відповідно до точки зору Ю.С. Шемшученка та С.В. Бобровник, законність – це фундаментальна юридична категорія, яка є критерієм правового життя суспільства і громадян. Це комплексне політико-правове явище, що відображає правовий характер організації суспільного життя, органічний зв'язок права і влади, права і держави. Законність – це правовий режим у державі, за якого діяльність державних органів, юридичних і фізичних осіб здійснюється відповідно до вимог закону. Змістом законності є вимоги загальності права, верховенства закону, рівності всіх суб'єктів перед законом, стабільності правопорядку, нормативної обґрунтованості правових рішень, охорони прав громадянина, єдності розуміння і застосування права, нагляду, контролю за виконанням закону та невідворотності відповідальності [195]. О.В. Негодченко під законністю пропонує розуміти сукупність різноманітних, але однопланових вимог, пов'язаних зі ставленням до законів і втіленням їх у життя. Це, у свою чергу, передбачає, по-перше, вимоги точного й неухильного дотримання законів усіма, кому вони адресовані; по-друге – вимоги дотримуватися ієрархії законів та інших нормативних актів; по-третє – законність втілює у собі недоторканність закону, тобто вимогу того, щоб ніхто не міг відмінити закон, крім органу, який його прийняв. На його думку, це є головними вимогами, що складають зміст законності [108, с. 225]. А.Б. Калюта цілком слушно зазначає, що принцип законності – це універсальний принцип, дія якого поширюється на всі сфери правового регулювання суспільних відносин. Законність як принцип адміністративної діяльності державних органів безпосередньо випливає з

підзаконно-розпорядчого характеру цієї діяльності і полягає в тому, щоб державні органи виконували свої завдання та функції відповідно до чинного законодавства України [58, с. 86–87].

Тож, принципи законності та верховенства права є базовими засадами, які передбачають необхідність та важливість дотримання всіма суб'єктами правовідносин, що виникають у сфері протидії торгівлі жінками, норм чинного законодавства. А відтак, саме вказані вище принципи лежать в основі формування інших засад адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками.

Далі в контексті представленої проблематики слід вказати принцип об'єктивності. Д.В. Глушкова пише, що об'єктивність – це принцип, який визначає особливість проведення самої процедури дисциплінарного провадження, під час якої всі без виключення відомості та факти про порушення службової дисципліни мають досліджуватись та прийматись до уваги. Існує також інший бік цього принципу, згідно з яким дисциплінарне провадження має здійснюватися суб'єктом, який не має жодних упереджень щодо особи працівника, та який може реалізовувати процедури і приймати рішення, основуючись виключно на реальних та доведених фактах [31].

Варто зауважити, що принцип об'єктивності – це принцип, що передбачає незалежність та безпристрасність у розгляді, до прикладу, певної справи або при дослідженні якихось фактів. Взагалі, вказаний принцип відіграє важливу роль в різних сферах, таких як: правосуддя, правоохоронна діяльність, наукові дослідження, журналістика, тобто там, де об'єктивність є ключовим фактором для досягнення правдивої, справедливої та достовірної інформації. У правосудді, принцип об'єктивності передбачає, що судді та інші учасники судового процесу повинні розглядати справу безпристрасно та об'єктивно, враховуючи тільки факти, докази та законні аргументи, не допускаючи впливу особистих поглядів або інтересів. В свою чергу у наукових дослідженнях, принцип об'єктивності означає, що дослідник повинен дотримуватися наукових стандартів та методів, уникаючи

приховування або спотворення результатів для підтримки певної гіпотези або думки. Тож, в контексті представленої проблематики, основна ідея принципу об'єктивності полягає у тому, щоб забезпечити чесний, справедливий та правдивий підхід у вирішенні питань та наданні інформації в рамках здійснення діяльності у сфері протидії торгівлі жінками.

Не менш важливими є засади ефективності та результативності адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками. Ефективність, підкреслюють А.О. Демченко та О.І. Момот, виступає як індикатор розвитку. Вона ж – його найважливіший стимул. Прагнучи підвищити ефективність конкретного виду діяльності та їх сукупності, ми визначаємо конкретні заходи, що сприяють процесу розвитку, і відсікаємо ті з них, що ведуть до регресу. Як категорія вона має дві сторони – якісну і кількісну. Якісна сторона відображає її логічне, теоретичний зміст, тобто сутність категорії. Кількісна сторона розкриває дію закону економії часу, а саме, відображає економію часу при досягненні цілей суспільного виробництва в ході всього відтворювального процесу і на окремих його фазах у масштабі всього народного господарства, окремих його регіонів, галузей, господарських суб'єктів [39]. Ефективність, підкреслюють А.О. Демченко та О.І. Момот, виступає як індикатор розвитку. Вона ж – його найважливіший стимул. Прагнучи підвищити ефективність конкретного виду діяльності та їх сукупності, ми визначаємо конкретні заходи, що сприяють процесу розвитку, і відсікаємо ті з них, що ведуть до регресу. Як категорія вона має дві сторони – якісну і кількісну. Якісна сторона відображає її логічне, теоретичний зміст, тобто сутність категорії. Кількісна сторона розкриває дію закону економії часу, а саме, відображає економію часу при досягненні цілей суспільного виробництва в ході всього відтворювального процесу і на окремих його фазах у масштабі всього народного господарства, окремих його регіонів, галузей, господарських суб'єктів [39]. Г.В. Тимченко доводить, що ефективне законодавство – це узгоджена система якісних законів, за допомогою яких суб'єкти правових відносин реально можуть

задовольняти свої інтереси відповідно до загальних принципів права та правової держави. У результаті введення цього поняття зникне необхідність говорити про ефективність у статиці та динаміці, тобто про ефективність закону та ефективність його дії. Поняття «ефективне законодавство» об'єднує в собі ефективність як у статиці, так і в динаміці, оскільки ним можна визначати як ідеальний стан об'єкта, так і законодавство, що характеризується високим рівнем ефективності. Науковець узагальнює, що ефективність законодавства – це рівень задоволення інтересів суб'єктів правових відносин відповідно до загальних принципів права та правової держави. Встановивши ефективність законодавства, можемо визначити, наскільки воно ефективне. При цьому ефективність потрібно розглядати як системне явище, що має певні складові елементи [171, с. 43–44].

Таким чином, сам принцип ефективності передбачає оптимальність управління та можливість виконання державних програм, проведення різноманітних державних заходів із найменшими витратами та найбільшим результатом [30, с. 62]. Вказана засада тісно пов'язана із результативністю. Л.І. Федулова вказує, що результативність – це міра точності управління, яка характеризується досягненням очікуваного стану об'єкта управління, мети управління або рівнем наближення до неї. Вона пов'язана з виробничими, технологічними та управлінськими процесами, конкретними проблемами і способами їх розв'язання. Рівні фазового стану організації різні. Вони можуть характеризуватися як високими, так і низькими коефіцієнтами. Залежно від їх величини в реальній практиці можуть формуватися й різні стани організації як системи: стабілізації, динамічної рівноваги елементів системи, втрати динамічної рівноваги складових організації. Це потребує прийняття різних управлінських рішень і критеріїв їх оцінки, що, своєю чергою, визначає специфіку формування системи результативності [102]. Вчена відмічає, що результативність, з одного боку, залежить від створення умов і результатів праці на конкретному об'єкті, а з іншого – від зовнішнього середовища та ситуацій, які визначають кон'юнктуру ринку та від величини

акціонерного капіталу й величини ситуаційного доходу від реалізованого товару [42; 102]. Тож, в контексті представленої проблематики принцип ефективності та результативності означає, що діяльність щодо протидії торгівлі жінками повинна бути максимально ефективною при мінімальних фінансових, людських та часових витратах.

Наступними загальноправовими принципами є гласності та відкритості (прозорості). Гласність – це форма життя демократії і засіб соціального управління, передачі, перероблення соціальної інформації в найскладніших системах. При цьому гласність виявляється властивістю політичного режиму, а не тільки державного устрою та гарантією законності й поваги прав особи [69, с. 288–295]. Принцип відкритості (прозорості) у протидії торгівлі жінками передбачає активну та відкриту роботу збір і поширення інформації про ці злочини, їх причини, наслідки та заходи, які приймаються для його запобігання та боротьби. Цей принцип включає наступні аспекти: 1) здійснення широкомасштабних інформаційних кампаній, спрямованих на свідоме та повне розуміння громадськістю проблем торгівлі жінками. Підвищення громадської свідомості та залучення громадян до допомоги жертвам та до мобілізації підтримки протидії цьому явищу; 2) публікація статистичних даних, досліджень та звітів про випадки торгівлі жінками, включаючи відомості про затримання та судові процеси над злочинцями. Це допомагає показати реальний стан справ і сприяє підвищенню уваги до проблеми; 3) забезпечення доступу до інформації про діяльність державних органів, їхні заходи та результати у сфері протидії торгівлі жінками; 4) сприяння активному партнерству з громадськими організаціями, недержавними організаціями та активістами у сфері протидії торгівлі жінками. Це допомагає залучити додаткові ресурси, ідеї та підходи для ефективного протистояння цьому явищу.

Далі в контексті представленої проблематики слід вказати принцип дотримання прав, свобод та інтересів людини і громадянина. В будь-якій демократичній, правовій, соціальній державі права і свободи людини та

громадянина складають найважливіший соціальний і політично-юридичний інститут, який об'єктивно є виміром досягнень даного суспільства, показником його зрілості, цивілізованості. Він є засобом доступу особистості до духових і матеріальних благ, механізму влади, законним формам волевиявлення, реалізації своїх інтересів. Поряд з цим це обов'язкова умова удосконалення самого індивіда, зміцнення його статусу, достоїнства [5]. У цьому зв'язку, вказує В.М. Андріїв, пошук оптимальних моделей взаємовідносин держави і особистості завжди було складною та багатоаспектною проблемою. Ці моделі прямо залежали від характеру суспільства, типу власності, демократії, розвиненості економіки, культури та інших об'єктивних умов. Однак, багато в чому вони визначались також владою, законами, правлячими класами, тобто факторами суб'єктивного порядку. Головне завдання в процесі створення оптимальних моделей взаємовідносин держави і особистості завжди полягало і полягає в установленні такої системи і такого порядку, коли особистість мала б можливість безперешкодно розвивати свій потенціал, а з іншого боку, визнавалися б і поважалися загальнодержавні цілі – те, що об'єднує усіх [5].

Тож, принцип дотримання прав, свобод та інтересів людини і громадянина в контексті протидії торгівлі жінками передбачає: 1) забезпечення недоторканості прав жертв торгівлі жінками, включаючи право на життя, свободу, безпеку, недоторканність особистого життя та недискримінацію; 2) забезпечення жінок-жертв заходами соціальної реабілітації та підтримки; 3) гарантування доступу до справедливого та безпристрасного судочинства для жертв, які виступають у якості свідків або постраждалих у кримінальних справах проти торговців людьми; 4) надання безкоштовної правової підтримки жертвам; 5) забезпечення гуманного та безпечного поводження з жертвами торгівлі жінками, у тому числі надання матеріальної допомоги, житла, медичної та соціальної підтримки.

І останній загальноправовий принцип протидії торгівлі жінками юридичної відповідальності. Взагалі, юридична відповідальність – це міра

покарання правопорушника шляхом позбавлення його певних соціальних благ чи цінностей (матеріальних, духовних чи особистих), які йому належали до факту правопорушення, від імені держави (суспільства) на підставі закону або іншого нормативного акта з метою попередження правопорушень у перспективі і відновлення (чи відшкодування) втрачених суб'єктивних прав на матеріальні та духовні цінності [81, с. 121]. В контексті представленої проблематики зміст принципу юридичної відповідальності має декілька аспектів: по-перше, невідворотність відповідальності за вчинення дій, пов'язаних із торгівлею жінками; по-друге, необхідність покарання посадових осіб органів державної влади за протиправні дії/бездіяльність у сфері протидії торгівлі жінками.

Вказані вище загальноправові принципи відображають базові засади адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками, втім, більш детально зміст вказаної діяльності відображається у принципах спеціальних. До вказаних принципів, на нашу думку, найбільш доцільно віднести наступні:

– принцип неупередженості суб'єкта публічної адміністрації. Відповідно до вказаного принципу органи державної влади, які уповноважені реалізовувати діяльність у сфері протидії торгівлі жінками, мають виконувати свої обов'язки об'єктивно та безпристрасно, утримуючись від будь-яких дискримінаційних, корупційних або нечесних дій. При проведенні розслідування злочинів, вони повинні діяти неупереджено, незалежно від статусу чи позиції злочинця. При взаємодії з жертвами торгівлі жінками, представники органів державної влади мають демонструвати чуйне та дбайливе ставлення, неупередженість та повагу до їхніх прав та потреб;

– принцип комплексності. В.М. Єрмоленко слушно відзначає, що комплексність – це не просто кількісна, а загальна кількісно-якісна властивість окремого явища щодо його складної будови, причому необхідною передумовою є те, щоб складові обов'язково перебували у взаємодії та взаємозв'язках. При цьому вимога щодо конкретизації характеру

цих взаємозв'язків і взаємодії не висувається: досить простої констатації факту їхньої наявності. Для визнання явища комплексним достатньо дійти загального висновку про його складну будову і наявність взаємозв'язків і взаємодії між його складовими. Мінімальна і максимальна кількість складових комплексного явища також не має важливого значення [48, с. 24]. В контексті представленої проблематики принцип комплексності означає: по-перше, нормами чинного законодавства має бути детально врегульовано всі аспекти відповідної діяльності; по-друге, робота спеціально уповноважених суб'єктів має бути орієнтована на виявлення, запобігання, протидію, а також встановлення причин злочинів пов'язаних із торгівлею жінками;

– принцип транснаціональної співпраці, що передбачає координацію зусиль між країнами та міжнародними організаціями для протидії транскордонній торгівлі жінками. Це включає обмін інформацією, спільні розслідування, співробітництво у сфері розробки та впровадження антикризових програм;

– принцип інтерсекторальності, який передбачає співпрацю та координацію між різними державними інституціями в середині країни, зокрема: правоохоронними органами, судовою гілкою влади, медичними установами, освітніми закладами, соціальними службами тощо;

– принцип криміналізації. Відповідно до вказаної засади у державі має бути сформовано таке законодавство, яке передбачає виключно кримінальну відповідальність за будь-які форми торгівлі людьми, включаючи торгівлю жінками;

– принцип надання всебічної підтримки, захисту та допомоги жертвам, забезпечення їхньої безпеки, фізичного та психологічного благополуччя та сприяння їх реінтеграції у суспільство;

– принцип непокарання жертв торгівлі людьми, відповідно до якого особи-жертви не повинні зазнавати юридичного покарання за свою участь у незаконній діяльності під час торгівлі людьми, якщо було доведено, що вони діяли під примусом;

– принцип екстериторіальної юрисдикції, який дозволяє переслідувати торговців людьми, навіть якщо злочин було вчинено частково або повністю за межами території держави, яка розглядає відповідну справу;

– принцип систематизації та ідентифікації жертв.

Тож, підбиваючи підсумок представленого підрозділу дисертаційного дослідження, слід узагальнити, що на жаль більшість із вказаних вище принципів не віднайшли свого законодавчого закріплення, що є суттєвою прогалиною на теоретичному та практичному рівнях. А відтак, вказана прогалина потребує усунення шляхом внесення змін та доповнень до діючого адміністративного законодавства, норми якого спрямовані на регулювання протидії торгівлі жінками в Україні.

2.2. Система суб'єктів протидії торгівлі жінками та особливості їх адміністративно-правового статусу

Механізм протидії торгівлі жінкам являє собою комплексне, багатокомпонентне утворення, основні складові якого можна умовно об'єднати у декілька загальних груп: нормативно-правові засади (або базис), тобто сукупність принципів, норм і правовідносин, які регламентують та опосередковують функціонування цього механізму; суб'єктний склад (коло суб'єктів та їх правовий статус); організаційно-управлінські засади (структура системи та організація у ній внутрішнього управління, її кадрове та інше ресурсне забезпечення тощо); інструментально-функціональні засади (напрямки, форми, методи роботи тощо). Кожна із зазначених груп (або блоків) елементів механізму має свої особливості та проблеми, що потребують науково-теоретичного опрацювання та покращеного законодавчого врегулювання, втім, у межах даного підрозділу ми зупинимося лише на системі суб'єктів протидії торгівлі жінками та особливостях їх адміністративно-правового статусу.

Перш за все звернемо увагу на те, чому ми говоримо саме про систему цих суб'єктів, а не їх сукупність. Термін «система» є досить розповсюдженим та широко вживаним, він застосовується практично у кожній сфері, галузі суспільного діяльності. У сучасних тлумачних словниках української мови у слово «система» (від грец. «σύστημα» – утворення, сполучення, складення, ціле) вкладається наступний зміст: порядок, зумовлений планомірним розташуванням частин, стрункий ряд, зв'язане ціле; продуманий план; заведений, прийнятий порядок; сукупність принців, покладених в основу певного вчення; форма, спосіб побудови, організація чогось (державних, політичних, господарських одиниць, установ і т. ін.); сукупність господарських одиниць, установ, організаційно об'єднаних у єдине ціле; сукупність частин, пов'язаних спільною функцією, сукупність технічних засобів, призначених для якоїсь однієї мети; сукупність способів, методів, прийомів здійснення чого-небудь; будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин; технічний комплекс, що складається із взаємопов'язаних споруд, механізмів, машин і т. ін.; сукупність предметів, пристроїв і т. ін. однакового призначення [23, с. 1320–1321; 162, с. 529–530].

З викладеного чітко видно, що термін «система» має досить просторе коло тлумачень, що обумовлено, як зазначалося вище, широкою сферою його застосування. Однак, попри таке різноманіття тлумачень поняття «система», більшість із них відрізняються лише за формою (формулюванням), а не за змістом. Кожне визначення системи так чи інакше свідчить про множину якихось елементів, що певним чином поєднані у єдине, цілісне утворення. Тобто елементи системи розміщені не хаотично, а у певній послідовності, певному порядку, перебувають у деяких взаємозв'язках один з одним. Саме на цих аспектах, до речі, й акцентується увага у визначенні «системи» як філософської категорії. Так, П.Ф. Йолон та В.І. Шинкарук зазначають, що система являє собою сукупність визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія. Якісні характеристики цих елементів

становлять зміст системи, сукупність закономірних зв'язків між елементами – внутрішню форму, або структуру системи. Природа складових елементів і характер структури системи найрізноманітніші. Системи можуть утворювати окремі тіла, явища, процеси, що вступають між собою у взаємодію, обмінюються енергією або речовиною, виконують спільну функцію тощо; окремі думки, наукові положення, абстрактні об'єкти, між якими встановлені співвідношення взаємозалежності, підпорядкування, послідовності тощо [176, с. 583]. Для об'єктів, які характеризуються як система, підкреслюють науковці, найважливішими рисами є внутрішня розчленованість та функціональна цілісність [176, с. 583–584]. Окремим різновидом систем є соціальна система, під якою розуміється цілісне, впорядковане соціальне утворення, єдність взаємопов'язаних інститутів, груп, організацій, спільнот, котрі, взаємодіючи, забезпечують матеріальні та нематеріальні потреби та інтереси людей [178]. Соціальна система, стверджує Ю. П. Сурмін, – це суспільство і його складові, що виступають як системні цілісності. Соціальна система є складним організованим, упорядкованим цілим, яке складається з індивідів, соціальних спільнот та інститутів, що об'єднуються різноманітними зв'язками та відношеннями і мають соціальну природу. Означені системи утворюється завдяки спільній меті, розумінню компонентами цієї системи своїх завдань та функцій. При цьому, підкреслює Ю.П. Сурмін, значну роль у соціальній системі відіграють прямі та зворотні зв'язки, принцип ієрархії, соціокультурні стандарти, зразки поведінки тощо [46, с. 646]. Соціальна система, пишуть О.С. Чепік-Трегубенко, М.Н. Єнін, Л.Р. Наливайко, включає в себе елементи, які певним чином поєднані один з одним, утворюючи цілісне утворення. Ця цілісність залежить від елементів, що її складають, але має якісно нові ознаки, що не характерні для них окремо. Особливість соціальних систем як особливого класу систем, що відрізняє їх від неорганічних та органічних систем, полягає в тому, що в якості зв'язків тут виступають найрізноманітніші соціальні відносини і взаємодії [178]. Дослідники підкреслюють, що існує доволі

просторий діапазон соціальних систем – від інститутів, організацій, спільнот, соціальних організацій та суспільства в цілому як найбільш розвинених видів соціальних систем до невеликих малих груп. Ефективність будь-якої із цих соціальних систем визначається її адаптивністю до зовнішнього середовища, прийнятими в ній цінностями, її метою та завданнями, наявністю інтенсивного інформаційного обміну в середині системи та поза її межами [178]. Важливість вивчення тих чи інших соціальних систем полягає у тому, що його здійснення відкриває перспективу обґрунтування та вдосконалення управлінських рішень в різних сферах суспільного життя. На основі результатів системного аналізу відбувається пошук оптимальних шляхів розв'язання політичних, правових, економічних, соціальних, демографічних, технічних та інших проблем [178].

Отже, з огляду на вище викладене, можемо дійти першого висновку, що система суб'єктів протидії торгівлі жінками – це соціальна система, тобто сукупність пов'язаних між собою певними взаємозв'язками та відносинами суб'єктів, які у тій чи іншій мірі здійснюють зазначену протидію, мають спільні цілі та функції, завдяки чому працюють як єдиний, цілісний механізм. Місце і роль кожного із суб'єктів у цій системі визначаються його правовим статусом, який є однією з основних (базових) категорій правової науки. Слово «статус» (від лат. «status» – стан, становище [162, с. 545]) почало застосуватися ще у Стародавнього Римі, де як раз і означало юридичне становище особи, тобто її місце у суспільстві як носія певного обсягу правоздатності. В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та інші дослідники зазначають, що у Давньому Римі для визнання особи юридичною особистістю (особою) було недостатньо простого фізичного існування. Для того щоб індивіду була надана правоздатність, необхідно було, щоб його положення відповідало трьом станам: 1) стану свободи (status libertatis), який означав, що людина є вільною, а не рабом; 2) стану громадянства (status civitatis), який вказував, що людина є римським громадянином, а не чужоземцем; 3) сімейному стану (status familiae), який відбивав самостійність

особи у сфері сімейних відносин [103, с. 40; 120, с. 29–30].

Сьогодні термін «статус» застосовується не у лише у юридичному, а й в інших контекстах для позначення становища (положення, місця) когось або чогось у тій чи іншій системі, втім, найчастіше йдеться саме про соціальний і правовий статус. Соціальний статус – це сукупність прав, привілеїв, моральних норм і обов'язків індивіда або соціальної групи, пов'язаний з виконанням первинної соціальної ролі, яка виявляється у формі поведінки, очікуваної відповідно до становища у суспільстві [32; 46, с. 675]. М.В. Примуш тлумачить соціальний статус як становище індивіда (або групи людей) у системі соціальних зв'язків і відносин, що обумовлюється її приналежністю до певної соціальної спільноти та визначає сукупність її прав та обов'язків [131]. На думку Г. В. Дворецької, соціальний статус – позиція людини чи групи в суспільстві, яка визначається соціальними ознаками (економічне забезпечення, фах, кваліфікація, освіта, політичні можливості тощо) і демографічними особливостями (стать, вік тощо). Соціальний статус – сукупність прав і обов'язків індивіда чи соціальної групи, пов'язана з виконанням ними певних соціальних ролей [35]. О.М. Фудорова, провівши ґрунтовний аналіз статусної проблематики, відзначає, що численні дослідження з позицій різноманітних підходів та інтерпретацій поступово викристалізувалися навколо кількох основних тем, поєднання яких дає певні уявлення про сутність явища статусу і його значення для особистості та суспільства. Ними є наступні міркування: 1) статуси поєднують об'єктивне і суб'єктивне; 2) статуси детермінують соціальні переміщення та соціальну мобільність; 3) статуси є невід'ємними властивостями колективів (організацій), соціальних груп; 4) статуси з'єднують індивіда із соціальною структурою [177]. Крім того, продовжує дослідниця, у багатьох теоріях інтерпретація статусу дається як низка ієрархічно розташованих позицій, через які індивіди рухаються у впорядкованій і передбачуваній послідовності. Поєднуючи світоглядні, професійні та інші ціннісні орієнтації, підсумовує О. М. Фудорова, соціальні норми і ролі, соціальний статус в своїй

нормативній структурі охоплює чотири основні елементи: тип поведінки, яка відповідає даному статусу; розпорядження-вимогу у зв'язку з подібною поведінкою; оцінку виконання приписної ролі; санкцію – соціальні наслідки дії в межах вимог соціального статусу. Таким чином, статуси формуються у декількох варіантах: 1) існують сталі очікування суспільства або соціальної групи по відношенню до поведінки суб'єкта статусу; 2) статуси існують у вигляді сукупності ціннісних орієнтацій особистості (внутрішньо прийнятний статус); 3) поведінка деяких індивідів (суб'єктів статусу) розглядається як певний еталон [177]. О.К. Круглов, досліджуючи соціальний капітал як фактор суб'єктивного благополуччя працівників, зазначає, що соціальний статус є характеристикою, яка оцінюється членами соціуму та впливає на те, як сприймають індивіда, як до нього ставляться, а також на вибір стратегії поведінки у взаємодії з ним. При цьому для соціального статусу в цілому важливими категоріями є «дохід, гроші», «успішність», «освіченість», «влада», «розум», «власність», «професія», «кар'єра», «посада» та ін. Соціальний статус відображає різні суспільно значущі аспекти. Цей феномен є елементом картини світу людини, який характеризує ставлення соціуму до людини. Він дозволяє побудувати ієрархію соціуму стосовно критеріїв, які є значущими у даній культурі, відповідно до цього, соціальний статус відображає цінність людини для суспільства. Виходячи з цього, статус є ціннісною структурою; його компоненти є важливими для суб'єкта пізнання, а також певною мірою вони відображають цінності соціальної групи [89, с. 73–74].

З викладеного видно, що соціальний статус є дуже важливою комплексною категорією, яка: а) відображає становище людині у суспільстві або певній суспільній групі з точки зору набору критеріїв, що визнаються у них в якості обов'язкових чи суттєвих; б) свідчить про набір вимог, які пред'являються спільнотою до її членів; в) відображає внутрішню ієрархію спільноти.

Особливим проявом або особливим різновидом соціального статусу є

правовий статус, визначень якого у фаховій літературі наводиться досить багато. Так, для прикладу, О.Ф. Скакун визначає правовий статус особи як систему закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має правосуб'єктність) координує свою поведінку в суспільстві. Правове становище людини і громадянина, як у цілому, так і окремо, обумовлюється особливостями соціального статусу, що існує в даний період розвитку суспільства і держави. Соціальний статус особи залежить від сутності соціального укладу, в умовах якого він складається і функціонує. На нього впливає безліч факторів. Основними з них є праця і власність як основа формування громадянського суспільства. У перспективі праця (що створює для кожного гідний суспільному прогресу стандарт життя) і власність (що розвивається і примножується в різноманітних формах і видах) визначатимуть місце і роль людини в суспільстві, її соціальний і юридичний статус. Правовий статус особи відображає юридичне закріплення досягнутого суспільством обсягу свободи особи [159, с. 378–379]. І.І. Литвин у своїй науковій статті присвяченій саме сутності правового статусу, доходить висновку, що зазначений статус визначає становище суб'єкта у соціальній системі, однак, лише у тій її частині, яка регулюється правом. Тож, положення суб'єкта та його роль у такій системі врегульовується нормами права, шляхом визначення прав, обов'язків та інших юридично значущих властивостей і характеристик суб'єкта, що у своїй сукупності встановлюють для останнього юридичні форми, порядок та межі реалізації ним своєї суспільно значущої поведінки. І.І. Литвин підкреслює, що саме завдяки правовому статусу особа включається у систему тих чи інших правовідносин [92, с. 21]. Схожу думку із цього приводу, до речі, наводить і вище згадана О.Ф. Скакун, яка наголошує, що особа стає суб'єктом права не автоматично, а під впливом права [159, с. 379], тобто саме набуваючи правового статусу, особа стає суб'єктом з точки зору права і може бути учасником тих чи інших

правовідносин.

К.Г. Волинка у своїй праці підкреслює, що для розуміння місця і ролі особи в суспільстві, її зв'язки з державою, необхідно проаналізувати її юридичний статус, що складається з системи прав, свобод і обов'язків, закріплених законом. Таке поєднання і взаємообумовленість основних елементів правового статусу є невипадковим, оскільки будь-якому суб'єктивному праву відповідає певний юридичний обов'язок [26, с. 207]. Юрист підкреслює, що неможливо отримати повну уяву про права, свободи і обов'язки особи, розглядаючи їх як відокремлені один від одного явища (адже вони невіддільні один від одного і утворюють певну систему), тому їх слід розглядати комплексно, у складі правового статусу особи [26, с. 207]. Отже, правовий статус особи, підсумовує К.Г. Волинка, – це система взаємопов'язаних прав і свобод та обов'язків, які закріплені в законодавстві і визначають правове положення особи в суспільстві. Суть правового статусу особи полягає у визначенні і законодавчому закріпленні правового становища особи в суспільстві. Правовий статус, що включає права, свободи і обов'язки, цілеспрямовано впливає на створення збалансованих способів взаємодії людей між собою і формування впорядкованих відносин між індивідом, суспільством і державою [26, с. 207]. Р.Б. Тополевський та Н.В. Федіна вважають, що правовий статус особи – це юридично закріплене становище людини в державі, відповідно до якого особа як суб'єкт права вступає у правовідносини, а отже, координує свою діяльність і поведінку в суспільстві [173, с. 100]. До основних ознак правового статусу особи науковці відносять такі: виступає як юридична міра соціальної свободи суб'єкта права; встановлюється спеціально уповноваженими органами держави, його зміст змінюється з волі законодавця, а не окремих суб'єктів права, відповідно на яких він поширюється; встановлює межі, за які не мають виходити діяльність і поведінка людини в суспільстві; відображається у правових нормах і принципах, які формально закріплені у нормативно-правових актах, нормативно-правових договорів, а також інших джерелах

(формах) права; залежить від сутності соціального укладу, в умовах якого він складається і функціонує, а отже, зазнає впливу безлічі чинників, основними з яких є праця і власність як основа держави; має визначену структуру, тобто суб'єктивні права, законні інтереси, обов'язки, що є однаковими для всіх його носіїв [173, с. 100]. Є.В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б. Горова та інші правознавчі зауважують на тому, що різноманітні зв'язки права і людини можуть бути охарактеризовані через призму правового статусу. Правовий статус – це закріплене правове положення фізичних та юридичних осіб у певній системі суспільних відносин. Даний правовий статус має внутрішній склад, який включає: правові норми та принципи, що встановлюють даний статус; правосуб'єктність; основні права, свободи та обов'язки; правові принципи і правові гарантії; законні інтереси; громадянство (або інший зв'язок чи відношення до держави); юридичну відповідальність [169, с. 202].

Тож, з огляду на вище викладене, можемо дійти висновку, що правовий статус суб'єктів протидії торгівлі жінками являє собою комплексну категорію, що відображає юридичне становище цих суб'єктів у системі зазначеної протидії та правовідносинах, які супроводжують її функціонування, через визначення засобами права, перш за все його нормами, юридично значущих властивостей і характеристик суб'єктів протидії, які у своїй сукупності і становлять склад правового статусу.

Залежно від того, нормами якої саме правової галузі врегульований правовий статус особи, він може бути конституційно-правовий, цивільно-правовий, адміністративно-правовий тощо. Для мети нашого дослідження особливий інтерес становить останній, тобто адміністративно-правовий статус, який визначає становище суб'єктів у системі управлінських відносин. Адміністративно-правовий статус, пише Т.О. Коломоєць, – це сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Правознавець підкреслює, що обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються у рамках

як адміністративних правовідносин, так і поза ними [66, с. 64]. О.О. Бандурка, аналізуючи проблематику правового становища податкової служби в Україні, визначив правовий статус органу державної влади наступним чином: «це сукупність його повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань» [8, с. 23]. М. Кочеров, висвітлюючи проблематику адміністративно-правового статусу Національної поліції України, пропонує розуміти під цим статусом загальнотеоретичну категорію, яка характеризує певне положення цього правоохоронного органу в державі. Адміністративно-правовий статус, зауважує науковець, є важливою гарантією здійснення поліцією свого функціонального призначення, у той же час він (цей статус) і обмежує її владні повноваження. Адміністративно-правовий статус Національної поліції є важливою юридичною гарантією якісного та ефективного здійснення цим органом його призначення в суспільстві та в системі органів публічної влади. Адміністративно-правовий статус Національної поліції, як суб'єкта реалізації реформ включає в себе мету, завдання та функції поліції у цій сфері, структурно-організаційний елемент, який розкриває систему та структуру органів та підрозділів, які реалізують реформи, їх взаємодія, підконтрольність та підзвітність з цих питань. Компетенційний елемент характеризує повноваження поліції з питань впровадження реформ, її обов'язки з виконання заходів реформ, предмети відання служб та підрозділів по втіленню запланованого тощо [82, с. 295]. О.І. Безпалова, розглядаючи поняття та структуру адміністративно-правового статусу Національної гвардії України, розтлумачила останній як правове положення цього органу держави в системі державного управління у адміністративно-політичній сфері, що визначається шляхом закріплення у чинному адміністративному законодавстві мети її створення, завдань, функцій, предметів відання, повноважень, гарантій діяльності та відповідальності, що дозволяє їй бути учасником адміністративно-правових відносин [14].

Тож, адміністративно-паровий статус суб'єктів протидії торгівлі

жінками – це визначене адміністративно-правовими нормами положення (або становище) цих суб'єктів у механізмі державі та системі владовідносин, які виникають, реалізуються, змінюються та припиняються в ході здійснення зазначеної протидії. Адміністративно-правовий статус визначає можливі та необхідні варіанти поведінки суб'єктів протидії, межі гарантії та пріоритети їх діяльності. Серед дослідників немає єдності щодо того, з яких саме елементів складається адміністративно-правовий статус. Одним із ключових аспектів, на які слід звернути увагу, вирішуючи дане питання, є природа суб'єкта – є він фізичною чи юридичною особою, а також приватного чи публічного права. Так, якщо йдеться про людину чи громадянина, які є суб'єктам приватного права, то ключовими елементами їх правового статусу звичайно ж є належні їм права та обов'язки. Це ж стосується і юридичних осіб приватного права. Натомість посадові особи та юридичні особи публічного права в якості основних елементів свого правового статусу мають повноваження, компетенцію, завдання та функції, форми діяльності тощо. Слід відзначити, повноваження не слід ототожнювати із правами суб'єктів-носіїв публічної влади, оскільки перші є більш широким явищем, аніж другі. Повноваження – це свого роду право-обов'язок, тобто воно включає як передбачені юридичні можливості, якими може скористатися носій цих повноважень за певних умов та обставин. З іншого боку – виникнення тієї чи іншої життєвої ситуації, що потребує реагування з боку певного владного суб'єкта, зобов'язує його втрутитися і скористатися своїми владними можливостями.

Саме повноваження суб'єктів адміністративно-правового механізму протидії торгівлі жінками ми і розглянемо у даному підрозділі, оскільки завдання, функції, форми і методи роботи вказаних суб'єктів нами будуть окремо розглянуті у наступних підрозділах представленого дослідження. Висвітлюючи повноваження суб'єктів протидії торгівлі жінками, ми виходитимемо із того, яке місце у ієрархії системи цих суб'єктів займає той чи інших державний орган, посадова особа тощо. Слід звернути увагу на те,

що чинне законодавство не містить норм, які б визначали систему суб'єктів протидії торгівлі жінками, однак, є Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI, у статті 5 якого закріплено, що суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, є: 1) Президент України; 2) Кабінет Міністрів України; 3) центральні органи виконавчої влади; 4) місцеві органи виконавчої влади; 5) закордонні дипломатичні установи України; 6) заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми. Крім того, у цій статті зазначається, що у здійсненні заходів, спрямованих на попередження протидії торгівлі людьми, беруть участь органи місцевого самоврядування, а також, за згодою, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, громадські організації та окремі громадяни [144].

З огляду на вищезазначене, вважаємо, що до системи суб'єктів протидії торгівлі жінками слід віднести таких суб'єктів:

I. Суб'єкти загальної компетенції:

1) Верховна Рада України (парламент), який є вищим представницьким і єдиним законодавчим органом в нашій державі. Коло основних повноважень цього суб'єкта публічної влади закріплені у Конституції України, згідно якої парламент в нашій державі здійснює: «внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII цієї Конституції; призначення всеукраїнського референдуму з питань, визначених статтею 73 цієї Конституції; прийняття законів; затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього, контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання; визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору; затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля; заслуховування щорічних та позачергових

послань Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України; оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру, схвалення рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України; усунення Президента України з поста в порядку особливої процедури (імпічменту), встановленому статтею 111 цієї Конституції; розгляд і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України; призначення за поданням Президента України Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України, призначення за поданням Прем'єр-міністра України інших членів Кабінету Міністрів України, Голови Антимонопольного комітету України, Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голови Фонду державного майна України, звільнення зазначених осіб з посад, вирішення питання про відставку Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України; призначення на посаду та звільнення з посади за поданням Президента України Голови Служби безпеки України; здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України відповідно до цієї Конституції та закону; призначення на посади та звільнення з посад Голови та інших членів Рахункової палати; призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; заслуховування його щорічних доповідей про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні; призначення на посади та звільнення з посад половини складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення; затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України; надання згоди на призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Генерального прокурора; висловлення недовіри Генеральному прокуророві, що має наслідком його відставку з посади; затвердження протягом двох днів з моменту звернення

Президента України указів про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації; надання законом згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та денонсація міжнародних договорів України; здійснення парламентського контролю у межах, визначених цією Конституцією та законом; прийняття рішення про направлення запиту до Президента України на вимогу народного депутата України, групи народних депутатів України чи комітету Верховної Ради України, попередньо підтриману не менш як однією третиною від конституційного» [77].

З викладеного видно, що внесок парламенту у протидію торгівлі жінками відбувається через здійснення декількох груп повноважень, а саме:

– прийняттям законів, тобто нормативно-правових актів вищої юридичної сили, положеннями яких визначаються матеріально-правові та процедурно-процесуальні основи найбільш важливих сфер суспільного життя, зокрема, це стосується відносин і механізмів протидії торгівлі людьми в цілому та жінками зокрема, домашньому насильству та ґендерно зумовленому насильству;

– встановлення ключових пріоритетів та принципів державної політики щодо протидії торгівлі жінками на внутрішній і зовнішній арені;

– забезпечення міжнародного співробітництва з питань протидії торгівлі жінками та сприяння впровадженню відповідних міжнародних норм і стандартів з цих питань на національному рівні шляхом ратифікації чи денонсації міжнародних договорів України;

– вплив на обсяги фінансування протидії торгівлі жінками шляхом затвердження державного бюджету;

– призначення чи надання згоди на призначення, а також звільнення з посад вищого керівництва деяких правоохоронних та інших органів держави, що здійснюють вплив на організацію, забезпечення та належне функціонування механізму протидії торгівлі жінками;

– парламентський контроль, який є важливим інструментом, що допомагає єдиному органу законодавчої влади України – Верховній Раді – отримувати необхідну інформацію про виконання обов'язків та здійснення повноважень органами виконавчої влади. Таким чином, український Парламент як представник всього народу контролює використання бюджетних коштів, дотримання законів, ефективність роботи міністерств та інших відомств [150]. Тобто парламентський контроль дозволяє перевіряти як ефективність використання коштів, що становлять фінансову основу механізму досліджуваної протидії, так і якість та ефективність виконання покладених на них завдань і функцій у зазначеній сфері. Слід відмітити, що здійснювати наведені групи повноважень щодо протидії торгівлі жінками парламент може як безпосередньо, так і через його органи і посадових осіб (комітети ВРУ, народні депутати, Уповноважений ВРУ з прав людини);

2) Президент України, який є главою держави і виступає від її імені. Президент виступає гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина [77]. Варто відзначити, що на відміну від повноважень парламенту, які не закріплені у Законі України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 р. № 3739-VI, повноваження Глави держави у цьому нормативно-правовому акті закріплені, втім, доволі поверхнево, зокрема у статті 5-1 вказаного закону зазначається лише те, що Президент України визначає центральний орган виконавчої влади, який є національним координатором у сфері протидії торгівлі людьми [144]. Наразі таким координатором виступає Міністерство соціальної політики України, відповідно до Указу Президента України «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми» від 05.08.2020 р. № 306/2020 [141]. Втім, на наше переконання повноваження Президента України у протидії торгівлі жінками є більш просторими. Для цього звернемося до статті 106 Конституції України, в якій закріплено, що Глава нашої держави: «забезпечує державну незалежність, національну безпеку і

правонаступництво держави; звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України; представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України; призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав; призначає всеукраїнський референдум щодо змін Конституції України відповідно до статті 156 цієї Конституції, проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою; призначає позачергові вибори до Верховної Ради України у строки, встановлені цією Конституцією; припиняє повноваження Верховної Ради України у випадках, передбачених цією Конституцією; вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після одержання такої пропозиції; вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України; призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора; призначає на посади та звільняє з посад половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення; вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України; зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності цій Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності; скасовує акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим; є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки

та оборони держави; очолює Раду національної безпеки і оборони України; створює у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби; підписує закони, прийняті Верховною Радою України; має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України» та ін. [77].

Тож, враховуючи вищенаведене, можемо виокремити наступні групи повноважень Президента України, що у тій чи іншій мірі мають відношення до протидії торгівлі жінками:

– нормоустановчі, які виражаються як у праві Президента України прийняття відповідних підзаконних актів, так і у його повноваженнях щодо підписання та ветування законів, а також зупинення та скасування певних підзаконних актів органів виконавчої влади. Таким чином, Глава держави може здійснювати контроль за якістю та дієвістю нормативно-правових засад, на яких ґрунтується адміністративно-правовий механізм протидії торгівлі жінками;

– організаційно-установчі повноваження, які дають змогу президенту, по-перше, вливати на керівний склад низки державних органів, зокрема правоохоронних, що здійснюють реалізацію державної політики у досліджуваній сфері; і по-друге, створювати консультативно-дорадчі органи в разі потреби;

– представницькі, що виражаються у праві Глави нашої держави представляти останню на міжнародній арені та у міжнародних відносинах без будь-яких додаткових дозволів чи мандатів;

– контрольно-координаційні, які здійснюються перш за все через Раду національної безпеки і оборони України, що являє собою координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України [145].

3) Кабінет Міністрів України (уряд), який є вищим органом у

системі органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів. Уряд України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією України [137]. У Законі України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI, повноваження уряду, на відміну від парламенту та Президента України, викладені більш змістовно, зокрема, вищий орган виконавчої влади: по-перше, спрямовує і координує роботу суб'єктів (окрім ВРУ та Президента України), які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми; по-друге, визначає: б) процедуру встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; в) порядок утворення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми; по-третє, затверджує: а) Державну цільову програму у сфері протидії торгівлі людьми та здійснює контроль за її реалізацією; б) Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, та контролює його реалізацію; в) форму опитувальника щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та довідки про встановлення їй статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; г) форму довідки, що підтверджує факт звернення іноземця чи особи без громадянства за встановленням статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми на території України; г) положення про заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; 4) встановлює порядок виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми [144]. Більш просторе коло повноважень уряду України викладене у Законі України «Про кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р. № 794-VII, в якому деталізовано право-обов'язки вищого органу виконавчої влади, як у взаємовідносинах з іншими суб'єктами публічної влади

(Президент України, місцеві державні адміністрації, центральні органи виконавчої гілки влади тощо), так і з огляду на сферу суспільного життя, управління якою здійснює уряд. Так, для прикладу, у сферах правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина КМУ здійснює наступні повноваження: «забезпечує проведення державної правової політики; здійснює контроль за додержанням законодавства органами виконавчої влади, їх посадовими особами, а також органами місцевого самоврядування з питань виконання ними делегованих повноважень органів виконавчої влади; вживає заходів щодо захисту прав і свобод, гідності, життя і здоров'я людини та громадянина від протиправних посягань, охорони власності та громадського порядку, забезпечення пожежної безпеки, боротьби із злочинністю, запобігання і протидії корупції; здійснює заходи щодо забезпечення виконання судових рішень органами виконавчої влади та їх керівниками; створює умови для вільного розвитку і функціонування системи юридичних послуг та правової допомоги населенню; здійснює заходи щодо забезпечення функціонування системи безоплатної правової допомоги; забезпечує фінансування видатків на утримання судів у межах, визначених законом про Державний бюджет України, та створює належні умови для функціонування судів та діяльності суддів; організовує фінансове і матеріально-технічне забезпечення діяльності правоохоронних органів, соціальний захист працівників зазначених органів та членів їхніх сімей; забезпечує координацію і контроль за діяльністю органів виконавчої влади щодо запобігання і протидії корупції; забезпечує соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких згідно із Законом України «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей» встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України» [137].

Як видно із наведених вище повноважень КМУ, що закріплені у чинному законодавстві, уряд виступає центральною ланкою механізму

протидії жінками в частині організації та забезпечення цього механізму, йдеться зокрема про те, що уряд України:

– по-перше, приймає підзаконні акти, які спрямовані на конкретизацію та виконання законодавчих норм і принципів. Саме на цьому, тобто підзаконному, рівні врегульовуються основні організаційні та процедурні аспекти протидії торгівлі жінками;

– по-друге, розробляє концептуальні і стратегічні засади державної політики щодо протидії торгівлі жінками, а також затверджує плани дій щодо реалізації відповідних державних концепцій, стратегій, програм;

– по-третє, координує діяльність міністерств та інших органів виконавчої влади, як центральних, так і місцевих, щодо здійснення досліджуваної протидії;

– по-п’яте, визначає обсяги та порядок матеріально-фінансового забезпечення протидії;

– по-шосте, визначає засади взаємодії органів виконавчої влади між собою та з інститутами громадянського суспільства і населенням з питань протидії;

– по-сьоме, створює консультативно-дорадчі органи при КМУ з питань протидії гендерно зумовленому насильству, домашньому насильству та торгівлі людьми. Яскравим прикладом такого консультативно-дорадчого органу є Міжвідомча рада з питань сім’ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми (далі – Рада). Рада відповідно до покладених на неї завдань здійснює такі повноваження: «розглядає пропозиції центральних і місцевих органів виконавчої влади, наукових установ та громадських організацій щодо визначення пріоритетних напрямів соціальної підтримки сім’ї, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству, вдосконалення механізму забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, протидії торгівлі людьми; бере участь в розробленні проектів державних цільових програм, інших нормативно-правових актів стосовно

реалізації державної політики з питань сім'ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми, готує висновки щодо доцільності їх прийняття; готує пропозиції щодо удосконалення діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань забезпечення взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми; вивчає світовий досвід з питань, що належать до компетенції Ради, та готує пропозиції щодо його запровадження в Україні; ініціює проведення моніторингу виконання відповідних державних цільових програм, їх впливу на ситуацію як в регіонах, так і країні в цілому та досліджень з питань сім'ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми; сприяє проведенню інформаційно-аналітичної та науково-методичної роботи, спрямованої на відродження національних традицій та впровадження світового досвіду, зокрема щодо створення сімей з двома та більше дітьми, зміцнення та підвищення ролі сім'ї як основного осередку відтворення населення, зниження рівня смертності та збільшення тривалості життя, зменшення масштабів трудової міграції, насамперед зовнішньої, збереження та відтворення життєвого і трудового потенціалу населення; бере участь у підготовці пропозицій щодо укладення міжнародних договорів з питань, що належать до компетенції Ради; схвалює проекти щорічних державних доповідей з питань сім'ї, ґендерної рівності та демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству, державної доповіді про виконання в Україні Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; сприяє поширенню різних форм сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї тощо)» [138];

4) окрім вище згаданих органів і посадових осіб, до системи суб'єктів протидії торгівлі жінками, що мають загальну компетенцію, також слід віднести органи місцевої влади, а саме місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування (муніципальну владу). Слід відмітити, що

у чинному Законі України «Про протидію торгівлі людьми» про органи місцевого самоврядування як суб'єкта цієї протидії не йдеться взагалі, натомість у статті 8 вказаного нормативно-правового акту закріплено, що місцеві державні адміністрації відповідно до визначених в установленому порядку повноважень у сфері протидії торгівлі людьми: забезпечують проведення соціальної роботи та надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми; організують проведення інформаційних кампаній, у тому числі з використанням медіа; забезпечують створення і підтримку «гарячих ліній», пунктів консультування та розповсюдження інформаційно-просвітницьких матеріалів з питань попередження торгівлі людьми; співпрацюють з об'єднаннями громадян з питань попередження торгівлі людьми; відповідно до визначеної Кабінетом Міністрів України процедури беруть участь у роботі щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; забезпечують впровадження та функціонування Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми; реалізують заходи, що сприяють викоріненню передумов торгівлі людьми, зокрема щодо попередження насильства в сім'ї та дискримінації за ознакою статі; вживають заходів для підвищення рівня обізнаності серед батьків та осіб, які їх замінюють, щодо протидії торгівлі дітьми та осіб, які постійно контактують з дітьми у сферах освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури та спорту, оздоровлення та відпочинку, судовій та правоохоронній сферах [144]. На наше переконання, більшість із повноважень, що здійснюють місцеві державні адміністрації цілком можу здійснюватися і органами місцевої влади, зокрема в частині надання допомоги (фінансової, медичної, психологічної, соціально-побутової) особам, які постраждали від торгівлі людьми, а також щодо проведення відповідної освітньо-виховної та пропагувальної діяльності.

Отже, до основних груп повноважень органів місцевої влади щодо протидії торгівлі жінками, на нашу думку, слід віднести такі, що стосуються:

– нормовстановлення, тобто які пов’язані із прийняттям локальних нормативно-правових актів підзаконного характеру, спрямованих на забезпечення реалізації відповідних нормативно-правових актів вищого рівня;

– координації та взаємодії з іншими державними органами, інститутами громадянського суспільства та окремими представниками громади в межах відповідної територіально-адміністративної одиниці;

– надання соціально-побутової, фінансової та іншої допомоги і підтримки жінкам-жертвам торгівлі людьми;

– підготовка та затвердження місцевих (локальних) програм протидії торгівлі жінками та роботи із постраждалими особами, а також контроль за ефективністю реалізації цих програм;

– організація і забезпечення виконання відповідної освітньо-виховної та просвітницької роботи серед мешканців територіальних громад.

Наступну групу суб’єктів досліджуваної системи складають органи і посадові особи галузевої компетенції, до яких слід віднести:

1) Міністерства та деякі інші центральні органи виконавчої влади. До кола загальних повноважень представників суб’єктів цієї групи у законодавстві віднесені наступні: формування та реалізацію державної політики у сфері протидії торгівлі людьми; розробку проекту Державної цільової програми протидії торгівлі людьми та забезпечують її реалізацію; розробку проекту Національного механізму взаємодії суб’єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, та забезпечують його реалізацію; моніторинг діяльності суб’єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми; підготовку та оприлюднення у визначеному Кабінетом Міністрів України порядку щорічної доповіді про стан реалізації заходів у сфері протидії торгівлі людьми; заходи щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, відповідно до визначеної Кабінетом Міністрів України процедури; заходи, спрямовані на: а) викорінення передумов торгівлі людьми, зокрема щодо попередження

насильства в сім'ї та дискримінації за ознакою статі; б) підвищення рівня обізнаності щодо протидії торгівлі дітьми серед батьків та осіб, які їх замінюють, та осіб, які постійно контактують з дітьми у сферах освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури та спорту, оздоровлення та відпочинку, судовій та правоохоронній сферах; координацію та контроль за діяльністю закладів допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; заходи щодо: а) комплексного аналізу стану попередження, виявлення та розкриття злочинів торгівлі людьми; б) попередження, виявлення та розкриття злочинів торгівлі людьми, у тому числі тих, що мають характер транснаціональної організованої злочинності; в) розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування і суду, ухиляються від виконання кримінального покарання за вчинення злочинів торгівлі людьми; 10) заходи: а) прикордонного контролю, спрямовані на попередження і виявлення фактів торгівлі людьми, у тому числі з використанням транспортних засобів, що експлуатуються комерційними перевізниками; б) системного та комплексного характеру щодо удосконалення безпеки і контролю паспортних та інших документів, що дають право виїзду з України та в'їзду в Україну; в) щодо своєчасного оформлення документів на право перебування в Україні або повернення в Україну; г) щодо репатріації іноземців та осіб без громадянства, які постраждали від торгівлі людьми; г) щодо примусового видворення з України іноземців та осіб без громадянства, які порушили законодавство про протидію торгівлі людьми [144].

Навіть загальний огляд повноважень міністерств та інших центральних органів виконавчої влади свідчить про те, що вони виконують найбільший обсяг роботи у межах зазначеної протидії, оскільки саме ці суб'єкти: формують та (або) забезпечують практичну реалізацію державної політики щодо протидії торгівлі жінками; розробляють конкретні програми та плани дій, заходів щодо протидії торгівлі жінками, забезпечують і контролюють їх виконання; визначають найбільш доцільні напрямки і форми протидії;

координують і контролюють ефективність протидії; налагоджують і забезпечують взаємодію між органами виконавчої влади, які безпосередньо здійснюють практичні заходи з протидії торгівлі жінками; визначають характер, обсяги та джерела ресурсів необхідних для якісної і дієвої протидії; забезпечують організаційно-управлінський, технічний та документальний аспекти протидії; та ін.

Ключове місце серед суб'єктів галузевої компетенції у адміністративно-правовому механізмі протидії торгівлі жінками займають Міністерство соціальної політики України, Міністерство внутрішніх справ України та Національна поліції України. Зокрема, у Мінсоцполітики України закріплено, що даний центральний орган виконавчої влади окрім іншого забезпечує формування та реалізацію державної політики стосовно захисту прав дітей, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, торгівлі людьми, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [133]. У Положенні про МВС України [132] та Законі України «Про Національну поліцію» про торгівлю людьми безпосередньо не йдеться, однак, дані органи держави є одними із ключових суб'єктів правоохоронної системи, тобто питання боротьби із правопорушеннями, зокрема злочинністю, захисту життя і здоров'я, прав і свобод людини та громадянина є визначальними для зазначених суб'єктів публічної влади, є їх суспільною місією.

Отже, з огляду на специфіку ролі Мінсоцполітики, МВС та Нацполіції України у системі суб'єктів протидії торгівлі жінками, можемо говорити про те, що хоча в цілому ці органи держави мають галузеву компетенцію, в частині саме зазначеної протидії вони є суб'єктами спеціального призначення, які найбільш тісно пов'язані із питаннями формування та безпосереднього практичного втілення державної політики у досліджуваній сфері. Мінсоцполітики, МВС та Нацполіції роблять найбільший внесок у здійснення зазначеної протидії і мають найбільше повноважень щодо: організації й здійснення превентивної та профілактично діяльності з питань

протидії торгівлі жінками; виявлення та розслідування правопорушень у цій сфері, забезпечення притягнення до відповідальності винних осіб; надання допомоги особам, постраждалим від такого роду протиправних дій; виявлення та усунення небезпечних наслідків цього антисоціального явища; забезпечення ведення відповідних інформаційних баз даних; підготовки методичних матеріалів та рекомендацій з питань протидії (зокрема: оцінка чи діагностування ситуації в країні та регіонах стосовно торгівлі жінками; виявлення постраждалих осіб; особливості роботи з окремими категоріями жінок, що стали жертвами торгівлі людьми) тощо.

2) Закордонні дипломатичні Установи України. Згідно чинного законодавства закордонні дипломатичні установи України для виконання покладених на них завдань та функцій: виступають у встановленому порядку з офіційними заявами та коментарями з питань зовнішньої політики України (крім консульських установ України); координують роботу офіційних делегацій та представників України в державі перебування або міжнародній організації, беруть участь у міжнародних консультаціях, переговорах, інших офіційних заходах за участю офіційних делегацій та представників України у державі перебування або міжнародній організації; надають у встановленому порядку офіційні роз’яснення з питань офіційних відносин з державою перебування або міжнародною організацією (крім консульських установ України); мають право одержувати від державних органів, органів місцевого самоврядування необхідні для виконання покладених на них завдань і функцій інформацію, документи, матеріали, статистичні дані; готують та подають на розгляд Міністерства закордонних справ України пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності державних органів у сфері зовнішніх зносин, участі офіційних делегацій, представників України у роботі міжнародних організацій [143]. Тож, до основних повноважень закордонних дипломатичних установи України є: надання відповідних консультацій і правової допомоги жінкам, які є громадянками України і стали жертви торгівлі людьми; забезпечення постраждалих жінок

відповідними документами; сприяння поверненню постраждалих на територію України; проведення серед громадян України, які перебувають у зарубіжних країнах відповідної інформаційно-роз'яснювальної роботи; забезпечення належного реагування правоохоронними органами іноземних країн на вчинення злочинних дій по відношенню до жінок, які є громадянками України, відстоювання та захист їх прав і законних інтересів у державних органах зарубіжних країн [186].

Поряд із вищезазначеними органами держави та посадовими особами, які у тій чи іншій мірі здійснюють внесок у протидію торгівлі жінками, можна назвати ще цілу низку суб'єктів, зокрема це і органи прокуратури та інші (окрім поліції) правоохоронні органи України, і суди, і адвокатура, і громадські організації, і заклади охорони здоров'я та ін. Тобто система суб'єктів протидії торгівлі жінками є надзвичайно розгалуженою, втім, призначення і повноваження кожного із цих суб'єктів у межах цієї системи різняться:

одні із них покликані формувати і затверджувати політичні та нормативом-правові основи організації і функціонування даного механізму;

другі – розробляти концептуальні та стратегічні засади державної політики у сфері протидії торгівлі жінками, а також координувати і контролювати хід їх реалізації;

треті спрямовують свої зусилля на розробку планів дій та заходів щодо протидії торгівлі жінками, визначення обсягів і джерел ресурсного забезпечення цієї протидії, контроль і координацію виконання зазначених планів;

четверті опікуються безпосередньою реалізацією відповідних управлінських, організаційних, правових, соціальних, матеріально-фінансових, просвітницьких та інших заходів із протидії торгівлі жінками.

Однією із суттєвих проблем системи суб'єктів протидії торгівлі жінками є те, що на законодавчому рівні чітко не визначено її структуру (внутрішню будову) та не конкретизовано повноваження учасників цієї

системи. Звісно є Закон України «Про протидію торгівлі людьми» (2011), однак, у ньому система суб'єктів, що залучена до цієї протидії, має, на наше переконання, не повне відображення, крім того повноваження всіх таких суб'єктів, навіть у загальному вигляді, чітко не визначені [186].

2.3. Завдання та функції суб'єктів протидії торгівлі жінками

Поряд із компетенцією та повноваженнями, правами та обов'язками, важливими елементами адміністративно-правового статусу є завдання та функції, особливо коли йдеться про суб'єктів, які є представниками публічної влади, адже остання у демократичних державах надається тим чи іншим суб'єктами саме задля виконання певних, покладених на них завдань та функцій. Саме тому, з метою більш детального та глибокого розуміння сутності та особливостей адміністративно-правового статусу суб'єктів протидії торгівлі жінками в Україні, слід звернути увагу на завдання та функції цих суб'єктів, які вони мають реалізовувати у межах вказаної протидії.

Під завданням розуміється: наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа тощо; настанова, розпорядження виконати певне доручення; мета, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити [23, с. 378]. К.І. Козлов, висвітлюючи зміст поняття «управлінське завдання», зазначає, що під ним слід розуміти проблему чи питання, що потребує прийняття управлінського рішення і є кількісним або якісним визначенням результату управлінської діяльності, який досягається в межах встановленого терміну. Завдання – нормативно визначена серія робіт або частина роботи, яка має бути виконана заздалегідь встановленим способом у заздалегідь обумовлені строки [46, с. 238]. Тож завдання суб'єктів протидії торгівлі жінками – це певне коло проблемних питань, які належить вирішувати цим суб'єктам, або ж деякий обсяг роботи певного характеру, що її мають виконувати суб'єкти,

втілюючи своє суспільне призначення і місію, закладену у механізм зазначеної протидії. Слід відмітити, що завдання не слід ототожнювати із метою чи цілями, оскільки мета (або цілі) – це бажаний результат, якого прагне суб'єкт (суб'єкти) досягнути, і який досить часто має ідеалізований вигляд. Натомість завдання є більш конкретними і прагматичними, крім того у ряді випадків завдання можуть бути обчислюваними та вимірюваними, прив'язаними до часу та території.

Що ж стосується функції, то під нею розуміють сталу сукупність однорідних спеціалізованих робіт (дій, операцій), здатність реалізації яких підтримується в організації, обов'язок (іноді – здатність) оператора (технічного об'єкта або людини) виконувати яку-небудь операцію [46, с. 745]. Функція, пише А.Є Крищенко, – це діяльність, роль об'єкта в межах певної системи; роль, значення (призначення) чого-небудь. Функція позначає приналежність до чого-небудь, що використовують для устремлінь, вирішення завдань, намірів, досягнення мети [88, с. 124–125]. Досліджуючи функції держави, дослідники, як правило, ведуть мову про них як про взяті в комплексі головні напрями її внутрішньої і зовнішньої діяльності, що виражають і конкретизують класову і загальнолюдську сутність і призначення держави в суспільстві, цілі й завдання держави по управлінню суспільством у властивих їй формах і властивими їй методами. Функції держави відносно суспільства – це основні напрями її діяльності, націлені на вирішення загальних справ суспільства. Пояснити функції держави, підкреслює К.Г. Волинка, – значить пояснити завдання, що постають перед нею, і способи їх здійснення [26, с. 43–44]. Це є справедливим і для функцій суб'єктів-носіїв публічної влади, тобто під ними слід розуміти напрямки діяльності реалізації наданих їм владних повноважень. Звідси функції суб'єктів протидії торгівлі жінками – це напрямки, за якими ці суб'єкти здійснюють окремі дії чи комплекс дій задля досягнення цілей протидії та виконання свого суспільного призначення.

Перед тим, як перейти безпосередньо до висвітлення завдань і функцій

суб'єктів протидії торгівлі жінками, ще раз зауважимо, що наразі немає єдиного спеціального нормативно-правового акту з цього приводу, а у чинному Законі України «Про протидію торгівлі людьми» [141] закріплено лише загальні напрямки цієї протидії, а саме: 1) попередження торгівлі людьми шляхом підвищення рівня обізнаності населення, превентивної роботи, зниження рівня вразливості населення, подолання попиту; 2) боротьба із злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми, шляхом виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, причетних до скоєння злочину, притягнення їх до відповідальності; 3) надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, шляхом удосконалення системи відновлення їхніх прав, надання комплексу послуг, впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми [141].

З огляду на зазначене, розглянемо завдання та функції окремих груп суб'єктів протидії торгівлі жінками більш детально. Перш за все поглянемо на роботу та функціональне навантаження, що покладаються на вищі органи державної влади в межах досліджуваного механізму, а саме: парламент, Президента та Кабінет міністрів України.

Одразу ж слід відмітити, що у чинному українському законодавстві прямо не визначено перелік завдань і функцій парламенту та Президента, однак, виходячи із змісту повноважень цих суб'єктів державної влади, які закріплені у Основному законі нашої держави, а також, враховуючи місію та специфіку протидії торгівлі жінками, можна скласти певне уявлення про їх внесок у досліджувану протидію. Натомість у чинному Законі України «Про Кабінет Міністрів України» закріплено досить змістовний перелік завдань уряду, а саме: 1) забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції та законів України, актів Президента України; 2) вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості; 3) забезпечення проведення бюджетної, фінансової,

цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; 4) розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, культурного розвитку, охорони довкілля, а також розроблення, затвердження і виконання інших державних цільових програм; 5) забезпечення розвитку і державної підтримки науково-технічного та інноваційного потенціалу держави; 6) забезпечення рівних умов для розвитку всіх форм власності; здійснення управління об'єктами державної власності відповідно до закону; 7) здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки України, громадського порядку, боротьби із злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; 8) організація і забезпечення провадження зовнішньоекономічної діяльності, митної справи; 9) спрямування та координація роботи міністерств, інших органів виконавчої влади, здійснення контролю за їх діяльністю [137].

На нашу думку, до основних завдань парламенту як суб'єкту, який здійснює відповідний внесок у механізм протидії торгівлі жінками, належать такі:

– формування і підтримка актуальної і сприятливої політико-правової атмосфери для організації та функціонування ефективного механізму протидії торгівлі жінками. Одним із ключових завдань парламенту є встановлення юридичних основ суспільно-державного життя в країні, які створюються та визначаються в ході активної політичної дискусії. Вони відображають собою рівень політичної волі, політичної та правової культури як представників політичних кіл, так і суспільства в цілому, інтереси різних верств і груп, які й представлені у парламенті відповідними політичними силами. З огляду безпосередньо на предмет нашого дослідження, зміст цього завдання полягає у встановленні через законотворчість таких організаційно-правових основ (засад) протидії торгівлі жінками, які б: у повній мірі

відповідали тим соціальним і правовим цінностям та принципам, що визнані і проголошені в Україні; забезпечували юридичні умови для організації і належного функціонування комплексного, дієвого механізму протидії; визначали необхідні гарантії діяльності механізму протидії та якісного контролю за нею;

– забезпечення потрапляння на посади органів виконавчої влади та інших державних органів, які приймають участь у протидії торгівлі жінками, найбільш гідних (з необхідним набором професійних та особистісних якостей) осіб;

– забезпечення провадження в український правовий простір провідних міжнародних норм і стандартів з питань захисту жінок від насильства, різних форм дискримінації та безпосередньо від торгівлі жінками;

– затвердження обсягів фінансування протидії та контроль за законністю й ефективністю використання цих ресурсів.

Здійснення парламентом наведених завдань відбувається у межах наступних його функцій:

– законотворча (або законодавча). Законодавча функція Верховної Ради України – це головний напрям і вид діяльності Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади та уповноважених на те суб'єктів приймати, вносити зміни до законів і скасовувати закони. Дана функція Верховної Ради України є головною, пріоритетною у системі функцій Верховної Ради, оскільки головне покликання парламенту полягає саме у прийнятті законів, які визначають якість правової системи. До того ж у ході здійснення законодавчої функції, наголошує Н.Л. Омельченко, її специфіка полягає в тому, що законодавчі повноваження знаходять своє логічне завершення в інших функціях Верховної Ради України і на всіх стадіях парламентського процесу [113, с. 178];

– установча. Вказана функція – це закріплений на законодавчому рівні напрямок діяльності вищого представницького органу щодо утворення

посад або скасування вже існуючих, призначення (обрання) на посади чи звільнення (відкликання) з них або надання згоди на такі дії, зумовлений об'єктивними потребами державного та суспільного розвитку з погляду внутрішніх і зовнішніх завдань держави, у яких виражаються і конкретизуються сутність, соціальне призначення та роль Верховної Ради України. Характер установчої функції обумовлюються, насамперед, особливим статусом самого парламенту як єдиного законодавчого і загальнонаціонального представницького органу влади і визначаються його призначенням та завданнями, що закріплені у Конституції України. Установчий напрямок діяльності фактично пронизує усі сфери роботи законодавчого органу і є невід'ємною, важливою складовою системи його функцій, без якої неможливе належне функціонування не тільки вітчизняного парламенту, а й усього механізму держави [157];

– контрольна. Сутність функції парламентського контролю, відмічає У.О. Олексій, проявляється у можливості виявити достовірність інформації щодо ситуації в тих чи інших сферах суспільства та держави в цілому, а також перевіряти виконання обов'язків чи покладених функцій на ті чи інші об'єкти контролю, у виявленні правопорушень з боку підконтрольних суб'єктів, а також у встановленні правомірної поведінки та діяльності підконтрольних суб'єктів у відповідності до чинного законодавства [112, с. 319]. Тобто парламентський контроль – це система норм і заходів, які покликані регулювати діяльність підконтрольних органів Верховної ради України та її структурних підрозділів, за допомогою притаманних лише парламентові форм [112, с. 319].

Що стосується завдань Президента України як гаранта прав і свобод людини та громадянина, і як учасника протидії торгівлі жінками, то він так само як і парламент здійснює внесок у цю протидію у вигляді виконання завдань і функцій нормовстановлюючого, установчого та контрольного характеру. Однак, поряд із цим слід відмітити певне специфічне завдання Глави держави, як суб'єкта протидії торгівлі жінками, – це забезпечення

узгодження діяльності органів виконавчої влади та інших органів публічної влади з питань протидії торгівлі жінками, тобто здійснення роботи з налагодження координації. Тут слід зауважити на тому, що Президент України далеко не єдиний суб'єкт, який опікується питаннями координації, адже такого роду завдання та функції притаманні і органам виконавчої влади і прокуратурі, втім, рівень, предмет і масштаби цієї координації суттєво різняться. Особлива роль у здійсненні цієї координації належить Раді національної безпеки і оборони Україні, яка створюється та функціонує при Президенті України. До функцій РНБО належать, зокрема, такі: координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час; координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [145].

Особливе місце серед вищих органів державної влади у виконанні завдань і функцій досліджуваної протидії належить Кабінету Міністрів України, що є цілком зрозумілим, оскільки саме уряд очолює гілку влади, яка виконує основних обсяг роботи з протидії торгівлі жінками. До основних завдань цього суб'єкта у зазначеній сфері, на нашу думку, доцільно віднести наступні:

– формувати та підтримувати актуальність концептуальних і стратегічних засад протидії торгівлі жінками;

– розробка і затвердження комплексних програм та (або) планів дій щодо реалізації протидії;

– забезпечення практичного впровадження і реалізації положень міжнародних договорів, учасником яких є Україна;

– створення сприятливих нормативно-правових, організаційно-управлінських та матеріально-фінансових умов для здійснення протидії;

– забезпечення належного рівня законності та ефективності

діяльності підпорядкованих органів виконавчої влади;

– забезпечення зовнішньополітичного співробітництва з питань протидії торгівлі жінками.

Здійснення зазначених завдань Кабінету Міністрів України відбувається у межах наступних його функцій:

– політична, тобто вироблення основ (визначення стратегічних цілей, напрямків, принципів і пріоритетів тощо) державної політики щодо протидії торгівлі жінками;

– нормотворча, розробка і прийняття підзаконних актів, спрямованих на реалізацію норм чинного законодавства, а також на створення сприятливого матеріально-правового та процедурно-процесуального підґрунтя для належно втілення відповідно державної політики;

– управлінська – це функція, змістом якої, головним чином, є організація, координація та контроль за системою органів виконавчої влади, що опікуються реалізацією державної політики щодо протидії торгівлі жінками;

– безпекова, яка полягає у визначенні: основних чинників та факторів, що впливають на безпеку жінок; ключових умов, інструментів і засобів забезпечення і гарантування безпеки жінок;

– бюджетно-фінансова, яка полягає у визначенні джерел формування та обсягів витрат коштів на забезпечення механізму протидії торгівлі жінками;

– соціальна – це функція, яка полягає у впроваджені засад та створенні умов, необхідних для належного соціального захисту жінок, зокрема тих, які постраждали від торгівлі людьми, надання їм відповідної матеріальної, медичної, психологічної та побутової допомоги і підтримки.

Поряд із вище згаданими парламентом, Президентом та урядом України, до суб’єктів загальної компетенції, які приймають участь у протидії торгівлі жінками належать також і місцеві державні адміністрації та органи

місцевого самоврядування. Згідно чинного Закону України «Про місцеві державні адміністрації», ці суб'єкти в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці забезпечують: 1) виконання Конституції, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади вищого рівня; законність і правопорядок, додержання прав і свобод громадян; виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, програм утвердження української національної та громадянської ідентичності, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку; підготовку та схвалення прогнозів відповідних бюджетів, підготовку та виконання відповідних бюджетів; звіт про виконання відповідних бюджетів та програм; взаємодію з органами місцевого самоврядування; реалізацію інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень [140]. Що ж стосується завдань і функцій органів муніципальної влади, то у чинному законі «Про місцеве самоврядування» в Україні від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР прямо не закріплені ані завдання, ані функції цього суб'єкта публічної влади, втім, дане питання досить змістовно розкривається у численних наукових працях, присвячених вказаній проблематиці. Так, для прикладу, О.М. Алтуніна наводить досить просторе і змістовне коло функцій органів місцевого самоврядування, які дослідниця поділяє на три загальні групи, а саме: загальні, спеціальні та забезпечувальні (допоміжні). Перші, тобто загальні функції, – це: 1) вирішення питань місцевого значення, виходячи з інтересів громадян, які проживають на підвідомчій їм території та враховуючи державні інтереси; 2) забезпечення виконання на своїй території загальнодержавних нормативних актів, комплексного соціально-економічного розвитку; 3) здійснення керівництва підприємствами (об'єднаннями, організаціями і установами), які є їх комунальною власністю; 4) розпорядження рухомим і нерухомим майном, доходами місцевих бюджетів, іншими коштами, землею, природними

ресурсами, що є у власності територіальних громад; 5) затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку, контроль за їх виконанням; 6) затвердження бюджетів і контроль за їх виконанням; 7) встановлення місцевих податків і зборів відповідно до закону; 8) забезпечення проведення місцевих референдумів та реалізації їх результатів; 9) забезпечення участі жителів територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення та суспільно-державних справ; 10) забезпечення задоволення потреб населення у соціально-культурних, комунально-побутових та інших життєво важливих послугах [4, с. 11–12]. До кола спеціальних функцій органів місцевого самоврядування, О.М. Алтуніна залежно від правового статусу та специфіки діяльності їх окремих видів, наприклад, відносить: є вираження волі територіальної громади, надання їй загальнообов'язкового характеру; розгляд проектів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку, цільових програм з інших питань, місцевого бюджету, проектів рішень з інших питань, що виносяться на розгляд ради; координація діяльності відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідної територіальної громади, заслуховуванні звітів про роботу їх керівників тощо. Що ж стосується функцій забезпечення, то вони, на думку дослідниці, спрямовані на забезпечення реалізації (здійснення) основних функцій, які покладені на органи місцевого самоврядування. Забезпечувальні функції мають внутрішньо-організаційний характер [4, с. 11–12]. Також доцільно відмітити позицію, яку висловлює Р.С. Титикало, за яким функції місцевого самоврядування залежно від: по-перше, напрямку діяльності поділяються на: а) правозахисна; б) правозастосовча; в) адміністративна; г) соціально-економічна; д) організаційна; е) комунікативна; є) установча; ж) юрисдикційна; з) нормотворча; по-друге, характеру повноважень: а) власні; б) делеговані; по-третє, сфери реалізації повноважень: а) соціально-культурна; б) економічна; в) бюджетна; г) регулятивна; д) обслуговуюча; е) оборонна; є) реєстраційна; ж) юридична [172, с. 289–290].

Виходячи із наукових позицій щодо кола основних завдань і функцій місцевих органів влади (тобто і місцевих деревних адміністрацій, і органів місцевого самоврядування), а також, враховуючи закріплені за цими суб'єктами публічної влади компетенції, вважаємо, що до кола їх основних завдань у сфері протидії торгівлі жінками необхідно віднести такі: забезпечення реалізації на місцевому рівні загальнодержавних програм, концепцій, стратегій досліджуваної протидії на місцевому рівні; аналіз стану протидії на місцевому рівні, визначення можливостей і перспектив її удосконалення за рахунок власних інструментів та ресурсів, розробка і впровадження місцевих програм і планів заходів щодо протидії торгівлі жінками; сприяння узгодженню діяльності правоохоронних та інших органів державної влади, а також інститутів громадськості щодо протидії торгівлі жінками на місцевому рівні; вирішення питань організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення протидії; визначення локальних джерел, форм та засобів надання допомоги жінками, які постраждали від торгівлі людьми.

Виконання цих та інших завдань місцевих органів влади щодо протидії торгівлі жінками відбуваються через такі напрямки і види їх діяльності як: нормотворчість, планування, координація, контроль, ресурсне забезпечення, адміністративні та соціальні послуги.

Далі розглянемо завдання та функції суб'єктів протидії торгівлі жінками рівня міністерств та центральних органів виконавчої гілки влади. У загальному вигляді завдання цих суб'єктів закріплені у Законі України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. № 3166-VI, в якому закріплено, що основними завданнями міністерства як органу, що забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох сферах, є: забезпечення нормативно-правового регулювання; визначення пріоритетних напрямів розвитку; інформування та надання роз'яснень щодо здійснення державної політики; узагальнення практики застосування законодавства, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення та

внесення в установленому порядку проектів законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України на розгляд Президентові України та Кабінету Міністрів України; забезпечення здійснення соціального діалогу на галузевому рівні; здійснення інших завдань, визначених законами України [147].

У свою чергу центральні органи виконавчої влади, які утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики, в якості своїх основних завдань мають наступні: надання адміністративних послуг; здійснення державного нагляду (контролю); управління об'єктами державної власності; внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики на розгляд міністрів, які спрямовують та координують їх діяльність; здійснення інших завдань, визначених законами України [147].

Серед усіх центральних органів виконавчої влади у механізмі протидії торгівлі жінками належить Міністерству соціальної політики України, Міністерству внутрішніх справ України, Міністерству освіти і науки України та Міністерству юстиції України. Специфіка завдань кожного із цих міністерств закріплена у окремих положеннях про них. Так, для прикладу, завданнями Мінсоцполітики України є: 1) забезпечення формування та реалізації державної політики: у сфері соціальної політики, загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування, волонтерської діяльності, пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; у сфері соціального захисту населення, зокрема осіб з інвалідністю, ветеранів праці, жертв нацистських переслідувань, дітей війни та жертв політичних репресій, громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; ветеранів військової служби в частині пенсійного забезпечення; з питань виплати передбаченої законодавством соціальної стипендії студентам (курсантам) державних закладів вищої освіти, які навчаються за денною формою за державним замовленням; з питань надання пільг з оплати житлово-комунальних послуг, твердого палива і скрапленого газу, а також

житлових субсидій; з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, усиновлення та захисту прав дітей; з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі; з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; з питань запобігання та протидії торгівлі людьми; з питань надання соціальних послуг та проведення соціальної роботи; з питань соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, які звільняються, осіб, звільнених з військової служби; з питань забезпечення державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій для населення; у сфері здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки (державна допомога, пільги, житлові субсидії та інші виплати, що проводяться за рахунок державного бюджету, соціальні послуги) та за дотриманням прав дітей; 2) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері: гуманітарної допомоги; здійснення державного нагляду у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності в частині забезпечення відповідності законодавству рішень правління Фонду соціального страхування [133]. Основними завданнями МВС є забезпечення формування державної політики у сферах: 1) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг; 2) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні; 3) цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності; 4) міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених

законодавством категорій мігрантів [132]. На Мін'юст у нашій державі покладено такі завдання: забезпечення формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації; забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців, реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, реєстрації статутів Національної академії наук та національних галузевих академій наук; забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері організації примусового виконання рішень; забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством; забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації; контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту; забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері правової освіти, правової обізнаності, інформування населення, доступу громадян до джерел правової інформації; забезпечення проведення перевірки ділової репутації покупця (потенційного покупця) засобу масової інформації; здійснення загального управління у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги та безоплатної вторинної правової допомоги; забезпечення самопредставництва Мін'юсту як органу державної влади, який у випадках, передбачених законом, бере участь у справах та діє у судах України від імені та в інтересах держави, зокрема через територіальні органи Мін'юсту; здійснення захисту інтересів України у Європейському суді з прав людини, під час урегулювання спорів і розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземних суб'єктів та України;

забезпечення представництва та самопредставництва інтересів Кабінету Міністрів України у судах України у випадках, передбачених законом, зокрема через територіальні органи Мін'юсту; забезпечення самопредставництва Мін'юсту як органу, якому надано право звертатися до суду в інтересах осіб, які не мають в Україні постійного місця проживання, під час розгляду справ у судах України у випадках, передбачених Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей; експертне забезпечення правосуддя; запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (щодо адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами); здійснення міжнародно-правового співробітництва, забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з правових питань [134].

Як видно із наведеного, кожне із міністерств відповідає за формування та забезпечення належної реалізації відповідної галузевої політики. Втім, протидії торгівлі жінками – це комплексна міжгалузева діяльність, ефективне та дієве виконання якої та досягнення цілей якої потребує залучення інструментів та засобів суб'єктів різної компетенції. В цілому ж, виходячи із загального призначення міністерств як суб'єктів публічної влади і елементів апарату держави, а також, враховуючи специфіку їх галузевих завдань і функцій, можемо виокремити наступне коло завдань, які мають здійснювати міністерства у межах протидії торгівлі жінками: визначення напрямків і пріоритетів розвитку галузевої державної політики з огляду на потреби та перспективи протидії торгівлі жінками; конкретизація та пристосування до реалій сьогодення нормативно-правових засад протидії; визначення в середині організаційно-управлінської системи, підпорядкованої відповідному

міністерству, структурні ланки відповідальні за виконання завдань і функцій, пов’язаних із протидією, розподіл цих завдань між відповідними виконавцями; визначення та виділення ресурсів, необхідних для забезпечення протидії; забезпечення внутрігалузевої та міжгалузевої взаємодії і координації між суб’єктами протидії; аналіз стану проблеми торгівлі жінками та протидії їй; організація збирання, формування та ведення відповідних статистичних даних; вироблення пропозицій та рекомендацій для вищих органів влади щодо покращення організаційно-правових засад протидії торгівлі жінками; створення необхідних умов і реалізація відповідних заходів для забезпечення практичного втілення державних гарантій щодо охорони і захисту прав і свобод жінок, а також надання допомоги і підтримки жінкам, які постраждали від торгівлі людьми; розробка і затвердження методичних рекомендацій для підпорядкованих суб’єктів протидії; забезпечення проведення ефективної просвітницької та правовиховної роботи в країні; забезпечення своєчасного виявлення проблем та відхилень у діяльності підпорядкованих суб’єктів протидії та вжиття заходів для швидкого усунення цих проблем і недоліків, забезпечення якісного та ефективного виконання зазначеними суб’єктами свого функціонального призначення та доручених їм завдань і повноважень.

Реалізація цих та інших завдань із протидії торгівлі жінками міністерствами здійснюється у межах наступних функцій: нормотворча, організаційно-управлінська, координаційна, правоохоронна та правозабезпечувальна, соціальна та правовиховна.

Поряд із міністерствами, важлива роль у механізмі протидії торгівлі жінками відводиться іншим центральним органам виконавчої влади та їх територіальним підрозділам, а також правоохоронним органам та їх територіальним підрозділам, які не належать до виконавчої гілки влади. Представниками цієї групи суб’єктів протидії є: Національна поліція України, Прокуратура України, Служба безпеки України та ін. Специфіка, місце і роль цих суб’єктів у системи протидії торгівлі жінками обумовлена

тим, що саме вони займаються практичним втіленням правоохоронної функції держави. Правоохоронна функція держави – це самостійний комплексний напрямок діяльності держави, обумовлений її соціальним призначенням, який реалізується системою суб'єктів (державних та недержавних), що уповноважені виключно в рамках закону з використанням відповідних форм та методів вживати юридичних заходів впливу (в тому числі примусових) з метою досягнення бажаного соціального ефекту – охорони права в цілому, забезпечення охорони законності і правопорядку, прав і свобод громадян зокрема [12]. Або ж, як стверджує О.Л. Соколенко: «правоохоронна функція держави – це комплексний цілісний пріоритетний напрям державної політики, спрямований на забезпечення відповідно до засад верховенства права та пріоритету прав людини, охорони права і правовідносин, а також захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності та правопорядку [163, с. 851]. О.Ф. Кобзар під зазначеною функцією розуміє нормативно врегульований пріоритетний напрям державної політики, що ґрунтується на загальних принципах права, реалізується за допомогою державно-владних методів переконання та примусу вповноваженими органами державної влади, забезпечує охорону конституційних прав і свобод людини і громадянина та правопорядку загалом [61, с. 11].

З огляду на зазначене, завданнями суб'єктів, які належать до кола правоохоронних, у межах досліджуваної протидії є такі: підготовка та здійснення превентивної і профілактичної роботи з питань протидії торгівлі жінками; виявлення та розкриття правопорушень, пов'язаних із торгівлею жінками, виявлення та забезпечення притягнення до справедливої відповідальності винних у їх вчиненні осіб; аналіз стану безпекового середовища, як в країні в цілому, так і окремих регіонах; збирання і накопичення відповідної статистичної інформації, ведення баз даних; надання населенню в межах своєї компетенції правоохоронних та інших послуг; підготовка і проведення заходів, спрямованих на підвищення

обізнаності (зокрема правової) населення з питань протидії; виявлення жінок, що постраждали від торгівлі людьми та вжиття заходів щодо їх особистого захисту надання їм відповідної допомоги.

Виконуючи зазначені завдання з протидії торгівлі жінками, правоохоронні органи виконують цілий ряд специфічних функцій як-то: превенція та профілактика; досудове розслідування; забезпечення особистої безпеки; надання юридичної допомоги; контроль та нагляд за станом правового порядку і законністю; правове виховання; організаційно-управлінське забезпечення.

Резюмуючи вищевикладене, можемо говорити про те, що завдання та функції із протидії торгівлі жінками розподілені між цілою низкою органів публічної влади різного рівня і компетенції, в цілому, абстрагуючись від специфіки функціонально-цільового призначення окремих суб'єктів, які приймають участь у досліджуваній протидії, зазначені завдання і функції слід поділити на групи, а саме ті, що пов'язані із: встановленням матеріальних і процедурно-процесуальних правил організації та функціонування адміністративно-правового механізму протидії, а також із визначенням ідеологічної основи цієї протидії; управлінським забезпеченням (як-то: визначення організаційної структури механізму протидії та розподілу завдань між її виконавцями, кадрове та інше ресурсне забезпечення, координація та контроль тощо); здійсненням правоохоронних заходів; підвищенням рівня освіченості населення, його правової культури і правової свідомості; наданням гуманітарного забезпечення.

Резюмуючи, варто зауважити, дискусійний характер розглянутого питання зумовлений відсутністю єдиного нормативно-правового акту, в якому б чітко визначалося коло таких суб'єктів, а також їх безпосередні завдання і функції у межах досліджуваної протидії. Втім, вважаємо, що запропонований нами підхід досить чітко відображає функціональну роль окремих суб'єктів та їх груп у межах адміністративно-правового механізму протидії торгівлі жінками.

2.4. Адміністративно-правові форми та методи протидії торгівлі жінками

Адміністративно-правова протидія торгівлі жінками, як ми вже відмічали вище, не статична, а динамічна система, рухливий механізм із активно діючими суб'єктами, діяльність (або активність) яких реалізується у певних формах та із застосуванням деякого набору методів. Вивчення форм і методів діяльності, зокрема досліджуваної протидії, є важливим та необхідним етапом ґрунтовного вивчення її сутнісного змісту, характерних властивостей, стану, проблем і перспектив подальшого удосконалення та розвитку. Форма (від лат. «forma» – зовнішність, устрій) – це: обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд; пристрій, шаблон, за допомогою якого чому-небудь (переважно якійсь масі) надають певних обрисів, якогось вигляду; тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом; структура, спосіб побудови думки; спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація і зовнішній вираз; видимість, зовнішній бік чого-небудь, що не відображає суті справи; спосіб здійснення, виявлення будь-якої дії; спосіб, характер викладу думки, пропозиції, повідомлення і т. ін.; суворо встановлений порядок у будь-якій справі; встановлений зразок чого-небудь (заповнення якогось документа, словесного звертання, носіння одягу тощо) [23, с. 972; 162, с. 622–623; 196, с. 294]. З викладеного видно, що термін «форма» має досить багато тлумачень, втім, у цілому кожне із цих визначень або вказує на те, як щось чи хтось виявляється ззовні, або те, у який спосіб організовано, побудовано певне явище, предмет, діяльність тощо. Тобто, як зазначають філософи, форма – це спосіб існування (як зовнішнього, так і внутрішнього) певного змісту. Такий підхід до розуміння є справедливим і у контексті представленого дослідження. Зокрема, з цього приводу слушною видається позиція, яку висловлює І.І. Плахо, досліджуючи адміністративно-правові форми забезпечення

органами державної влади громадської безпеки. Правник зазначає, що форми безпосередньо відображають зовнішні практичні конкретні дії органів державної влади щодо забезпечення громадської безпеки, їх внутрішню структуру та основи реалізації ними своїх функцій. Зовнішня форма діяльності органів державної влади в сфері забезпечення громадської безпеки полягає у взаємозв'язках з іншими явищами і процесами. Внутрішньою формою органів державної влади в сфері забезпечення громадської безпеки є взаємозв'язки елементів цілого, їх структури [129, с. 13]. О.М. Бандурка у своїх працях веде мову про форми управлінської діяльності правоохоронних органів як про зовнішній прояв цієї діяльності, спосіб вираження її змісту в конкретних умовах [7, с. 185–186]. А.Д. Бакуменко, висвітлюючи форми державно-управлінської діяльності, визначив їх як зовнішні, постійні й типізовані вияви практичної активності державних органів щодо формування й реалізації управлінських цілей і функцій та забезпечення їх власної життєдіяльності [46, с. 741]. Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький та ін. тлумачать форми у розрізі державного управління як зовнішній вияв конкретних дій, які здійснюють органи виконавчої влади для реалізації поставлених перед ними завдань. Адміністративісти підкреслюють, що термін «форма» означає вид, будь-який зовнішній вияв певного змісту. Якщо функції управління розкривають основні напрями цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на об'єкти управління, то форми управління – це шляхи здійснення такого цілеспрямованого впливу, тобто форми управління показують, як практично здійснюється управлінська діяльність [2, с. 132]. В.В. Маліков, розглядаючи адміністративно-правові форми діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом, визначив їх (ці форми) як зовнішнє вираження їхніх юридично значимих дій із профілактики, запобігання, виявлення та припинення терористичних актів, встановлення осіб, які їх учинили, забезпечення притягнення їх до відповідальності [98, с. 169]. О.Н. Ярмиш стверджує, що адміністративно правові форми – це встановлені правом, зовні виражені дії органу (органів) виконавчої влади або його посадової особи (осіб), які відбуваються в межах

його компетенції і викликають юридичні наслідки [198, с. 36]. Заслуговує на увагу думка, яку висловлює Т.О. Коломоєць, що форма адміністративно права має розумітися як волевиявлення виконавчо-розпорядчого органу, посадової особи, здійснене в рамках режиму законності та компетенції для досягнення адміністративно-правової мети [1, с. 54]. На думку В.А. Дем'янчука, який аналізує форми реалізації антикорупційної політики, під цими формами слід розуміти комплексні категорії, що об'єднують вид публічно-владної діяльності та управлінські акти, які втілюють рішення і дії уповноважених суб'єктів протидії корупції [38, с. 221].

Отже, враховуючи вищенаведені дослідницькі позиції з приводу того, що являє собою форма, як взагалі так і у розрізі управлінської діяльності та адміністративно-правового регулювання, можемо визначити адміністративно-правові форми протидії торгівлі жінками як зовнішнє вираження, врегульованих нормами адміністративного права, однорідних рішень і дій суб'єктів протидії торгівлі жінками, спрямованими на виконання покладених на них завдань і функцій, а також здійснення наданих їм повноважень. Тобто форми відображають те, у який спосіб проявляється волевиявлення суб'єктів зазначеної протидії, здійснюване ними у межах режиму законності та його компетенції.

У доктринальній та навчальній юридичній літературі, фаховій періодиці наводиться багато дослідницьких точок зору і позицій щодо визначення основних адміністративно-правових форм, як взагалі, так і у розрізі окремих різновидів і напрямків державно-владної управлінської діяльності. Так, скажімо, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко та інші правники у своїх працях зазначають, що найпоширенішими є дві класифікації: 1) за значенням наслідків, які виникають у результаті використання тієї чи іншої форми (наявності правового ефекту); 2) за способом реалізації методів управління. У першому випадку, тобто за значенням наслідків, які виникають у результаті використання форм, виділяють: а) правові форми державного управління; б) неправові форми державного управління. До правових

належать форми, використання яких спричиняє виникнення юридичного ефекту. Це, зокрема, видання юридичних актів, застосування примусових заходів. Такі форми виступають як юридичні факти і можуть формувати адміністративно-правові відносини. До неправових належать форми, які безпосередньо юридичного значення не мають і не спричиняють виникнення адміністративно-правових відносин. Такі форми або передують правовим (проведення ревізії, за результатами якої видається юридичний акт), або настають за ними (нарада з приводу реалізації юридичного акту). У свою чергу за способом реалізації методів управління адміністративісти виділяють такі форми: 1. Видання нормативних актів управління (встановлення норм права, адміністративна правотворчість). 2. Видання ненормативних актів управління (застосування норм права, видання індивідуальних актів управління, актів застосування норм права, адміністративне розпорядництво). 3. Укладання адміністративних договорів. 4. Здійснення реєстраційних та інших юридично значущих дій. 5. Провадження організаційних дій. 6. Виконання матеріально-технічних операцій [2, с. 132–133; 11, с. 61–64; 68, с. 202–203]. На думку В.В. Галунька, формами публічного адміністрування є: видання нормативно-правових актів; видання індивідуальних адміністративних актів; укладення адміністративних договорів; учинення інших юридично значущих дій; здійснення матеріально-технічних операцій [3, с. 166]. Вище згаданий В.В. Маліков, у розрізі висвітлення антитерористичної діяльності, виокремлює такі її форми: 1) прийняття адміністративних (індивідуальних) актів; 2) укладення адміністративних договорів; 3) прийняття нормативних актів [98, с. 169]. На переконання О.М. Бандурки, різновидами вище згаданих форм є: видання актів державного управління (нормативних і індивідуальних); організаційні дії; здійснення матеріально-технічних операцій; здійснення юридично значимих дій; укладення адміністративно-правових договорів [7, с. 185–186]. І.М. Даньшин, В.В. Голіна та М.Ю. Валуйська, висвітлюючи запобігання злочинності, відносять до основні форм цієї роботи такі: а) видання у межах

своєї компетенції нормативних актів з питань запобігання злочинним проявам, організація їх виконання та контролю; б) безпосереднє здійснення запобіжної роботи через відділи виконкому, підвідомчі установи, підприємства, організації, постійні комісії тощо; в) розроблення комплексних планів запобігання злочинам [87, с. 62–63].

Вивчення дослідницьких позицій свідчить про те, що більшість правників в якості основного класифікаційного критерію для групування форм державно-владної діяльності, незалежно від сфери її реалізації і специфіки суб'єктів, які її здійснюють, використовують наявність юридично значущих наслідків такої діяльності. Відповідно правознавці виокремлюють правові та неправові форми. У той же час ряд дослідників пропонують і більш просторі підходи для видового розподілу форм тієї чи іншої публічної діяльності, зокрема залежно від її спрямування та змістовного наповнення (прийняття нормативних і правозастосовних актів, укладання адміністративних договорів, прийняття управлінських рішень, планування, організаційне забезпечення тощо).

На нашу думку, до основних адміністративно-правових форм протидії торгівлі жінками слід віднести наступні:

І. Правові форми, тобто такі, використання яких тягне настання юридично значущих наслідків:

1) видання нормативно-правових актів (або нормотворчість). Нормотворчість (правотворчість), пише О.Ф. Скакун, – це правова форма діяльності держави за участю громадянського суспільства (у передбачених законом випадках), пов'язана із встановленням (санкціонуванням), зміною, скасуванням юридичних норм. Правотворчість виражається у формуванні, систематизації, прийнятті та оприлюдненні нормативно-правових актів. Головне призначення правотворчості, підкреслює дослідниця, — встановлення нових правових норм. Зміна і скасування застарілих правових норм сприяє затвердженню нових і, відтак, вони входять до його складу як допоміжні прояви правотворчості [159, с. 293–294; 160, с. 342].

В.М. Кириченко та О.М. Куракін під правотворчістю розуміють правову форму діяльності держави та уповноважених організацій, яка спрямована на прийняття, зміну, призупинення чи скасування правових норм. Правотворчість, зазначають науковці, є результатом об'єктивного розвитку суспільних відносин, безпосередньо спрямованих на їх врегулювання. Правотворчість являє собою особливу функцію держави та її уповноважених суб'єктів, правова форма їх діяльності. Метою здійснення цієї функції є створення єдиної, внутрішньо-узгодженої системи правових норм, яка регулює різноманітні за змістом суспільні відносини; розвиток і вдосконалення національного права; утвердження принципу верховенства права. Зміст і значення правотворчості полягає у тому, щоб вибрати такий варіант врегулювання суспільних відносин, який би повною мірою відповідав поставленій меті [60, с. 104]. В.С. Ковальський, І.П. Козінцев, П.М. Рабінович характеризують правотворчість як форму діяльності держави в особі компетентних органів, установ та організацій, які уповноважені (у передбачених законом випадках) готувати, видавати або вдосконалювати нормативно-правові акти [62, с. 13; 149, с. 103].

Отже, нормотворчість являє собою форму публічної владної діяльності, в результаті якої встановлюються юридичні правила або норми суспільного життя, які об'єктивуються у відповідних нормативно-правових актах. Тобто прийняття певного нормативно-правового акту є підсумком нормотворчого процесу. Нормотворчий процес – це спеціальна організаційно-правова діяльність уповноважених суб'єктів, яка полягає в ініціюванні, підготовці, розгляді проектів нормативних актів, прийнятті нормативних актів та введенні їх у дію. Цей процес здійснюється за певною процедурою, що складається із низки стадій – самостійних, логічно завершених етапів і організаційно-технічних дій щодо підготовки та прийняття нормативних актів, якими є: нормотворча ініціатива і підготовка проекту нормативного акту; внесення проекту нормативного акту суб'єкту нормотворення; розгляд та обговорення проекту нормативного акту; прийняття нормативного акту;

введення нормативного акту в дію [46, с. 486].

Залежно від того, на якому рівні відбувається нормотворчість та із виданням яких саме нормативно-правових актів вона пов’язана, її можна умовно розділити на дві загальні групи: законодавчу та підзаконну. У формі законодавчої діяльності встановлюються основоположні норми, на яких ґрунтуються суспільні відносини і процеси в Україні. Підсумковим документом законотворчого процесу є Закон України – це нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, прийнятий в особливому порядку парламентом або безпосередньо народом, який визначає відправні засади правового регулювання суспільних відносин [53, с. 282]. Або ж, як пише В.О. Котюк, що закон являє собою нормативно-правовий акт вищого представницького органу державної влади (Верховної Ради України) або всього народу (під час проведення референдуму), який регулює найбільш важливі суспільні відносини, виражає волю і інтереси більшості населення і має найвищу або вищу юридичну силу по відношенню до всіх інших нормативно-правових актів [81, с. 42].

Що ж стосується підзаконної нормотворчості, то вона має на меті конкретизацію, уточнення та розвиток законодавчих положень, а в деяких випадках й усунення законодавчих прогалин. В результаті підзаконної нормотворчості створюються і впроваджуються у життя підзаконні нормативно-правові акти, головною особливістю яких, стверджує В.Л. Костюк, є те, що вони приймаються у розвиток та на виконання Конституції та законів України, що вказує на їх «підзаконний» характер [80, с. 112]. Підзаконні нормативно-правові акти, зазначають Ю.А. Ведерніков, А.В. Папірна, М.В. Цвік та інші правники тлумачать підзаконні акти як такі офіційні документи, що приймаються уповноваженими нормотворчими суб’єктами на основі і на виконання законів і не повинні суперечити їм. Існування підзаконних нормативних актів у правовій системі, наголошують правознавці, зумовлено багаторівневою структурою самих суспільних відносин, що потребують як законодавчого врегулювання, так і вторинного,

більш детального і конкретизуючого нормативного регулювання з метою оперативного вирішення питань в окремих сферах життєдіяльності суспільства [22; 53, с. 286; 160, с. 371]. Саме на підзаконному рівні відбувається адміністративна нормотворчість, тобто діяльність органів виконавчої влади, які в межах своєї компетенції створюють відповідні відомчі підзаконні акти шляхом створення, зміни, доповнення, скасування правових норм, спрямованих на врегулювання тих суспільних відносин, які належать до сфери їх управління [44, с. 13].

Отже, сутність нормотворчості як форми протидії торгівлі жінками полягає у тому щоб сформулювати та закріпити у відповідних правових джерелах матеріальні та процедурно-процесуальні засади організації та здійснення зазначеної взаємодії, зокрема, це: ідеологічні основи, принципи, цілі та завдання протидії, система її суб'єктів та їх правовий статус, напрямки, форми, заходи та процедури протидії тощо. При цьому на рівні закону (законів) визначаються основоположні, засадничі, розраховані на тривалий період дії, вимоги щодо здійснення вказаної взаємодії. У той час як на підзаконному рівні закріплюються, як правило, стратегія та програма протидії торгівлі жінками (наприклад, розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року» від 14 липня 2021 р. № 800-р [146], «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року» від 02 червня 2023 р. № 496-р [146]), процедури здійснення заходів протидії, а також реалізації взаємодії між суб'єктами цієї протидії (наприклад, Постанова КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» від 22 серпня 2012 р. № 783 [135]), здійснення оцінювання ефективності протидії тощо. Крім того завдяки підзаконній нормотворчості вирішується низка питань внутрішньовідомчого адміністративного характеру, пов'язаних із організацією та виконанням відповідних завдань і функцій протидії;

2) правозастосування. Застосування норм права – це підзаконна діяльності компетентних державних органів, уповноважених на це недержавних суб'єктів, у тому числі громадських об'єднань або їх посадових осіб, котра полягає у встановленні піднормативних формально обов'язкових правил поведінки персоніфікованих суб'єктів з метою створення умов, необхідних для реалізації ними певних норм [121, с. 90]. При цьому, підкреслюють О.І. Остапенко та ін., застосування є конкретизацією правової норми. До ключових ознак застосування норм адміністративного права, які відображають сутність цієї форми управлінської діяльності та її відмінність від попередньої публічної діяльності, тобто нормотворчості, належать такі: 1) застосування на відміну від використання та виконання є юридично-владною діяльністю, яка не може бути пов'язана з бажанням (чи з його відсутністю) уповноваженого суб'єкта, а має здійснюватися за появи певних умов, обставин;. 2) застосування відрізняється від інших форм реалізації адміністративно-правових норм насамперед тим, що воно є прерогативою спеціальних, уповноважених на те органів і посадових осіб, а у передбачених чинним законодавством випадках віднесено до компетенції судді; 3) застосування адміністративно-правових норм може здійснюватися лише суб'єктами, які наділені повноваженнями юридично-владного характеру. Громадяни та інші приватні (в тому числі юридичні) особи таких повноважень не мають [121, с. 90–91]. З вище викладеного, як справедливо відмічають адміністративісти, слідує, що застосування адміністративно-правових норм дістає вираження у практичному вирішенні конкретних питань шляхом прийняття уповноваженим суб'єктом (органом, організацією, посадовою особою) обов'язкових до виконання індивідуальних юридично-владних рішень (актів) відповідно до вимог матеріальних та процесуальних норм. Ці акти видаються щодо конкретних справ у сфері діяльності переважно органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування [121, с. 90–91]. Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук та О.В. Дьяченко у своїх працях також наголошують на близькості правозастосування то

нормотворчості (правотворчості), але не їх тотожності. Відмінність між ними, зазначають правники, полягає в тому, що індивідуальні акти управління встановлюють, змінюють або припиняють конкретні адміністративні правовідносини. Вони відрізняються від нормативних тим, що звернені до конкретних суб'єктів управлінських відносин і їх дія припиняється після здійснення встановлених у них прав і обов'язків, тобто після одноактного їх застосування. Індивідуальним актам управління, так само як і нормативним, притаманні владність і підзаконність, вторинність відносно закону. Видання нормативних та індивідуальних актів – це основні правові форми здійснення виконавчої влади [2, с. 136].

Отже, враховуючи вищевикладене з приводу сутності і значення правозастосовної діяльності та індивідуальних актів, які приймаються за підсумками цієї діяльності, можемо дійти висновку, що роль правозастосування як форми протидії торгівлі жінками полягає у наступному: по-перше, забезпечення притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у вчиненні правопорушень пов'язаних із торгівлею жінками; по-друге, забезпечення вирішення деяких питань організаційного характеру в системі суб'єктів протидії (наприклад, призначення на посаду); по-третє, фіксація результатів здійснення певних юридично значущих дій [180].

Тож, індивідуальні правові акти необхідні для офіційної фіксації наслідків застосування загальних юридичних норм до певних конкретних життєвих та осіб, які у них перебувають. Крім того ці акти відображають і фіксують волевиявлення суб'єкта-носія публічної влади, із яким пов'язані певні юридичні наслідки: виникнення, зміна чи припинення правовідносин; надання, зміна чи припинення певного правового становища тощо.

3) укладання адміністративних угод. У чинному Кодексі адміністративного судочинства закріплено, що адміністративний договір – спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що ґрунтується на їх

волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону: а) для розмежування компетенції чи визначення порядку взаємодії між суб'єктами владних повноважень; б) для делегування публічно-владних управлінських функцій; в) для перерозподілу або об'єднання бюджетних коштів у випадках, визначених законом; г) замість видання індивідуального акту; ґ) для врегулювання питань надання адміністративних послуг [63].

Адміністративний договір, пише Р.О. Куйбіда, це двосторонній правочин між адміністративним органом і приватною особою або між адміністративними органами, укладений із метою реалізації адміністративним органом публічних функцій. У Франції для позначення адміністративного договору використовують термін «контракти адміністрації» [90]. Правник наводить додаткові ознаки адміністративного договору (можуть виявлятися в усіх адміністративних договорах або частині з них): 1) адміністративний орган, укладаючи відповідний договір, діє для задоволення публічних інтересів (потреб), а не особистих потреб; 2) адміністративний орган при укладенні такого договору здебільшого зв'язаний вимогами, процедурами, обмеженнями тощо, визначеними законодавством, як у частині вибору контрагента, так і встановлення суттєвих умов договору; 3) адміністративний орган укладає договір на реалізацію адміністративної правосуб'єктності, а не цивільної; 4) адміністративний орган зазвичай укладає договір на підставі рішення, ухваленого для реалізації владного повноваження; 5) договір може містити умови, які не властиві цивільним договорам і спрямовані на краще забезпечення публічного інтересу [90]. Р.О. Куйбіда наголошує, що у матеріальному законодавстві термін «адміністративний договір» не вживають, однак, у ньому передбачено значну кількість договорів, що укладають адміністративні органи під час своєї діяльності. Відсутність законодавчого переліку адміністративних договорів або чіткіших критеріїв,

які були б закріплені у законодавстві, зумовлює труднощі в судовій практиці щодо ідентифікації договорів як адміністративні [90]. А.В. Носач, досліджуючи адміністративно-правові форми діяльності Служби безпеки України з протидії тероризму, наводить досить змістовну позицію з приводу адміністративного договору як форми вказаної протидії. Зазначений договір, пише А.В. Носач, – це специфічний допоміжний засіб реалізації державної виконавчої влади, який має досить явно виражений адміністративно-правовий характер, який виявляється у тому, що: а) адміністративний договір виникає у сфері реалізації державної виконавчої влади, у зв'язку та з приводу реалізації державним органом наданих йому виконавчо-розпорядчих повноважень; б) підставою виникнення договору є владно-вольовий, імперативний припис; в) мета договору виражається в його спрямованості на конкретизацію відповідних адміністративно-правових норм або актів правозастосовної діяльності органів державної виконавчої влади, у зв'язку з чим він має чітко виражений організуючий характер [21, с. 143; 110, с. 121]. Тобто, підсумовує А.В. Носач, адміністративним договором є угода, яка укладається суб'єктом владних повноважень відповідно до його компетенції та виконуваних завдань з метою врегулювання певних адміністративних правовідносин, встановлення, зміни чи припинення взаємних прав та обов'язків чи розмежування повноважень. Він укладається для врегулювання окремої ситуації, якщо в ній немає необхідності приймати правовий акт. Дія адміністративного договору поширюється лише на суб'єктів, які його уклали [110, с. 121]. Отже, адміністративний договір як форма протидії торгівлі жінками є важливим інструментом: розподілу і узгодження завдань, функцій і повноважень між окремими суб'єктами цієї протидії; визначення напрямків та процедур здійснення протидії. Відповідно, погоджуючись із позицією, яку висловлює А.В. Носач, зазначені договори важливі, перш за все, для: врегулювання тих питань, які не мають належного централізованого врегулювання; забезпечення належної координації та субординації [110, с. 123];

4) вчинення юридично значущих дій. Це дії, що призводять до настання певних, значущих з юридичної точки зору наслідків, так само як і вище згадані нормотворчість та правозастосування, однак, при цьому вказані дії не належать ані до нормотворчості, ані до правозастосування (наприклад, реєстраційні дії чи ліцензування, складання протоколів тощо). Дана форма державно-владної діяльності у межах механізму протидії торгівлі жінками забезпечує реалізацію управлінських рішень та вирішення певних індивідуальних справ;

5) юридична відповідальність. Виокремлення даного явища як окремої форми протидії є доволі дискусійним, однак, ми виходимо із того, що її не можна остаточно віднести до жодної із вищезазначених форм, хоча вона (юридична відповідальність) прямо пов'язана і з нормотворчістю, і з правозастосуванням і вчиненням юридично значущих дій. А у певних випадках відповідальність може передбачатися й адміністративним договором. Л.І. Калєніченко досить змістовно розкриває сутнісний зміст такого явища як юридична відповідальність. В якості явища об'єктивного права відповідальність Л.І. Калініченко розуміє як передбачені санкціями норми права, забезпечені можливістю застосування державного примусу несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких відповідний суб'єкт права зазнає за вчинене правопорушення (порушення суб'єктивних прав) і які процесуально закріплені в передбаченому законодавством порядку. Юридична відповідальність як елемент змісту правовідносин – це передбачені санкціями норм права вид і міра обов'язку суб'єкта права зазнати позбавлення особистого, майнового, організаційного характеру у правовідносинах, що виникають із факту правопорушення. Юридична відповідальність як форма державно-правового примусу – це передбачені нормами права та здійснювані у процесуальній формі спеціально уповноваженими суб'єктами заходи негативного характеру, які застосовуються до суб'єкта правопорушення за умови наявності необхідних підстав [57, с. 16]. Отже, використання юридичної

відповідальності як форми протидії торгівлі жінками забезпечує вирішення одразу декількох важливих завдань: покарання винних у порушенні законності осіб; превентивний та профілактичний вплив, виховання правопорушників та інших членів суспільства у дусі поваги до законності та суспільної моралі; відновлення порушеного права.

ІІ. Організаційні форми, тобто такі що пов'язані із організаційним забезпеченням здійснення поточної діяльності суб'єктів протидії торгівлі жінками, та як прямо не спричиняють настання юридичних наслідків. Організаційна форма, справедливо відмічає В.А. Дем'янчук, має яскраво виражену поточно-розпорядницьку спрямованість, регулюється нормами адміністративного права та втілюється через засідання, наради, семінари та інші види заходів [38, с. 221]. О.М. Бандурка та А.В. Носач підкреслюють те, що організаційні форми не пов'язані зі здійсненням юридично значущих дій, а отже, не можуть спричиняти виникнення, зміну або припинення адміністративних правовідносин. Вони спрямовані на забезпечення належного й ефективного функціонування органів державної влади та посадових осіб, які здійснюють управлінську діяльність, за часом настання можуть або передувати, або наставати після реалізації правових форм державного управління. До неправових форм державного управління відносять різноманітні організаційні заходи, а також матеріально-технічні операції, що носять допоміжний характер і призначені обслуговувати всі інші форми управлінської діяльності й необхідні для одноразового врегулювання управлінських відносин [111, с. 308; 110, с. 124–125].

На нашу думку, організаційні форми протидії торгівлі жінками можна поділити на дві підгрупи:

1) організаційно-управлінські, які стосуються вироблення та реалізації управлінських рішень та дій. Це різного роду заходи (рішення, дії, їх комплекс), що спрямовані на: формування, підтримку та оптимізацію організаційно-управлінської структури суб'єктів протидії торгівлі жінками, а також організаційно-управлінської структури механізму цієї протидії в

цілому; здійснення кадрової політики та проведення кадрової роботи із персоналом суб'єктів протидії; налагодження та підтримка внутрішньо-організаційної дисципліни; планування заходів протидії, розподіл завдань і функцій між виконавцями; контроль за виконавською дисципліною; налагодження і підтримання високої ефективності взаємодії та координації як між окремими суб'єктами протидії торгівлі жінками, так і в межах внутрішньо-організаційних систем цих суб'єктів; формування та підтримка високого рівня суспільного іміджу суб'єктів протидії.

Прикладами даної адміністративної форми управлінської діяльності, зокрема, є такі: інструктування, наради, семінари, збори, конференції, круглі столи, тематичні лекції, надання практичної допомоги, розповсюдження позитивного досвіду, проведення контрольних заходів, вивчення громадської думки, розробка заходів щодо впровадження новітніх досягнень науки і техніки, підготовка та розповсюдження методичних і агітаційних матеріалів, проведення аналітичної роботи, розробка планів заходів тощо [67, с. 50; 110, с. 125];

2) організаційно-технічні, тобто такі, що стосуються матеріально-технічного забезпечення, діловодства, підготовки звітності, ведення статистики, запровадження інформаційних технологій тощо. Організаційно-технічні форми діяльності мають допоміжний характер, однак, від того вони не є менш важливими і необхідними, адже такий їх характер вказує не на факультативність чи ситуативність застосування цих форм, а на те, що вони існують не як самостійні, а задля забезпечення і супроводу інших різновидів і форм діяльності суб'єктів протидії торгівлі жінками [180].

Поряд із формами протидії торгівлі жінками, важливим моментом для розуміння сутності цієї протидії та механізму її здійснення, є розгляд методів реалізації вказаної взаємодії. Метод (від грец. «methodos» – шлях дослідження, вчення) – сукупність прийомів (операцій) практичного та теоретичного сприйняття й пізнання (засвоєння) явищ природи та суспільного життя, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці,

виробництві тощо) [46, с. 386]. У правознавстві метод розглядається, як правило, у контексті правового регулювання, тобто як спосіб або прийом впливу засобів права на суспільні відносини та їх суб'єктів. Відповідно адміністративна-правовий метод – це сукупність прийомів впливу, що містяться в адміністративно-правових нормах, за допомогою яких встановлюється юридичне владне і юридичне підвладне становище сторін у правовідносинах [68, с. 36]. О.І. Остапенко, М.В. Ковалів, С.С. Єсімов та інші адміністративісти зазначають, що у найбільш загальному вигляді методи публічного адміністрування – це способи здійснення владно організуючого впливу керуючих суб'єктів на керовані об'єкти. Йдеться, підкреслюють правознавці, про конкретні способи реалізації функцій управління. Звідси очевидний органічний зв'язок методів з цільовим призначенням управління. Методи управління можуть бути виявлені тільки у сфері взаємодії суб'єктів і об'єктів управління [121, с. 344]. Отже, резюмують правознавці, методами державного управління є певні способи практичного здійснення органами виконавчої влади та іншими суб'єктами державного управління владно-організуючого впливу на керовані об'єкти, що відповідають характеру й обсягу наданих цим суб'єктам функцій та повноважень (компетенції), а також особливостям керованих об'єктів. О.І. Остапенко та інші науковці зауважують, що методи цілеспрямованого впливу суб'єктів управління – органів і посадових осіб на відповідні керовані об'єкти досить різноманітні, оскільки не тільки суб'єкти управління мають свої особливості, що стосуються їхнього призначення, організаційно-правового статусу. У сфері державного управління різні групи суспільних відносин потребують неоднакових підходів до їх впорядкування. Зрештою, за допомогою різних способів впливу виконується весь спектр функцій управління, і тому методи доповнюють один одного. Тільки в поєднанні вони створюють передумови ефективного здійснення управлінської діяльності [121, с. 346].

Отже, адміністративно-правові методи протидії торгівлі жінками – це врегульовані нормами адміністративного права способи або прийом

здійснення суб'єктами протидії, в межах наданих їм повноважень, певних дій, реалізації ними якихось рішення, задумів, спрямованих на здійснення державної політики у сфері протидії торгівлі жінками. Адміністративно-правовий характер методів свідчить про їх управлінську природу. Саме в цих методах, наголошують дослідники, виявляються всі якості державно-управлінської діяльності, в межах якої реалізується влада, перш за все виконавча. За допомогою адміністративно-правових методів суб'єкт публічної влади здійснює управлінський вплив на об'єкт шляхом використання адміністративно правових форм управління. Правники зауважують на тісному взаємозв'язку форм та методів управління, як сторонами процесу управління. Саме у відповідній формі метод управління реально виконує роль способу (засобу) управлінського впливу. Форма ж управління дає життя методам, а через них – і функціям управління [121, с. 348].

У юридичній літературі наводиться багато різних класифікацій адміністративно-правових методів, залежно від того, який саме критерій покладений в основу групування. Так, наприклад: 1) залежно від форми вираження: а) правові, тобто такі що містяться в нормативних та індивідуальних правових актах і тягнуть юридичні наслідки; неправові – характеризуються здійсненням суб'єктом публічної адміністрації певних дій організаційного характеру (наради, інструктажі); 2) залежно від правових властивостей: а) нормативні – застосовуються з метою прийняття нормативно-правових актів; в) індивідуальні – застосовуються з метою прийняття індивідуального правового акту; 3) за ступенем владного впливу на об'єкти: а) імперативні – містять владні приписи, які зобов'язують до вчинення необхідних дій або належної поведінки; б) уповноважуючі – дозволяють здійснювати певні дії (наприклад приймати правові акти управління); в) заохочувальні – реалізуються за допомогою встановлення стимулів до правомірної поведінки суб'єктів адміністративного права; рекомендаційні – містять рекомендації щодо здійснення певних дій

необов’язкового характеру; 4) за суб’єктним складом: а) одноосібні; б) колегіальні. Також дослідники розподіляють управлінські методи на наукові та ненаукові, демократичні й диктаторські, державні та громадські, адміністративні й економічні, прямого та непрямого впливу [2, с. 160–163; 68, с. 36–40; 121, с. 348–349].

До основних адміністративно-правових методів протидії торгівлі жінками, на нашу думку, доцільно віднести такі:

1) залежно від характеру впливу:

- примус. Це метод впливу держави на свідомість і поведінку осіб, на особу та майно суб’єктів правових відносин, з метою забезпечення належної реалізації права, попередження правопорушень, покарання та виправлення правопорушників, поновлення порушених прав, який застосовується державними органами відповідно до їхньої компетенції незалежно від волі та бажання юридично зобов’язаних суб’єктів [155, с. 37]. Отже, примус як метод протидії торгівлі жінками застосовується задля боротьби із правопорушеннями у цій сфері – з метою їх запобігання, припинення, а також забезпечення притягнення до юридичної відповідальності винних осіб. Використання цього методу пов’язане із нав’язуванням суб’єктом протидії своєї владної волі іншим суб’єктам, по відношенню до яких здійснюється відповідний вплив, а також передбачає застосування до останніх певних обмежень (особистісного, організаційного, майнового чи іншого характеру);

- переконання. Це метод протидії, який полягає у непримусовому впливі на свідомість і поведінку людей: з метою формування у них певних життєвих переконань і настанов; задля фіксації у їх свідомості корисності та доцільності деяких форм поведінки; задля підвищення рівня їх громадянської та правової культури і свідомості. Переконання реалізується у вигляді виховної та просвітницької роботи, навчання, пропаганди, демонстрації позитивних прикладів, заохочень тощо;

2) залежно від спрямування управлінського впливу: зовнішнього спрямування, тобто такі, що орієнтовані на суб’єктів, які знаходяться поза

межами організаційної структури суб'єктів протидії; внутрішнього спрямування, за допомогою яких вирішуються внутрішньо-організаційні питання суб'єктів протидії;

3) залежно від характеру владного волевиявлення: припис; заборона; дозвіл; рекомендація, пропозиція;

4) залежно від функціонального спрямування: превентивні та профілактичні; охоронні; організаційні; правовідновлювальні;

5) залежно від характеру взаємовідносин між суб'єктами: координація; субординація; реординація.

Підсумовуючи вищевикладене, можемо констатувати, що протидія торгівлі жінками може виражатися у багатьох формах і реалізовуватися цілою низкою способів і прийомів, що комбінуються залежно від того, які саме питання в межах зазначеної протидії необхідно вирішити: організаційно-управлінського, правоохоронного, технічного, гуманітарного чи іншого характеру [180].

Висновки до Розділу 2

Поняття принципів можна розглядати з точки зору:

1) соціології, в якій принцип – це фундаментальне, загальновизнане та стійке правило, принципове положення або ідея, яке визначає основний напрямок, принциповий підхід або систему цінностей у суспільстві. Він використовується для орієнтування та регулювання поведінки людей у соціальних відносинах, а також взаємодії між певними соціальними групами;

2) філософії, де принцип – це фундаментальний, вихідний і невід'ємний елемент, що лежить в основі явищ, теорій або систем. Це базова ідея або закономірність, яка узагальнюється з конкретних спостережень та стає фундаментом для розуміння та аналізу світу. Принцип також може

виступати як філософська парадигма, що визначає основні підходи до розуміння реальності;

3) психології, у якій принцип – це загальна тенденція або закономірність, що визначає поведінку, мотивацію та когнітивні процеси людей. Вони впливають на становлення особистості, її розвиток та взаємодію з навколишнім середовищем. Принципи можуть виступати як основні психологічні концепції та моделі, що допомагають розуміти та пояснювати різноманітні аспекти психіки людини.

Під принципами адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками слід розуміти фундаментальні, вихідні, основоположні засади (ідеї), які лежать в основі здійснення відповідної діяльності та регулювання суспільних відносин, що виникають у досліджуваній сфері. Принципи виступають в якості орієнтиру для розробки та впровадження адміністративно-правових та організаційних механізмів для ефективної боротьби, протидії та запобігання торгівлі жінками. Відповідні принципи найбільш доцільно поділити на дві групи: 1) загальноправові, які характерні для регулювання суспільних відносин у всіх сферах суспільного життя, зокрема: верховенства права; законності; об’єктивності; ефективності та результативності; гласності та відкритості; дотримання прав, свобод та інтересів людини і громадянина; юридичної відповідальності; 2) спеціальні, які характеризують адміністративно-правове регулювання саме у сфері протидії торгівлі жінками, зокрема до таких принципів слід віднести: неупередженості суб’єкта публічної адміністрації; комплексності; транснаціональної співпраці; інтерсекторальності; криміналізації; надання всебічної підтримки, захисту та допомоги жертвам; екстериторіальної юрисдикції; систематизації та ідентифікації жертв.

Принцип відкритості (прозорості) у протидії торгівлі жінками передбачає активну та відкриту роботу збір і поширення інформації про ці злочини, їх причини, наслідки та заходи, які приймаються для його запобігання та боротьби. Цей принцип включає наступні аспекти:

1) здійснення широкомасштабних інформаційних кампаній, спрямованих на свідоме та повне розуміння громадськістю проблем торгівлі жінками. Підвищення громадської свідомості та залучення громадян до допомоги жертвам та до мобілізації підтримки протидії цьому явищу;

2) публікація статистичних даних, досліджень та звітів про випадки торгівлі жінками, включаючи відомості про затримання та судові процеси над злочинцями. Це допомагає показати реальний стан справ і сприяє підвищенню уваги до проблеми;

3) забезпечення доступу до інформації про діяльність державних органів, їхні заходи та результати у сфері протидії торгівлі жінками;

4) сприяння активному партнерству з громадськими організаціями, недержавними організаціями та активістами у сфері протидії торгівлі жінками.

Принцип дотримання прав, свобод та інтересів людини і громадянина в контексті протидії торгівлі жінками передбачає: 1) забезпечення недоторканості прав жертв торгівлі жінками, включаючи право на життя, свободу, безпеку, недоторканність особистого життя та недискримінацію; 2) забезпечення жінок-жертв заходами соціальної реабілітації та підтримки; 3) гарантування доступу до справедливого та безпристрасного судочинства для жертв, які виступають у якості свідків або постраждалих у кримінальних справах проти торговців людьми; 4) надання безкоштовної правової підтримки жертвам; 5) забезпечення гуманного та безпечного поводження з жертвами торгівлі жінками, у тому числі надання матеріальної допомоги, житла, медичної та соціальної підтримки.

Виділено систему спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками, до яких було віднесено: а) принцип неупередженості суб’єкта публічної адміністрації. Відповідно до вказаного принципу органи державної влади, які уповноважені реалізовувати діяльність у сфері протидії торгівлі жінками, мають виконувати свої обов’язки об’єктивно та безпристрасно, утримуючись від будь-яких дискримінаційних,

корупційних або нечесних дій. При проведенні розслідування злочинів, вони повинні діяти неупереджено, незалежно від статусу чи позиції злочинця. В свою чергу при взаємодії з жертвами торгівлі жінками представники органів державної влади мають демонструвати чуйне та дбайливе ставлення, неупередженість та повагу до їхніх прав та потреб; б) принцип комплексності, який в контексті представленої проблематики означає: по-перше, нормами чинного законодавства має бути детально врегульовано всі аспекти відповідної діяльності; по-друге, робота спеціально уповноважених суб'єктів має бути орієнтована на виявлення, запобігання, протидію, а також встановлення причин злочинів, пов'язаних із торгівлею жінками; в) принцип транснаціональної співпраці, що передбачає координацію зусиль між країнами та міжнародними організаціями для протидії транскордонній торгівлі жінками. Це включає обмін інформацією, спільні розслідування, співробітництво у сфері розробки та впровадження антикризових програм; г) принцип інтерсекторальності, який передбачає співпрацю та координацію між різними державними інституціями в середині країни, зокрема: правоохоронними органами, судовою гілкою влади, медичними установами, освітніми закладами, соціальними службами тощо; ґ) принцип криміналізації. Відповідно до вказаної засади у державі має бути сформовано таке законодавство, яке передбачає виключно кримінальну відповідальність за будь-які форми торгівлі людьми, включаючи торгівлю жінками; д) принцип надання всебічної підтримки, захисту та допомоги жертвам, забезпечення їхньої безпеки, фізичного та психологічного благополуччя та сприяння їх реінтеграції у суспільство; є) принцип непокарання жертв торгівлі людьми, відповідно до якого особи-жертви не повинні зазнавати юридичного покарання за свою участь у незаконній діяльності під час торгівлі людьми, якщо було доведено, що вони діяли під примусом; е) принцип екстериторіальної юрисдикції, який дозволяє переслідувати торговців людьми, навіть якщо злочин було вчинено частково або повністю за межами

території держави, яка розглядає відповідну справу; ж) принцип систематизації та ідентифікації жертв.

Більшість з указаних принципів не віднайшли свого законодавчого закріплення, що є суттєвою прогалиною на теоретичному та практичному рівнях. А відтак, вказана прогалина потребує усунення шляхом внесення змін та доповнень до діючого адміністративного законодавства, норми якого спрямовані на регулювання протидії торгівлі жінками в Україні.

Система суб'єктів протидії торгівлі жінками – це соціальна система, тобто сукупність пов'язаних між собою певними взаємозв'язками та відносинами суб'єктів, які у тій чи іншій мірі здійснюють зазначену протидію, мають спільні цілі та функції, завдяки чому працюють як єдиний, цілісний механізм. Правовий статус вказаних суб'єктів являє собою комплексну категорію, що відображає юридичне становище цих суб'єктів у системі зазначеної протидії та правовідносинах, які супроводжують її функціонування, через визначення засобами права, перш за все його нормами, юридично значущих властивостей і характеристик суб'єктів протидії, які у своїй сукупності і становлять склад правового статусу.

Узагальнено, що внесок парламенту у протидію торгівлі жінками відбувається через здійснення декількох груп повноважень, а саме: 1) прийняттям законів, тобто нормативно-правових актів вищої юридичної сили, положеннями яких визначаються матеріально-правові та процедурно-процесуальні основи найбільш важливих сфер суспільного життя, а саме це стосується відносин і механізмів протидії торгівлі людьми в цілому та жінками зокрема, домашньому насильству та ґендерно зумовленому насильству; 2) встановлення ключових пріоритетів та принципів державної політики щодо протидії торгівлі жінками на внутрішній і зовнішній арені; 3) забезпечення міжнародного співробітництва з питань протидії торгівлі жінками та сприяння впровадженню відповідних міжнародних норм і стандартів з цих питань на національному рівні шляхом ратифікації чи денонсації міжнародних договорів України; 4) вплив на обсяги фінансування

протидії торгівлі жінками шляхом затвердження державного бюджету; 5) призначення чи надання згоди на призначення, а також звільнення з посад вищого керівництва деяких правоохоронних та інших органів держави, що здійснюють вплив на організацію, забезпечення та належне функціонування механізму протидії торгівлі жінками; 6) парламентський контроль, який дозволяє перевіряти як ефективність використання коштів, що становлять фінансову основу механізму досліджуваної протидії, так і якість та ефективність виконання покладених на них завдань і функцій у зазначеній сфері.

Виокремлено наступні групи повноважень Президента України, що у тій чи іншій мірі мають відношення до протидії торгівлі жінками: а) нормоустановчі, які виражаються як у праві Президента України прийняття відповідних підзаконних актів, так і у його повноваженнях щодо підписання та ветування законів, а також зупинення та скасування певних підзаконних актів органів виконавчої влади. Таким чином, Глава держави може здійснювати контроль за якістю та дієвістю нормативно-правових засад, на яких ґрунтується адміністративно-правовий механізм протидії торгівлі жінками; б) організаційно-установчі повноваження, які дають змогу президенту, по-перше, вливати на керівний склад низки державних органів, зокрема правоохоронних, що здійснюють реалізацію державної політики у досліджуваній сфері; і по-друге, створювати консультативно дорадчі органи в разі потреби; в) представницькі, що виражаються у праві Глави нашої держави представляти останню на міжнародній арені та у міжнародних відносинах без будь-яких додаткових дозволів чи мандатів; г) контрольно-координаційні.

Аргументовано, що Кабінет Міністрів України виступає центральною ланкою механізму протидії жінками в частині організації та забезпечення цього механізму, адже він: по-перше, приймає підзаконні акти, які спрямовані на конкретизацію та виконання законодавчих норм і принципів. Саме на цьому, тобто підзаконному, рівні врегульовуються основні

організаційні та процедурні аспекти протидії торгівлі жінками; по-друге, розробляє концептуальні і стратегічні засади державної політики щодо протидії торгівлі жінками, а також затверджує плани дій щодо реалізації відповідних державних концепцій, стратегій, програм; по-третє, координує діяльність міністерств та інших органів виконавчої влади, як центральних, так і місцевих, щодо здійснення досліджуваної протидії; по-п'яте, визначає обсяги та порядок матеріально-фінансового забезпечення протидії; по-шосте, визначає засади взаємодії органів виконавчої влади між собою та з інститутами громадянського суспільства і населенням з питань протидії; по-сьоме, створює консультативно-дорадчі органи при КМУ з питань протидії ґендерно зумовленому насильству, домашньому насильству та торгівлі людьми.

З огляду на специфіку ролі Мінсоцполітики, МВС та Нацполіції України у системі суб'єктів протидії торгівлі жінками, можемо говорити про те, що хоча в цілому ці органи держави мають галузеву компетенцію, в частині саме зазначеної протидії вони є суб'єктами спеціального призначення, які найбільш тісно пов'язані із питаннями формування та безпосереднього практичного втілення державної політики у досліджуваній сфері. Мінсоцполітики, МВС та Нацполіції роблять найбільший внесок у здійснення зазначеної протидії і мають найбільше повноважень щодо: організації й здійснення превентивної та профілактичної діяльності з питань протидії торгівлі жінками; виявлення та розслідування правопорушень у цій сфері, забезпечення притягнення до відповідальності винних осіб; надання допомоги особам, постраждалим від такого роду протиправних дій; виявлення та усунення небезпечних наслідків цього антисоціального явища; забезпечення ведення відповідних інформаційних баз даних; підготовки методичних матеріалів та рекомендацій з питань протидії (зокрема: оцінка чи діагностування ситуації в країні та регіонах стосовно торгівлі жінками; виявлення постраждалих осіб; особливості роботи з окремими категоріями жінок, що стали жертвами торгівлі людьми) тощо.

Основними повноваженнями закордонних дипломатичних установ України в контексті протидії торгівлі жінками є: надання відповідних консультацій і правової допомоги жінкам, які є громадянками України і стали жертвами торгівлі людьми; забезпечення постраждалих жінок відповідними документами; сприяння поверненню постраждалих на територію України; проведення серед громадян України, які перебувають у зарубіжних країнах відповідної інформаційно-роз'яснювальної роботи; забезпечення належного реагування правоохоронними органами іноземних країн на вчинення злочинних дій по відношенню до жінок, які є громадянками України, відстоювання та захист їх прав і законних інтересів у державних органах зарубіжних країн.

Здійснено класифікацію системи суб'єктів протидії торгівлі жінками, які запропоновано поділити на: 1) суб'єкти загальної компетенції, до яких віднесено: Верховну Раду України (парламент); Президента України; Кабінет Міністрів України; 2) органи і посадові особи галузевої компетенції, до яких слід віднести: а) Міністерства (Міністерство соціальної політики України, Міністерство внутрішніх справ України та Національна поліції України) та деякі інші центральні органи виконавчої влади; б) закордонні дипломатичні Установи України; 3) окрему групу складають органи прокуратури та інші (окрім поліції) правоохоронні органи України, а також суди, адвокатура, громадські організації, заклади охорони здоров'я тощо.

Система суб'єктів протидії торгівлі жінками є надзвичайно розгалуженою, втім, призначення і повноваження кожного із цих суб'єктів у межах цієї системи різняться: одні із них покликані формувати і затверджувати політичні та нормативно-правові основи організації і функціонування даного механізму; другі – розробляти концептуальні та стратегічні засади державної політики у сфері протидії торгівлі жінками, а також координувати і контролювати хід їх реалізації; треті спрямовують свої зусилля на розробку планів дій та заходів щодо протидії торгівлі жінками, визначення обсягів і джерел ресурсного забезпечення цієї протидії, контроль

і координацію виконання зазначених планів; четверті опікуються безпосередньою реалізацією відповідних управлінських, організаційних, правових, соціальних, матеріально-фінансових, просвітницьких та інших заходів із протидії торгівлі жінками.

Наголошено, що однією із суттєвих проблем системи суб'єктів протидії торгівлі жінками є те, що на законодавчому рівні чітко не визначено її структуру (внутрішню будову) та не конкретизовано повноваження учасників цієї системи. Звісно є Закон України «Про протидію торгівлі людьми» (2011), однак, у ньому система суб'єктів, що залучена до цієї протидії має, як вбачається, не повне відображення, крім того повноваження всіх таких суб'єктів, навіть у загальному вигляді, чітко не визначені.

До основних завдань парламенту як суб'єкта, що здійснює відповідний внесок у механізм протидії торгівлі жінками, належать такі: формування і підтримка актуальної і сприятливої політико-правової атмосфери для організації та функціонування ефективного механізму протидії торгівлі жінками; забезпечення потрапляння на посади органів виконавчої влади та інших державних органів, які приймають участь у протидії торгівлі жінками, найбільш гідних (з необхідним набором професійних та особистісних якостей) осіб; забезпечення провадження в український правовий простір провідних міжнародних норм і стандартів з питань захисту жінок від насильства, різних форм дискримінації та безпосередньо від торгівлі жінками; затвердження обсягів фінансування протидії та контроль за законністю й ефективністю використання цих ресурсів. Здійснення парламентом наведених завдань відбувається у межах наступних його функцій: а) законотворча (або законодавча); б) установча; та в) контрольна.

Відносно завдань Президента України як гаранта прав і свобод людини та громадянина, і як учасника протидії торгівлі жінками, відзначено, що він так само як і парламент, здійснює внесок у цю протидію у вигляді виконання завдань і функцій нормовстановлюючого, установчого та контрольного характеру. Однак, поряд із цим відмічено певне специфічне завдання Глави

держави, як суб'єкта протидії торгівлі жінками, – це забезпечення узгодження діяльності органів виконавчої влади та інших органів публічної влади з питань протидії торгівлі жінками, тобто здійснення роботи з налагодження координації.

Підкреслено, що особливе місце серед вищих органів державної влади у виконанні завдань і функцій досліджуваної протидії належить Кабінету Міністрів України, що є цілком зрозумілим, оскільки саме уряд очолює гілку влади, яка виконує основний обсяг роботи з протидії торгівлі жінками. До основних завдань цього суб'єкта у зазначеній сфері віднесено наступні: формування та підтримка актуальності концептуальних і стратегічних засад протидії торгівлі жінками; розробка і затвердження комплексних програм та (або) планів дій щодо реалізації протидії; забезпечення практичного впровадження і реалізації положень міжнародних договорів, учасником яких є Україна; створення сприятливих нормативно-правових, організаційно-управлінських та матеріально-фінансових умов для здійснення протидії; забезпечення належного рівня законності та ефективності діяльності підпорядкованих органів виконавчої влади; забезпечення зовнішньополітичного співробітництва з питань протидії торгівлі жінками.

Здійснення зазначених вище завдань Кабінету Міністрів України відбувається у межах наступних його функцій: 1) політична, тобто вироблення основ (визначення стратегічних цілей, напрямків, принципів і пріоритетів тощо) державної політики щодо протидії торгівлі жінками; 2) нормотворча, розробка і прийняття підзаконних актів, спрямованих на реалізацію норм чинного законодавства, а також на створення сприятливого матеріально-правового та процедурно-процесуального підґрунтя для належно втілення відповідно державної політики; 3) управлінська – це функція, змістом якої, головним чином, є організація, координація та контроль за системою органів виконавчої влади, що опікуються реалізацією державної політики щодо протидії торгівлі жінками; 4) безпекова, яка полягає у визначенні: основних чинників та факторів, що впливають на безпеку жінок;

ключових умова, інструментів і засобів забезпечення і гарантування безпеки жінок; 5) бюджетно-фінансова, яка полягає у визначенні джерел формування та обсягів витрат коштів на забезпечення механізму протидії торгівлі жінками; 6) соціальна – це функція, яка полягає у впроваджені засад та створенні умов необхідних для належного соціального захисту жінок, зокрема тих, які постраждали від торгівлі людьми, надання їм відповідної матеріальної, медичної, психологічної та побутової допомоги і підтримки.

Виокремлено наступне коло завдань, які мають здійснювати міністерства у межах протидії торгівлі жінками: визначення напрямків і пріоритетів розвитку галузевої державної політики з огляду на потреби та перспективи протидії торгівлі жінками; конкретизація та пристосування до реалій сьогодення нормативно-правових засад протидії; визначення в середині організаційно-управлінської системи, підпорядкованої відповідному міністерству, структурні ланки відповідальні за виконання завдань і функцій, пов’язаних із протидією, розподіл цих завдань між відповідними виконавцями; визначення та виділення ресурсів, необхідних для забезпечення протидії; забезпечення внутрігалузевої та міжгалузевої взаємодії і координації між суб’єктами протидії; аналіз стану проблеми торгівлі жінками та протидії їй; організація збирання, формування та ведення відповідних статистичних даних; вироблення пропозицій та рекомендацій для вищих органів влади щодо покращення організаційно-правових засад протидії торгівлі жінками; створення необхідних умов і реалізація відповідних заходів для забезпечення практичного втілення державних гарантій щодо охорони і захисту прав і свобод жінок, а також надання допомоги і підтримки жінками, які постраждали від торгівлі людьми; розробка і затвердження методичних рекомендацій для підпорядкованих суб’єктів протидії; забезпечення проведення ефективної просвітницької та правовиховної роботи в країні; забезпечення своєчасного виявлення проблем та відхилень у діяльності підпорядкованих суб’єктів протидії та вжиття заходів для швидкого усунення цих проблем і недоліків, забезпечення

якісного та ефективного виконання зазначеними суб'єктами свого функціонального призначення та доручених їм завдань і повноважень. Реалізація цих та інших завдань із протидії торгівлі жінками міністерствами здійснюється у межах наступних функцій: нормотворча, організаційно-управлінська, координаційна, правоохоронна та правозабезпечувальна, соціальна та правовиховна.

Акцентовано увагу на тому, що поряд із міністерствами, важлива роль у механізмі протидії торгівлі жінками відводиться іншим центральним органам виконавчої влади та їх територіальним підрозділам, а також правоохоронним органам та їх територіальним підрозділам, які не належать до виконавчої гілки влади. Представниками цієї групи суб'єктів протидії є: Національна поліція України, Прокуратура України, Служба безпеки України та ін. Специфіка, місце і роль цих суб'єктів у системи протидії торгівлі жінками обумовлена тим, що саме вони займаються практичним втіленням правоохоронної функції держави.

Встановлено, що завданнями суб'єктів, які належать до кола правоохоронних, у межах досліджуваної протидії є: підготовка та здійснення превентивної і профілактичної роботи з питань протидії торгівлі жінками; виявлення та розкриття правопорушень, пов'язаних із торгівлею жінками, виявлення та забезпечення притягнення до справедливої відповідальності винних у їх вчиненні осіб; аналіз стану безпекового середовища, як в країні в цілому, так і окремих регіонах; збирання і накопичення відповідної статистичної інформації, ведення баз даних; надання населенню в межах своєї компетенції правоохоронних та інших послуг; підготовка і проведення заходів, спрямованих на підвищення обізнаності (зокрема правової) населення з питань протидії; виявлення жінок, що постраждали від торгівлі людьми та вжиття заходів щодо їх особистого захисту надання їм відповідної допомоги. Виконуючи зазначені завдання з протидії торгівлі жінками, правоохоронні органи виконують цілий ряд специфічних функцій як-то: превенція та профілактика; досудове розслідування; забезпечення особистої

безпеки; надання юридичної допомоги; контроль та нагляд за станом правового порядку і законністю; правове виховання; організаційно-управлінське забезпечення.

Констатовано, що завдання та функції у сфері протидії торгівлі жінками розподілені між цілою низкою органів публічної влади різного рівня і компетенції. В цілому, абстрагуючись від специфіки функціонально-цільового призначення окремих суб'єктів, які приймають участь у досліджуваній протидії, зазначені завдання і функції слід поділити на групи, а саме ті, що пов'язані із: встановленням матеріальних і процедурно-процесуальних правил організації та функціонування адміністративно-правового механізму протидії, а також із визначенням ідеологічної основи цієї протидії; управлінським забезпеченням (як-то: визначення організаційної структури механізму протидії та розподілом завдань між її виконавцями, кадрове та інше ресурсне забезпечення, координація та контроль тощо); здійсненням правоохоронних заходів; підвищенням рівня освіченості населення, його правової культури і правової свідомості; наданням гуманітарного забезпечення.

Адміністративно-правові форми протидії торгівлі жінками запропоновано розуміти як зовнішнє вираження врегульованих нормами адміністративного права однорідних рішень і дій суб'єктів протидії торгівлі жінками, спрямованими на виконання покладених на них завдань і функцій, а також здійснення наданих їм повноважень. Тобто форми відображають те, у який спосіб проявляється волевиявлення суб'єктів зазначеної протидії, здійснюване ними у межах режиму законності та його компетенції.

Адміністративно-правові форми протидії торгівлі жінками слід поділити на:

І. Правові форми, тобто такі, використання яких тягне настання юридично значущих наслідків:

1) видання нормативно-правових актів (або нормотворчість). Сутність нормотворчості як форми протидії торгівлі жінками полягає у тому щоб

сформулювати та закріпити у відповідних правових джерелах матеріальні та процедурно-процесуальні засади організації та здійснення зазначеної взаємодії, зокрема це: ідеологічні основи, принципи, цілі та завдання протидії, система її суб'єктів та їх правовий статус, напрямки, форми, заходи та процедури протидії тощо. При цьому на рівні закону (законів) визначаються основоположні, засадничі, розраховані на тривалий період дії, вимоги щодо здійснення вказаної взаємодії. У той час як на підзаконному рівні закріплюються, як правило, стратегія та програма протидії торгівлі жінками, процедури здійснення заходів протидії, а також реалізації взаємодії між суб'єктами цієї протидії, здійснення оцінювання ефективності протидії тощо. Крім того завдяки підзаконній нормотворчості вирішується низка питань внутрівідомчого адміністративного характеру, пов'язаних із організацією та виконанням відповідних завдань і функцій протидії;

2) правозастосування, сутність якої в контексті представленої проблематики полягає у: по-перше, забезпеченні притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у вчиненні правопорушень пов'язаних із торгівлею жінками; по-друге, забезпеченні вирішення деяких питань організаційного характеру в системі суб'єктів протидії (наприклад, призначення на посаду); по-третє, фіксації результатів здійснення певних юридично значущих дій;

3) укладання адміністративних угод. Відмічено, що адміністративний договір як форма протидії торгівлі жінками є важливим інструментом: розподілу і узгодження завдань, функцій і повноважень між окремими суб'єктами цієї протидії; визначення напрямків та процедур здійснення протидії;

4) вчинення юридично значущих дій. Це дії, що призводять до настання певних, значущих з юридичної точки зору наслідків, так само як і вище згадані нормотворчість та правозастосування, однак, при цьому вказані дії не належать ані до нормотворчості, ані до правозастосування (наприклад, реєстраційні дії чи ліцензування, складання протоколів тощо). Дана форма

державно-владної діяльності у межах механізму протидії торгівлі жінками забезпечує реалізацію управлінських рішень та вирішення певних індивідуальних справ;

5) юридична відповідальність. Виокремлення даного явища як окремої форми протидії є доволі дискусійним, однак, ми виходимо із того, що її не можна остаточно віднести до жодної із вищезазначених форм, хоча вона (юридична відповідальність) прямо пов'язана і з нормотворчістю, і з правозастосуванням і вчиненням юридично значущих дій. Використання юридичної відповідальності як форми протидії торгівлі жінками забезпечує вирішення одразу декількох важливих завдань: покарання винних у порушенні законності осіб; превентивний та профілактичний вплив, виховання правопорушників та інших членів суспільства у дусі поваги до законності та суспільної моралі; відновлення порушеного права.

ІІ. Організаційні форми, тобто такі, що пов'язані із організаційним забезпеченням здійснення поточної діяльності суб'єктів протидії торгівлі жінками, та які прямо не спричиняють настання юридичних наслідків. Останні, в свою чергу, запропоновано поділити на: 1) організаційно-управлінські, які стосуються вироблення та реалізації управлінських рішень та дій. Це різного роду заходи (рішення, дії, їх комплекс), що спрямовані на: формування, підтримку та оптимізацію організаційно-управлінської структури суб'єктів протидії торгівлі жінками, а також організаційно-управлінської структури механізму цієї протидії в цілому; здійснення кадрової політики та проведення кадрової роботи із персоналом суб'єктів протидії; налагодження та підтримку внутрішньо-організаційної дисципліни; планування заходів протидії, розподіл завдань і функцій між виконавцями; контроль за виконавською дисципліною; налагодження і підтримання високої ефективності взаємодії та координації як між окремими суб'єктами протидії торгівлі жінками, так і в межах внутрішньо-організаційних систем цих суб'єктів; формування та підтримка високого рівня суспільного іміджу суб'єктів протидії; 2) організаційно-технічні, тобто такі, що стосуються

матеріально-технічного забезпечення, діловодства, підготовки звітності, ведення статистики, запровадження інформаційних технологій тощо. Організаційно-технічні форми діяльності мають допоміжний характер, однак, від того вони не є менш важливими і необхідними, адже такий їх характер вказує не на факультативність чи ситуативність застосування цих форм, а на те, що вони існують не як самостійні, а задля забезпечення і супроводу інших різновидів і форм діяльності суб'єктів протидії торгівлі жінками.

Адміністративно-правові методи протидії торгівлі жінками – це врегульовані нормами адміністративного права способи або прийом здійснення суб'єктами протидії, в межах наданих їм повноважень, певних дій, реалізації ними якихось рішень, задумів, спрямованих на здійснення державної політики у сфері протидії торгівлі жінками.

Адміністративно-правові методи протидії торгівлі жінками запропоновано поділити на п'ять груп: 1) залежно від характеру впливу: примус та переконання; 2) залежно від спрямування управлінського впливу: зовнішнього спрямування, тобто такі, що орієнтовані на суб'єктів, які знаходяться поза межами організаційної структури суб'єктів протидії; внутрішнього спрямування, за допомогою яких вирішуються внутрішньо-організаційні питання суб'єктів протидії; 3) залежно від характеру владного волевиявлення: припис; заборона; дозвіл; рекомендація, пропозиція; 4) залежно від функціонального спрямування: превентивні та профілактичні; охоронні; організаційні; правовідновлювальні; 5) залежно від характеру взаємовідносин між суб'єктами: координація; субординація; реординація.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ

3.1. Зарубіжний досвід протидії торгівлі жінками та можливості його використання в Україні

Проблема торгівлі жінками не є суто українською і притаманна багатьом іншим державам, які з різним рівнем успішності вирішують її, як за рахунок внутрішніх засобів і механізмів, так і завдяки активній міжнародній співпраці, адже зазначене небезпечне явище (тобто торгівля жінками) досить часто виходить за кордони окремих країн і ціла низка дослідників звертає увагу на глобальний характер цієї проблеми. Так, М.І. Саєнко, Є.І. Матвієнко, В.О. Кир'янова відмічають, що проблема торгівлі людьми в наш час досягла величезних масштабів, і про неї необхідно говорити як про нагальну проблему сучасного світу. Торгівля людьми серед злочинних угруповань посідає третє місце за прибутковістю після продажу зброї та наркотиків і має значно менший ризик. Проблематика торгівлі людьми спричиняє все більше занепокоєння міжнародної спільноти. Це новий виклик, який поставила перед світом глобалізація. Міжнародні організації та уряди різних країн активно працюють над створенням новітніх програм, нових законів та механізмів, спрямованих на протидію цьому явищу [156, с. 214]. О. Краєвська та Н. Базів також наголошують на тому, що торгівля людьми на сьогодні досягла грандіозних масштабів свого поширення, що змушує говорити про неї, як про глобальну проблему XXI ст. і заслуговує на особливу увагу. Проблема суттєво впливає на життя людей, стабільність у світі та викликає все більше занепокоєння міжнародної спільноти. Це новий виклик, який поставила перед людством глобалізація. Міжнародні організації та уряди країн активно працюють над створенням програм, політики, нових законів та механізмів, спрямованих на протидію цьому явищу [84, с. 111]. Як

глобальна проблема, стверджують дослідниці, торгівля людьми разом з незаконною торгівлею наркотиками, зброєю, міжнародним тероризмом, проблемою діалогу культур і цивілізацій, належить до групи інтерсоціальних глобальних проблем людства. Торгівлі людьми притаманні типові для всіх глобальних проблем ознаки. Сьогодні проблема досягла світових масштабів і потребує негайного вирішення завдяки консолідованим, зваженим та рішучим діям міжнародної спільноти [84, с. 111].

З огляду на те, що Україна є активним учасником міжнародної співпраці, в тому числі з питань захисту дітей та дитинства, протидії торгівлі людьми, домашньому насильству та насильству за ґендерною ознакою, нелегальній трудовій міграції, а також враховуючи відносно небагатий досвід нашої країни у вирішенні досліджуваного проблемного питання, доцільним буде, у контексті представленого дослідження, звернутися до зарубіжного досвіду боротьби із торгівлею жінками і контролю за чинниками цього небезпечного антисоціального явища. Останнім часом дослідниками все більше уваги приділяється аналізу зарубіжного досвіду щодо протидії торгівлі як людьми. Для прикладу, В.В. Чумак у своїй науковій статті акцентує увагу на тому, що торгівля людьми є однією з найжорстокіших форм порушення основних прав і свобод людини. Незалежно від виду експлуатаційної мети, торгівля людьми має тяжкі, а часом фатальні наслідки для постраждалих осіб. Для України, наголошує правознавець, торгівля людьми в її сучасному розумінні постала наприкінці ХХ ст., зокрема після розпаду СРСР. Сукупність соціально-економічних умов, специфіка географічного положення та справжній «хаос» на українських кордонах призвели до того, що Україна перетворилася в країну-транзит «живого товару». Особливо загрозливих форм, підкреслює В.В. Чумак, набула торгівля жінками та дітьми. З огляду на це, на думку дослідника, в умовах модернізації системи виконавчої влади України безумовним імперативом є урахування позитивного зарубіжного досвіду протидії торгівлі людьми [191, с. 151]. О. Краєвська, Н. Лукач зазнають, що протягом останнього

десятиліття проблема торгівлі людьми набула особливої актуальності. Щорічно мільйони людей у світі стають жертвами відкритої та прихованої торгівлі. Торгівля людьми охопила сьогодні всі регіони та країни, загрожуючи їхній безпеці, що змушує говорити про неї як про глобальну проблему XXI ст. Це новий виклик, який постав перед людством як наслідок глобалізації. Зарубіжні держави, міжнародні організації та уряди країн активно працюють над створенням програм, стратегій, політик, законів та механізмів, спрямованих на протидію цьому явищу. І тому дуже важливо ретельно вивчати їх досвід у цій сфері [83, с. 82]. Д.В. Євенко у своїх працях акцентує увагу на тому, шо на сьогодні торгівля людьми є серйозною проблемою, зумовленою досить негативною кримінологічною ситуацією в країні. Такий стан справ свідчить про відсутність дієвих кримінологічних стратегій, здатних повною мірою впливати на такого роду кримінально протиправну діяльність. Варто відзначити, що в зарубіжних країнах вказане питання є більш актуальним, у зв’язку із чим окремі держави можуть «похвалитись» наявністю досить цікавих кримінологічних методик. Отже, з огляду на вказане, правник пропонує значно більш детально вивчати та запозичувати зарубіжний досвід запобігання торгівлі людьми [47, с. 59]. Т.І. Усатова, аналізуючи проблематику такої форми торгівлі жінками як проституція, зазначає, що умовами підвищення ефективності запобіжної діяльності щодо будь-якого виду злочинності у національній площині є: аналіз результативності цієї діяльності у окремих регіонах (країнах) світу; виявлення регіонів (країн) із вагомими успіхами у подоланні конкретного виду злочинності; вивчення наявного досвіду та можливе запозичення або врахування у власній країні найкращих запобіжних стратегій і практик; визначення напрямів зосередження зусиль світової спільноти шляхом розроблення й застосування відповідної міжнародної нормативної бази з метою подолання явища, масштаби якого виходять за межі однієї країни або природа якого є спільною для багатьох із них [175, с. 131]. Однак, цілком справедливо наголошує дослідниця, не можна бездумно запозичувати те, що,

на перший погляд, видається правильним і дієвим, таким, що може дати результати вже найближчим часом. У кожної країни наявні власні традиції народу, своєрідна генетична матриця щодо ставлення до певного негативного явища, кожна з них має конкретний стан готовності суспільства до сприйняття певної моделі розв'язання проблеми, об'єктивні (зовнішні) чинники, відображені в способі боротьби із певними негативними проявами тощо. Отже, знання міжнародного і зарубіжного досвіду постає орієнтиром для роздумів у певному напряму, що дозволить обрати ті стратегії та заходи, які принаймні не погіршать наявну у країні обстановку [175, с. 131]. А. Адрушко стверджує, що торгівля людьми залишається злободенною проблемою як для світу загалом, так і для України зокрема. При цьому, зауважує автор, для пошуку найбільш ефективних та дієвих інструментів і механізмів протидії цьому небезпечному і ганебному явищу, слід активно вивчати зарубіжний досвід боротьби із зазначеною торгівлею, її чинниками та наслідками. Водночас, підкреслює науковець, необхідно зауважити, що на сьогодні більшість національних законодавців наблизили своє розуміння сутності розглядуваного діяння із його визначенням, сформульованим у Палермському протоколі та в Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. Крім того, на думку А. Адрушко, недоцільно без застережного запозичення проаналізованого зарубіжного досвіду українським законодавцем, котрий, як і більшість законодавців, не дослівно відтворив наведене у вказаних міжнародних актах визначення торгівлі людьми, а дещо модифікував його [6, с. 17]. В. Любчик вважає, що торгівля людьми є актуальною і важливою проблемою, що має розв'язуватися на міжнародному, національному та місцевому рівнях. Так, торгівля людьми, як явище, існує з давніх часів і має глибоке історичне коріння, тісно пов'язане з рабством і работоргівлею. Втім, у міру еволюції суспільство усвідомило неможливість існування такої форми використання людей, яка порушує їхнє право на життя, свободу, особисту недоторканність, право вільно пересуватися, вибирати місце перебування і проживання [94, с. 56].

Правознавець підкреслює, що на сьогоднішній день приблизно 180 країн мають законодавство, що дозволяє протидіяти проявам торгівлі людьми, тому вкрай важливо аналізувати їх досвід. В. Любчик стверджує, що розумний аналіз та імплементація окремих положень зарубіжного права, присвячених торгівлі людьми, допоможе українському законодавцеві модифікувати чинні кримінальні норми, уникнувши помилок, уже допущених і виправлених у інших країнах, тим самим заощадивши час на еволюцію норм права і забезпечивши дотримання проголошених Конституцією прав людини [94, с. 57–58].

С.О. Павленко відмічає, що кількість випадків торгівлі людьми та рабства в Україні невпинно збільшується, а ефективна протидія торгівлі людьми правоохоронними органами можлива лише за набуття працівниками слідчих та оперативних підрозділів відповідних теоретичних знань та практичних навичок щодо тактичних особливостей виявлення, документування та розслідування таких злочинів, для чого вкрай важливим є глибоке та ретельне вивчення і запозичення відповідного зарубіжного досвіду [123].

Отже, наведені дослідницькі позиції досить красномовно і переконливо свідчать про доцільність і необхідність вивчення зарубіжного досвіду протидії торгівлі як людьми в цілому, так і жінками зокрема. Це дозволить: по-перше, вчасно виявити проблеми, що можуть виникнути під час організації та здійснення зазначеної взаємодії, а також в процесі удосконалення та розвитку її організаційно-правового механізму, вчасно попередити чи мінімізувати негативні наслідки, пов’язані з цими проблемами у випадку їх виникнення; а по-друге, підвищити якість та ефективність національного механізму протидії торгівлі жінками за рахунок поміркованого і зваженого використання позитивних моментів організації і функціонування аналогічних механізмів у зарубіжних країнах. Актуальність вивчення зарубіжного досвіду протидії торгівлі жінками посилюється ще й тим, що наразі багато українських жінок стали вимушеними емігрантами

внаслідок повномасштабного військового вторгнення на територію нашої держави російської федерації.

Перш за все звернемо увагу на досвід деяких європейських держав, адже саме членом європейської спільноти є Україна, як у географічному, так і в культурному та ціннісному сенсі. До факторів, що у значній мірі сприяють появі та процвітанню такої злочинної діяльності як торгівля жінками, належать низький рівень життя в країні, відсутність належного матеріально-фінансового забезпечення населення та перспектив його покращення. Однак досвід провідних європейських держав, визнаних економічних лідерів не лише Європи, але й світу, свідчить про те, що навіть матеріальне благополуччя населення є не «вакциною» від появи та розвитку зазначеного антисоціального явища. Яскравим прикладом цього є Німеччина (ФРН), яка є найбільшою економікою Європи та входить до п’ятірки найпотужніших світових економік. Цю державу називають локомотивом Європи – ВВП країни становить близько $4 трлн, або 4,5% світової економіки. Більшу частку мають лише США, Китай та Японія. На відміну від низки великих економік, Німеччина посідає високу позицію і за розміром ВВП на душу населення – 19 місце [126]. Звісно ж рівень протиправної активності, пов’язаної із торгівлею жінками, у Німеччині є значно нижчий, аніж в Україні та багатьох інших, менш стабільних і розвинених в політичному й економічному аспектах країнах, втім, такі правопорушення у цій державі є непоодинокі. А наразі, в умовах збільшення міграційних потоків до Німеччини (зокрема і за рахунок вищезгаданих українських переселенців), для жінок суттєво зросли ризики стати жертвою торгівлі людьми, про що власне і попереджає офіційна влада ФРН. Зокрема, поліція Німеччини систематично наголошує на тому, що працівники гуманітарних організацій, волонтери та біженці повинні бути особливо пильними у місцях, куди прибувають біженці. На головному залізничному вокзалі Мюнхена сотні українських біженців щодня спілкуються з працівниками гуманітарних служб, волонтерами та звичайними громадянами, які їх приймають. За

деякими даними серед цих «помічників» стає все більше чоловіків, які хочуть примусити жінок до проституції. Це не масове явище, але вже мали місце поодинокі випадки спроб торгівлі людьми. Влада Німеччини приділяє багато уваги роботі щодо запобігання таким явищам і намагається тримати цю проблему під контролем [174].

Суб'єктами протидії злочинній діяльності, пов'язаній із торгівлею людьми є: органи юстиції (федерального і земельного рівнів); поліцейські служби 16 федеральних земель; федеральні поліцейські відомства; федеральне митне відомство (підпорядковане Федеральному відомству фінансів). Втім, одна із основних ролей у протидії злочинам, пов'язаним із торгівлею людьми, відводиться саме поліції ФРН. Управління поліцією здійснюється за напівцентралізованою системою, характерною ознакою якої є обмеження повноважень центральних (загальнодержавних) органів поліцейського управління по відношенню до земельних поліцейських формувань. Поліція ФРН працює в складі Міністерства внутрішніх справ, яке має компетенцію значно ширшу від МВС інших країн. Фактично МВС ФРН контролює всі основні сфери внутрішнього життя країни. Поліція Німеччини поділяється на: поліцію громадської безпеки та громадського порядку; поліцію готовності; кримінальну поліцію [105, с. 172]. Основний обсяг роботи в системі органів поліції щодо протидії торгівлі жінками виконує кримінальна поліція, саме Федеральне відомство кримінальної поліції ФРН здійснює щорічний аналіз стану протидії в державі торгівлі людьми в цілому та жінками зокрема. Слід відмітити, що з метою посилення ефективності протидії досліджуваному явищу у Німеччині, з метою координації роботи у згаданій сфері, в лютому 1997 р. при Федеральному міністерстві з питань сім'ї, пенсіонерів, жінок та молоді створено Федеральну міжвідомчу робочу групу «Торгівля жінками». Робоча група була заснована, виходячи з того, що торгівля людьми може перетворитись на серйозну проблему, розв'язання якої вимагатиме кооперації як на національному, так і на міжнародному рівні. До робочої групи входять представники федеральних та земельних міністерств,

Федерального кримінального відомства, Координаційне коло консультативних бюро для жінок, що потребують допомоги (КОК). КОК створено за підтримки держави в грудні 1999 р. з місцем перебування в м. Потсдам (федеральна земля Бранденбург). Під егідою КОК функціонує низка консультативних бюро по всій Німеччині. Його метою є не тільки допомога жінкам, які потрапили в складну ситуацію, але й розповсюдження та створення в Німеччині громадської думки, яка б передбачала виховання свідомості у населення щодо засудження насилля над жінками та всеохоплюючого визнання торгівлі людьми як порушення прав людини. Статутним завданням КОК є також лобіювання на національному та міжнародному рівні рішень, законопроектів та міжнародних договорів, які б сприяли суттєвому прогресу в боротьбі з торгівлею жінками. Поряд з цим наданням допомоги жінкам, які потрапили в скруту, займаються також інші громадські об'єднання [197]. Дослідники зазначають, що до завдань Робочої групи належить: обмін інформацією щодо заходів по боротьбі з торгівлею жінками; аналіз проблем, які можуть виникнути у ході здійснення заходів з протидії торгівлі жінками; опрацювання спільних пропозицій та планів дій; підготовка заяв від імені Німеччини у контексті міжнародних заходів. О.П. Жирова наголошує, що уряд Німеччини обрав протидію торгівлі людьми шляхом мобілізації зусиль правоохоронних органів [50, с. 145]. Дослідниця підкреслює той факт, що хоча законодавство Німеччини забороняє торгівлю людьми у будь-якій формі, торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації та примусової праці є злочинами і за це передбачене доволі суворе покарання – до 10 років позбавлення волі, втім, німецька влада в першу ергу приділяє увагу, що є цілком слушно, не покаранням, а превенції і профілактиці у цій сфері. З цією метою у зазначеній країні фінансується діяльність цілої низки неурядових організацій, що проводять інформаційно-освітні кампанії з попередження торгівлі людьми як у самій Німеччині, так і за її межами. Нині у Німеччині використовується чотири стандартні бази даних, у яких міститься інформація щодо фактів торгівлі людьми: статистика

злочинів, куди вносяться дані поліцейських розслідувань; звіти щодо ситуації у зв'язку з існуванням явища торгівлі людьми, які складаються Федеральним бюро кримінальних розслідувань Німеччини; статистика по справах, що передані до суду; центральний реєстр кримінальних справ, що містить інформацію стосовно розглядів [50, с. 145].

Слід відмітити, що донедавна у Німеччині були певні проблеми в частині протидії торгівлі людьми в цілому та жінками зокрема, обумовлені упередженим ставленням до нелегальних мігрантів. Йдеться про те, що спеціальні служби, у випадку затримання нелегалів, які стали жертвами торгівлі людьми, або якщо такі особи самостійно звернулися до цих служб, у першу чергу звертають увагу на порушення цими особами режиму перетину державного кордону і порядку перебування на території Німеччині, а не на той факт, що відносно них було вчинено злочин. Німецькі правозахисники з цього приводу наголошували, що право на особисту безпеку і звернення до суду є базовими правами у демократичному суспільстві, тобто гарантії захисту життя і здоров'я, честі та гідності мають застосовуватися до всіх осіб, які опинилися на території Німеччини, у рівній мірі, навіть якщо вони потрапили туди у незаконний спосіб. Отже, спершу необхідно надати незаконним мігрантам, які постраждали від злочинної діяльності, пов'язаної із торгівлею людьми, відповідну допомогу і підтримку, а вже потім вирішувати питання про законність способів їх потрапляння в країну та підстав перебування у ній [16].

Слід звернути увагу, що у Німеччині, як і у ряді інших країн, легалізована проституція, однак, це не означає, що у цій державі відсутнє така форма торгівлі людьми як сексуальна експлуатація. Для ідентифікації цього явища поліцейські Німеччини використовують ряд критеріїв, а саме: спеціальні механічні замки на вході та виході; технічні засоби електронного спостереження; охорона на вході та виході; захищені й заґратовані вікна; наявність жінок без паспортів, посвідчень особи чи віз; жінок, особові дані яких неможливо перевірити; спілкування осіб жіночої статі лише своєю

рідною мовою; вони виглядають дуже нервовими або безпорадними, не можуть пояснити, як вони потрапили до країни, не можуть розпоряджатися заробленими коштами; вартість сексуальних послуг значно нижча за ринкову; жінки повинні заробляти мінімальну суму щодня; жінки обмежені у свободі пересування, мають доволі значні борги [123].

Наступною країною Європи, на досвід якої ми хотіли б звернути увагу у межах представленого дослідження, є Французька Республіка. Боротьба з торгівлею людьми є одним із пріоритетних завдань Франції у сфері захисту та просування прав людини, а також боротьби з організованою злочинністю. Французька влада чітко усвідомлює, що торгівля людьми є загрозою транснаціонального характеру. Таким чином, ефективна боротьба з цим згубним явищем передбачає участь Франції на кількох рівнях: національному, європейському та на рівні ООН [203]. Здійснення протидії торгівлі жінками у цій країні виражається перш за все у встановленні кримінальної відповідальності за торгівлю людьми. У березні 2013 року Франція, з метою удосконалення своєї політики у зазначеній сфері, скасувала старий Закон про боротьбу з торгівлею людьми, а 4 грудня 2013 року нижня палата французького парламенту схвалила новий законопроєкт. Цей нормативний документ покликаний санкціонувати покупців інтимпослуг у розмірі 1500 євро [47, с.60]. У січні 2013 р. було створено Міжвідомчу місію із захисту жінок від насильства та боротьби з торгівлею людьми (MIPROF) з метою посилення захисту жертв торгівлі людьми. Після ухвалення у 2014 р. першого національного плану дій, сьогодні Франція віддана реалізації другого національного плану дій щодо боротьби з торгівлею людьми на період 2019–2022 років. Цей план, що передбачає 45 заходів, підтверджує взяте французьким урядом зобов’язання посилити боротьбу з торгівлею людьми. Основні напрями цього плану – це: винесення теми торгівлі людьми на громадське обговорення та підвищення поінформованості молоді про ризики експлуатації; розробка стратегії виявлення жертв торгівлі людьми для забезпечення їх захисту та надання їм реальної допомоги; гарантування

беззастережного захисту неповнолітніх, які стали жертвами торгівлі людьми; активізація діяльності з ліквідації злочинних мереж; координація державної діяльності на національному та місцевому рівнях та подальше зміцнення співробітництва на міжнародному рівні [203]. Також слід відмітити, що Франція активно працює над забезпеченням універсалізації та реального виконання Додаткового протоколу до Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (так званої Палермської конвенції), який спрямований на запобігання та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї. Франція виступила за повне та практичне впровадження механізму огляду державами – учасницями Додаткового протоколу до Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми. Цей механізм було запроваджено у жовтні 2020 р. з нагоди 10-ї сесії Конференції держав – учасниць Палермської конвенції. Франція також є учасницею Факультативного протоколу до Міжнародної конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії [203]. Не можна не відзначити й того факту, що Французька Республіка є п'ятим за величиною донором Цільового фонду добровільних внесків ООН для жертв торгівлі людьми (UNVTF), що дає змогу полегшити процес надання допомоги та захисту жертвам торгівлі людьми на місцях, зокрема за рахунок грантів, що виділяються для спеціалізованих асоціацій [203]. У березні 2021 року Франція у рамках міжнародної ініціативи виступила із закликом до зміцнення міжнародного співробітництва для боротьби з цим згубним явищем на Конгресі ООН щодо попередження злочинності та кримінального правосуддя. Крім того як країна призначення для торгівлі людьми, які прибувають із Балкан, Франція реалізує стратегію регіонального співробітництва у Південно-Східній Європі. Ця стратегія спирається на присутність регіонального технічного радника боротьби з торгівлею людьми у Постійному представництві Франції при Організації Об'єднаних Націй у Відні. Цей радник реалізує заходи щодо співпраці з 11 країнами Південно-Східної Європи та розвиває як технічну,

так і оперативну співпрацю. Його діяльність дозволяє забезпечити злагоджену взаємодію з усіма відповідними партнерами з метою сприяння зміцненню потенціалу, запобіганню торгівлі людей, захисту жертв та ліквідації злочинних мереж [203].

Досить цікавим та корисним видається досвід Бельгії, в якій також існує спеціальний закон із протидії торгівлі людьми. Одним із інструментів даної протидії є боротьба із незаконним ввезенням іноземців в країну, при цьому наявність мети у вигляді експлуатації (сексуальної, трудової чи ін.) цих осіб не є обов'язковою умовою притягнення до відповідальності, зокрема кримінальної. Зокрема, бельгійським законодавством передбачається позбавлення волі строком до 5 років та штраф у розмірі до 25 000 бельгійських франків для осіб, що сприяють іноземцям у в'їзді на територію Бельгії або проживанні на території країни, при цьому застосовуючи (щодо іноземного громадянина) шахрайство, насилля, погрози або інші форми примушення або використовуючи безпорадність стану, у якому опинився іноземець (у зв'язку з його незаконним або негарантованим адміністративним станом, вагітністю, хворобою, наявністю фізичної вади або інвалідності з причини фізичного або психічного захворювання). Вказані норми передбачають більш суворе покарання у випадку, якщо правопорушення, які в них розглядаються, являють собою дії, що регулярно повторюються або вчиняються у результаті злочинної змови [91]. У червні 2007 року, відмічає О.В. Кушнір, до бельгійського законодавства з питань іноземців були внесені відповідні зміни, які посилюють гарантії захисту цих категорій осіб (тобто іноземців) від протиправної діяльності, пов'язаної із торгівлею людьми. Нововведення передбачають заходи із захисту жертв торгівлі людьми, включаючи, за дотримання певних умов, надання їм права проживання на території Бельгії. Згідно з новим текстом закону потерпілі мають право на отримання тимчасового виду на проживання за умови сприяння органам правосуддя у процесі слухання відповідних справ за фактами торгівлі людьми. У випадку, якщо за результатами судового

розгляду буде винесено обвинувальний вирок або якщо злочин було скоєно за наявності обтяжуючих обставин, включаючи застосування погроз, насильства, примушування, обману чи зловживання уразливим станом особи, жертва торгівлі людьми може клопотати про отримання права на постійне проживання у Бельгії [91].

Одним із ключових суб'єктів у протидії досліджуваному антисоціальному явищу у Бельгії є підрозділ по боротьбі з торгівлею людьми при Головному управлінні судової поліції. До завдань цього підрозділу належало виявлення випадків торгівлі людьми у всіх її формах (сексуальна експлуатація, примусова праця тощо), забезпечення «раннього попередження» відповідних органів влади, опрацювання спеціальних методик у даній сфері і здійснення функцій оперативного координаційного центру у системі поліцейських служб. Крім того у цій державі існує Колегія державних обвинувачів, у віданні якої знаходиться здійснення правосуддя по всій країні: даний орган наділено широкими повноваженнями для здійснення каральних функцій щодо зазначеної категорії злочинів. Покладені на Колегію завдання розподіляються між її членами. Один із представників Колегії займається винятково справами, пов'язаними з торгівлею людьми. Водночас при кожній окружній прокуратурі призначається магістрат або «суддя поліцейського суду», який безпосередньо займається справами, пов'язаними з торгівлею людьми. Магістрат виступає у якості контактної особи при прокуратурі, надає регулярні звіти у справах, що знаходяться у провадженні, а також здійснених заходах та надає рекомендації із підвищення ефективності правозастосовних дій. Інститут таких «суддів поліцейського суду» є інноваційною практикою, оскільки магістрати не лише уповноважені підтримувати зв'язок з органами судової влади і спрямовувати хід поліцейських операцій, а й зобов'язані регулярно зустрічатися з представниками виконавчої влади (що іноді відіграє вирішальну роль у розслідуванні випадків торгівлі людьми та зборі доказів для суду) та працівниками організацій, що надають медичну та соціальну допомогу

жертвам торгівлі людьми [91]. Однак навесні 2002 р. магістрати увійшли до складу заново створеної Федеральної прокуратури, якій тепер передано більшість повноважень, раніше відданих магістратам. Нині їх основна діяльність пов'язана з координацією розслідувань діяльності організованих злочинних угруповань та прийняттям рішень у справах міжнародної правової допомоги. Крім того у Бельгії діють три спеціальні притулки для жертв торгівлі людьми, які фінансуються урядом, та у яких жертвам надається соціальна, психологічна, юридична й медична допомога [91].

Далі звернемо увагу на європейську країну, яка є представником скандинавського регіону Європи, а саме Швецію, яка досягла значних успіхів у протидії торгівлі жінками з метою сексуальної експлуатації. На одній із зустрічей, присвяченій протидії торгівлі людьми, посол Швеції в Україні зазначив, що торгівля людьми, це абсолютне зло і шведська влада та громадськість ведуть активну роботу із подолання цього ганебного явища. Повноважений представник відзначив, що у Швеції впродовж уже двох десятиріч є спеціальний закон проти проституції. Цей закон унікальний в тому, що він направлений проти попиту. Це закон, який забороняє не продаж, а забороняє акт купівлі сексуальної послуги. Тобто суть так званої шведської моделі боротьби з проституцією полягає в криміналізації діяльності сутенерів та споживачів проституції з одночасним скасуванням кримінальної та адміністративної відповідальності самих проституйованих осіб. Це зміщує фокус уваги держави і суспільства на покупців, що уможливлює дієве скорочення попиту, який і створює підґрунтя для сексуальної експлуатації жінок, дівчат і хлопчиків з вразливих категорій населення. При цьому і шведські посадовці підкреслюють, що зазначений підхід сприяв зміні менталітету громадян Швеції: наразі 80 відсотків шведів не думають, що це нормально – купувати секс. Інтерпол зараз у своїх звітах зазначає, що Швеція майже померла для торгівлі людьми для сексуальних цілей, тому що там такий ринок все зменшується і зменшується [41]. О. Зайцева, аналізуючи шведську модель протидії торгівлі людьми у формі сексуальної експлуатації,

відмічає, що принципова новизна скандинавського підходу полягає в тому, що фокус переведено на клієнтів / покупців – тих, хто всі ці роки був у тіні. Це і є заміна усталеного сприйняття проституції: злочинцями визнано не осіб, яких бідність і системна нерівність штовхають продавати своє тіло, а «замовників» – тих, хто створює попит, кого надто довго так чи так виправдовували. Відбувся перехід від архаїчних уявлень про добровільних «жриць кохання», яким подобається, коли незнайомі чоловіки масово і регулярно задовольняють їхніми тілами свої сексуальні й інші потреби, до реальної картини: мільйони незаможних жінок і дівчат змушені погоджуватися на проституцію через бідність, шантаж, погрози або безвихідь. Юристка наголошує, що міжнародна спільнота мовою узгодженого державами правового документа визнає, що торгівля людьми і проституція шкодять і загрожують і проституйованій особі, і всьому суспільству, підкреслюючи, що проституйована особа – постраждала. Навіть якщо окремі особи з певних причин заявляють, що їм подобається продавати своє тіло, це не виправдовує насильство, здійснене щодо всіх інших проституйованих осіб, або системну нерівність жінок і чоловіків, яка штовхає жінок до такої діяльності. О. Зайцева цілком слушно зауважує на тому, що встановлення покарання для клієнта призводить до зменшення попиту на сексуальні послуги. При цьому, навіть якщо покарання є не надто суворим, воно все одно є доволі дієвим, оскільки, зауважує дослідниця, найбільше порушників лякає публічність: запис про сексуальний злочин в особовій справі виявився вагомим стримувальним чинником [54]. Шведський досвід вже застосується у ряді провідних країн світу, як-то: Канада, Ісландія, Норвегія, Північна Ірландія, Ізраїль [41; 54].

Поряд із європейськими державами цікавим є і досвід країн Північної Америки, а саме Канади та США. Так Канада однією з перших країн ратифікувала Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, та її діяльність у цій сфері з того часу ґрунтується на чотирьох «стовпах»: 1) запобігти торгівлі людьми;

2) захищати жертв торгівлі людьми; 3) притягнути винних до відповідальності; 4) будувати партнерські відносини всередині країни і на міжнародному рівні. З метою протидії глобальній проблемі торгівлі людьми дана країна виділяє значні обсяги бюджетних коштів, так 04 вересня 2019 р. уряд Канади оголосив про початок інвестування 57,22 млн. $ протягом п'яти років, починаючи з 2019–2020 років і 10,28 млн. $ щорічно, в нове федеральне фінансування протидії торгівлі людьми в рамках Національної стратегії по боротьбі з торгівлею людьми (Стратегія). Зазначена Стратегія створює всеосяжну і скоординовану структуру для керівництва зусиль уряду Канади, які будуть спрямовані на: розширення прав і можливостей постраждалих; недопущення подальшого скоєння цих злочинів; кращий захист тих, хто в зоні ризику торгівлі людьми; судове переслідування торговців людьми за їх злочини; і побудову партнерських відносин між провінціями і територіями та іншими організаціями на території країни, щоб максимізувати ефективність Стратегії [95]. Положеннями стратегії та інших нормативно-правових актів Канади передбачено ряд заходів, спрямованих на протидію торгівлі людьми в цілому та жінками зокрема, серед яких слід відзначити наступні: посилену підтримку постраждалим внаслідок торгівлі людьми для відновлення контролю на своїм життям і незалежності; підвищення обізнаності та підвищення потенціалу запобігання віктимізації вразливих і маргіналізованих груп населення; і покращений досвід системи кримінального правосуддя для жертв і залишилися в живих. Національна стратегія являє собою гнучку структуру, яка буде направляти федеральні зусилля по боротьбі з торгівлею людьми та дозволить уряду Канади реагувати на нові тенденції, що в комплексі допоможе забезпечити захист країни в цілому й окремих осіб від усіх форм торгівлі людьми та шкоди, пов'язаної з цим злочином [95]. В.С. Макаренко також звертає увагу на те, що крім Стратегії, 29 травня 2019 р. на базі неурядової організації «Канадський центр з боротьби з торгівлею людьми» було створено Канадську гарячу лінію по боротьбі з торгівлею людьми. Перша у своєму

роді в Канаді гаряча лінія – це багатомовна і конфіденційна служба, яка працює цілодобово і без вихідних 365 днів на рік. Вона допомагає жертвам торгівлі людьми зв'язатися з правоохоронними органами, притулками, тимчасовим житлом, довгостроковою підтримкою, консультантами та рядом інших служб, що надають інформацію про травми. Послуги пропонуються на більш ніж 200 мовах і доступні навіть для глухих, слабочуючих та осіб, що не можуть спілкуватися голосом [95].

Особливість досвіду США обумовлена тим, що хоча сьогодні це найбільш розвинена в економічному сенсі держава, а також визнаний форпост світової демократії, у них проблема рабства була вирішена значно пізніше, аніж в багатьох інших країнах цивілізованого світу. В. Любчик у своїх працях підкреслює, що лише в 1910 р. у США був прийнятий закон, який і донині застосовується для кримінального переслідування осіб, обвинувачуваних у торгівлі людьми. Цей нормативний акт відомий як Mann Act (White Slave Act) «Закон про біле рабство». Вказаний закон входить у Звід Законів США і включений у главу 117 розділу 18. Із моменту прийняття положення Акту про біле рабство зазнали значних змін у зв'язку з результатами його застосування. Виклад змісту статей став більш узагальненим, що дало змогу значно розширити сферу їх використання. 11 вересня 2000 р. сенат США одностайно ухвалив новий закон, спрямований на захист жертв домашнього насильства і торгівлі людьми. Частина зазначеного нормативного акту присвячена боротьбі з нелегальним ввезенням жінок у країну з метою сексуальної й іншої експлуатації, а також захисту жертв і притягнення осіб, винних у зазначених злочинах, до кримінальної відповідальності (Trafficking Victims Protection Act of 2000) [47, с. 60; 95, с. 57]. Крім того, наголошують правознавці, які аналізують досвід США, законодавство цієї країни: передбачає гарантії допомоги жертвам, які воліють подати позов проти торгівців людьми; надає захист і притулок, а також санкціонує внесення змін в імміграційне законодавство, що припускає звільнення від негайної депортації і присвоєння статусу біженців з

наступним наданням постійного дозволу на проживання після трьох років перебування на території країни [47, с. 60; 91; 93, с. 58]. Експерти наголошують, що незважаючи на вищезгадане запізнення, американське законодавство, яке криміналізує торгівлю людьми і пов'язані з нею діяння, все ж таки є одним із найпрогресивніших у світі. Воно найбільше відповідає міжнародному праву, зокрема Протоколу ООН проти торгівлі людьми 2000 р., на відміну від національних законодавств інших країн, що, безсумнівно, свідчить про сучасність використовуваних юридичних конструкцій та відповідність їх реальності» [47, с. 60; 91; 93, с. 58].

Отже, підсумовуючи вище викладене, можемо з упевненістю говорити про те, що проблематика протидії торгівлі жінками була та є актуальною для всіх країн, навіть найбільш розвинених, як у економічному, так і політико-правовому, соціальному та культурному сеансах. Механізми протидії даному небезпечному, антисоціальному явищу у різних зарубіжних країнах мають як специфічні, так і спільні властивості. В цілому кожна сучасна демократична, правова держава прагне до забезпечення максимальної відповідності національних механізмів і засобів протидії вимогам і стандартам ООН, встановленим проти торгівлі людьми. До найбільш корисних аспектів зарубіжного досвіду, які доцільно врахувати під час вдосконалення вітчизняної державної політики з протидії торгівлі жінками та організаційно-правового механізму реалізації цієї політики, слід віднести наступне [181]:

– створення міжвідомчої робочої групи, яка опікуватиметься питаннями: аналізу ефективності та перспектив протидії торгівлі жінками в Україні; спрямування діяльності державних правоохоронних органів і певних соціальних служб щодо протидії правопорушенням, пов'язаним із торгівлею жінками, а також надання відповідної допомоги особам, які постраждали від такого роду правопорушень. Означена робоча група може бути сформована як при одному із правоохоронних органів (наприклад, поліція чи прокуратура), так у складі Міністерства МВС чи Соціальної політики. Важливо, щоб до складу цієї робочої групи входили представники не лише

центральної, але й регіональної влади;

– активне залучення неурядових організацій до проведення виховної та просвітницької роботи із населенням з метою наданням жінкам необхідних знань і патерів поведінки, необхідних для того, щоб: по-перше, мінімізувати ризики потрапляння у ситуацію жертви торгівлі людьми; по-друге, зберегти собі життя та здоров'я і мінімізувати небезпечність наслідків від потрапляння у зазначену ситуацію [181];

– посилена відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних із торгівлею жінками, якщо жертвами є неповнолітні особи;

– зміщення акцентів у державній правовій та виховній політиці з неприпустимості й аморальності торгівлі жінками своїм тілом (тобто зайняття проституцією) на протиправність та аморальність користування сексуальними послугами;

– приділення особливої уваги роботі із жінками, особливо неповнолітніми, які належать до маргіналізованих груп населення;

– гарантування захисту і підтримки (правової, психологічної, соціально-побутової) іноземців і осіб без громадянства на рівні із громадянами України. Тобто, навіть якщо жінка незаконно потрапила на територію України та (або) порушує порядок перебування в нашій державі, і при цьому стала жертвою торгівлі людьми, пріоритетним для правоохоронних та інших державних органів має бути саме захист і надання допомоги такій особі, а не забезпечення притягнення її до відповідальності за порушення правил перетину державного кордону чи перебування на території України [181];

– забезпечення функціонування в державі інформаційно-консультативних центрів для осіб, що стали жертвами торгівлі людьми, та які повинні надавати інформацію декількома мовами.

Зважене впровадження зазначених аспектів зарубіжного досвіду протидії торгівлі жінками має позитивно позначитися на ефективності цієї протидії в Україні та сприяти наближенню тих підходів і засобів, що

застосовуються в межах протидії на національному рівні, до визнаних міжнародних вимог і стандартів у цій сфері [181].

3.2. Шляхи удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами протидії торгівлі жінками

Адміністративно-правова протидія торгівлі жінками, як ми неодноразово відмічали, являє собою складну систему або механізм, сформований цілою низкою елементів, особливе місце серед яких займають суб'єкти цієї протидії, оскільки саме вони забезпечують реальне функціонування цієї системи, здійснення її завдань та функцій. Цих суб'єктів є чимала кількість, при цьому їх правовий статус, і обумовлені ними суспільна місія та повноваження, можуть суттєво різнитися. Тож дуже важливо, що у межах досліджуваної протидії вони діяли узгоджено, гармонійно, без чого неможливо забезпечити цілісність та єдність вказаної протидії як системи (чи механізму). Саме тому у даному підрозділі ми маємо на меті звернути увагу на проблематику взаємодії та координації між суб'єктами протидії торгівлі жінками, зокрема з'ясувати можливі шляхи їх удосконалення.

Перш за все слід декілька слів сказати про те, що власне являє собою ця взаємодія та координація, в чому полягає їх сутнісний зміст і як між собою пов'язані ці два явища. Термін «взаємодія» має дуже широку сферу застосування, що обумовлює велику кількість його тлумачень, втім, всі вони так чи інакше зводяться до наявності між взаємодіючими елементами (сторонами) певних зв'язків, відносин, що дозволяють сторонами взаємодії деяким чином і мірою впливати один на одного. Так, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови до слова «взаємодія» наводяться такі визначення: взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь; взаємний вплив тіл чи частинок, який зумовлює зміну

стану їхнього руху [24, с. 125].

А. Шинкарук та В. Свириденко відмічають, що взаємодія – це одна і основних філософських категорій, яка відображає особливий тип відношення між об'єктами, при якому кожний з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи до їх зміни, і водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що, в свою чергу, зумовлює зміну його стану. Дія кожного об'єкта на інший об'єкт зумовлена як власною активністю об'єкта, виявом його динаміки, так і реакцією об'єкта на дію інших об'єктів («відгук» або «обернена дія»).

Фундаментальне значення категорії «взаємодія» для філософії і наукового пізнання зумовлене тим, що вся людська діяльність у реальному світі, практика, саме наше існування і відчуття його реальності (неілюзорності) ґрунтуються на різноманітних, передусім предметних взаємодій, які людина здійснює і використовує як засіб пізнання, знаряддя дії, спосіб організації буття. Спілкування, праця, володарювання, любов, гра є різними способами взаємодії людини із світом та з іншими людьми [176, с. 77–78]. Поряд із цим філософи виокремлюють і таку категорію як «взаємозв'язок». Вона (ця категорія) виражає спосіб існування сукупності об'єктів (явищ, предметів, процесів, подій тощо), коли стан (властивості, зміна) кожного з об'єктів зумовлює (чи здатен зумовлювати) стан (властивості, зміну) інших об'єктів і, в свою чергу, зумовлений (чи може бути зумовленим) ними, залежить від них [176, с. 78]. Науковці наголошують, що взаємозв'язок слід відрізняти від взаємодії, яка властива стану динамічних змін, взаємної активності об'єктів. Тоді як взаємозв'язок може мати місце між об'єктами, що знаходяться в стані спокою, рівноваги, стабільності. Категорія взаємозв'язок охоплює значно ширший клас взаємозалежностей, ніж категорія взаємодії. Остання позначає одну з важливих форм актуалізації (реалізації) взаємозв'язку, проте, існує багато об'єктів, для яких суттєва категорія взаємозв'язку, але неможливо визначити поняття взаємодії [176, с. 78].

Отже, взаємодія має багато сфер застосування і форм прояву, проте, для нас цікавою є той її різновид, що стосується сфери соціальних відносин і процесів. Соціальна взаємодія являє собою процес взаємного впливу індивідів, соціальних груп та спільнот одних на інших. Механізм соціальної взаємодії, зазначають дослідники, включає індивідів, що здійснюють ті чи інші дії, зміни в соціальній спільності чи суспільстві в цілому, викликані цими діями, вплив цих змін на інших індивідів, які складають соціальну спільність, і зворотну реакцію індивідів [124, с. 22]. На думку Г.В. Дворецької, соціальні взаємодії – це форма соціальних зв'язків, що реалізуються в обміні діяльністю, інформацією, досвідом, здібностями, уміннями, навичками та у взаємному впливі людей, соціальних спільнот. Об'єктивною основою соціальної взаємодії є спільність чи розбіжність інтересів, близьких чи віддалених цілей, поглядів. Її посередниками, проміжними її ланками, наприклад, у сфері праці, є знаряддя і предмети праці, матеріальні й духовні блага та досвід. Інтеракція (тобто соціальна взаємодія) – динамічна взаємодія і співвідношення між двома чи більше перемінними, коли величина одної перемінної впливає на величину інших перемінних [35]. Головна особливість соціальної взаємодії, наголошує дослідниця, полягає в тому, що вона є процесом впливу індивідів один на одного. Інакше кажучи, у процесі взаємодії має місце вплив свідомості, інтересів, потреб, поведінських установок однієї людини на іншу та навпаки. Соціальні взаємодії за формами прояву є більш складними, ніж соціальні дії. До складу соціальних взаємодій входять окремі соціальні дії, статуси, ролі, відносини, символи тощо. Соціальна взаємодія відрізняється від дії зворотним зв'язком. Дія індивіда може бути спрямованою і не спрямованою на іншого індивіда. Отже, взаємодія – двосторонній процес обміну діями між людьми [35]. С.П. Черних у своїх працях наголошує, що взаємодія являє собою найважливішу та найбільш розвинену форму відносин між суб'єктами соціального середовища (соціальної системи), основними ознаками якої є демократичний характер взаємозв'язків, наявність певної вигоди для усіх

суб'єктів взаємодії, взаємна узгодженість у діях суб'єктів соціальної системи для досягнення наміченої цілі [189, с. 119].

Існують різні форми та різновиди соціальної взаємодії, залежно від того, в якій сфері суспільного життя вона складається та відбувається, зокрема, взаємодія є необхідним аспектом сфери управління та права. Управлінська взаємодія, зазначає І.В. Письменний, полягає в участі у спільній діяльності суб'єктів управління в процесі досягнення суспільно необхідних цілей. Дослідник зауважує, що оскільки управління є соціальним явищем, управлінська взаємодія тісно пов'язана із соціальною взаємодією, яка є більш широким видом соціальних зв'язків. У процесі соціальної взаємодії відбувається взаємовплив та взаємообумовленість окремих соціальних явищ, унаслідок чого вони змінюються, доповнюють один одного і формують єдину цілісну соціальну систему. Головним призначенням взаємодії управлінської є об'єднання зусиль суб'єктів управління в напрямі задоволення соціальних потреб, зумовлених суспільно необхідними цілями [46, с. 82]. В.Р. Остропілець у своїх дослідженнях відмічає, що є широковживаним і багатогранним. Така ситуація пояснюється тим, що взаємодія є спільним поняттям одночасно для багатьох галузей права та юридичних наук. Зокрема, поняття «взаємодія» досліджується вченими в царині теорії управління, кримінології, кримінального процесу, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності. В.Р. Остропілець підкреслює, що взаємодія будь-яких державних органів, у тому числі й правоохоронних, є різновидом соціальної взаємодії [122, с. 168].

Отже, взаємодія у контексті адміністративно-правової протидії торгівлі жінками являє собою спільну, погоджену за певними критеріями діяльність суб'єктів протидії, спрямовану на досягнення спільної мети (цілей) та (або) надання один одному допомоги у реалізації відповідних завдань і функцій. Критеріями, за якими погоджується зазначена спільна діяльність є час, місце, напрямки, форми та способи тощо. У цьому контексті слід відзначити точку зору І.М. Коропатніка, який з приводу взаємодії зазначає, що вона завжди

передбачає активні дії двох або більше суб'єктів, хоча, підкреслює правник, в цілому може мати місце взаємодія двох суб'єктів, за якої один з них не буде діяти, а лише пасивно спостерігати або не перешкоджати. Крім того, вказує дослідник, взаємодія суб'єктів може як передбачати спільну мету, так і не передбачати її, але обов'язково внаслідок взаємодії виникає її результат, якій може різнитися залежно від мети кожного з суб'єктів чи загальної мети [79, с. 192].

Поряд із взаємодією дослідники досить часто ведуть мову про координацію, яка при поверхневому розгляді дуже схожа на взаємодію, однак, все ж таки є самостійним явищем і не може зводитися до останньої чи ототожнюватися із нею. Координація, стверджує Ю.П. Сурмін, – це метод управління, суттю якого є встановлення між суб'єктами та об'єктами державного управління горизонтальних зв'язків, тобто поєднання двох і більше однорівневих з точки зору визначеного критерію дій, що забезпечують досягнення запланованого результату [46, с. 346]. В.Т. Маляренко, висвітлюючи координацію правоохоронної діяльності, тлумачить її як одну з управлінських функцій, що об'єднує й систематизує зусилля правоохоронних органів для досягнення загальної соціальне бажаної мети [99]. Зазначену координацію, стверджує В.Т. Маляренко, можна визначити як спеціальну систему теоретико-методологічних і праксеологічних засад інтерпретації методів і методик упорядкування та взаємоузгодження організаційно-управлінської діяльності правоохоронних та інших державних і недержавних органів і організацій з метою створення ефективної організаційно-управлінської та правової системи перманентного контролю за криміногенними процесами в суспільстві та превентивної протидії злочинності [99].

А.В. Шегда зазначає, що для забезпечення ефективної роботи будь-якої соціальної системи недостатньо лише спланувати та організувати її функціонування. Досить часто, наголошує автор, для досягнення мети необхідним є уточнення характеру дій виконавців, узгодження їх для

оптимальної гармонійності й ефективності. Таке настроювання системи дістало назву функції координації спільної діяльності. Узгодженість дій суб'єктів через встановлення між ними гармонійних зв'язків досягається на основі раціональності, чіткої взаємодії виконавців, оперативності й надійності. Координація забезпечує узгодженість у часі й просторі дій органів управління та посадових осіб, а також між системою в цілому і зовнішнім середовищем [193]. Функція координації, слушно відмічає А.В. Шегда, відіграє в управлінні роль, яку образно можна порівняти з роллю диригента в оркестрі. Саме завдяки їй забезпечується динамізм системи, створюється гармонія взаємозв'язків підрозділів, здійснюється маневр матеріальними та трудовими ресурсами всередині системи залежно від специфіки завдань. Об'єктом функції координації є як управляюча система, так і система якою управляють. Призначення діяльності органів управління – забезпечити єдність дій усіх управлінських підрозділів, працівників управління та спеціалістів для найбільш ефективного впливу на відповідний робочий процес. Координація означає синхронізацію зусиль усього колективу, інтеграцію їх у єдине ціле, тобто це процес розподілу діяльності в часі, приведення окремих елементів у таке поєднання, яке дало б змогу найбільш ефективно та оперативно досягати поставленої мети. Координація – це головна функція процесу управління, яка забезпечує, по-перше, його єдність та безперервність і, по-друге, взаємозв'язок усіх функцій [193].

З позиції В.Я. Малиновського координація забезпечує необхідну узгодженість усіх дій підрозділів органів управління і посадових осіб, а також між системою в цілому та зовнішнім середовищем [96, с. 248]. Координаційна функція, пише науковець, встановлює порядок узгодження діяльності системоутворюваних структурних елементів (службовці, підрозділи, організації тощо) при виконанні рішення і визначають нормативно-правовий режим цієї діяльності. Завданням управлінської діяльності є координація індивідуальних і колективних цілей, підпорядкування індивідуальної праці інтересам спільної діяльності,

спрямування зусиль усіх членів тієї чи іншої соціальної спільноти на досягнення загальних цілей і завдань [96, с. 286–287]. Д.К. Єфименко, аналізуючи поняття координації у контексті управління правоохоронною діяльністю, зазначає, що вона (координація) є об'єктивною необхідністю в системі суспільних, державних і господарських відносин. За будь-якого державного та суспільного устрою, будь-якої організації управління державним або громадським життям суспільства необхідним елементом забезпечення життєдіяльності цього суспільства була і залишається взаємоузгоджена діяльність. Відтак, у найбільш широкому, загальному розумінні координація відображає собою об'єктивну потребу в узгодженості й взаємозалежності, яка є неодмінною умовою успішної життєдіяльності будь-якого суспільства й діяльності його владних і управлінських структур [49, с. 127–128]. Координація, зауважують адміністративісти, означає як погодженість дій у досягненні певної спільної мети, так і дотримання певних процедурних правил поведінки в загальній сфері діяльності, чітке і послідовне виконання своїх функцій кожним з учасників відносин у цій сфері, де одна структура доповнює або підкріплює іншу [49, с. 128]. З огляду на вище викладене, Д.К. Єфименко визначив координацію правоохоронної діяльності як передбачене законом, об'єктивно обумовлене, постійне узгодження дій правоохоронних органів з метою реалізації спільних заходів у найактуальніших напрямах протидії злочинності та інших видах правопорушень, яке здійснюється на підставі відповідних нормативно-правових актів під організаційним керівництвом відповідного суб'єкта (як правило, прокурора), внаслідок чого реалізується державна політика щодо протидії злочинності, забезпечення режиму законності та правопорядку, гарантування безпеки особи, суспільства і держави [49, с. 128]. Координація, наголошує науковець, є необхідним елементом забезпечення належної якості та ефективності останньої. За допомогою неї правоохоронна діяльність стає більш продуктивною і набуває більшої впливовості на суспільні відносини, підвищує правосвідомість як кадрів правоохоронних органів, так і кожного

члена суспільства [49, с. 129]. О.І. Безпалова вважає, що координація є однією із функцій управління, зміст якої полягає в забезпеченні впорядкування взаємозв'язків між учасниками процесу управління з метою узгодження дій та об'єднання зусиль для вирішення спільних завдань [13, с. 106]. Дослідниця цілком справедливо стверджує, основна відмінність взаємодії від координації полягає у тому, що остання передбачає наявність керуючого (владного) цілеспрямованого впливу координуючого органу системи, що спрямовує діяльність окремих суб'єктів на виконання загальних завдань, поставлених перед ними. У разі ж взаємодії не спостерігається наявність владних та підпорядкованих повноважень, усі суб'єкти спільної діяльності рівні між собою [13, с. 106]. О.І. Безпалова підтримує позицію М.П. Бублія, який зазначає, що наслідком координації є взаємодія тих чи інших складових системи, тобто взаємодія виступає наслідком такої управлінської діяльності, як координація. Проте в деяких випадках вони можуть досить глибоко переплітатись і слугувати разом як один управлінський елемент [13, с. 106; 17]. На наше переконання, така позиція є досить спірною, адже із нею слідує що координація має первинне значення по відношенню до взаємодії. Втім, взаємодія – це необхідна умова існування будь-якої динамічної системи (чи механізму), у той час як координація являє собою швидше інструмент або засіб управління цією взаємодією, аніж є її безпосередньою причиною. Тим більше, що взаємодія є цілком можливою і без якоїсь яскраво вираженої координації, натомість будь-яка координація – це завжди у тій чи іншій мірі взаємодія. Тож координація може посилювати інтенсивність взаємодії, поширювати сферу її застосування та поглиблювати зміст взаємодії, орієнтувати її та спрямовувати, однак, координація не є тим фактором, що породжує взаємодію.

Отже, координація – це обов'язкова функція управління адміністративно-правовим механізмом протидії торгівлі жінками, зміст якої полягає в узгодженні та спрямуванні діяльності суб'єктів цієї протидії, у забезпеченні високої якості та ефективності взаємодії, що відбувається між

суб'єктами протидії торгівлі жінками. Тобто, якщо взаємодія – це необхідна умова цілісності та єдності адміністративно-правового механізму протидії, його належного функціонування та розвитку, то координація це функція управління, зазначеною взаємодією. Взаємодія дозволяє досягати більш значних результатів за меншого використання ресурсів. У свою чергу координація орієнтована на: відстежування ефективності та дієвості взаємодії; визнання найбільш доцільних напрямків і форм застосування сторонами взаємодії їх спільних зусиль; вплив на інтенсивність, масштаби та глибину взаємодії; визначення пріоритетів подальшого розвитку взаємодії тощо.

На сьогодні стан адміністративно-правового забезпечення взаємодії та координації між суб'єктами протидії торгівлі жінками в Україні можемо охарактеризувати як такий, що потребує суттєвого доопрацювання. Перш за все слід відмітити, що в нашій державі немає окремих нормативно-правових актів, які б визначали матеріально-правові та процедурні аспекти безпосередньо організації та здійснення взаємодії та координації суб'єктів протидії торгівлі жінками. У цьому контексті можемо відмітити хіба що Постанови КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» від 22 серпня 2012 р. № 783, «Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми» від 05 вересня 2007 р. № 1087, спільний наказ правоохоронних органів України «Про затвердження Положення «Про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю та корупцією»» від 26 квітня 2012 р. № 43/375/166/353/284/241/290/236. Крім того деякі аспекти координації та взаємодії закріплені у окремих законах і підзаконних нормативно-правових актах, що регламентують правовий статус суб'єктів, які здійснюють протидію торгівлі жінками. Втім, положення цих нормативно-правових актів не забезпечують врегулювання усіх важливих питань та аспектів взаємодії й

координації суб’єктів протидії торгівлі жінками.

На нашу думку, з метою покращення досліджуваної взаємодії та координації необхідно:

1) на нормативно-правовому рівні [185]:

– розробити інструкцію з питань взаємодії та координації діяльності суб’єктів протидії торгівлі жінками, в якій чітко визначити основні засади здійснення зазначеної взаємодії та координації, зокрема: цілі, завдання та принципи взаємодії і координації; основні напрямки та форми реалізації взаємодії та координації у межах зазначеної протидії;

– закріпити особливості взаємодії та координації діяльності суб’єктів із протидії торгівлі жінками в умовах воєнного часу;

– закріпити критерії та інструменти оцінювання ефективності взаємодії та координації суб’єктів протидії торгівлі жінками;

2) на організаційно-інституційному рівні [185]:

– сформувати постійно діючу міжвідомчу робочу групу з питань протидії торгівлі жінками. Цей орган має стати спеціальним координаційним центром з питань протидії торгівлі жінками, до завдань якого необхідно віднести: аналіз стану взаємодії суб’єктів з питань протидії торгівлі жінками; визначення і вивчення ключових проблем та ускладнень, що виникають в ході зазначеної протидії та взаємодії; участь у розробці планів заходів щодо протидії торгівлі жінками, аналіз перспектив та ризиків їх реалізації; участь у розробці та аналізі пропозиції до національного законодавства з питань протидії торгівлі жінками, а також пропозицій і звернень до відповідних міжнародних інституцій; сприяння розвитку та ефективному функціонуванню відповідної інформаційної та просвітницької мережі; сприяння активному залученню до співпраці із органами публічної влади інститутів громадянського суспільства та ін.;

– забезпечити належне функціонування по всій державі мережі інформаційно-консультаційних центрів для осіб, постраждалих від різних проявів торгівлі людьми, де послуги надаватимуться окрім української, ще

декілька мовами. Для прикладу, у Канаді послуги жертвам правопорушень, пов’язаним із торгівлею людьми, надаються на більше ніж півсотні мовах;

3) на інструментально-функціональному рівні:

– розширення та поглиблення цифрових засобів і форм взаємодії суб’єктів протидії торгівлі жінками. Активне впровадження цифрових технологій у механізм протидії торгівлі жінками має спростити взаємодію між суб’єктами протидії, підвищити інтенсивність цієї взаємодії та оперативність реагування зазначених суб’єктів на відповідні ситуації та проблемні питання, пов’язані із торгівлею жінками. Слід відмітити, що у Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року зазначається, що програма має враховувати тенденції посилення цифровізації всіх сфер державної політики, зокрема, передбачатиме: використання сучасних каналів комунікації для інформування населення щодо правил безпечної поведінки та ризиків потрапляння у ситуації торгівлі людьми; запровадження електронної інформаційної взаємодії з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами або організаціями для спрощення процесу надання необхідних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми; використання ресурсів електронного урядування для інтеграції зусиль центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, міжнародних об’єднань, громадянського суспільства, онлайн-платформ, цифрових інструментів для недопущення зростання кількості кримінальних правопорушень (торгівля людьми) тощо [146];

– посилення ролі органів муніципальної влади у здійсненні протидії торгівлі жінками. У чинному законодавстві в якості суб’єктів досліджуваної протидії основна увага приділяється органам виконавчої влади, зокрема місцевим державним адміністраціям, натомість питання участі органів місцевого самоврядування у системі суб’єктів протидії майже не визначається на законодавчому рівні. На нашу думку, органи

муніципальної влади мають більш активно залучатися до розробки місцевих програм і планів заходів щодо протидії торгівлі жінками. Крім того, саме органи місцевого самоврядуванням, на нашу думку, мають найбільше опікуватися налагодженням співпраці на локальному (місцевому) та регіональному рівнях із відповідними громадськими організаціями чи спілками [185];

– інтенсифікація залучення інститутів громадянського суспільства до тривалої співпраці з органами публічної влади. У світлі цієї та попередньої пропозиції щодо поліпшення взаємодії суб'єктів протидії торгівлі жінками, слід відзначити позицію офіційної влади, яка у вище згаданій Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року зазначає, що ефективне вирішення проблеми торгівлі людьми неможливе засобами і ресурсами лише органів центральної влади, тобто без залучення місцевого самоврядування та громадськості. Лише застосування комплексного підходу до розв'язання проблеми торгівлі людьми може призвести до позитивних і відносно швидких зрушень на цьому шляху. Такий підхід полягає у впровадженні єдиної політики з протидії торгівлі людьми на центральному та місцевому рівні у співпраці органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських і міжнародних об'єднань тощо, а також у поєднанні таких довгострокових та поточних завдань, як запобігання торгівлі людьми; переслідування осіб, які вчиняють злочини торгівлі людьми; захист та допомогу особам, які постраждали від торгівлі людьми; зміцнення партнерства між відповідними урядовими інституціями, громадським суспільством і бізнесом; підвищення рівня поінформованості населення у сфері протидії торгівлі людьми [146];

– посилення акценту взаємодіючих сторін на превентивній та інформаційно-просвітницькій роботі, адже сьогодні співпраця суб'єктів протидії торгівлі жінками орієнтована переважно на виявлення і розкриття правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, притягненням винних осіб до відповідальності та надання відповідної допомоги постраждалим жінкам.

Натомість роботу профілактичного, освітньо-виховного та іншого характеру, спрямовану не стільки на боротьбу з вже існуючими фактами вчинення зазначених правопорушень та їх наслідками, скільки на формування умов, які мінімізуватимуть вірогідність такого роду протиправної поведінки та її небезпечні наслідки, більшість суб'єктів досліджуваної протидії здійснюють або самостійно, або у межах досить вузької взаємодії [185];

– розробка механізму оцінювання якості та ефективності взаємодії та координації суб'єктів протидії торгівлі жінками. Ключовим тут є питання обрання критеріїв отінювання, які забезпечуватимуть отримання об'єктивної інформації про стан взаємодії та координації. А тому зазначена оцінка має відбуватися не лише на підставі звітності суб'єктів публічної влади, але й виходячи із громадської та незалежної експертної думки [185].

Підсумовуючи вище викладене, зауважимо, що реалізація зазначених кроків щодо покращення взаємодії та координації суб'єктів протидії жінками не вирішить усі проблемних аспектів цієї взаємодії та координації, втім, має зорієнтувати суб'єктів публічної влади щодо перспективних і доцільних напрямків удосконалення взаємодії та координації і, як результат, підвищення ефективності протидії в цілому [185].

3.3. Перспективні напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує протидію торгівлі жінками

Одним із основних елементів адміністративно-правової протидії торгівлі жінками є її законодавчий базис. Зауважимо, що термін «законодавство» може виживатися як у вузькому, так і широкому значенні. Ю.С. Шемшученко з цього приводу пише, що законодавство – це система нормативних актів, якими регулюються суспільні відносини. Законодавство є головним засобом реалізації функцій законодавчої влади. Однак, підкреслює науковець, не варто ототожнювати законодавство виключно із законодавчою

владою, адже воно (тобто законодавство) може розумітися і як система виключно законів України, які приймаються виключно Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади; і як система законів та інших нормативних актів, що приймаються ВР України та вищими органами виконавчої влади, – постанови ВР, укази Президента України, постанови і декрети Кабінету Міністрів України. Ці акти розвивають, конкретизують відповідні закони і за діючою в Україні доктриною не повинні їм суперечити. Тобто у останньому випадку поняття законодавства є більш просторим [196]. Цікаво, що на офіційному рівні уніфікованого визначення терміну «законодавства» наразі немає, втім, існує Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство») від 09 липня 1998 р. № 12-рп/98, у якому зазначається, що зазначений термін (тобто «законодавство») досить широко використовується у правовій системі в основному у значенні як сукупності законів та інших нормативно-правових актів, які регламентують ту чи іншу сферу суспільних відносин і є джерелами певної галузі права. Цей термін без визначення його змісту використовує і Конституція України (статті 9, 19, 118, пункт 12 Перехідних положень). У законах залежно від важливості і специфіки суспільних відносин, що регулюються, цей термін вживається в різних значеннях: в одних маються на увазі лише закони; в інших, передусім кодифікованих, в поняття «законодавство» включаються як закони та інші акти Верховної Ради України, так і акти Президента України, Кабінету Міністрів України, а в деяких випадках – також і нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади [154]. Як видно із наведеного, КАСУ у своїх міркуваннях з приводу змісту поняття «законодавства» також виходить із його більш просторого тлумачення. Окрім цього можна відмітити розроблений ще у далекому 2010 році, але так і не прийнятий, законопроект про нормативно-правові акти, в якому пропонувалося розуміти під

законодавством України – утворену на ієрархічній основі систему нормативно-правових актів та міжнародних договорів України [148]. Очевидно, що тут також йшлося про широке тлумачення законодавства. У межах представленого дослідження ми також ведемо мову про законодавство у широкому сенсі, тобто маємо на увазі як безпосередньо Закони України, так і цілий спектр підзаконних нормативно-правових актів різної юридичної сили.

Важливість якісного законодавчого забезпечення протидії торгівлі жінками важко переоцінити, втім, на сьогодні у цій сфері у нашій державі існують певні проблеми. Слід відмітити, що на недоліках законодавчого забезпечення протидії торгівлі людьми акцентовано увагу і в чинній Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року, в якій зазначається, що в Україні гострою проблемою залишається торгівля людьми. Складна економічна ситуація, бойові дії на Сході України, низький рівень життя, високий рівень безробіття, диспропорції розвитку ринку праці, поширення зовнішньої трудової міграції, активізація діяльності міжнародних злочинних угруповань, поширеність шахрайських схем вербування громадян, недосконаліть законодавства, правова необізнаність населення та інші фактори ризику призводять до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми [146]. У цій же Концепції зазначається, що проблему торгівлі людьми та захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми, передбачається розв’язати шляхом: удосконалення нормативно-правової бази у сфері протидії торгівлі людьми з метою підвищення якості надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; затвердження методичних рекомендацій для органів місцевого самоврядування щодо виявлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми, в тому числі дітей, осіб без громадянства та внутрішньо переміщених осіб; посилення співпраці соціальних служб і правоохоронних органів з питань протидії торгівлі людьми та надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, в тому числі посилення прикордонного контролю для

запобігання торгівлі людьми, зокрема контролю за перебуванням та поверненням з-за кордону дітей вразливої категорії; зміцнення/установлення співпраці суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, для забезпечення надійного і швидкого обміну інформацією з метою своєчасного виявлення або попередження злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, та проведення аналізу поточної ситуації (кількість виявлених, попереджених злочинів, притягнення осіб до відповідальності, кількість осіб, повідомлених про підозру у вчиненні злочину, тощо); удосконалення нормативів штатної чисельності (доукомплектація) підрозділів слідчих та підрозділів боротьби із злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, підвищення рівня їх оснащення спеціальними засобами та засобами комунікації та ін. [146]. З наведеного видно, що поряд із удосконаленням українського законодавства з питань протидії торгівлі людьми, у Концепції наводиться ціла низка інших шляхів покращення зазначеної взаємодії, однак, навіть у випадку цих шляхів в першу чергу має йтися про удосконалення нормативно-правового підґрунтя, адже і взаємодія, і інформаційно-просвітницька робота, і превенція, і розслідування злочинів здійснюються суб'єктами в межах їх компетенції та повноважень, що визначаються нормами чинного законодавства, тобто не можна сподіватися на якісне покращення тих чи інших організаційних та інструментально-функціональних аспектів досліджуваної протидії, на забезпечивши для цього належне нормативно-правове підґрунтя.

На наявності проблем, зокрема законодавчого характеру, у механізмі протидії торгівлі людьми в цілому наголошують і дослідники. Так, наприклад, О.М. Скрябін наголошує, що наразі проблемами, які сприяють появі та розвитку такого ганебного і небезпечного явища як торгівля, є: низький рівень управління, який сприяє виникненню ситуації у країні, коли торговці людьми можуть розгортати свою діяльність завдяки тому, що уряд не забезпечує порядок або робить це неефективно; неадекватність законодавства і судової системи; безробіття, неповна зайнятість і низький

рівень заробітної плати; ґендерна дискримінація у сфері зайнятості, отримання освіти і доступу до інформації; недосконалі або відсутні канали законної міграції і відсутність будь-якої інформації щодо можливості законного працевлаштування за кордоном; бідність і заборгованість; низький рівень освіти, безграмотність; відсутність інформації про ризики, які супроводжують процес трудової міграції; бізнес, пов'язаний із торгівлею людьми, є високоприбутковим і має низький ризик [161, с. 100]. Т.В. Маньгора також відмічає необхідність удосконалення механізму протидії торгівлі людьми, зокрема його нормативно-правової складової. Разом із тим науковець відмічає, що Україна на пострадянському просторі розгорнула широкомасштабну кампанію боротьби з торгівлею людьми. З часу проголошення незалежності з урахуванням передового міжнародного досвіду розроблено національне законодавство, спрямоване на ліквідацію торгівлі людьми, в рамках державних програм протидії торгівлі людьми та нелегальній міграції реалізовано комплекс заходів щодо підвищення ефективності протидії загрозі трафікінгу та забезпечення безпеки населення країни. З метою мінімізації явища торгівлі людьми здійснюється консолідація зусиль на регіональному та міжвідомчому рівнях шляхом посилення міжнародного співробітництва та впровадження кращих практик [100, с. 161]. А.С. Гордаш у своїх працях зазначає, що оскільки торгівля людьми посягає на основоположні права і свободи людини, такі як право на свободу та особисту недоторканність, свободу пересування, тому цю проблему слід розв'язувати системно у площині створення новітніх дієвих механізмів. Торгівля людьми є складною соціальною проблемою, яка потребує детального вивчення з метою повного розуміння можливих негативних наслідків та вибору комплексу заходів задля якісної протидії. Нормативне забезпечення діяльності по протидії торгівлі людьми має важливе значення для держави, так як закріплює основні напрями та форми такої протидії. А.С. Гордаш наголошує, що Україна вживала та вживає значних заходів задля законодавчого забезпечення протидії торгівлі людьми

шляхом ратифікації ряду міжнародних нормативно-правових актів та імплементації їх норм до національного законодавства. Особливу роль у сфері протидії торгівлі людьми відіграє політика держави, яка визначає основні напрями і способи діяльності державних органів та інших суб'єктів, які приймають участь в протидії злочинам даної категорії [34, с. 450]. В.С. Батиргараєва у своїх дослідженнях доводить, що боротьба з торгівлею людьми повинна базуватися на комплексній і багаторівневої стратегії, що складатиметься принаймні з трьох найважливіших елементів: а) запобігання цьому явищу; б) захист і надання допомоги жертвам торгівлі людьми; в) кримінальне переслідування винних. Запобігання має включати широкий спектр превентивних заходів, зокрема, створення гідного рівня життя потенційним жертвам та їх сім'ям на батьківщині, пропагандистську роботу серед них, повернення в країні візового режиму, перевірку діяльності всіх суб'єктів, що нібито надають послуги із працевлаштування за кордоном [9, с. 24–25]. Захист і допомога жертвам, наголошує дослідниця, повинна полягати у розробці та вдосконаленні відповідного законодавства, спрямованого на відновлення порушеного статусу особи потерпілого; у наданні права на тимчасове проживання для виявлених жертв торгівлі людьми (так звана гуманітарна категорія неімміграційної візи); у створенні як на батьківщині, так і за кордоном реабілітаційних і кризових центрів (притулків) для людей, які стали жертвами торгівлі; у включенні потерпілих від торгівлі в різні соціальні програми всілякої допомоги. Переслідування торговців людьми насамперед має передбачати введення до національних кримінальних кодексів країн, що визнали цю проблему, відповідальності за торгівлю людьми. На винних покладатиметься й обов'язок матеріальної компенсації жертвам цих злочинів [9, с. 25].

Отже, враховуючи вище викладене, вважаємо, що перспективними та доцільними напрямками вдосконалення українського адміністративного законодавства, що регламентує протидію торгівлі жінками, є наступні:

– сформулювати стратегію протидії торгівлі жінками в Україні, в якій слід: визначити основні проблеми та недоліки, що наразі існують у цій сфері; сформулювати загальну мету та основні завдання, ключові принципи та пріоритетні напрямки державної політики у цій сфері; визначити першочергові кроки щодо вирішення зазначених проблем, а також ключові інструменти управління ризиками, пов'язаними із торгівлею людьми;

– визначити особливості протидії торгівлі жінками в умовах воєнного часу, що є особливо актуальним в реаліях сьогодення, коли значна частина жіночого населення перебуває на окупованих територіях чи примусово вивезена до країни-агресора, а ще більша частина, рятуючись від жахів війни, була вимушена виїхати у західні країни. С.О. Павленко, аналізуючи проблематику торгівлі людьми в Україні, як раз звертає увагу на стан цієї проблеми на окупованих територіях України. Зокрема, зазначає С.О. Павленко, у щорічному звіті, оприлюдненому Державним департаментом США, йдеться про випадки викрадень жінок та дівчат із зони бойових дій з метою їх продажу в сексуальне чи трудове рабство. Опитування респондентів засвідчує, що така ситуація спричинена, передусім, низьким рівнем життя (76 %); неконтрольованістю окремих ділянок кордону на Сході України (74 %); політичною, економічною та соціальною нестабільністю в Україні (64,5 %); корумпованими зв'язками організованої злочинності з органами законодавчої, виконавчої та судової влади, що сприяє лобіюванню злочинних інтересів у злочинній діяльності та уникненню відповідальності за вчинення торгівлі людьми (69 %); іншими причинами (17,2 %). До того ж існують проблеми щодо своєчасного виявлення, розкриття й розслідування торгівлі людьми. Результати інтерв'ювання слідчих та оперативних працівників Національної поліції України, відмічає С.О. Павленко, дозволяють констатувати, що причин такої ситуації чимало, проте, серед ключових: активна протидія правоохоронним органам під час виявлення та розслідування торгівлі людьми з боку представників організованої злочинності (що зазначило 68 % респондентів); слабка

взаємодія правоохоронних органів зі спеціалізованими консультаційними агентствами із захисту та допомоги жертвам торгівлі людьми — міжнародними та неурядовими організаціями (63,2 %); неналежні взаємодія та обмін інформацією [123]. З огляду на зазначене, вкрай важливо на підзаконному рівні визначити основні засади взаємодії правоохоронних органів та відповідних соціальних служб, консультаційних агенцій, а також сил оборони з питань протидії торгівлі жінками на окупованих і деокупованих територіях;

– встановлення відповідальності за користування сексуальними послугами. Такий підхід в цілому відповідає практиці багатьох європейських держав, на чому ми акцентували увагу, досліджуючи зарубіжний досвід протидії торгівлі жінками. Наразі в українському законодавстві не передбачено відповідальності за користування послугами осіб, які займаються проституцією, що у поєднанні із досить незначним адміністративним стягненням за зайняття проституцією, аж ніяк не сприяє зменшенню даного виду діяльності. Натомість встановлення відповідальності за користування послугами осіб, які займаються проституцією, при цьому більш суворої, аніж за саму проституцію, підхід переводить акцент державного впливу і суспільного осуду з осіб, які займаються проституцією, на осіб, які звертаються до такого роду послуг. Європейський досвід досить переконливо свідчить, що такий підхід має доволі сильний виховний і, відповідно, превентивний ефект;

– скасування відповідальності за зайняття проституцією для осіб, які не досягли повноліття, тобто 18 років. Згідно чинного українського законодавства адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку. До осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються заходи впливу, передбачені статтею 24-1 цього Кодексу. У разі вчинення особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років адміністративних

правопорушень, передбачених статтями 44, 51, 89, 121–127, 130, статтею 139, частиною третьою статті 154, частиною другою статті 156, статтями 173, 173-4, 174, 183-1, 185, 190-195 цього Кодексу, вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах. З урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника до зазначених осіб (за винятком осіб, які вчинили правопорушення, передбачені статтею 185) можуть бути застосовані заходи впливу, передбачені статтею 24-1 цього Кодексу [64]. Отже, в цілому до осіб, які займаються проституцією і не досягли 18-річного віку застосовуються заходи впливу передбачені статтею 24-1 КУпАП. Згідно цього закону за вчинення адміністративних правопорушень до неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років можуть бути застосовані такі заходи впливу: 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; 2) попередження; 3) догана або сувора догана; 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання [64]. І хоча ці заходи впливу значно м'якіші за адміністративні стягнення, вони все одно є проявом відповідальності і зобов'язують особу до певної форми поведінки для спокутування своєї провини перед суспільством.

На нашу думку, такий підхід є невірним, і до відповідальності мають притягатися ті, хто користується такого роду послугами неповнолітніх, а також ті особи, внаслідок дій чи бездіяльності яких неповнолітні потрапили у сферу надання послуг сексуального характеру. Сама ж неповнолітня особа у цій ситуації є постраждалою, навіть якщо вона добровільно, без примусу чи іншого впливу з боку інших осіб потрапила до цієї сфери. Держава в особі компетентних органів і посадових осіб, батьки та особи, які їх замінюють, зобов'язані забезпечити особі, яка не досягла повноліття, належне дитинство. Забезпечення найкращих інтересів дитини – це одна із ключових засад державної політики з охорони дитинства. Забезпечення найкращих інтересів дитини – дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних

потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити [142]. Тож, навіть у випадку, якщо неповнолітня особа добровільно і без будь-якого стороннього впливу чи «допомоги» потрапила у сферу надання сексуальних послуг, – це є свідченням того, що суб'єкти, які мають забезпечувати дитинство та найкращі інтереси неповнолітньої особи, не виконують свої обов'язки належним чином. До таких дітей мають застосовуватися заходи не відповідальності, навіть найбільш лояльної, а допомоги та підтримки: психологічної, медичної, педагогічної, соціальної. Вони мають піддаватися не покаранню, а реабілітації і вихованню [188];

– чітке визначення на законодавчому рівні компетенції органів місцевого самоврядування у питанні протидії торгівлі людьми, адже сьогодні у чинному законодавстві не конкретизовано ані роль органів муніципальної влади у системі протидії торгівлі жінками, ані обсяг їх повноважень у цій сфері, ані алгоритм дій щодо реалізації зазначеної протидії;

– забезпечити жінкам, які постраждали від торгівлі людьми, право на безоплатну вторинну правову допомогу, незалежно від наявності українського громадянства у постраждалої та форми прояву торгівлі людьми (сексуальне рабство, трудове рабство тощо), жертвою якої стала жінка [188];

– зобов'язати органи влади окрему увагу приділяти роботі із малозабезпеченими верствами та маргіналізованими прошарками населення. Проблема полягає у тому, що наразі основна робота з превенції та профілактики правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, проводиться або у формі загального інформування і просвітництва, або у вигляді надання відповідної допомоги тим жінками, які вже постраждали від такого роду протиправних дій, з метою їх реабілітації та мінімізації ризиків повторного потрапляння цих жінок у аналогічні ситуації. На наше переконання, правоохоронні органи та інші суб'єкти публічної влади мають здійснювати посилену превентивну і профілактичну роботу у середовищі тих жінок, для

яких ризики стати жертвою торгівлі людьми, в силу специфіки умов та (або) образу їх життя, є суттєво вищі, порівняно з іншими категоріями жінок [188].

Отже, погоджуючись із вищезазначеними дослідниками (Т.В. Маньгора, О.М. Скрябін, А.С. Гордаш, Г.Г. Жуковська, І.В. Буреш та ін.), можемо констатувати, що в Україні сьогодні дійсно закладені важливі і такі необхідні політико-правові та організаційно-управлінські основи протидії торгівлі людьми. Однак, ці засади не позбавлені прогалин та інших недоліків, на усунення частини з яких й орієнтовані викладені нами у цьому підрозділі міркування та пропозиції. Звісно, це не вирішує усіх проблемних аспектів законодавчого підґрунтя адміністративно-правової протидії торгівлі жінками, проте, має, на нашу думку, суттєво підвищити його якість та дієвість [188].

Висновки до Розділу 3

Акцентовано увагу на тому, що дослідницькі позиції досить красномовно і переконливо свідчать про доцільність і необхідність вивчення зарубіжного досвіду протидії торгівлі як людьми в цілому, так і жінками зокрема. Це дозволить: по-перше, вчасно виявити проблеми, що можуть виникнути під час організації та здійснення зазначеної взаємодії, а також в процесі удосконалення та розвитку її організаційно-правового механізму вчасно їх попередити чи мінімізувати негативні наслідки, пов’язані з цими проблемами у випадку їх виникнення; а, по-друге, підвищити якість та ефективність національного механізму протидії торгівлі жінками за рахунок поміркованого і зваженого використання позитивних моментів організації і функціонування аналогічних механізмів у зарубіжних країнах. Актуальність вивчення зарубіжного досвіду протидії торгівлі жінками посилюється ще й тим, що наразі багато українських жінок стали вимушеними емігрантами

внаслідок повномасштабного військового вторгнення на територію нашої держави російської федерації.

Проблематика протидії торгівлі жінками була та є актуальною для всіх країн, навіть найбільш розвинених, як у економічному, так і політико-правовому, соціальному та культурному сеансах. Механізми протидії даному небезпечному, антисоціальному явищу у різних зарубіжних країнах мають як специфічні, так і спільні властивості. В цілому кожна сучасна демократична, правова держава прагне до забезпечення максимальної відповідності національних механізмів і засобів протидії вимогам і стандартам ООН, встановленим проти торгівлі людьми.

До найбільш корисних аспектів зарубіжного досвіду, які доцільно врахувати під час вдосконалення вітчизняної державної політики у сфері протидії торгівлі жінками та організаційно-правового механізму реалізації цієї політики, слід віднести наступне:

– створення міжвідомчої робочої групи, яка опікуватиметься питаннями: аналізу ефективності та перспектив протидії торгівлі жінками в Україні; спрямування діяльності державних правоохоронних органів і певних соціальних служб щодо протидії правопорушенням, пов’язаним із торгівлею жінками, а також надання відповідної допомоги особам, які постраждали від такого роду правопорушень. Означена робоча група може бути сформована як при одному із правоохоронних органів (наприклад, поліція чи прокуратура), так у складі Міністерства МВС чи Соціальної політики. Важливо, щоб до складу цієї робочої групи входили представники не лише центральної, але й регіональної влади;

– активне залучення неурядових організацій до проведення виховної та просвітницької роботи із населенням з метою наданням жінкам необхідних знань і патерів поведінки, необхідних для того, щоб: по-перше, мінімізувати ризики потрапляння у ситуацію жертви торгівлі людьми; по-друге, зберегти собі життя та здоров’я і мінімізувати небезпечність наслідків від потрапляння у зазначену ситуацію;

– посилена відповідальність за вчинення правопорушень, пов’язаних із торгівлею жінками, якщо жертвами є неповнолітні особи;

– зміщення акцентів у державній правовій та виховній політиці з неприпустимості й аморальності торгівлі жінками своїм тілом (тобто зайняття проституцією) на протиправність та аморальність користування сексуальними послугами;

– приділення особливої уваги роботі із жінками, особливо неповнолітніми, які належать до маргіналізованих груп населення;

– гарантування захисту і підтримки (правової, психологічної, соціально-побутової) іноземців і осіб без громадянства на рівні із громадянами України. Тобто навіть, якщо жінка незаконно потрапила на територію України та (або) порушує порядок перебування в нашій державі, і при цьому стала жертвою торгівлі людьми, пріоритетним для правоохоронних та інших державних органів має бути саме захист і надання допомоги такій особі, а не забезпечення притягнення її до відповідальності за порушення правил перетину державного кордону чи перебування на території України;

– забезпечення функціонування в державі інформаційно-консультативних центрів для осіб, що стали жертвами торгівлі людьми, та які повинні надавати інформацію декількома мовами.

Взаємодія у контексті адміністративно-правової протидії торгівлі жінками являє собою спільну, погоджену за певними критеріями, діяльність суб’єктів протидії, спрямовану на досягнення спільної мети (цілей) та (або) на надання один одному допомоги у реалізації відповідних завдань і функцій. Критеріями, за якими погоджується зазначена спільна діяльність є час, місце, напрямки, форми та способи тощо.

Координація – це обов’язкова функція управління адміністративно-правовим механізмом протидії торгівлі жінками, зміст якої полягає в узгодженні та спрямуванні діяльності суб’єктів цієї протидії, у забезпеченні високої якості та ефективності взаємодії, що відбувається між суб’єктами

протидії торгівлі жінками. Тобто, якщо взаємодія – це необхідна умова цілісності та єдності адміністративно-правового механізму протидії, його належного функціонування та розвитку, то координація – це функція управління зазначеною взаємодією. Взаємодія дозволяє досягати більш значних результатів за меншого використання ресурсів. У свою чергу координація орієнтована на: відстежування ефективності та дієвості взаємодії; визнання найбільш доцільних напрямків і форм застосування сторонами взаємодії їх спільних зусиль; вплив на інтенсивність, масштаби та глибину взаємодії; визначення пріоритетів подальшого розвитку взаємодії тощо.

З метою покращення взаємодії та координації у сфері протидії торгівлі жінками запропоновано:

1) на нормативно-правовому рівні: розробити інструкцію з питань взаємодії та координації діяльності суб'єктів протидії торгівлі жінками, в якій чітко визначити основні засади здійснення зазначеної взаємодії та координації, зокрема: цілі, завдання та принципи взаємодії і координації; основні напрямки та форми реалізації взаємодії та координації у межах зазначеної протидії; закріпити особливості взаємодії та координації діяльності суб'єктів із протидії торгівлі жінками в умовах воєнного часу; визначити критерії та інструменти оцінювання ефективності взаємодії та координації суб'єктів протидії торгівлі жінками;

2) на організаційно-інституційному рівні: сформувати постійно діючу міжвідомчу робочу групу з питань протидії торгівлі жінками; забезпечити належне функціонування по всій державі мережі інформаційно-консультаційних центрів для осіб, постраждалих від різних проявів торгівлі людьми, де послуги надаватимуться окрім української, ще декілька мовами. Для прикладу, у Канаді послуги жертвам правопорушень, пов'язаним із торгівлею людьми, надаються на більше ніж півсотні мовах;

3) на інструментально-функціональному рівні необхідним є:
а) розширення та поглиблення цифрових засобів і форм взаємодії суб'єктів

протидії торгівлі жінками. Активне впровадження цифрових технологій у механізм протидії торгівлі жінками має спростити взаємодію між суб'єктами протидії, підвищити інтенсивність цієї взаємодії та оперативність реагування зазначених суб'єктів на відповідні ситуації та проблемні питання, пов'язані із торгівлею жінками; б) посилення ролі органів муніципальної влади у здійсненні протидії торгівлі жінками. У чинному законодавстві в якості суб'єктів досліджуваної протидії основна увага приділяється органам виконавчої влади, зокрема місцевим державним адміністраціям, натомість питання участі органів місцевого самоврядування у системі суб'єктів протидії майже не визначається на законодавчому рівні; в) інтенсифікація залучення інститутів громадянського суспільства до тривалої співпраці з органами публічної влади; г) посилення акценту взаємодіючих сторін на превентивній та інформаційно-просвітницькій роботі, адже сьогодні співпраця суб'єктів протидії торгівлі жінками орієнтована переважно на виявлення і розкриття правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, притягненням винних осіб до відповідальності та надання відповідної допомоги постраждалим жінкам; ґ) розробка механізму оцінювання якості та ефективності взаємодії та координації суб'єктів протидії торгівлі жінками. Ключовим тут є питання обрання критеріїв отінювання, які забезпечуватимуть отримання об'єктивної інформації про стан взаємодії та координації. А тому зазначена оцінка має відбуватися не лише на підставі звітності суб'єктів публічної влади, але й виходячи із громадської та незалежної експертної думки.

Обґрунтовано необхідність сформулювати стратегію протидії торгівлі жінками в Україні, в якій слід: визначити основні проблеми та недоліки, що наразі існують у цій сфері; сформулювати загальну мету та основні завдання, ключові принципи та пріоритетні напрямки державної політики у цій сфері; визначити першочергові кроки щодо вирішення зазначених проблем, а також ключові інструменти управління ризиками, пов'язаними із торгівлею людьми.

Доведена доцільність визначити особливості протидії торгівлі жінками в умовах воєнного часу, що є особливо актуальним в реаліях сьогодення, коли значна частина жіночого населення перебуває на окупованих територіях чи примусово вивезена до країни-агресора, а ще більша частина, рятуючись від жахів війни, була вимушена виїхати у західні країни.

Акцентовано увагу на тому, що на сьогодні важливо на підзаконному рівні визначити основні засади взаємодії правоохоронних органів та відповідних соціальних служб, консультаційних агенцій, а також сил оборони з питань протидії торгівлі жінками на окупованих і деокупованих територіях.

Відзначена доцільність встановлення відповідальності за користування сексуальними послугами. Такий підхід в цілому відповідає практиці багатьох європейських держав. Наразі в українському законодавстві не передбачено відповідальності за користування послугами осіб, які займаються проституцією, що у поєднанні із досить незначним адміністративним стягненням за зайняття проституцією аж ніяк не сприяє зменшенню даного виду діяльності. Натомість встановлення відповідальності за користування послугами осіб, які займаються проституцією, більш суворої, аніж за саму проституцію, переводить акцент державного впливу та суспільного осуду з осіб, які займаються проституцією, на осіб, які звертаються до таких послуг. Європейський досвід досить переконливо свідчить, що такий підхід має доволі сильний виховний і, відповідно, превентивний ефект.

Аргументована необхідність чіткого визначення на законодавчому рівні компетенції органів місцевого самоврядування у питанні протидії торгівлі людьми, адже сьогодні у чинному законодавстві не конкретизовано ані роль органів муніципальної влади у системі протидії торгівлі жінками, ані обсяг їх повноважень у цій сфері, ані алгоритм дій щодо реалізації зазначеної протидії.

Запропоновано забезпечити жінкам, які постраждали від торгівлі людьми, право на безоплатну вторинну правовому допомогу, незалежно від

наявності українського громадянства у постраждалої та форми прояву торгівлі людьми (сексуальне рабство, трудове рабство тощо), жертвою якої стала жінка.

Констатовано, що українському законодавцю слід зобов'язати органи влади окрему увагу приділяти роботі із малозабезпеченими верствами та маргіналізованими прошарками населення. Проблема полягає у тому, що наразі основа робота з превенції та профілактики правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, проводиться або у формі загального інформування і просвітництва, або у вигляді надання відповідної допомоги тим жінками, які вже постраждали від такого роду протиправних дій, з метою їх реабілітації та мінімізації ризиків повторного потрапляння цих жінок у аналогічні ситуації. Переконані, що правоохоронні органи та інші суб'єкти публічної влади мають здійснювати посилену превентивну і профілактичну роботу у середовищі тих жінок, для яких ризики стати жертвою торгівлі людьми, в силу специфіки умов та (або) образу їх життя, є суттєво вищі, порівняно з іншими категоріями жінок.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правових засад протидії торгівлі жінками, наданні пропозицій та рекомендацій щодо їх вдосконалення. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, основні з них такі:

1. Виокремлено дві групи передумов виникнення проблеми протидії торгівлі жінками. До першої групи віднесено загальні передумови, які є характерними для більшості держав світу: а) наявність загальної гендерної дискримінації; б) економічні проблеми в державі, соціальна незахищеність, бідність та високий рівень безробіття; в) збройні конфлікти, війни та політична нестабільність; г) соціокультурні чинники. Другу групу передумов складають спеціальні, тобто властиві безпосередньо для української держави: а) відсутність чіткого, комплексного та ефективного законодавства, спрямованого на протидію торгівлі жінками; б) недостатня узгодженість національного законодавства з нормами міжнародних документів; в) відсутність комплексних державних стратегій, концепцій та програм, спрямованих на підвищення ефективності діяльності держави та її органів за відповідним напрямом; ґ) недостатня кількість превентивних програм, освітніх кампаній, а також неякісна інформаційно-просвітницька робота.

2. Доведено, що на сьогодні світовими тенденціями розвитку законодавства у сфері протидії торгівлі жінками є: по-перше, розширення міжнародного співробітництва, адже проблема торгівлі жінками має міждержавний характер; по-друге, якісне покращення національного законодавства, норми якого спрямовані на протидію торгівлі людьми взагалі та жінками, зокрема; по-третє, законодавство зарубіжних країн окрім запобігання торгівлі жінками спрямоване також на забезпечення прав, свобод, інтересів, а також потреб жінок-жертв, зокрема щодо: надання

медичної та психологічної допомоги, правової підтримки тощо; по-четверте, наявність загальнодержавних концепцій та програм, спрямованих на профілактику правопорушень у даній сфері, підвищення правової свідомості громадян, розробку освітніх та навчальних програм; по-п’яте, існування низки спеціальних державних інституцій, що здійснюють протидію торгівлі людьми і в межах яких діють підрозділи, діяльність яких спрямована саме на запобігання торгівлі жінками; по-шосте, уряди більшості країн визнають важливість партнерства з організаціями громадянського суспільства та міжнародними організаціями з питань протидії торгівлі жінками.

3. Констатовано, що проблемі протидії торгівлі жінками приділяється суттєва увага на законодавчому рівні. Аргументовано, що в рамках представленої проблематики суттєва роль відводиться міжнародним правовим актам, втім повноцінна реалізація їх положень є фактично неможливою без створення національного законодавства. Обґрунтовано, що в системі правових засад протидії торгівлі жінками провідне місце відводиться нормам адміністративного права, адже саме за допомогою останніх визначаються: а) коло суб’єктів протидії торгівлі жінками, а також їх адміністративно-правовий статус; б) напрямки та межі протидії торгівлі жінками; в) адміністративно-правові форми та методи протидії; г) порядок здійснення превентивної діяльності у досліджуваній сфері, а також забезпечення прав, свобод та інтересів жінок-потерпілих.

4. Доведено, що під принципами адміністративно-правового регулювання протидії торгівлі жінками варто розуміти фундаментальні, вихідні, основоположні засади (ідеї), які лежать в основі здійснення відповідної діяльності та регулювання суспільних відносин, що виникають у досліджуваній сфері. Аргументовано, що відповідні принципи найдоцільніше поділити на дві групи: 1) загальноправові, характерні для регулювання суспільних відносин у всіх сферах суспільного життя, зокрема: верховенства права; дотримання прав, свобод та інтересів людини і громадянина; законності; об’єктивності; ефективності та результативності; гласності та

відкритості; юридичної відповідальності, і 2) спеціальні, які характеризують адміністративно-правове регулювання саме у сфері протидії торгівлі жінками, зокрема: неупередженості суб'єкта публічної адміністрації; комплексності; транснаціональної співпраці; інтерсекторальності; екстериторіальної юрисдикції.

5. Визначено, що система суб'єктів протидії торгівлі жінками є надзвичайно розгалуженою, втім призначення і повноваження кожного із цих суб'єктів у межах цієї системи різняться: одні із них покликані формувати і затверджувати політичні та нормативно-правові основи організації і функціонування даного механізму; другі – розробляти концептуальні та стратегічні засади державної політики у сфері протидії торгівлі жінками, а також координувати і контролювати хід їх реалізації; треті спрямовують свої зусилля на розробку планів дій та заходів щодо протидії торгівлі жінками, визначення обсягів і джерел ресурсного забезпечення цієї протидії, контроль і координацію виконання зазначених планів; четверті опікуються безпосередньою реалізацією відповідних управлінських, організаційних, правових, соціальних, матеріально-фінансових, просвітницьких та інших заходів протидії торгівлі жінками. Наголошено, що однією із суттєвих проблем функціонування системи суб'єктів протидії торгівлі жінками є те, що на законодавчому рівні чітко не визначено її структуру (внутрішню будову) та не конкретизовано повноваження учасників цієї системи.

6. Встановлено, що завдання та функції у сфері протидії торгівлі жінками розподілені між цілою низкою органів публічної влади різного рівня і компетенції. Наголошено, що в цілому, абстрагуючись від специфіки функціонально-цільового призначення окремих суб'єктів, які беруть участь у досліджуваній протидії, зазначені завдання і функції необхідно поділити на групи, а саме ті, що пов'язані із: встановленням матеріальних і процедурних правил організації та функціонування адміністративно-правового механізму протидії, а також із визначенням ідеологічної основи цієї протидії; управлінським забезпеченням (визначення організаційної структури

механізму протидії та розподіл завдань між її виконавцями, кадрове та інше ресурсне забезпечення, координація та контроль тощо); здійсненням правоохоронних заходів; підвищенням рівня освіченості населення, його правової культури і правової свідомості; наданням гуманітарного забезпечення.

7. Адміністративно-правові форми протидії торгівлі жінками запропоновано розуміти як зовнішнє вираження врегульованих нормами адміністративного права однорідних рішень і дій суб'єктів протидії торгівлі жінками, спрямованими на виконання покладених на них завдань і функцій, а також здійснення наданих їм повноважень. Вказані адміністративно-правові форми запропоновано поділити на: 1) правові, зокрема: нормотворчість; правозастосування; укладання адміністративних договорів; вчинення юридично значущих дій; юридична відповідальність; 2) організаційні форми, тобто такі що пов'язані із організаційним забезпеченням здійснення поточної діяльності суб'єктів протидії торгівлі жінками. Останні поділено на: а) організаційно-управлінські, які стосуються вироблення та реалізації управлінських рішень; 2) організаційно-технічні – стосуються матеріально-технічного забезпечення, діловодства, підготовки звітності, ведення статистики, запровадження інформаційних технологій тощо.

Встановлено, що адміністративно-правові методи протидії торгівлі жінками – це врегульовані нормами адміністративного права способи або прийоми здійснення суб'єктами протидії в межах наданих їм повноважень певних дій, реалізації ними якихось рішення, задумів, спрямованих на здійснення державної політики у сфері протидії торгівлі жінками. Вказані методи запропоновано поділити на п'ять груп: 1) залежно від характеру впливу: переконання та примус; 2) залежно від спрямування управлінського впливу: зовнішнього та внутрішнього спрямування; 3) залежно від характеру владного волевиявлення: припис; заборона; дозвіл; рекомендація, пропозиція; 4) залежно від функціонального спрямування: превентивні; охоронні; організаційні; правовідновлювальні; 5) залежно від характеру

взаємовідносин між суб'єктами: координація; субординація; реординація.

8. До перспективних напрямків запровадження зарубіжного досвіду протидії торгівлі жінками віднесено: по-перше, створення міжвідомчої робочої групи, яка опікуватиметься питаннями: аналізу ефективності та перспектив протидії торгівлі жінками в Україні; спрямування діяльності державних правоохоронних органів і певних соціальних служб щодо протидії правопорушенням, пов'язаним із торгівлею жінками, а також надання відповідної допомоги особам, які постраждали від таких правопорушень; по-друге, активне залучення неурядових організацій до проведення виховної та просвітницької роботи із населенням з метою наданням жінкам необхідних знань і моделей поведінки, необхідних для того, щоб мінімізувати ризики потрапляння у ситуацію жертви торгівлі людьми, а також зберегти собі життя та здоров'я і мінімізувати небезпечність наслідків від потрапляння у зазначену ситуацію; по-третє, посилення відповідальності за вчення правопорушень пов'язаних із торгівлею жінками, якщо жертвами є неповнолітні особи; по-четверте, зміщення акцентів у державній правовій та виховній практиці з неприпустимості й аморальності торгівлі своїм тілом жінками (тобто зайняття проституцією) на протиправність та аморальність користування сексуальними послугами; по-п'яте, гарантування захисту і підтримки (правової, психологічної, соціально-побутової) іноземців і осіб без громадянства на рівні із громадянами країни в якій вони перебувають; по-шосте, забезпечення функціонування в державі інформаційно-консультативних центрів для осіб, що стали жертвами торгівлі людьми.

9. З метою покращення взаємодії та координації у сфері протидії торгівлі жінками запропоновано: 1) на нормативно-правовому рівні: розробити інструкцію з питань взаємодії та координації діяльності суб'єктів протидії торгівлі жінками; 2) на організаційно-інституційному рівні: сформувати постійно діючу міжвідомчу робочу групу з питань протидії торгівлі жінками; забезпечити належне функціонування по всій державі мережі інформаційно-консультаційних центрів для осіб, які постраждали від

різних проявів торгівлі людьми, де послуги надаватимуться окрім української, ще декілька мовами; 3) на функціональному рівні необхідним є: а) розширення та поглиблення цифрових засобів і форм взаємодії суб'єктів протидії торгівлі жінками; б) посилення ролі органів муніципальної влади у здійсненні протидії торгівлі жінками; в) інтенсифікація залучення інститутів громадянського суспільства до тривалої співпраці з органами публічної влади; г) посилення акценту взаємодіючих сторін на превентивній та інформаційно-просвітницькій роботі; ґ) розробка механізму оцінювання якості та ефективності взаємодії та координації суб'єктів протидії торгівлі жінками.

10. Встановлено, що перспективними напрямками удосконалення національного законодавства, що регламентує протидію торгівлі жінками, є такі: 1) розроблення стратегії протидії торгівлі жінками в Україні; 2) встановлення особливостей протидії торгівлі жінками в умовах воєнного часу, що є особливо актуальним в реаліях сьогодення, коли значна частина жіночого населення перебуває на окупованих територіях чи примусово вивезена до країни-агресора, а ще більша частина була вимушена виїхати з України; 3) визначення основних засад взаємодії правоохоронних органів та відповідних соціальних служб, консультаційних агенцій, а також сил оборони з питань протидії торгівлі жінками на окупованих і деокупованих територіях; 4) встановлення відповідальності за користування сексуальними послугами; 5) визначення на законодавчому рівні компетенції органів місцевого самоврядування з питань протидії торгівлі людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України: навчальний посібник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. Київ: Істина, 2007. 2016 с.

2. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.;р ред. Ю. П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.

3. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.

4. Алтуніна О. М. Сутність та види функцій органів місцевого самоврядування. *Форум права*. 2009. № 3. С. 8–13. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/34b75173-1718-404a-aeb0-0769db81ba99/content

5. Андріїв В. М. Права та свободи людини і громадянина як визначальні категорії правничої науки. *Форум права*. 2006. № 3. С. 4–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2006_3_3

6. Андрушко А. Зарубіжний досвід кримінально-правової протидії торгівлі людьми. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2022. № 4. С. 5–21. URL: https://doi.org/https://doi.org/10.34015/2523-4552.2021.4.01

7. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник. Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.

8. Бандурка О. О. Державна податкова служба в Україні: система, правовий статус, модернізація. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 234 с.

9. Батиргареєва В. С. Щодо сучасних рис явища торгівлі людьми в Україні та особливостей його запобігання. *Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми:* матеріали Міжнар. наук.-практ. симпоз. (м. Івано-Франківськ, 16–17 березня 2018 р.). Івано-Франківськ: ПВНЗ «Університет короля Данила», 2018. С. 21–25.

10. Бахновська І. П. Риси принципів права: теоретичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2013. Вип. 23. Ч. 1. Т. 1. С. 18–22.

11. Баштанник В. В., Шумляєва І. Д. Адміністративне право: навчальний посібник. 2-е вид., переробл. і доповн. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2018. 200 с.

12. Безпалова О. І. Методологічні засади адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави. *Development and modernization of the legal systems of Eastern Europe: experience of Poland and prospects of Ukraine.* Vol. 2. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017. P. 57–79. URL: https://dspace.univd.edu.ua/items/64602137-e0c1-4176-b0a2-a48c901750c6

13. Безпалова О. І. Сутність та значення координаційних органів як суб'єктів реалізації державної політики. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 105–109. DOI: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.19.

14. Безпалова О. І., Горбач Д. О. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Національної гвардії України. *Форум права*. 2017. № 5. С. 31–38. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_5.pdf.

15. Бобровник С. В. Колізійні норми як засіб удосконалення сучасного законодавства. *Парламентаризм в Україні: теорія та практика:* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-й річниці з дня проголошення незалежності України та 5-й річниці з дня прийняття Конституції України. Київ, 2001. С. 497–498.

16. Броєр Р., Завгородня І. Торгівля людьми / DW. URL: https://www.dw.com/uk/%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%BE-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%96-

%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D0%BC-%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%BC/a-16724976

17. Бублій М. П. Координація діяльності органів державної влади під час здійснення контрольних функцій. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 3. С. 16–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2013_3_5

18. Буреш І. В. Державне регулювання у сфері протидії торгівлі людьми в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 7. С. 115–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_7_29

19. Буроменський М. В. Міжнародне право. Гендерна експертиза / відп. ред. Т. М. Мельник. Київ: Логос, 2001. 40 с.

20. Варенко В. І. Про деякі проблеми організації практичної боротьби з торгівлею жінками // Боротьба з торгівлею жінками: проблеми вдосконалення законодавства та завдання органів внутрішніх справ України. *Вісник Ун-ту внутр. справ: Спец. випуск*. Харків: Ун-т внутр. справ, 1999. С. 41–44.

21. Васильев А. С. Административное право Украины: учебник. Харьков: Одиссей, 2001. 287 с.

22. Ведєрніков Ю. А., Папірна А.В. Теорія держави і права: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 333 с. URL: http://pidruchniki.ws/14940511/pravo/ponyattya_vidi_pidzakonnih_normativno-pravovih_aktiv#143

23. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

24. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

25. Величко Д. М. Джерела міжнародно-правового регулювання праці: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2008. 199 с.

26. Волинка К. Г. Теорія держави і права: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2003. С. 229–232.

27. Всесвітня Декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей // Права дитини. Збірник документів. Львів: Оскарт, 1995. С. 51.

28. Галунько В. В. Адміністративно-правові основи організації та діяльності Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2003. 206 с.

29. Гендерна експертиза українського законодавства (концептуальні засади) / відп. ред. Т. М. Мельник. Київ: Логос, 2001. 120 с.

30. Гладченко Т. Б. Принципи діяльності державної фіскальної служби України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 4. С. 60–62.

31. Глушкова Д. В. Принципи правового регулювання дисциплінарних проваджень за трудовим законодавством України. *Юридична наука*. 2020. № 8. С. 191–195.

32. Горбачова Н. І. Соціальний статус і соціальна роль як базові поняття соціальної структури. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. Вип. 1. С. 234–237. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2013_1_50

33. Горбунова О. Торгівля жінками або проблема «білого рабства». *Пошук шляхів вирішення проблеми запобігання торгівлі жінками в Україні та формування Комплексної програми дій:* матеріали Міжнародного семінару (м. Київ, 13–14 травня 1988 року).

34. Гордаш А. С. Основні напрями державної політики у сфері протидії торгівлі людьми в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 450–454. DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/112

35. Дворецька Г. В. Соціологія: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2001. 244 с.

36. Декларація прав дитини // Права дитини. Збірник документів. Львів: Оскарт, 1995. С. 25–27.

37. Декларація про викорінення насильства проти жінок // Наші людські права. Посібник жіночих людських прав. Київ, 1996. С. 164–168.

38. Дем'янчук В. А. Форми і методи ефективної реалізації антикорупційної політики в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 220–226.

39. Демченко А. О., Момот О. І. Про сутність понять «ефективність» та «результативність» в економіці. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 3 (33). С. 207–210.

40. Денисов В. Н. Роль міжнародного права у зовнішній і внутрішній політиці України // Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи (до 10-річчя незалежності України) / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ, 2001. С. 604.

41. Державний комітет телебачення і радіомовлення України «Досвід Швеції з питань протидії торгівлі людьми та сексуальній експлуатації» / Укрінформ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2715146-dosvid-svecii-z-pitan-protidii-torgivli-ludmi-ta-seksualnij-ekspluatacii.html

42. Дєточка А. Ю. Принципи реалізації правоохоронної функції держави: адміністративно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2021. 207 с.

43. Джежик О. В. Торгівля людьми та секс-індустрія: соціально-економічні і психологічні аспекти. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 5. Т. 1. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/5_2019/part_1/25.pdf

44. Дзюбенко О. Л. Теоретико-правове розуміння юридичної техніки відомчої нормотворчості. *Юриспруденція: теорія і практика*. 2009. № 7. С. 2–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/utp_2009_7_1

45. Доклад про розвиток людини за 2000 рік. ПРООН. Нью-Йорк, 2000. С. 36.

46. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.

47. Євенко Д. В. Запобігання торгівлі людьми: зарубіжний досвід. *Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика*. 2022. № 2 (4). С. 59–63.

48. Єрмоленко В.М. Аграрні майнові правовідносини приватних сільськогосподарських підприємств в Україні: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2007. 380 с.

49. Єфіменко Д. К. Поняття та ознаки координації правоохоронної діяльності. *Наше право*. 2013. № 10. С. 125–130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_10_22

50. Жирова О. П., Запобігання торгівлі людьми в Україні: міжнародні стандарти та стан реалізації. *Інформація і право*. 2018. 4 (27). С. 143–149. DOI: https://doi.org/10.37750/2616-6798.2018.4(27).273384

51. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015/conv#Text

52. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2002. 432 с.

53. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

54. Зайцева О. Шведська модель боротьби з проституцією: протидія, а не комфортизація / Гендер в деталях. URL: https://genderindetail.org.ua/season-topic/seksualnist/nordic-model.html

55. Іващенко В. О. Кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби з торгівлею жінками та дітьми: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2000. 19 с.

56. Іващенко В. О. Міжнародно-правові норми про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми // Нелегальна міграція та торгівля людьми. Київ, 1999. С. 42.

57. Калєніченко Л. І. Юридична відповідальність: поняття, ознаки. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2020. № 1 (67). Т. 1. С. 12–17. DOI: https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.1-1.2.

58. Калюта А. Б. Адміністративно-юрисдикційна діяльність митних органів України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2007. 198 с.

59. Кармазін Ю. А. Українське законодавство щодо боротьби з торгівлею жінками та шляхи його вдосконалення. *Вісник Університету внутрішніх справ. Спец. Випуск. «Боротьба з торгівлею жінками: проблеми вдосконалення законодавства та завдання органів внутрішніх справ України»*. Харків, 1999. С. 4.

60. Кириченко В. М., Куракін О. М. Теорія держави і права: модульний курс: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 264 с.

61. Кобзар О. Ф. Підходи щодо визначення поняття правоохоронної функції держави. *Юридична наука*. 2015. № 9 (51). С. 7–13.

62. Ковальський В. С., Козінцев І. П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 192 с.

63. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text

64. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text

65. Колодій А. М. Принципи права України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

66. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

67. Колпаков В. К. Поняття форм публічного адміністрування. *Адміністративне право та процес*. 2012. № 2 (2). С. 43–51.

68. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

69. Комаров В. А. Діяльність центрів зв'язків з громадськістю органів внутрішніх справ України щодо зміцнення правопорядку та профілактики правопорушень: організаційно-правові питання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2006. 237 с.

70. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок / ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 18.12.1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

71. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (укр/рос) / ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789/conv#Text

72. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми із експлуатацією проституції третіми особами (укр/рос) / ООН; Конвенція, Протокол, Міжнародний документ від 02.12.1949 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text

73. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182 / Міжнародна організація праці, Міжнародний документ від 17.06.1999 № 182 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text

74. Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок // Права людини: збірник документів. Київ: Наукова думка, 1992. С. 109–123.

75. Конвенція про права дитини // Права дитини: збірник документів. Львів: Оскарт, 1995. С. 29–49.

76. Конституційне право України: підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. академіка АПрН України, доктора юридичних наук, професора Ю. М. Тодики, доктора юридичних і політичних наук, професора В. С. Журавського. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 544 с.

77. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/conv#Text

78. Корольова Ю. Кореляція принципів верховенства права та верховенства закону в системі джерел права. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 183–186.

79. Коропатнік І. М. Поняття «взаємодія» в системі відносин громадського суспільства та збройних сил України. *Порівняльне право*. 2015. № 6. С. 189–193.

80. Костюк В. Л. Джерела трудового права України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2000. 160 с.

81. Котюк В.О. Теорія права: курс лекцій: навчальний посібник для юрид. фак. вузів. Київ: Вентурі, 1996. 208 с.

82. Кочеров М. Поняття адміністративно-правового статусу Національної поліції України як суб'єкта забезпечення реформ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2019/77.pdf

83. Краєвська О., Лукач Н. Міжнародний досвід протидії глобальній проблемі торгівлі людьми. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2015. Вип. 37 (3). С. 82–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2015_37%283%29__12

84. Краєвська, О., Базів, Н. Торгівля людьми як глобальна проблема сучасності. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2012. Вип. 31. С. 111–117.

85. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#Text

86. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. Київ, 1999. С. 1085–1086.

87. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Харків: Право, 2009. 288 с.

88. Крищенко А. Є. Завдання та функції Національної поліції як учасника адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 121–130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2017_2_12

89. Круглов К. О. Соціальний капітал як фактор суб'єктивного благополуччя працівників підприємства з різним груповим статусом: дис. ... доктора філософії: 053. Київ, 2022. 245 с.

90. Куйбіда Р. О. Адміністративний договір / Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Адміністративний договір.

91. Кушнір О.В. Міжнародні стандарти протидії торгівлі людьми / Глобальна організація союзницького лідерства. URL: https://goal-int.org/mizhnarodni-standarti-protidii-torgivli-lyudmi/

92. Литвин І. І. Сутність поняття правового статусу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2016. Вип. 38 (1). С. 18–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_38%281%29__6

93. Любчик В. Б. Протидія торгівлі людьми: зарубіжний досвід. *Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід:* матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 14 грудня 2020 р.). Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2020. С. 56–59.

94. Любчик В. Протидія торгівлі людьми: зарубіжний досвід / Електронний репозитарій НАВС. URL:

http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/19133/1/%d0%97%d0%91%d0%86%d0%a0%d0%9d%d0%98%d0%9a%2014.12.2020_p056-059.pdf

95. Макаренко В. С. Канадський досвід протидії торгівлі людьми. *Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми:* збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 27 травня 2020 року). URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/018a58b8-c412-463c-aada-287144775618/content

96. Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник. 3-тє вид. переробл. та допов. Київ: Атіка, 2009. 608 с.

97. Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.

98. Маліков В. В. Адміністративно-правові форми діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом: питання класифікації. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. С. 165–179. URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2017/5_2017/27.pdf

99. Маляренко В. Т. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2007. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/SptpoU/1-2/133.htm

100. Маньгора Т. В. Правове регулювання протидії торгівлі людьми. *Інформація і право*. 2022. № 2 (41). С. 154–163. DOI: https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.2(41).270382

101. Мельник Т. М. Гендерна експертиза українського законодавства: сутність, необхідність та методологічні основи. Київ: Логос, 2001. 46 с.

102. Менеджмент організацій: підручник / за заг. ред. Л. І. Федулової. Київ: Либідь, 2004. 448 с.

103. Мирза С. С. Основи римського права. Альбом схем: наочний посібник. Одеса: ОДУВС, 2014. 167 с.

104. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Факультативний протокол до нього. Центр прав людини УПФ. Київ, 1995. С. 17.

105. Мозоль В. В. Зарубіжний досвід організації діяльності поліції // Сучасна європейська поліцеїстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України. Харків, 2019. С. 171–173. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/11_04_2019/pdf/86.pdf

106. Наден О. В. Торгівля жінками як кримінально-правова та соціальна проблема сучасності: монографія. Київ: Атіка, 2004. 288 с.

107. Не стань жертвою торгівлі людьми. URL: http://wu.cn.ua/articles/trafficing.pdf

108. Негодченко О. В. Законність як принцип управління та його роль у діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України*. 2003. № 2. С. 219–227.

109. Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті / відп. ред. Римаренко Ю., Кондратьєв Я., Шемшученко Ю. та ін.; за ред. Шемшученка Ю. С. Книга 2. Част. 3. С. 189–190.

110. Носач А. В. Адміністративно-правові форми діяльності Служби безпеки України з протидії тероризму: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2017. 222 с.

111. Носач А.В. Напрямки взаємодії Служби безпеки України з іншими суб'єктами у сфері протидії тероризму. *Право, суспільство і держава: форми взаємодії:* Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 16–17 січня 2015 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2015. С. 68–70.

112. Олексій У. О. Правові аспекти поняття та сутності парламентського контролю. *Правове життя сучасної України:* матер. наук.-практ. конф.: у 2-х т. (м. Одеса, 17 травня 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса: ВД «Гельветика», 2019. Т. 1. С. 318–320.

113. Омельченко Н. Л. До визначення поняття законодавчої функції Верховної Ради України. *Правова держава*. 2010. Вип. 21. С. 174–182.

114. ООН Комісія з прав людини. E/CN.4/1995/42, 1995. С. 13–14.

115. ООН. ЕКОСОС. Всесвітня конференція на рівні міністрів з організованої транснаціональної злочинності. Неаполь, 1994. 24 с.

116. ООН. Комісія з прав людини. Доповідь Генерального секретаря. E/CN.4/2000/66 від 20.01.2000. С. 18.

117. ООН. Комісія з прав людини. Доповідь Спеціального доповідача. E/CN.4/2000/68 від 29.02.2000. С. 13.

118. ООН. Комісія по правам людини. Доклад Верховного Комісара по правам людини. E/CN.4/Sub.2/2000/20 від 27.06.2000. С. 3.

119. Орлеан А. М. Правові та кримінологічні аспекти протидії торгівлі жінками. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2000. № 12 (1). С. 31–35.

120. Основи римського приватного права: підручник / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Харків: Право, 2008. 224 с.

121. Остапенко О. І. Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник. Вид. 2-е, доп. / О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов та ін. Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с.

122. Остропілець В. Р. Сутність та особливості взаємодії органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України з іншими правоохоронними органами. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* 2014. Вип. 12 (2). С. 167–170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_12%282%29__48

123. Павленко С. О. Тактика протидії торгівлі людьми органами Національної поліції України: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Юридичні науки.* 2018. № 5. С. 41–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjiu_2018_5_8

124. Перегуда Є. В. Соціологія: навчальний посібник. Київ: КНУБА, 2012. 140 с.

125. Петришин О. В. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.

126. Писарєв О. Локомотив Європи: чому Німеччина така багата та які кризи їй загрожують. URL: https://minfin.com.ua/ua/invest/articles/lokomotiv-evropi-chomu-nimechchina-taka-bagata-i-yaki-krizi-yiy-zagrozhuyut/

127. Піщуліна О. Кримінально-правове визначення феномену «торгівля людьми»: Правовий аспект. Механізми правового захисту // Проблеми боротьби з організованою злочинністю. 2000. № 8. С. 15.

128. Платформа дій, A/CONF.177/20 (прийнята на Четвертій Всесвітній конференції з становища жінок у 1995 р.) Пекін, 1995. П. 201.

129. Плохой І. І. Адміністративно-правові форми забезпечення органами державної влади громадської безпеки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2010. 20 с.

130. Прийма С. В. Поняття принципу в аспекті співвідношення з суміжними категоріями. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 28. С. 46–55.

131. Примуш М. В. Загальна соціологія: навчальний посібник. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 592 с. URL: https://pidru4niki.com/16011013/sotsiologiya/sotsialniy_status_sotsialni_roli_osobistosti

132. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text

133. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 № 423. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text

134. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text

135. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 783. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-%D0%BF#n10

136. Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2012 № 417. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-2012-п/conv#Text

137. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text

138. Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2007 № 1087. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2007-%D0%BF#Text

139. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text

140. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text

141. Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми: Указ Президента України від 05.08.2020 № 306/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/306/2020#Text

142. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text

143. Про Положення про закордонні дипломатичні установи України: Указ Президента України від 15.03.2021 № 99/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99/2021#Text

144. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text

145. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text

146. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.07.2021 № 800-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2021-%D1%80#Text

147. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03. 2011 № 3166-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17

148. Проект Закону про нормативно-правові акти № 7409 від 01.12.2010. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=39123

149. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Вид. 5-те, зі змінами. Київ: Атіка, 2001. 176 с.

150. Размуков Д. Парламентський контроль: практичні поради та рекомендації для підвищення ефективності / ЄСПРООН з парламентської реформи. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/PRP_Guide_Parliamentary_Oversight-UKR.pdf

151. Резолюція 53/111 Генеральної Асамблеї ООН від 09.12.1999.

152. Рєпкіна Ю. М. Адміністративно-правові основи регулювання фізичної культури і спорту: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 232 с.

153. Римський статут Міжнародного кримінального суду. PCNICC/1999/INF/3 від 17.08.1999. 74 с.

154. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю

України (справа про тлумачення терміну «законодавство») від 09.07.1998 № 12-рп/98. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98

155. Ровинський Ю. О. Поняття та види державного примусу. *Держава і право*. 2010. Вип. 49. С. 35–41.

156. Саєнко М.І., Матвієнко Є.І., Кир'янова В. О. Торгівля людьми як глобальна проблема сучасного світу транснаціонального характеру. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2 (111). С. 214–218.

157. Серьогіна К. В. Установча функція Верховної ради України як важливий елемент забезпечення реалізації принципу верховенства права в Україні. *Актуальна юриспруденція*. URL: https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=944%3A091214-13&catid=110%3A2-1214&Itemid=136&lang=ru

158. Скакун О. Ф. Теория государства и права: учебник. Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. 704 с.

159. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.

160. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 2-ге видання. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.

161. Скрябін О. М. Актуальні проблеми протидії торгівлі людьми в Україні та країнах співдружності незалежних держав: порівняльно-правовий аспект. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. *Серія: Юридичні науки*. 2020. Т. 31 (70). № 6. С. 99–104.

162. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ: Наукова думка, 2000. 680 с.

163. Соколенко О. Л. Поняття та ознаки правоохоронної функції держави як основи правоохоронної діяльності. *Форум права*. 2012. № 4. С. 847–852. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_4_140

164. Соціальна профілактика торгівлі людьми: навчально-методичний посібник / за ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної. Київ: Агентство «Україна», 2007. 352 с.

165. Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні: перша щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Київ, 2000. С. 163.

166. Статистика справ постраждалих від торгівлі людьми Представництва МОМ в Україні. URL: http://en.stoptrafficksng.org.

167. Сучасний словник із суспільних наук / за ред. О. Г. Данильяна, М. І. Панова. Харків: Прапор, 2006. 432 с.

168. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

169. Теорія держави та права: навчальний посібник / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

170. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / за ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 978 с.

171. Тимченко Г. В. Розмежування понять «ефективність законодавства» та «ефективне законодавство». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 9-2 (1). С. 41–44.

172. Титикало Р. С. Функції органів місцевого самоврядування. *Наукові записки. Серія Право.* 2022. Вип. 12. URL: https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/190/144

173. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 268 с.

174. Українські біженці ризикують стати жертвами торгівлі людьми / CREDO. URL: https://credo.pro/2022/03/315931

175. Усатова Т. І. Зарубіжний досвід оцінювання, протидії проституції та створенню або утриманню місць розпусти і звідництву / Електронний репозитарій НАВС. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/4213/1/-%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86i%D1%8F%20%D0%B7%D0%B1i%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82.%202_p132-134.pdf

176. Філософський енциклопедичний словник: енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

177. Фудорова О. М. Теорії соціального статусу: пізнавальні можливості та дослідницькі стратегії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.* 2009. № 881. С. 110–116.

178. Чепік-Трегубенко О. С., Єнін М. Н., Наливайко Л. Р. Соціальна система // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Соціальна система.

179. Черненко В. В. Адміністративно-правові заходи держави щодо протидії торгівлі жінками. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 6. С. 64–72.

180. Черненко В. В. Адміністративно-правові форми протидії торгівлі жінками. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття:* тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 червня 2022 р.). С. 46–48. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20220630/article/view/chernenko

181. Черненко В. В. Зарубіжний досвід протидії торгівлі жінками та можливості його використання в Україні. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2022. № 5. С. 10–14.

182. Черненко В. В. Заходи протидії сексуальній експлуатації жінок як напрям протидії торгівлі людьми. *Організаційно-управлінські, економічні та нормативно-правові аспекти забезпечення діяльності органів управління та*

підрозділів МНС України: тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 5 квітня 2011 р.). С. 207–209.

183. Черненко В. В. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів у сфері протидії торгівлі людьми. *Держава і право*. 2011. Вип. 52. С. 466–471.

184. Черненко В. В. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів у протидії торгівлі людьми. *Актуальні проблеми забезпечення громадської безпеки:* тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (м. Кіровоград, 8 квітня 2011 р.). С. 262–264.

185. Черненко В. В. Перспективні напрями удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами протидії торгівлі жінками. *Право UA*. 2021. № 4. С. 210–214.

186. Черненко В. В. Поняття системи суб'єктів протидії торгівлі жінками. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства:* тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 грудня 2022 р.). С. 61–64. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20221208/article/view/chernenko

187. Черненко В. В. Протидія торгівлі жінками в Україні. *Право і суспільство*. 2006. № 1. С. 69–74.

188. Черненко В. В. Шляхи вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує протидію торгівлі жінками. *Європейські перспективи*. 2022. № 4. С. 217–221.

189. Черних С. П. Адміністративно-правові засади взаємодії органів державної влади України у сфері протидії організованій злочинності. *Право і Безпека*. 2010. № 2 (34). С. 117–122.

190. Четверта Всесвітня конференція ООН щодо становища жінок. Пекін, 4–15 вересня 1995. С. 107.

191. Чумак В. В. Зарубіжний досвід протидії торгівлі людьми (на прикладі країн Балтії). *Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми*: міжнар. наук.-практ. симпозіум (м. Івано-Франківськ, 11–12 березня 2016 р.) /

Івано-Франківський ун-т права імені Короля Данила Галицького. Івано-Франківськ, 2016. С. 151–153.

192. Чумак Г. Торгівля жінками та міжнародне право. Київ: Наукова думка, 1999.

193. Шегда А. В. Менеджмент: навчальний посібник. Київ: Знання, 2002. 583 с. URL: http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/525/Shegda.pdf

194. Щупаківський Р. В. Загальні принципи права та їх значення для адміністративно-телекомунікаційного права. *Держава та регіони. Серія «Право».* 2019. № 4. С. 155–159.

195. Юридична енциклопедія: у 6 т. / ред. Ю. С. Шемшученко та ін.; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. Т. 2: Д–Й. 741 с.

196. Юридична енциклопедія: у 6 т. / ред. Ю. С. Шемшученко та ін.; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. Т. 6: Т–Я. 768 с.

197. Юрченко А. Ф. Боротьба з торгівлею людьми в Німеччині (стан, динаміка, проблеми). *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2004. Вип. 25. С. 19–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2004_25_5

198. Ярмиш О. Н., Серьогін В. О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навчальний посібник. Харків: Вид-во національного ун-ту. внутр. справ, 2002. 672 с.

199. Abramson, supra note 3, at 473 («Despite consensus that ‘trafficking’ in persons is an appropriate subject of international law, participants in anti-trafficking efforts have been deeply divided both in defining and addressing the problem»)

200. Adamoli S. and others, Organized Crime Around the World (Helsinki, European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, 1998)

201. Beverly Allen, Rape Warfare. The Hidden Genocide in Bosnia-Herzegovina and Croatia. University of Minnesota Press, 1996. 200 p.

202. Brussa Licia. Survey of Prostitution, Migration and Traffic in Women: History and Current Situation. European Union, EG/PROST(91)2. P .42.

203. Fight against human trafficking / France Diplomacy. URL: https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/human-rights/fight-against-human-trafficking/

204. Human Rights Watch / Americas, Untold Terror: Violence against Women in Peru's Armed Conflict. New York, December 1992. P.18.

205. Jayawickerama N. Hong Kong and the International Protection of Human Rights / Human Rights in Hong Kong. Hong Kong, 1992. P. 160.

206. Mass Rape. The War Against Women in Bosnia-Herzegovina / Alexandra Stiglmayer (ed.). Lincoln NE, London: University of Nebraska Press, 1994;

207. National machinery to promote equality between women and men in Central and Eastern European countries: establishing, implementing and making use of national machinery to promote equality proceedings of an international workshop. Strasbourg, Council of Europe, 1998. P. 133.

208. Questions and Answers Trends, challenges and revision of the EU Anti-Trafficking Directive. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_22_7780

209. The Hague Ministerial Declaration on European Guidelines for Effective Measures to Prevent and Combat Trafficking in Women for the Purpose of Sexual Exploitation // Ministerial Conference under the Presidency of the European Union. The Hague, 24 –26 April 1997. DCE/97-429, 26 April 1997

210. The Traffic in Persons: Report of the Advisory Committee (to the Netherlands Minister of Foreign Affairs) on Human Rights and Foreign Policy (1992); E/CN.4/Sub.2/AC.2/1992/8

211. World Conference on Human Rights, June 14-25, 1993, Report of the World Conference on Human Rights, U. N. Doc A/CONF.157/24 (Oct. 13, 1993)

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дослідження:

1. Черненко В. В. Адміністративно-правові заходи держави щодо протидії торгівлі жінками. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 6. С. 64–72.

2. Черненко В. В. Протидія торгівлі жінками в Україні. *Право і суспільство*. 2006. № 1. С. 69–74.

3. Черненко В. В. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів у сфері протидії торгівлі людьми. *Держава і право*. 2011. Вип. 52. С. 466–471.

4. Черненко В. В. Перспективні напрями удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами протидії торгівлі жінками. *Право UA*. 2021. № 4. С. 210–214.

5. Черненко В. В. Шляхи вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує протидію торгівлі жінками. *Європейські перспективи*. 2022. № 4. С. 217–221.

6. Chernenko V.V. International Experience in Combating Trafficking in Women and Possibility of Its Application in Ukraine. Enforcement. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2022. № 5. С. 10–14.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Черненко В. В. Заходи протидії сексуальній експлуатації жінок як напрям протидії торгівлі людьми. *Організаційно-управлінські, економічні та нормативно-правові аспекти забезпечення діяльності органів управління та підрозділів МНС України:* тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 5 квітня 2011 р.). С. 207–209.

8. Черненко В. В. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів у протидії торгівлі людьми. *Актуальні проблеми забезпечення громадської безпеки:* тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (м. Кіровоград, 8 квітня 2011 р.). С. 262–264.

9. Черненко В. В. Адміністративно-правові форми протидії торгівлі жінками. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття:* тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 червня 2022 р.). С. 46–48. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20220630/article/view/chernenko

10. Черненко В. В. Поняття системи суб'єктів протидії торгівлі жінками. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства:* тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 грудня 2022 р.). С. 61–64. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20221208/article/view/chernenko

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Додаток Б

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Михайло БУРДІН

«10» квітня 2023 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Комісія у складі:

декан факультету № 5 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент **Віктор Василенко** (голова);

завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем наукового забезпечення правоохоронної діяльності та якості підготовки кадрів Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент **Костянтин Бугайчук**;

начальник навчально-методичного відділу Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Ірина Рязанцева**

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Черненка Віктора Валерійовича «Адміністративно-правові засади протидії торгівлі жінками» поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право, використовуються в освітньому процесі Харківського національного університету внутрішніх справ при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Публічне адміністрування», «Судові та правоохоронні органи» та інших дисциплін адміністративно-правового характеру. Внесені автором до зазначених лекційних матеріалів доповнення підготовлені на достатньому теоретичному та методичному рівні та ґрунтуються на результатах проведеного автором глибокого дослідження чинного законодавства, практики протидії торгівлі

жінками, у зв'язку з чим можуть бути впроваджені в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ, а також використані у науково-дослідній роботі слухачів, студентів та курсантів.

Члени комісії: **Віктор ВАСИЛЕНКО**



Костянтин БУГАЙЧУК

Ірина РЯЗАНЦЕВА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Науково-дослідного
інституту публічної політики і
соціальних наук
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник

М. В. Завальний

_____ 2023 р.

АКТ
про впровадження результатів дисертаційного дослідження Черненка Віктора Валерійовича «Адміністративно-правові засади протидії торгівлі жінками», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право у правотворчу діяльність Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук

Комісія у складі:

голова - директор Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Завальний Михайло Володимирович;

члени комісії:

- заступник директора Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Голубов Артем Євгенович;
- вчений секретар Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук, доктор юридичних наук, доцент Кухарєв Олександр Євгенович,

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що результати дисертації Черненка Віктора Валерійовича «Адміністративно-правові засади протидії торгівлі жінками», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право спрямовані на: характеристику правових засад протидії торгівлі жінками та визначення місця серед них адміністративно-правового регулювання; встановлення системи суб'єктів протидії торгівлі жінками та визначення особливості їх адміністративно-правового статусу; розкриття адміністративно-правових форм та методів протидії торгівлі жінками та інші використовуються Науково-дослідним

інститутом публічної політики і соціальних наук під час розробки пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства.

Пропозиції Черненка Віктора Валерійовича щодо удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює адміністративно-правові засади протидії торгівлі жінками взято за основу для підготовки відповідних пропозицій та зауважень до національного законодавства.

Результати дисертаційного дослідження Черненка Віктора Валерійовича «Адміністративно-правові засади протидії торгівлі жінками», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право мають необхідний теоретичний рівень та практичну спрямованість, сприятимуть підвищенню якості національного законодавства.

Члени комісії:

А. Є. Голубов

О. Є. Кухарєв

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Олександр МУЗИЧУК

«14» квітня 2023 р.

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження Черненка Віктора Валерійовича «Адміністративно-правові засади протидії торгівлі жінками», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право у науково-дослідну діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ

Комісія в складі:

1. Невядовського В.О. – доктора юридичних наук, доцента, ученого секретаря секретаріату Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ (голова).
2. Шатрави С.О. – доктора юридичних наук, професора, завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування Харківського національного університету внутрішніх справ.
3. Абламського С.Є. – кандидата юридичних наук, доцента, начальника відділу організації наукової діяльності та захисту інтелектуальної власності Харківського національного університету внутрішніх справ.

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Черненка Віктора Валерійовича «Адміністративно-правові засади протидії торгівлі жінками», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право;

інформаційне право, використовуються у наукових дослідженнях Харківського національного університету внутрішніх справ.

Зокрема при: визначенні особливостей адміністративно-правової протидії торгівлі жінками; встановленні системи суб'єктів протидії торгівлі жінками та особливостей їх адміністративно-правового статусу; узагальненні завдань та функцій суб'єктів протидії торгівлі жінками; розкритті адміністративно-правових форм та методів протидії торгівлі жінками; 5) розробці пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Черненка Віктора Валерійовича «Адміністративно-правові засади протидії торгівлі жінками» в науково-дослідну діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ забезпечило розширення науково-методичного інструментарію дослідження нормативно-правових актів та їх проєктів з питань протидії торгівлі жінкам.

Члени комісії **Владислав НЕВЯДОВСЬКИЙ**

Сергій ШАТРАВА

Євген АБЛАМСЬКИЙ